

สรุป

การอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการสรุปถอดบทเรียน
เพื่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน
วันที่ 11 - 13 กรกฎาคม 2548
ณ. ห้องประชุมโรงแรมเจมส์ ชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
ภายใต้โครงการ “การต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน” (ศตจ.ปชช.)

โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำกัดมหาชน
และศูนย์ประสานสหภาคีความร่วมมือ ภาคประชาชน (สภช.)

สรุป

การอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการสรุปถอดบทเรียน
เพื่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน
วันที่ 11 - 13 กรกฎาคม 2548
ณ. ห้องประชุมโรงแรมเจมส์ รัชดำ จังหวัดเพชรบุรี
ภายใต้โครงการ “การต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน” (สคจ.ปชช.)

โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำกัดมหาชน
และศูนย์ประสานสหภาคีความร่วมมือ ภาคประชาชน (สภช.)

การอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการสรุปถอดบทเรียน เพื่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน
ภายใต้โครงการ “ การต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน ” (ศตจ.ปชช.)
โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำกัดมหาชน
และศูนย์ประสานสหภาคีความร่วมมือ ภาคประชาชน
วันที่ 11 - 13 กรกฎาคม 2548 ณ ห้องประชุมโรงแรมเจมส์ ชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

คุณวิภาวดีกล่าวเปิดการอบรม คือ เรามาพูดคุยกันก่อนแล้วค่อยมาเริ่มเข้าสู่กระบวนการ ที่นี้โดยหลักอยากชี้แจงรวมกัน มันก็เหมือนหลักที่เราเคยคุยร่วมกันหลาย ๆ ครั้งว่า จะมีการชี้แจงเรื่องของการกำหนดการและกติกาการอยู่ร่วมกัน ด้านข้างซ้ายมือที่อยู่ด้านหน้าก็จะเป็นกำหนดการอาจจะมีการปรับเปลี่ยน เวลาอาจจะคลาดเคลื่อน อยากชี้แจง ให้ทราบว่าเราจะลงทะเบียนกันที่เวลา 08.30 - 09.00 น. แล้วรับเอกสาร พร้อมเบรก เวลานี้ต้องมีการชี้แจงวัตถุประสงค์แล้วก็มีคำแนะนำวิทยากร ก็จะเป็นเรื่องการบริหารเวลากับการทำงานกับตัวเอง ที่บอกว่าจะชี้แจงวัตถุประสงค์ก็คืออยากจะคุยรวม ๆ กันว่า เรามีการทำงานในเครือข่ายพื้นที่ ตั้งแต่เดิมเริ่มตั้งแต่ กองทุนเพื่อสังคม มีการทำงานมาค่อนข้างจะต่อเนื่องบางพื้นที่อาจจะขาดช่วงบ้าง ก็จะมีบางพื้นที่เมื่อก่อนก็จะทำด้วยกันมาตลอด ก็จะมีภาวะบางช่วงที่ขาดหายไปเนื่องจากเรามีทีมงานน้อย การที่เราจะส่งทีมงานลงไปประสานกับคนจังหวัด ทุกตำบลค่อนข้างยาก สิ่งที่สำคัญเรื่องงบประมาณก็ไม่สามารถกระจายได้ทุกพื้นที่ และต้องเลือกพื้นที่ที่มีความพร้อมเพื่อพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้าในระดับหนึ่ง ก็ค่อย ๆ สานและก่อสร้างเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ บางทีก็มีเรื่องศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาตรงนี้ให้ต่อเนื่องเป็นส่วน ๆ ไป ทั้งนี้เชื่อว่าพื้นที่อื่นเราไม่มองนะ เรามองยังมีอีกหลายพื้นที่ที่มาเห็นเรื่องนี้ร่วมกัน ก็จะมีผู้เข้าร่วมแม้จะเป็นระดับปัจเจกและกลุ่มองค์กรเครือข่ายเข้ามาร่วมกันในกระบวนการบ้าง ในส่วนที่เราทำงานร่วมกันมา 3 - 4 ปี ที่มันเข้มข้นน้อย ถ้าจะบอกว่าระยะเวลาตรงนั้นมากกว่า 5 - 6 ปี แต่ถ้าเข้มข้นก็มี 3 - 4 ปี หลังนี้ ที่อาจจะมีการกระบวนการต่อเนื่อง หลังจากที่เราหมด Sif ไปเราก็มีการทำงานในเรื่องของการรวมตัวให้เป็นเครือข่ายระดับจังหวัด ซึ่งระดับจังหวัดเรามองดูความเป็นรูปธรรมยังไม่ชัดเจนมากนัก แต่เรารู้ว่าในกลุ่มคนที่ทำงานตรงนี้ เราอาจจะกล่าวว่ามันเป็นเรื่องของทั้งจังหวัดก็ได้ ก็คือเรามีการรวมตัวและจัดตั้งกลุ่มองค์กรร่วมกัน เรียกว่า สหข่ายชุมชนคนนครปฐม ก็จะมีหลากหลายเครือข่ายที่มารวมกันแล้วก็จัดเวที มีการประชุมอย่างต่อเนื่องทุกอาทิตย์ที่สามของเดือน ที่ชุมชนปฐมอโศก ก็จะมีเวทีมาพูดคุยกันเป็นประจำ ตลอดระยะเวลา 3-4 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งจะมีคนมาน้อยแล้วแต่วาระโอกาส คนจะน้อยก็เนื่องจากต่างติดภาระกิจบ้าง โดยหลักก็จะมากันสม่ำเสมอ ก็คืองานกระบวนการของเรา เราดำเนินการมา 3 - 4 ปีแล้ว หลังจากนี้ SIF หมดมันก็มีโครงการต่อเนื่องตั้งแต่ คพช. เครือข่ายพลังแผ่นดินต่อต้านยาเสพติด และก็มีการทำงานไปในระดับหนึ่งก็เป็นเครือข่ายพื้นที่ตรงนี้ที่รับไปทำด้วย ก็จะเป็นคนในสหข่าย ก็อย่างเท่าที่ทราบก็จะมีการบวนไประดับหนึ่ง ต่อมาเราก็ได้รับงบประมาณจาก LDI ทำเรื่องชีวิตสาธารณะ-ท้องถิ่นน่าอยู่ ทำได้ปีเดียวพอเข้าปีที่สองก็มีการเปลี่ยนการบริหารจัดการ ส่วนสุดท้ายที่เรามาทำตรงนี้ก็มีการประชุมจากการที่เราทำงานมีการโยงกันหลายเครือข่าย ก็มีโครงการที่เป็นหลัก ๆ

ของในพื้นที่ก็จะเป็นโครงการของคุณปิยะก็คือ โครงการชุมชนเป็นสุข ภาคตะวันตก ซึ่งก็มีทั้ง 7 จังหวัด ซึ่งอยู่ในส่วนก็มีจังหวัดนครปฐมเป็น 1 ใน 7 จังหวัดด้วย และมีเขตพื้นที่ที่ต้องดูแลในนครปฐมภายใต้โครงการชุมชนเป็นสุข ก็ประมาณ 10 ถึง 20 จุด มีโครงการในพื้นที่ด้านการเกษตร ร้านค้า ออมทรัพย์ นอกจากนี้ก็จะมีหลากหลายในเรื่องของร้านค้าชุมชน บางส่วนที่มีการขยายผลจากพื้นที่ รวมกลุ่มสวนป่าน คนกินหมู พอเรามีการคุยกันเรื่องนี้ก็จะมีอีกเรื่องหนึ่งที่เป็นนโยบายที่สำคัญ วันนี้เราทำงานเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญเพราะว่าการทำงานโดยหลักของเรา คือการทำงานกระบวนการการเมืองภาคพลเมือง สิ่งที่เราทำเป็นการร่วมมือร่วมมือเป็นการรวมพลัง เรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งก็จะมีเครือข่ายของ อบต.หรือท้องถิ่นเข้ามามีกระบวนการมีส่วนร่วมตรงนี้ ค่อนข้างจะเยอะ ต้องบอกว่าระยะเวลาที่ผ่านมา เราถือว่าเครือข่ายในพื้นที่ซึ่งเราได้รับความร่วมมือค่อนข้างจะเยอะและบางพื้นที่ อบต.ก็มาเล่นเองกัน ณ วันนี้ก็จะมีเครือข่ายของบางเลน ตำบลบางระกำและและกักตำบลหนองสูงเหลือม ซึ่งมีนายก อบต. ลงมาเล่นเอง นอกจากนั้นก็จะเป็นสมาชิก ถือว่าทุกจุดมีเครือข่าย อบต. มาทั้งนั้น ตั้งแต่ของทุ่งลูกนกที่พรรคดีก็มาเล่นเองตรงนี้ เครือข่ายของ อบต. ซึ่งนอกเหนือจากตรงนี้ก็ยังมีเครือข่ายของภาคข้าราชการด้วย ที่เข้ามาร่วมในส่วนของเรา ก็จะมีถือว่าวันนี้เป็นโอกาสดี ซึ่งท่านนายกทักษิณ มีนโยบายเมื่อ 4 ปีที่แล้ว ในเรื่องของการซ่อม แล้วอีกปีเป็น เรื่องของการสร้าง จาก 4 ปี ซ่อม ณ วันนี้เป็น 4 ปีสร้าง มันก็โยงไปเรื่องการแก้ไขความยากจน ซึ่งมีระยะเวลาการดำเนินงานมา 3 เดือนแล้ว ถ้าพูดจริงๆ ก็ 3 เดือนเต็ม ๆ ที่ผ่านมา เดือนแรกๆ เมษายน ก็จะเป็นวาระการวางแผนรวมกันการพูดคุยระหว่างภาคประชาชน และภาครัฐ ซึ่งหลาย ๆ คนก็เข้าใจในเวที จังหวัดก็จะเห็นความแตกต่าง เรื่องของการถกกันเพื่อให้ได้ข้อตกลง ถกกันเพื่อให้ได้การตกลงร่วมกัน และการที่จะเดินทางเพื่อที่จะควบคู่กันไปด้วย ทำอย่างไรที่วันนี้เรามีทั้งโอกาสของภาครัฐ มาสถานในภาคชุมชนด้วย ทำให้มองเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นน่าจะก้าวไปได้อีกในระดับหนึ่ง ซึ่งเราจะต้องมายกระดับในเรื่องขององค์ความรู้และถือว่าการเชื่อมโยงในมิติต่าง ๆ ด้วย วันนี้บอกตรง ๆ ว่าตัวเองภูมิใจ มันเหมือนฟ้าเปิด ถึงว่างบประมาณจะลงมาส่วนหนึ่งมาช่วยกันแก้ไขปัญหาคความยากจน แต่ทำอย่างไรที่มันเพิ่มขึ้นมาให้มันเป็นคุณค่า แต่เรามองว่าวันนี้ที่เพิ่มส่วนตรงนี้นั้นเป็นวิกฤต แต่เราทำวันนี้ที่มันเพิ่มตรงนี้ก็กลับวิกฤตให้เป็นโอกาส ทำอย่างไรให้มันคุ้มค่างบกับเม็ดเงินที่มันลงมา ทั้ง ๆ ที่เรารู้ว่าเงินตรงนี้เราเป็นหนี้กันเยอะ ตรงนี้ก็อยากให้เรารับรู้ว่าสิ่งนี้เราสามารถพลังกันจริง ๆ ให้มันเกิดกระบวนการตรงนี้ เราอาจทำมาส่วนหนึ่งแล้ว ในส่วนเรื่องของการแก้ไขปัญหาคความยากจน การจดทะเบียนขึ้นทะเบียนต่าง ๆ ตั้งแต่ สย 1-8 ส่วน สย.8 เป็นการว่าด้วยเรื่องอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากความต้องการ วันนี้เขาก็เลยให้ภาคประชาชนหรือส่วนหนึ่งก็ให้รู้เก็บข้อมูล ซึ่งเนตรงนี้รัฐแก้ปัญหาได้ดีทีเดียวในระดับหนึ่ง แต่ไม่ได้ทั้งหมด และก็ไม่ได้เต็มร้อย เราไม่ได้ว่าภาครัฐ ซึ่งทุกคนเข้าใจกันดี แต่ว่าส่วนหนึ่งก็อยากทำให้ดีที่สุด แต่วันนี้ทำอย่างไร ให้นโยบายที่ถูกสั่งการลงมา และคนรากหญ้าอย่างเราสามารถผลักดันให้มันขึ้นไปประสานร่วมกันได้ สิ่งที่เราทำเวที 2 เวที ที่ผ่านมามาก ๆ ก็คือเวทีทำความเข้าใจ โดยการใช้กระบวนการแผนแม่บทชุมชน เป็นเครื่องมือในการไปทำข้อมูลสำรวจจากเดิมที่มีข้อมูล สย.อยู่แล้วด้วย

แล้วก็มาทำข้อมูลตรงนี้ให้เป็นเชิงลึก อาจจะเป็เชิงลึกแบบบูรณาการข้อมูลส่วนหนึ่งแล้วก็อาจจะเป็ข้อมูล ที่รวบรวมแต่ตรงประเด็น แต่ละประเด็นก็คือ เราต้องการในส่วนที่ให้เสนอแผนตรงนี้ขึ้นไปกับรัฐบาลได้ เพื่อที่จะได้มีการเสริมต่อซึ่งระยะเวลาในการดำเนินงานตรงนี้ อย่างที่เราทราบกันดีแล้ววาก็คือว่าเรานับหนึ่ง เมื่อ เดือนเมษายน และสิ้นสุดที่ 30 กันยายน 2548 ซึ่งก็จะมีการขยายพื้นที่ต่อในระดับพื้นที่และก็ในระดับ จังหวัดใกล้เคียงที่มีความพร้อม เพราะฉะนั้นในส่วนของ 13 จังหวัดนำร่อง ซึ่งมีนครปฐมเป็นจุดนำร่องก็จะ มีพื้นที่ที่ทำในขณะนี้ คือ ทั้ง 7 อำเภอ จะพูดให้ฟังคร่าว ๆ ว่าอย่างอำเภอเมืองจะมี 2 พื้นที่ ก็จะมี ตำบลทัพหลวง กับ ตำบลสวนปาน สวนปานมี 6 หมู่บ้าน ทัพหลวงมี 16 หมู่บ้าน รวมเป็น 22 หมู่ ส่วน ตำบลสามพรานมี 2 ตำบล มีตำบลคลองจินดา กับตำบลบางช้าง ตำบลคลองจินดามี 14 หมู่บ้าน ส่วน ตำบลบางช้างมี 11 หมู่บ้าน รวมทั้งหมด 25 หมู่บ้าน ส่วนอำเภอบางเลน ก็จะมีตำบลบางระกำ มี 15 หมู่บ้าน ส่วนนครชัยศรีที่ตำบลวัดสำโรงก็ มี 4 หมู่ แล้วก็มีอำเภอดอนตูม ตำบลดอนพุทรา มี 10 หมู่บ้าน อำเภอกำแพงแสน ตำบลดอนช้อยก็มี 16 หมู่ ทั้งหมดรวมพุทธมณฑล ตำบลคลองโยง น้องใหม่ที่จะ จัดเวทีทำความเข้าใจ และทุกอำเภอ นายอำเภอจะมาเปิดเวทีหมดเลย มีติดภาระกิจที่นครชัยศรีที่ไม่ได้มา ส่วนพุทธมณฑล นายอำเภอก็มาเปิดแล้วก็บอกว่า เดี๋ยววันจัดเก็บข้อมูลวันที่ 15 สิงหาคม ที่วัดมะเกลือ ท่านจะมาร่วมในเวทีอบรมนักจัดเก็บข้อมูล ในส่วนนี้ก็คงทำงานร่วมกันในส่วนของความก้าวหน้าในระดับ หนึ่งแล้ว และในกระบวนการทำงานตรงนี้เราก็จะมีการประชุมคณะทำงานที่จังหวัดทุกวันที่ 29 ของเดือน แต่เรายังไม่ได้กำหนดสถานที่เท่านั้นเอง แต่โดยหลักอยากให้เราทราบกันว่าวันที่ 29 ของเดือนทุก ๆ เดือน และในแต่ละอำเภอยังมีหลายพื้นที่ที่ยังไม่ได้ส่งเลย ว่าแต่ละอำเภอมีวันไหนบ้างที่มีเวทีประจำเดือนของแต่ละ อำเภอ ที่รู้คือของสามพรานจะมีทุกวันที่ 30 ของเดือน และก็ของกำแพงแสนทุกวันที่ 16 ของเดือน ของ เมือง และก็อีกหลายพื้นที่ที่ยังไม่ได้กำหนด ถ้าเป็นไปได้ก็อยากจะฝากตรงนี้นิดหนึ่งว่าอยากจะให้ช่วย กำหนดด้วยว่า เพราะว่าแผนงานของเราทั้งหมดในแต่ละพื้นที่ เราอยากบอกว่าที่เรามีการสร้างทีมในแต่ละ อำเภอ วันนี้เรามาเพื่อสร้างทีม ถ้าจะรวมทีมจังหวัดทั้งหมด 27 ท่าน ต้องรวมกับทีมอำเภอทั้งจังหวัด เรามี คณะทำงานทั้งหมด ประมาณ 100 ท่าน เพราะอย่างนั้นเราจะทำอย่างไรเพื่อตั้งทีมของแต่ละอำเภอให้แข็ง และให้เป็นสภาใหญ่ ๆ เป็นสภาระดับตำบล สภาระดับอำเภอ แล้วรวมเป็นสภาจังหวัดที่ค่อนข้างเรา ๆ ที่ มีไฟในเรื่องของงานชุมชนเอาการะของชุมชนร่วมกันแล้วพัฒนาจังหวัด วันนี้เราทำงานเป็นทีมระดับชาติ และเป็นทีมนโยบายแล้วก็ทำงานเพื่อลูกหลานของเราจริง ๆ เพราะฉะนั้นมันเป็นเรื่องค่อนข้างจะยาก โดยเฉพาะในเรื่องของการบริหารจัดการ ในส่วนนี้ต้องมีวาระการประชุมของระดับอำเภอ เพื่อเป็นการตั้งทีม เราอยากสร้างทีมตรงนี้เพื่อที่ว่ากระบวนการจะได้มีการปฏิสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ บางวาระเราอาจจะมีเรื่อง คุยกันน้อย แต่จะทำอย่างไรที่การคุยกันน้อยๆ ซึ่งอาจจะมีเรื่องงานไม่มาก มีการพูดคุยกันบ่อยเข้าๆ ก็จะเป็นการหล่อหลอม แล้วก็ได้พบปะพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนกันบ้างว่าในพื้นที่ท่านเป็นอย่างไรบ้าง มันได้ คุณค่า ก็คือความสมานฉันท์ แล้วก็ที่สำคัญเราได้พบปะ และรับประทานอาหารร่วมกันถือว่า เราเป็นกลุ่ม หมู่ชุมชนใน

ชุมชนหนึ่งถึงแม้จะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ก็สามารถหล่อหลอมทำงานเป็นทีมร่วมกันได้ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย ขอฝากประเด็นตรงนี้ไว้เพื่อ "ประกาศเจตนารมณ์ร่วมกัน" ในการที่เราจะมาร่วมกันสรรค์สร้างพัฒนาจังหวัดของเราให้เกิดความยั่งยืน และเดี๋ยวเราจะแบ่งกลุ่มกัน ด้านหนึ่งให้เขียนฝันดี คืออยากให้สิ่งดีๆ มันเกิดขึ้นมีอะไรบ้าง แต่อีกด้านก็เขียนเป็น ฝันร้าย ก็คืออะไรที่เราไม่อยากให้มันเกิดขึ้น แบ่งเป็น 3 กลุ่ม แล้วเราค่อยออกมานำเสนอ ในส่วนตรงนี้อาจจะแนะนำทีมงานก่อน แต่เราคงจะแนะนำได้ไม่หมดก็เอาแค่เฉพาะ คนที่คุ้นหน้ากัน แล้วก็เห็นกันบ่อย ๆ คนแรกคือ

1. คุณอรุณี พุทธรักษา
2. คุณสังเวียน เอกจีน
3. คุณพิชัย คัมพิรศาสตร์
4. คุณศุภลักษณ์ ติยาวั
5. คุณณัฐวัฒน์ เนตรจรัสแสง
6. คุณวันเพ็ญ พันธุ์สุข
7. คุณมณฑิรา สอดเนื่อง
8. คุณวิภาวิรัตน์ นามายเหนียง ผู้ประสานงาน
9. คุณมณฑล ธนะนุทรัพย์ ประธาน
10. คุณชญาภา คำเจริญดี ฝ่ายธุรกรรม

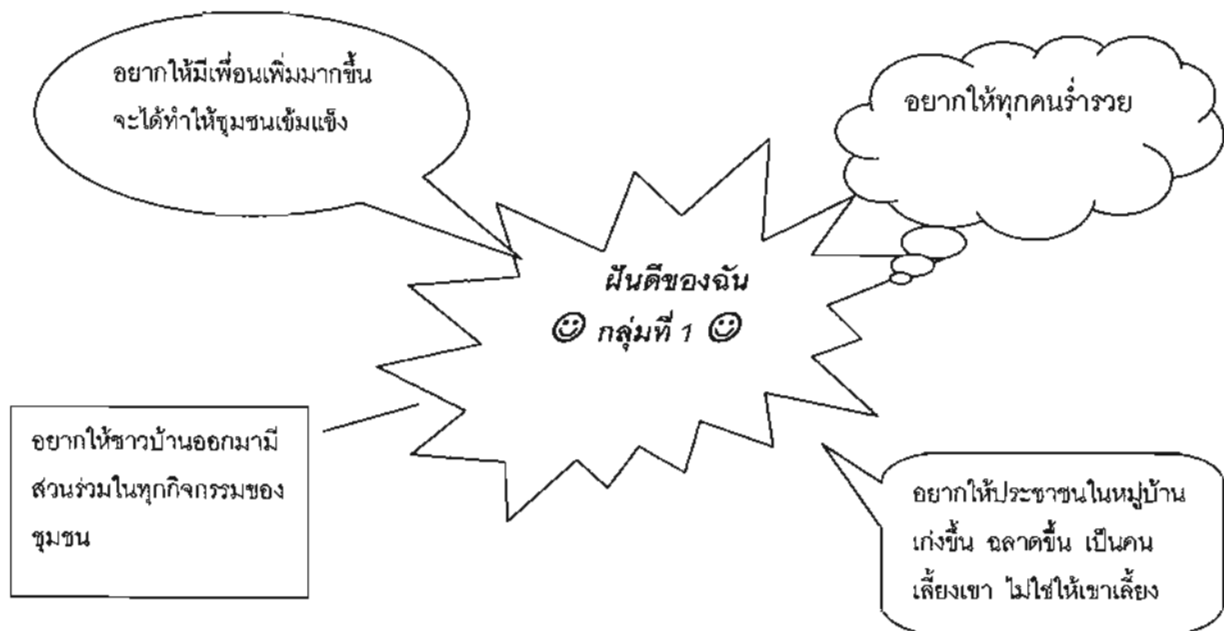
และนอกจากนี้ยังมีอีกท่านหนึ่งเดียวจะแนะนำให้รู้จักท่าน และให้ท่านเล่าประวัติของท่านให้ฟังเอง เพราะารู้จักท่าน เนื่องจากว่าท่านมาเป็นวิทยากร อบรมตอนโครงการชุมชนเป็นสุขภาคตะวันตก แล้วก็ไปเรียนรู้ร่วมด้วยเกี่ยวกับการถอดบทเรียน ตรงนี้ก็เลยเรียนเชิญท่านมาเป็นวิทยากร เพื่อจะได้นำความรู้ไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง และยั่งยืน ขอแนะนำท่าน คือ อาจารย์ปัญญาพร แก้วส่อง แต่ขอเรียนเชิญ คุณมณฑล ธนะนุทรัพย์ ในฐานะประธานโครงการ กล่าวเปิดการสัมมนา

- คุณมณฑล ก็จะถูกพูดในส่วนของโครงการก็จะเล่าว่า โครงการของเราก็ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ประมาณเดือนเมษายน ที่จะทำโครงการก็ประสานงานกับท่านผู้ว่า และก็ให้งบประมาณมา ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการของโครงการ จริง ๆ แล้วผมเข้ามาร่วมงานกับทางชุมชนประมาณ 4 - 5 ปี ตั้งแต่ Sif และก็เห็นว่าโครงการนี้เป็นโครงการแรกที่มีการบริหารจัดการได้ดี และก็มีการกระจายลงไปสู่อำเภอ พื้นที่ค่อนข้างชัดเจนการทำงานตรงนี้ ผมเห็นว่าการบริหารเป็นการทำงานที่ดี และการทำงานเป็นการกระจายความรับผิดชอบให้โอกาสลงไปในพื้นที่ค่อนข้างชัดเจน ทั้งในเรื่องของการบริหารการเงิน ซึ่งในแต่ละอำเภอเราจะกระจายการบริหารลงไป แล้วให้แต่ละอำเภอรับผิดชอบ เสร็จแล้วก็รวบรวมผลงานแต่ละอำเภอมาที่จังหวัด แล้วทางจังหวัดก็จะรวบรวมสรุปส่งไปให้กับแหล่งทุน จริง ๆ แล้วการทำงานระดับนี้ก็ถือว่าถูกต้อง และเราก็มีศูนย์ประสานงานเพื่ออำนวยความสะดวกในเรื่องของการจัดการร่วมอยู่ที่ศูนย์จังหวัด " สภาคีความร่วมมือ

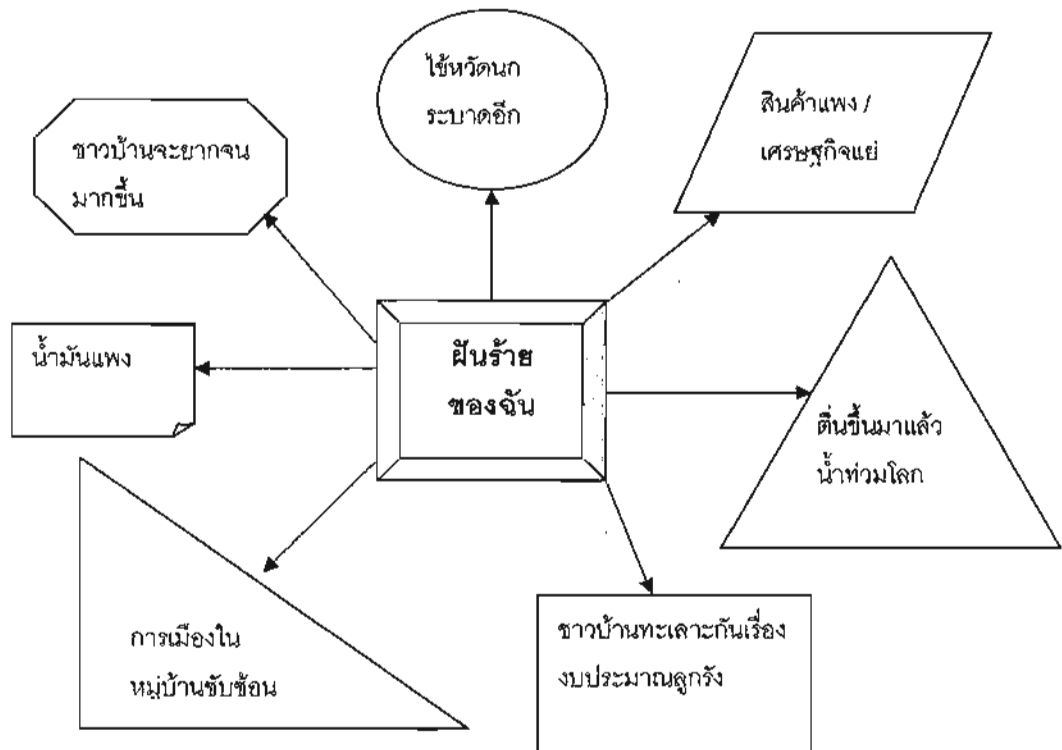
ภาคประชาชน (สภช.)" เพราะฉะนั้นเราต้องใช้งบประมาณตรงนี้อาจคุ้มค่าที่สุด เพราะว่าการทำงานการใช้เงิน เรามีการดูแล และตรวจสอบกันอย่างเข้มงวด เมื่อมีงบประมาณมาแล้วก็ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก็คิดว่าโครงการนี้คิดว่าจะเป็นครั้งแรกที่ใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า และวันนี้ก็ใช้งบประมาณลงมาเพื่อเสริมสร้างในกระบวนการทำงานของพวกเราให้เกิดความเข้มแข็งและเป็นประโยชน์สูงสุด เพราะว่าเราทำงานกันยังไม่เคยถอดบทเรียนออกมาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน บางทีในหลาย ๆ พื้นที่ยังไม่ค่อยเข้าใจ ในเรื่องของการถอดบทเรียน เราทำเข้าใจแต่เราไม่สามารถถอดออกมาเป็นบทเรียนได้ เราถึงได้มีการจัดโครงการนี้ขึ้นมา และเราก็ได้วิทยากรที่มีความรู้ มีประสบการณ์สูงมาให้คำแนะนำจะทำให้เรามีประสิทธิภาพ มีศักยภาพ ในการทำงานมากขึ้น ก็คงมีเท่านั้นครับ

- คุณวิภารัตน์ ก่อนจะมีการเรียนรู้กระบวนการการถอดบทเรียน ขอให้มีการแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม และเขียนฝันดี - ฝันร้าย ของแต่ละคน ลงในกระดาษแผ่นเล็กๆที่เตรียมไว้ให้ และนำข้อความของแต่ละคน มาลงในกระดาษคลิปปาร์จ และออกมานำเสนอของแต่ละกลุ่ม

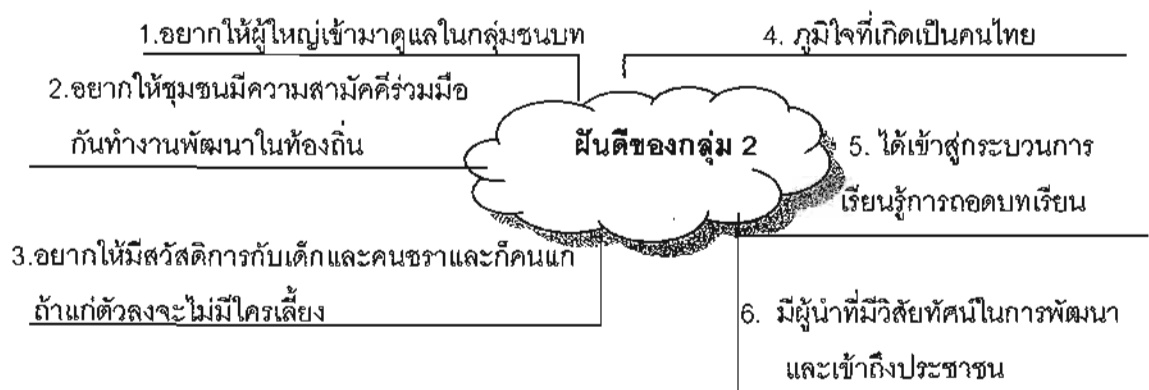
กลุ่มที่ 1 ฝันดี ของกลุ่มที่ 1 คือ

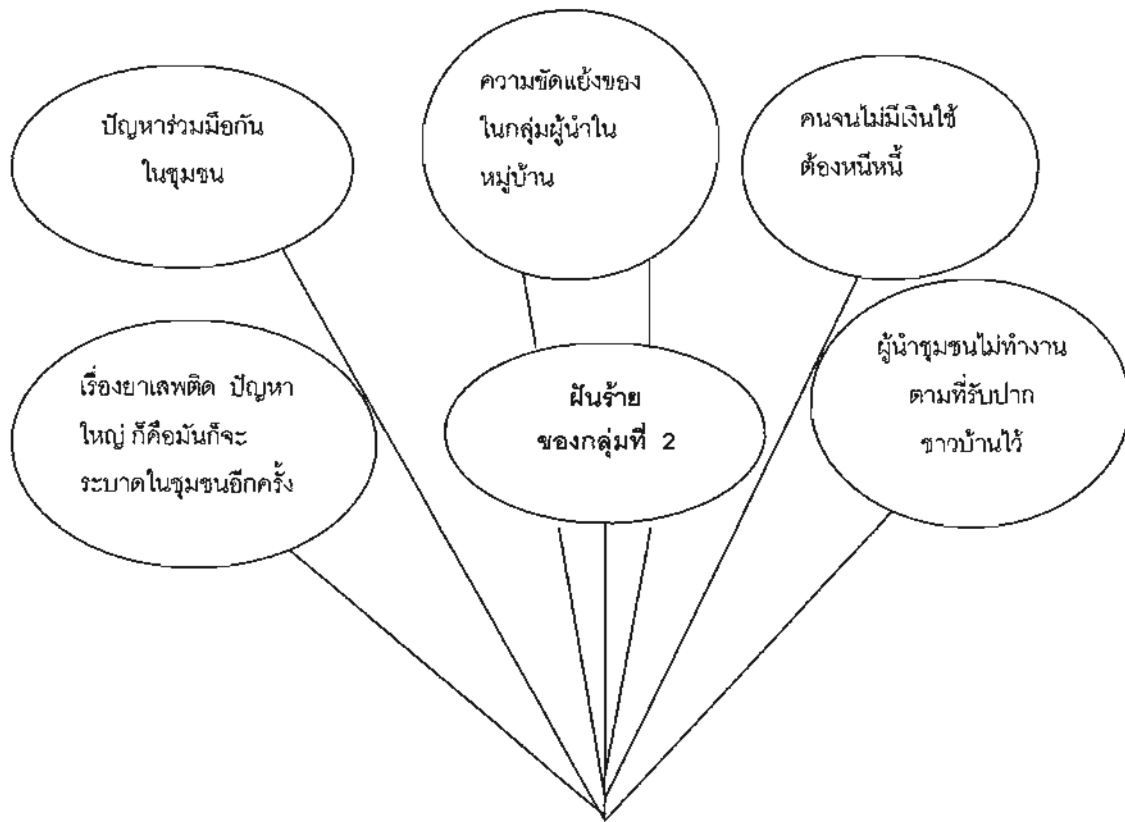
ฝันร้าย

กลุ่มที่ 2

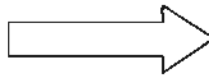
ฝันร้าย

กลุ่มที่ 3

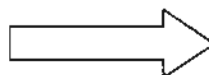
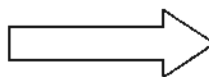
ฝันดี

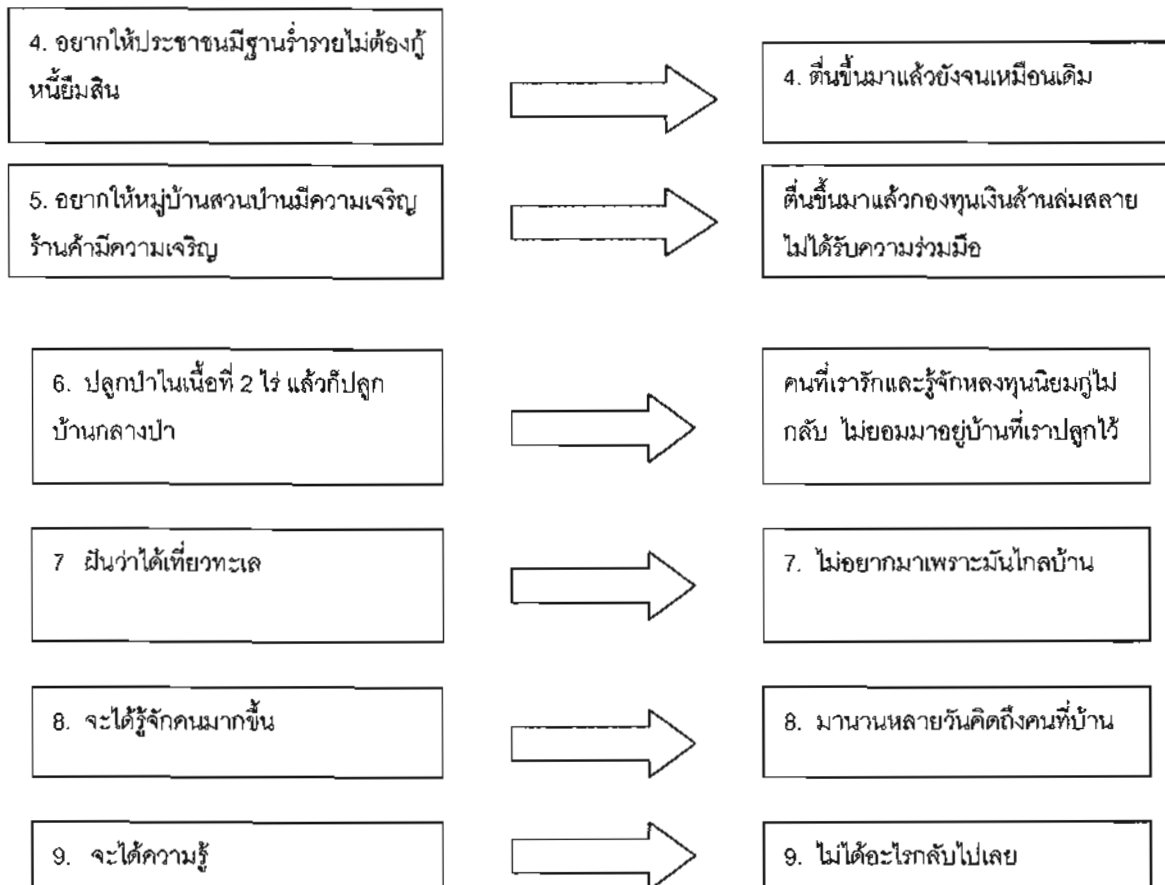
1. การแก้ไขปัญหาความยากจนก็คือ
ทราบปัญหาของชาวบ้านให้มากที่สุด
2. ได้ทำงานร่วมกับภาคประชาชน
3. ภาคประชาชนได้รับการสนับสนุน

ฝันร้าย

1. พอเราตื่นขึ้นมาแล้วไปสำรวจข้อมูล
ในครัวเรือนก็คือ ชาวบ้านไม่กล้าบอก
รายรับที่เขาได้รับจริง ๆ เพราะกลัวจะ
เสียภาษี
2. ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร คือ
ไม่เกิดโครงการที่เป็นรูปธรรม
3. การเมืองในหลายพื้นที่เป็นอุปสรรค
ในการพัฒนาเนื่องจากมีการแบ่ง
พรรคแบ่งพวกทำให้ขาดความร่วมมือ

ก็ออกมานำเสนอครบทั้ง 3 กลุ่ม

- คุณวิภารัตน์ เราก็มาเข้าสู่กระบวนการเรียนนะค่ะ ขอกราบเรียนเชิญ อาจารย์บัญชาร แก้วสอง
- อาจารย์บัญชาร กล่าวสวัสดิ์ เพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ความจริงผมมาไกลมาจากอีสาน ความจริงจะบอกว่ามาให้ความรู้ก็คงไม่ใช่คือต้องบอกว่าเรามาเรียนรู้ หรือมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกัน เพราะตอนนี้ผมไม่ได้เป็นครูสอนแล้ว แต่ก่อนผมเป็นครูสอนครั้งสุดท้ายเป็นครูสอนมหาลัยขอนแก่น สอนมา 20 ปี รู้สึกเบื่อ ก็เลยลาออกมาเพราะตอนสอนอยู่มหาลัยก็สอนระดับปริญญาตรี,ปริญญาโท,ปริญญาเอก ลูกศิษย์จบมาตั้งหลายรุ่นบางคนก็ไปเป็น Doctor ก็เยอะ รู้สึกเหนื่อย ๆ เลยลาออก พอลาออกมา ก็เลยมาเรียนรู้กับประชาชนมากขึ้น ความจริงผมว่าสิ่งที่อยากแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผมเองก็เป็นคนบ้านนอก แล้วบ้านนอกทางอีสานก็ไม่เหมือนบ้านนอกภาคกลาง ผมเพิ่มมาเรียนรู้ภาคกลางนิดหน่อยเมื่อครั้งที่แล้วที่กำแพงแสนที่ชุมชนเป็นสุขเชิงภูมา และก็มาเห็นชุมชนมากกว่า แต่เราถนัดกับชุมชนชายขอบ ฉะนั้นบ้านของผมติดชายขอบเขมร ภาษาที่ผมพูดเก่งที่สุดก็คือภาษาเขมร ภาษาลาว รองลงมาคือภาษาไทย แล้วก็ภาษาอังกฤษ ชายแดนของภาคอีสานกับที่นี่แตกต่างกันมาก ก่อนที่จะไปพูดถึงความรู้ผมอยากให้ทุกคนดูก่อน มีกรงอยู่ และมันกำลังหมุนและในกรงนั้นมีหนูอยู่

เมื่อคืนผมดูโทรทัศน์อยู่ช่องหนึ่ง อยู่ ๆ มันก็มีรูปนี้ลอยขึ้นมา ภาพนี้เป็นภาพของกรง มันกำลังหมุนอยู่สักพัก ก็เห็นมีหนูเข้ามาอยู่ข้างใน มีหนูอยู่ตัวหนึ่ง มันต้องวิ่งตามกรง เราก็เลยสงสัยว่าเขากำลังจะนำเสนอะไร สักพักหนึ่งหนูก็เหนื่อยแต่มันก็ต้องพยายามวิ่งให้ทัน ไม่อย่างนั้นมันจะกลิ้งไปมา แล้วจะมีคำถามขึ้นมา จากหน้าจอโทรทัศน์ว่า คุณเป็นใคร สักพักก็มีคำถามที่สองตามมา คุณมาจากไหน แล้วก็คำถามเพิ่มมา อีกว่า คุณจะไปไหน และมีคำถามสุดท้ายขึ้นมาว่ามันมีทางเลือกอื่นของชีวิตบ้างมั๊ย ผมจึงตอบคำถาม เหล่านั้นว่า ผมชื่ออาจารย์บัญชา แก้วสอง มาจากอีสาน มาเป็นวิทยากรที่จังหวัดเพชรบุรี ส่วนข้อ สุดท้ายที่ถามว่ามีทางเลือกอื่นอีกมั๊ย ก็จะไปเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย ก็คิดไปอย่างนั้นก็ได้คิดอะไรแต่ ตอนนั้นเราก็เป็นอาจารย์สอนอยู่มหาวิทยาลัยมันมีน้อยมากจะไปทางไหน ก็คงจะเป็นแค่อาจารย์สอนมหาลัย ตลอดชีวิต ทำไมเราถึงคิดตรงนั้นว่าเราเป็นหนูหรือเป่าที่กำลังหมุนอยู่ในกรง การที่เราเป็นมหาวิทยาลัยเรา เคยเจอถูกลูกกับใครบ้างไหม เลยรู้สึกว่าจะอันไหนกันแน่ มันก็ยังมีทางอื่นอีกไม่ใช่ตรงนั้น เพราะว่าเราเป็น อาจารย์สอนมหาวิทยาลัยเวลาสอนคือ เอาตำราฝรั่งมาแปล สอนทฤษฎีเอามาแปลแล้วก็มาสอน แปลผิดๆ ถูกๆ นักศึกษาไม่รู้ก็เอาไปใช้ผิดๆ ถูก ๆ นักศึกษาบางคนก็ไปเป็นนายอำเภอเอาไปใช้ก็ยังผิดเข้าไปอีก มัน จะเห็นลักษณะแบบนี้ขึ้นมา เพราะฉะนั้นเราจะเกิดความรู้สึกขึ้นมาว่ามันน่าจะมีทางเลือกอื่น โดยคิดถึงหนู เหมือนหนูที่อยู่ในกรง ถ้าเราเป็นหนู โดยทั่วไปถ้ามันอยู่ในกรงมันจะไม่มีเวลาคิดถึงทางเลือกอื่น เพราะอะไร ปัญหาข้างหน้านั้นเผชิญอยู่ ก็เลยคิดถึงชาวบ้าน ปัญหาที่เผชิญอยู่เยอะเหลือเกิน จะมีเวลาคิดถึงทางออก มั๊ย นั่นสินักเยอะ ทำนานานาที่ขายก็ไม่ได้ บัญก็ต้องซื้อ อาหารไก่ก็ต้องซื้อเรา ไม่มีเวลาคิดถึงเรื่องอื่นก็ต้อง ถูกกระแสอะไรเข้ามาก็ต้องวนตัวอยู่อย่างนั้นตลอดเวลา มีหนูสักกี่ตัวที่คิดจะออกจากกรง ส่วนใหญ่ไม่กล้า คิดหรือไม่แม้แต่จะคิดก็ไม่กล้า กระโดดออกจากกรงกลัวว่าจะตาย เพราะว่าเคยอยู่แต่ในกรง กรงหมุนอย่าง ไรก็ต้องวิ่งตามกรง พอมาถึงตรงนี้ก็มาคิดถึงชีวิตของคนเราที่ไม่กล้าจะแหวกออกจากกฎเกณฑ์ระเบียบที่บีบ บังคับเราอยู่ แล้วมักจะมองว่าระเบียบกฎเกณฑ์กระแสที่ชอบธรรมเป็นกระแสที่ถูกต้อง เราไม่กล้าคิด คัดค้านทบทวนคิดด้านกระแสเราก็เลยมักจะติดอยู่ในกรง แล้วก็วิ่งจนตายไปสักวัน เพราะว่ากรงมันจะหมุน ของมันไปเรื่อย ๆ ถ้าเปรียบกรงเหมือนทุนนิยมมันจะเห็นการหมุนอย่างสม่ำเสมอและเร็วขึ้นด้วย ชาวชนบท อีสานเจอปัญหาแบบนี้เยอะ ต้องการเพิ่มผลผลิต ก็หาข้าวพันธ์ดี ๆ มา อยากได้ข้าวโพดต้องเอาข้าวโพด

บริษัทมา ข้าวโพดที่ติดต้องใส่ปุ๋ยแบบนี้ ถ้าไม่ใส่ปุ๋ยข้าวโพดก็จะไม่งาม พอปีนี้มีข้าวโพด แล้วปีหน้าก็ต้องใส่เยอะเพิ่มขึ้น ก็จะต้องเพิ่มผลผลิตใส่ปุ๋ยลงใส่เข้าไป มันก็จะเพิ่มแบบนี้ไปเรื่อย ในขณะที่ราคาข้าวโพดที่ตัวเองซื้อหรืออาหารมันราคาขึ้นเรื่อย แต่พอชาวบ้านขายกลับคืนมันจะได้น้อยกว่าเดิมเยอะ ข้าวโพดซื้อพันธุ์มากิโลละ 70 บาท แต่เวลาขายได้ กิโลละ 2 บาท 30 สตางค์ มันก็เป็นแบบนี้คือ สิ่งที่ชาวบ้านประสบในกระแสการพัฒนาที่มันถูกทำให้คนมองว่ากระแสมันชอบธรรม คุณมีหน้าที่เดียวที่ต้องวิ่งตามกระแส หากคนที่คิดวิ่งออกจากรนอกกระแสหา คนกระโดดออกนอกกระแสยากมาก ทางคนอื่นเขาเรียกคนที่กระโดดออกนอกกระแสเขาเรียกว่า ผีบ้า คือคนที่ทำอะไรไม่เหมือนคนอื่น คนอื่นเขาไม่มีใครกระโดดออกนอกกระแสคนอื่นก็ต้องใส่ปุ๋ยเคมี ชาวบ้านที่เป็นผีบ้าไม่ใส่ปุ๋ยเคมีแต่บอกว่าจะใช้ข้าวขี้ควาย ชาวบ้านคนอื่นขายข้าวขายควายแล้วไปซื้อรถไถ่มานันจึงจะทันสมัย แต่ผีบ้าบอกว่าได้เงินมาจะเอาไปซื้อควายมาเลี้ยงและเอาควายมาไถ่นา พวกนี้จะถูกมองว่าเป็นผีบ้าหมด แต่พอมาสัก 10 ปี พอผีบ้าเป็นผีบ้ามาสัก 10 ปี เดียวนี้พวกผีบ้าเหล่านั้นถูกเปลี่ยนขนานนามใหม่ เขาเรียกว่า "ปราชญ์ชาวบ้าน" จากชาวบ้านทั้งหมดเป็นผีบ้าเอาควายไถ่นา วิชาหลักการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยสอนว่า ที่ดินคุณมีแค่นี้คุณต้องหาทางเพิ่มผลผลิต วิชาทางมหาลัยเปลี่ยนวิธีคิดชาวบ้าน เปลี่ยนวิธีคิดเรื่องควายกับนา ของชาวบ้านสมัยหนึ่ง ควาย คือผู้มีพระคุณช่วยไถ่นา แต่มหาวิทยาลัยบอกว่าควายไม่ใช่สิ่งที่สำคัญของการไถ่นา ฉะนั้นควายคือ ลูกชิ้น นำมาทำก๋วยเตี๋ยว ที่เปลี่ยนนั้นเขาเรียก ว่าเปลี่ยนระบบคิดระบบคุณค่าใหม่ เพราะฉะนั้นคนที่เคยเคารพควาย เลิกเคารพควายแล้ว ชาวชนบทที่เลี้ยงควายจะเคารพควายเพราะควายช่วยไถ่นา พอด้านเสรีฯ ชาวนาเขาก็จะเอา ดันกล้ามาทุบหัวควาย ทำพิธีกรรมขอขมา แล้วก็ขอบคุณควายที่ช่วยให้ได้ข้าว วิธีแบบนี้เป็น "พิธีกรรม" ถามว่าพิธีกรรมที่ทำมันเป็นความรู้ใหม่ ถ้าถามวิชาการสมัยใหม่ มันไม่ใช่ความรู้แต่มงาย แต่ถ้าถามชาวบ้านเขาจะบอกว่าเป็นผู้มีพระคุณแก่เขาช่วยไถ่นา เพราะฉะนั้นพูดถึงความรู้มุมมองก็จะต่างกัน ความรู้มาเพิ่มเศรษฐกิจ แต่ความรู้ชาวบ้านเคารพควาย มีการทำสายแม่ธรมมาเยอะแล้ว เราต้องเคารพต้องฟื้นฟู แต่พอไปถามนักวิชาการ คำนี้เป็นเป็นเรื่องมงาย เพราะเป็นดินปลูกข้าวที่จะส่งออก วิธีคิดคนละแบบ ฉะนั้นคำที่เรียกว่าความรู้ แยกเป็น 2 พวกคือ ความรู้ที่เป็นกระแสหลัก แต่ความรู้ของชาวบ้านมักจะมองว่าไม่ใช่ความรู้ คนชนบทจะถูกกระทำให้อดถูกตัวเอง ก็ทำให้รู้สึกที่เราจักรสาน ความรู้ด้านการจักรสานมันไม่ใช่ความรู้ต้องไปรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ไซด์ ช่างยนต์นั่นคือความรู้ แต่เครื่องจักรสานไม่ใช่ความรู้ ลูกหลานเราอย่าทำจักรสานเลย ไปทำเครื่องยนต์ดีกว่า และการทำเครื่องยนต์ชาวบ้านก็ทำเองไม่ได้ต้องถูกควบคุม คนอื่นควบคุม เราพึ่งความรู้ที่เราควบคุมกำกับได้ ความรู้เรื่องจักรสานความรู้เรื่องทำนาแบบอินทรีย์ ความรู้แบบพออยู่พอกินล้นหมด เราถูกยึดเยียดใหม่ว่าต่อไปนี้ทำเกษตรจะต้องได้เงินผลผลิตจะต้องเพิ่มสูงราคาจะต้องดี เพราะฉะนั้นจะต้องดันรันต่อสู้การผลิต ดันรันต่อสู้กับการตลาด ดันรันต่อสู้กับการดำรงชีวิต เดิมทำอยู่ทำกินอยู่ ๆ ก็เลิก ชาวบ้านของผมกินข้าวเหนียว แต่เลิกปลูกข้าวเหนียว หันมาปลูกข้าวเจ้าเพื่อส่งออก ขายข้าวเจ้าแล้วก็เอาเงินมาซื้อข้าวเหนียวกิน มันถูกกระทำแบบนี้ตลอดเลย

เห็นเงินเป็นตัวหลักของการเคลื่อนไหวชีวิต มันซื้อทุกอย่าง แต่ชาวบ้านแถวบ้านผมขายได้อย่างเดียว ขายข้าวอย่างเดียว ขายข้าวแต่ไปซื้อข้าวกิน ผักแต่ก่อนเคยเก็บตามไร่มาได้ก็ต้องซื้อ ข้าวคั่วที่ใช้ทำลาบ ก้อยชอยแซ่ ก็ต้องซื้อ ข้าวตัวเองก็มีแต่ก็ต้องซื้อ พริกก็ซื้อ เสื้อผ้าก็ต้องซื้อ น้ำมันก็ซื้อทุกวัน เรียนก็ต้องซื้อ หนังสือ ซื้อค่าเวลาเรียน ซื้อค่ารถให้ลูกไปเรียน ซื้อค่าอาหารกลางวันให้ลูก เราซื้อทุกอย่างแต่ที่เราได้มาจากการขายข้าวอย่างเดียว เพราะฉะนั้นจะเห็นชีวิตชาวบ้านที่เหมือน ๆ กัน ภาวะตรงนั้นก็เป็นภาวะที่ รุมเร้ามาก มันก็เหมือนการวิ่งอยู่ในกรงก็จะมีคนคิดจะวิ่งออกมา ผมก็เลยลาออกจากมหาวิทยาลัย เมื่อก่อน เป็นครูสอนประถม 4 ปี สอนมัธยม 3 ปี อาชีวะ 3 ปี ปวส. 2 ปี สอนระดับปริญญาตรี 20 ปี สอน ปริญญาโท 6 ปี สอนปริญญาเอก 3 ปี ในการกระโดดออกมาครั้งแรกจะถูกว่าจาก พ่อแม่พี่น้อง หรือ แม้แต่อาจารย์ด้วยกันไม่เคยมีใครลาออกมาเป็นนักพัฒนาอิสระ มีแต่นักพัฒนาอิสระมาเป็นอาจารย์ มีผม คนเดียวสวนกระแสมาก่อนแต่ตอนนี้เริ่มมีคนลาออกตามมาหลายคน เพราะฉะนั้นบางทีการเป็นผีบ้านผีไร่ไป ช่วยคนอื่นได้บ้างเหมือนกัน เพราะการอยู่ในกระแสมันอัดอัด เพราะเราคิดว่าการไปอยู่ในมหาลัยชนกัน ประชวรสยหรู ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์ความรู้ การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ถ้าถามว่าน้ำที่อยู่ข้าง ๆ มหาวิทยาลัยเน่าเสีย แต่พอลงน้ำทำไมน้ำถึงเน่าเสีย . เขาก็ยังให้คำตอบไม่ได้ แล้วจะเป็นผู้นำในการ แก้ปัญหาได้อย่างไร ก็ยังหาคำตอบไม่ได้ ก็จะเป็นผู้นำทางวิชาการได้อย่างไร มหาลัยไม่มีคำตอบ เพราะฉะนั้นคิด ว่ามหาลัยที่เป็นอยู่ไม่ใช่ทางออกของสังคม ความรู้ของเด็กเรียนมามันไม่ได้สอนเด็ก มันไม่พอเพราะความรู้ตะวันตกมันทำให้เป็นหนี้เพิ่มขึ้นทำให้พ่อค้าแม่ค้าล้มละลาย เพราะความรู้บวกกับ ทุนมาสร้าง Mackro, Lotus ชาวบ้านที่ขายปลีกริมจะพังหลาย พวกที่เลี้ยงเป็นเลี้ยงไก่ตามปกติก็เริ่ม อยู่ ไม่รอดเพราะเริ่มมีพันธ์ของบริษัทเข้ามา มีอาหารของสัตว์เข้ามาพวกนี้ก็อยู่ไม่รอด เพราะฉะนั้นถ้าในทิศ ทางเลือกให้อยู่ตรงนั้น ต่อไปทุกคนก็ต้องไปเป็นคนของบริษัท เลี้ยงให้บริษัท เอาพันธ์มาจากบริษัท อาหารก็ เอามาจากบริษัท ยาก็เอามาจากบริษัท เลี้ยงเสร็จส่งบริษัทตัวเองก็ได้ค่าแรง แต่ถ้าเกิดมีปัญหาเช่น ไก่ตาย หมูตาย เราล้มจม บริษัทไม่รับผิดชอบอะไรด้วย เพราะฉะนั้นมันเห็นกระบวนการพัฒนาที่มันรู้สึกว่าการใช้ ความรู้จากภายนอกมันเหมือนการย่ำยี เพราะฉะนั้นความรู้จากภายใน ความรู้ที่เกิด 2 ขั้ว คือ โลกาวิวัฒน์ ความรู้ท้องถิ่น เพราะความรู้โลกาวิวัฒน์กระแทกเข้ามา แต่ความรู้ท้องถิ่นเรื่องใช้ ความรู้โล่นาเริ่มลดลงไป แล้วทำไมท้องถิ่นจึงสามารถอยู่กันได้ ความรู้ท้องถิ่นพอเราสืบค้นจริง ความรู้ ท้องถิ่นหลายตัวถูกเขาหยิบไปใช้โลกาวิวัฒน์หลายตัว เช่น ความรู้เรื่อง ของยารักษาโรคกระเพาะ ความรู้ ของคนประจวบคีรีขันธ์มีความรู้ ว่า หญ้าปล้องน้อยรักษาโรคกระเพาะได้ดีที่สุดนี่คือความรู้ท้องถิ่นไม่ใช่ ความรู้โลกาวิวัฒน์ แต่โลกาวิวัฒน์ส่งคนมาเรียนรู้และหยิบความรู้ขึ้นไปเป็นของโลกาวิวัฒน์เสร็จแล้วทำ ยาออกมาขาย คนที่ได้เงินคือบริษัทญี่ปุ่น แต่ชาวบ้านที่เป็นเจ้าของความรู้ไม่ได้อะไร บริษัทญี่ปุ่นได้ปีหนึ่ง 800 กว่าล้านเหรียญ แต่ถ้า

เป็นเงินไทยคุณเข้าไปด้วย 40 ก็ประมาณหลายหมื่นล้านรายได้ต่อปี ที่นี้ความรู้ท้องถิ่นมันมีพลัง แต่ไม่เคยถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ เพราะยารักษาโรคกระเพาะเรานี้ก็ถึง แอนตาซิล งานวิจัยของนักวิชาการเข้ามาค้นความรู้เสร็จได้ความรู้ออกไป ความรู้ที่ใครเอาไปใช้ ชาวบ้านก็ไม่มีโอกาสได้รู้ด้วยซ้ำไปว่าเอาไปวิจัยเรื่องอะไร สมมุติเห็นผมมานั่งสัมภาษณ์ชาวบ้านอยากรู้อะไรก็ถาม เคยเจ็บไข้ได้ป่วยมั๊ย รักษาอย่างไร ชาวบ้านก็จะเล่าให้ฟัง แล้วเขาก็จะไปเก็บตัวอย่างมา ตรวจทดสอบมาทดสอบแล้วมาผลิตเป็นอุตสาหกรรมได้ เพราะฉะนั้นลักษณะแบบนี้ความรู้แบบนี้ ความรู้โลกาภิวัตน์จึงเป็นความรู้ที่ควรมองว่าที่เราควบคุมตัวเองไม่ได้ ถูกกำกับมันก็ไม่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ ดังนั้นความรู้ที่เราพูดกันในวงหลัง ๆ จึงเป็นเรื่องของชีวิตมากขึ้น ความรู้เรื่องท้องถิ่นไม่มีใครรู้ดีเกินคนในท้องถิ่น ผมเคยไปนอนที่ลุ่มแม่น้ำศรีสงครามที่อีสานไปนอนคุยกับชาวบ้าน ท่านเล่าวิธีหาปลา อธิบายวิธีหาปลา อธิบายชีวิตปลาได้อย่างมีชีวิตจิตใจ คือเวลามองปลาไม่ใช่มองเพียงแต่ว่า ไข่ได้เป็นกิโล ๆ จะเอาไปขาย มองเห็นมันเกิดมันอยู่ มันเป็นทุก ๆ อย่าง เพราะฉะนั้นเวลาชาวบ้านเขามองน้ำในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของชีวิตคน มองน้ำในฐานะที่เป็นที่อยู่อาศัยของปลา มองน้ำในฐานะที่เป็นทุกอย่าง เวลาที่จะพัฒนาน้ำ วิถีคิด คนจะมีการผลิต บางพื้นที่ทางภาคใต้ก็จะหาปลาอย่างภาคเหนือก็จะเก็บของป่า ภาคกลางทำนาทำกับค้าขาย ภาคอีสานทำนาทำกับเลี้ยงสัตว์ การผลิตตรงนี้ทำให้ภาคใต้ถึงมีการผลิตประมง การผลิตตรงนี้นั้นเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ใครอยู่ในระบบนิเวศไหนอาชีพก็จะเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ใครอยู่ในระบบนิเวศไหนอาชีพก็จะเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศนั้น ๆ ใครอยู่ในทุ่งก็ทำนาเลี้ยงสัตว์ ใครอยู่ในป่าก็ทำอาชีพเกี่ยวข้องกับป่า ใครอยู่กับน้ำก็ต้องทำอาชีพเกี่ยวกับน้ำ ชาวบ้านจึงมีความรู้ที่สำคัญเขา เรียกว่า มีความรู้ที่จะจัดการกับทรัพยากร ใครอยู่ทะเลเขารู้จักวิธีการจัดการกับทะเล ใครอยู่กับภูเขา ก็จัดการจัดการกับภูเขา คนที่อยู่กับนา ก็จะรู้จักวิธีการจัดการกับนา ความรู้ตรงนั้นมันเป็นความรู้ที่สำคัญแต่ถูกละเลย ความรู้ในยุคนี้สิ่งที่เรากำลังทำมันยกระดับ สิ่งที่เป็นอยู่ให้ชัดเจน ซึ่งการที่ยกมาอย่างที่ผมบอกตอนแรกที่เขารู้ว่าผมเป็นผีบ้า เริ่มพูดเรื่องการทำเกษตรอย่างเดิม คนก็ไม่เชื่อ เขาบอกว่าถ้าไม่ใส่ปุ๋ยเคมี ก็ไม่ได้กินเด็ดขาด เขาถูกปลูกฝังเรื่องปุ๋ยเคมีการที่จะให้เลิกมันยากมาก เพราะฉะนั้นการใช้วิธีแบบนี้มันต้องใช้เวลานานการชวนให้คนกระโดดออกจากกรง หนูวิ่งในกรงมานานแล้ว แต่การชักชวนให้หนูกระโดดออกจากกรงทำได้ยากมาก แต่ถามว่าทำได้ไหม เพราะอย่างนั้นคนที่ถูกมองว่าเป็นคนที่เสียสละมาก ระบบท้องถิ่นของเราไม่ใช้การผลิตอย่างเดียว เวลาเราไปผลิตก็จะมีช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันนี้เรา เรียกว่าระบบสังคมสำคัญ ความรู้ภายนอกไม่สนใจเรื่องความสัมพันธ์เท่าไร ไม่เข้าใจเรื่องความเป็นครอบครัวของสังคมไทยเรื่องสามี - ภรรยา มีวิธีปฏิบัติ พ่อตาแม่ยาย สามีมียวิธีปฏิบัติ แต่เขาจะใช้วิธีคิดแบบตะวันตกทุกคนเสมอภาคกัน แต่ในสังคมไทยมันต่างกัน ขนาดพี่กับน้องยังรู้สึกว่ามันต่างกันอยู่บ้าง มันยังมีความเคารพกันอยู่บ้าง เพราะฉะนั้นระบบความสัมพันธ์มีการเปลี่ยน เลือกกำนัน เลือกผู้ใหญ่บ้าน เอาความคิดแบบตะวันตกมาเลือก เกิดความแตกแยกในชุมชน ตะวันตก อเมริกา เวลาเขาเลือกเขาเลือกกันได้อย่างไร เพราะอเมริกาตั้งถิ่นฐานใหม่ คนจากยุโรป เอเชียไปแสวงหาโชค ต่างคนต่างไปพอไปเห็นความอุดมสมบูรณ์

ก็พากันตั้งถิ่นฐาน มาตั้งบ้านเรือน พอคนหลายก๊ก หลายเหล่า ก็ต้องมีคนมาบริหารจัดการ เวลาหาผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากมาจากหลายที่ก็ต้องมีการเสนอตัวใครอยากเป็นก็เสนอตัวมา แต่ถ้าไม่มีใครรู้เรื่องด้วยแล้วก็ให้แถลงนโยบาย เสร็จแล้วก็ให้คนไปหย่อนบัตรลงคะแนนเลือก เขาเป็นสังคมใหม่ไม่เคยเจอกันนาน มันต้องเลือกวิธีนั้น แต่สังคมไทยอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่เกิด ใครดี ไม่ได้ก็เห็นกันมา เพราะฉะนั้นการเลือกผู้ใหญ่สมัยเดิมมักเป็นการเลือกที่ถูกสั่งสมบารมี และถูกยกระดับให้เป็นผู้ใหญ่ ความขัดแย้งมีแต่น้อยมากการเลือกผู้ใหญ่สมัยนี้การเลือก อบต. สมัยนี้มันเลือก เพราะว่าไม่ได้สั่งสมบารมี คนที่มีบารมีอาจจะถูกเลือกแต่คนที่บารมีน้อยทำไม จะถูกเลือกก็ใส่อื่นเข้าไป มันเห็นเลยว่า ระบบแบบนี้มันเปลี่ยนคุณค่า มันเปลี่ยนวิธีคุณค่าเปลี่ยนวิธีตรงนี้ องค์ความสัมพันธ์มันเปลี่ยน ระบบคิดและคุณค่ามันเปลี่ยนด้วย ยกตัวอย่างเรื่องควาย ระบบคุณค่าควายเปลี่ยนจากควายที่มีพระคุณช่วยไถนา กลายเป็นว่าควายเป็นลูกขึ้น กลายเป็นเงินเป็นทองมา ถ้าที่เป็นที่อีสานผมวิจัยมา 20 ปีที่แล้วไปวิจัยเรื่องป่า ป่าเป็นชีวิต ที่ดินคือชีวิต ที่ดินเกิดป่า ป่าเกิดน้ำ และป่าจะเกิดอาหาร ป่าจะเกิดสัตว์ ที่ทำมาหากินได้ เรามองป่าเป็นชีวิต แต่พอเกิดข้าวโพดเกิดปอ มีมัน มองป่าไม่เห็นมีชีวิตแล้ว เขามองเห็นป่าเป็นที่ปลูกปอปลูกมัน ก็ตัดป่าทิ้งเอามันเอาปอไปใส่เห็นปอเห็นมันเป็นรายได้ ยุคที่สอง มองเห็นที่ดินเป็นแหล่งปลูกพืชพันธ์ เพื่อจะนำไปเป็นรายได้คุณค่าเปลี่ยน พอยุคนี้เป็นเงิน สมัยก่อนต้องเปลี่ยนที่ดินมาเป็นข้าวโพดมาเป็นมันสัมปหลังก่อนแล้วค่อยเปลี่ยนเป็นเงิน แต่พอมาสสมัยนี้ไม่ต้องคิดแล้วเล่นเอาที่ดินมาเป็นเงินเลย เพราะฉะนั้นเรื่องระบบเก็งกำไรเข้ามาแทนที่ ระบบแบบนี้ทำให้คุณค่าที่เคยเคารพดินหายหมดเลย ชีวิตสมัยก่อนมีแม่ธรณี มีผีปกปักษ์รักษาเรา ต้องเคารพจะทำอะไรกับดินทำอันตรายดินไม่ได้ ในลักษณะคุณค่าตรงนี้นั้นหายไปเพราะตัวเศรษฐกิจ มันถูกยึดเหยียดเข้ามา ระบบในเรื่องของโลกาภิวัตน์ตัวเดียว ระบบทุนเพราะฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงในชุมชนเราในพื้นที่เรา เป็นตัวชาวบ้านเกลียด แต่พอเราวิเคราะห์ดูลึก ๆ แล้ว ชาวบ้านถูกกระทำจากระบบรัฐบาลถูกกระทำจากระบบโลก และคนเราก็มักกระแสนโน้มนำไปตามธรรมชาติของเราอยู่แล้ว เงินมาก็สะดวกสบายอยู่แล้วใครก็ต้องการธรรมชาติ ฉะนั้นเมื่อต้องการตรงนั้นก็มีความคิดที่จะคิด ที่จะคิดทวนคิดย้อนก็ลำบาก ตอนนั้นเราเลยเริ่มคิดกันใหม่ว่า ถ้าเราจะปล่อยให้นักวิชาการทำแต่วิจัย มันก็จะมีแต่ความรู้โลกาภิวัตน์ ใส่เข้ามาความรู้เรามันก็จะหายไป ในขณะที่โลกกำลังหมุนกลับเดิมสาธารณสุขบอกว่าหมอพื้นบ้านเป็นคนผิด กฎหมายใครไปรักษาแบบไม่ได้รับใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะยุคใหม่ผิดกฎหมายรักษาสมุนไพรด้วยก็ไม่ได้ ประมาณ 20 ปีที่แล้ว แก้วบ้านของผมก็จับด้วย พอมายุคนี้สมุนไพรก็ดี เริ่มใช้ได้เพราะฝรั่งเขาใช้กัน เราก็เลยเปลี่ยนตามฝรั่ง ทั้งๆ ที่สมุนไพรเป็นเรื่องของเราเองเหมือนเกษตร นโยบายรัฐออกมาบอกว่าเราต้องเป็นเกษตรอินทรีย์เดิม เกษตรก็เป็นเกษตรอินทรีย์อยู่แล้ว ตอนนั้นโลกมันกำลังหมุนกลับมาสู่ระบบที่มันสมดุลกับธรรมชาติ ระบบคิดของคนให้มันอยู่ในสังคมในระบบท้องถิ่น พอมันย้อนกลับมาความรู้ที่เป็นของชาวบ้านเริ่มถูกยกระดับลงขึ้นมา และผมเชื่อว่าในอนาคตความรู้ท้องถิ่น จะถูกยกระดับไปเป็นโลกาภิวัตน์ที่อื่น

ก็จะเริ่มเรียนรู้ฝรั่งตามเราหลายเรื่อง แต่เราไม่รู้ เพราะฉะนั้นวิธีการแบบนี้ จึงเป็นสิ่งที่เรากำลังทำกับพื้นที่มัน จึงเป็นความรู้สิ่งที่เราทำทั้งหมดมันมีความรู้แฝงในตัวอยู่ข้างหน้า วิธีการป่าไม้ไม่มีแต่คณะวรรณศาสตร์ที่เรียนจากตะวันตกมา แต่วิธีการจัดการป่าแบบชาวบ้านก็มี วิชาประมงไม้ไม่มีเฉพาะนักวิชาการรู้ ซึ่งไปเรียนวิชาประมงมาจากต่างประเทศ แต่ชาวบ้านก็มีวิชาประมงของชาวบ้าน วิชาเกษตรไม้ไม่มีแต่ ตะวันตก มันมีวิชาเกษตรของชาวบ้าน วิชาบริหารธุรกิจไม้ไม่มีแต่ทฤษฎีของตะวันตก ทฤษฎีของไทยก็มีแต่ไม่เคยสนใจ จะค้นหา ความรู้เหล่านั้นมันอยู่ในท้องถิ่นทั้งหมดเลย เราจะเรียนวิชาและองค์กร เราจะเรียนองค์กรต้องไปดูทฤษฎี โครงสร้างขององค์กรมีประธาน รองประธาน ประธานต้องเป็น C.E.O องค์คิดแบบตะวันตก สัมผัสองค์กร องค์การของชาวบ้านที่แท้จริงมันเป็นอย่างไร ถ้าไปดูองค์กรที่จริง ๆ ของชาวบ้านก็จะได้ เวลาที่มีกลุ่มชาวบ้านจัดองค์กรกันอย่างไร แก้วบ้านผมจัดได้น่าทึ่งมาก พอมีกลุ่ม ประธานเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ 2 - 3 คน จะมีเจ้าอาวาส ผู้ใหญ่บ้าน และมีผู้อาวุโสสักคนร่วมกันเป็นประธาน เป็นทีมงาน เป็นองค์กรแบบทีมงานเลย จะมีกลุ่มหัวหน้าอยู่ในนั้นเป็นที่รู้กัน แต่ไม่จำเป็นต้องตั้งว่าใครเป็นหัวหน้าฝ่ายใครตั้งก็ได้ ไม่ตั้งก็ได้และมีคนเข้ามาาร่วมกันทำงาน มีฝ่ายบอกแขก มีฝ่ายติดต่อมันจัดกันเองเป็นระบบเลย ถามว่านี่เป็นองค์กรมั๊ย นี่คือองค์กรแต่เราไม่เคยเอาความรู้ที่ขึ้นมาให้ความรู้เรื่ององค์กรที่เราที่กำลังทำ เรายังจะเอาองค์กรแบบตะวันตกเข้ามาสอนกัน จากองค์กรต้องมีประธาน รองประธาน เลขา ต้องดูเรื่องนี้จัดตามตะวันตกหมด แต่พอไปดูตามองค์กรจริง ๆ อย่างอสมทวิทยทำงานก็คน หรือ กฎหมาย สมัยเดิมที่ทำงาน 7 - 8 คน กรรมการหมู่บ้าน ถามจริงว่าผู้ใหญ่ทำงานกี่คน ตอนแรกก็เป็น กม. กันอยู่ดี ๆ อยู่ที่นี่แหละแต่ตอนหลังเหลือแค่ ภูเก็ตมี ระบบมันก็จะเป็นอย่างนั้น ทำไปมันก็จะเหลือคนเดียว นั่นคือองค์กรที่เป็นจริง แต่เราจะไปคิดโครงสร้างมันจะมีฝ่ายนั้น ฝ่ายนี้ทั้งที่ไม่ใช่ ฟังก์ชัน โครงสร้างเป็นเพียงหน้าตา แต่มันไม่ได้เรื่องเลย องค์กรจริง ๆ คือกลุ่มคนที่ทำงานว่าจัดระบบงานอย่างไร ตรงนี้เราไม่สนใจศึกษาแบบไทย และพยายามเอาแบบตะวันตกมาใส่รวม องค์กรของเราเขาก็เลยบอกว่า เราทำงานไม่มีประสิทธิภาพ คนไทยทำงานเป็นทีมไม่เป็น มันจะเป็นได้ไงในเมื่อวิธีการทำงานของเรามันอีกแบบหนึ่ง คนไทยทำงานเป็นทีมมากกว่าตะวันตก แต่วิธีเป็นทีมของเราไม่ต้องอธิบาย อย่างเช่นที่ผมยกตัวอย่าง เรื่องของชุมชนเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม ฝ่ายการเงินรับเงิน เขาจัดการได้หมด ไม่ขัดแย้งกันมีอะไรก็แก้ปัญหาได้หมดเลย เราเป็นทีมที่ยอมรับซึ่งกันและกัน แต่วิชาการไม่ค่อยได้ค้นหาและยกระดับขึ้นมาใช้เมื่อไหร่วิชาการจะถูกใส่เข้าไปในบทเรียนได้ พอวิชาการถูกใส่เข้าไปในบทเรียนได้ เราก็เป็นครูสอนได้ไม่จำเป็นต้องไปเรียนอเมริกาแล้วกลับมาเป็นครูสอน มันจะผลิตปรับอะไรต้องหลายตัว คนสอนประมง (Dr.) การประมงอาจจะเชิญพ่อใหญ่ ยกให้เป็น (Dr.) กิตติมาศักดิ์ก็ได้ สอนประมงได้วิธีการเก่ง หรือพวกเราบางคนอาจจะไปสอนวิชาการธุรกิจ เพราะว่าคนไทยค้าขายเก่งมาก และค้าขายในสังคมไทยต้องแยกให้เห็นการค้าขาย ในสังคมฝรั่งเป้าหมายของคนฝรั่งคือกำไร เป้าหมายคนไทยคือการแลกเปลี่ยนและการเกื้อกูลแบ่งปันกัน สมัยก่อนเวลาเราเอาของไปแลกก็คือของที่เรไม่มีแล้วเอาไปแลก บางทีก็อาจจะมีการถกกันบ้าง พอใจก็ถกเยอะ ให้ฟรีก็มี เพราะฉะนั้น

ระบบเหล่านั้น คือระบบความสัมพันธ์เชิงเกื้อกูลกันแบ่งปันไม่ใช่ความสัมพันธ์เชิงเอากำไร แต่ทุกวันนี้มัน เป็นความสัมพันธ์ที่เก็งกำไรอย่างเดียว ทำไปถึงจะได้กำไร คนอื่นจะทุกข์ยากอย่างไรก็ไม่สนใจ ขอให้ได้ กำไร เพราะฉะนั้นคุณค่าของความเป็นคนจะลดลงไปเรื่อย ๆ ทุกที เรียกว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจขั้นมาตรงนี้ เรื่องของความรู้ท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องสำคัญ ทำอย่างไร เราจึงจะภูมิใจในความรู้ของเรา แล้วก็ยกระดับความรู้ ของเราขึ้นมาพัฒนา กลุ่มเรา งานเรา แล้วความรู้ท้องถิ่นดี ๆ มีเยอะมาก ชาวบ้านวิจัยกันหรือยัง งานวิจัยชาวบ้านมีเยอะมาก วิถีชาวสารมีหลายร้อยเรื่องมาก และเป็นงานวิจัยเมื่อวันก่อนที่แม่ปราณี นำเสนองานวิจัยท้องถิ่น พอนำเสนอเสร็จ พวกผมชมกันใหญ่ มีอาจารย์คนหนึ่งพูดทะเล่ปลั่งขึ้นมาเลย ลักษณะงานวิจัยขนาดนี้ น่าจะให้แม่ปราณีเป็นอธิบดีกรมป่าไม้แทนอธิบดีกรมป่าไม้คนปัจจุบัน อธิบายได้ดี มากมองได้ทะลุไปทั้งหมด อย่างนี้ก็พอจะเห็นได้ว่าความรู้เหล่านี้มันมีอยู่ และเมื่อ 2 วันที่ผ่านมา ผม เองงานวิจัยชิ้นนี้ไปให้นักศึกษาปริญญาเอกดู ตอนนั้นผมช่วยสอนนักศึกษาปริญญาเอกอยู่ ให้เขาดูแล้วก็ บอกเขาว่าเวลาดูงาน ให้ดูของชาวบ้านทำ อย่าทำให้ชาวบ้านงอแง เพราะนักศึกษาบางทีก็ทำไม่ได้เรื่อง เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่ามันลึกซึ้งมาก ที่นี้ขึ้นอยู่กับเราจะทำยังไงดึงของท้องถิ่นมาได้ เวลาพูดถึงที่ เกิดขึ้นอย่ามองด้านเดียว เราไปค้นหาเรื่องการจัดการออมทรัพย์ สถาบันออมทรัพย์เป็นความรู้เพราะคนก็ สงสัยว่าจัดการอย่างไรถึงจะดี อย่างน้อยที่สุดจัดการอย่างไรมันถึงไม่ล้ม จัดการดึงคนมารวมตัวกัน ก็เป็น ความรู้ที่จะดึงคนมารวมตัวกัน บางคนถามว่าทำไปถึงจะได้กำไร ก็เป็นความรู้เรื่องของการสร้างกำไร คน บางคนก็ไม่ได้อะไรเรื่องกำไร คนบางคนสนใจ ทำยังไงคนถึงมีสัจจะต่อกัน มันเห็นคุณค่าของ ออมทรัพย์ ไม่ใช่แค่เอาเงินมากองแล้วก็กู้ มันไม่ใช่วิธีการของสหกรณ์ออมทรัพย์ของข้าราชการครู เป็นสหกรณ์กู้ทรัพย์ เอาเงินมากองรวมกันแล้วก็กู้ ที่นี้ออมทรัพย์เรามีคุณค่าอะไรบ้าง หรือร้านค้า การหาความรู้เรื่องของการจัดการ ร้านค้า ถ้าเป็นตะวันตกมันเป็นวิชาให้ปริญญาได้เลย เวลาบอกว่าคนนั้นจบบริหารธุรกิจมา เรียนวิชา อะไรบ้างเรียนเหมือนที่เราทำร้านค้ามานั่นแหละ เรียนเรื่องการเงิน บัญชี เรื่องตลาด เรียนเรื่องการวางแผน เราก็ทำเหมือนกัน พอเรียนวิชาบริหารธุรกิจจบ คุณก็ไปทำกิจการได้ แต่ในความหมายที่บอกว่าคุณไปทำ กิจการเองได้ ไม่ใช่หมายความว่าให้คุณเปิดทำกิจการเองนะ แต่ไปเป็นลูกจ้างของบริหารธุรกิจ เพราะฉะนั้น ระบบความรู้โลกาภิวัตน์ไม่ได้สอนคนให้เป็นอิสระเพื่อทำงาน สอนคนเพื่อให้เป็นลูกน้องเขา สอนคนเพื่อให้ เป็นลูกน้องบริษัท หรือสอนคนให้ไปเป็นลูกน้องข้าราชการ ไม่ได้สอนคนให้เป็นลูกน้องตัวเองเด็ดขาด แต่ ท้องถิ่นจะสอนให้เราเป็นลูกน้องตัวเอง เพราะวิชาที่เรารู้มันอยู่ในท้องถิ่นเรา เช่นถ้าเรียนรู้เรื่องการถนอม อาหาร เราทำปลาต้มขาย เป็นอาชีพได้ เพราะบ้านเราหาปลาได้ เพราะมีปลา มีตลาด แต่พอเราเรียน เรื่องการถนอมอาหารอีกแบบหนึ่งก็ไม่มีอาหารให้ถนอม ต้องไปเป็นลูกน้องของบริษัทจึงจะมีอาหารบริษัทให้ ถนอม เพราะฉะนั้นเรื่องของโลกาภิวัตน์ถึงเป็นความรู้ที่เขาเปรียบและความรู้ท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ให้กับคน เพียงแต่อย่าปิดความรู้ขุมเดียว เพราะความรู้สังคมไทยไม่ได้มีขุมเดียว เรื่องแผ่นดินไม่ได้คิดเรื่องเงิน เขาคิดเรื่องพระแม่ธรณี

คิดถึงเรื่องเคารพกัน ถ้าความรู้ตะวันตกเวลาพูดถึงเรื่องอาหาร จะคิดถึงโภชนาการมีกี่แคลอรี มันจะทำให้
อ้วนมีัย ทำให้ร่างกายดี มีคุณค่าอาหารครบมีัย นี่คือตะวันตกคิด แต่อาหารในสังคมไทย อาจจะไม่คิดมาก
หล่อหลอมอย่างสังคมอีสาน เวลาพูดถึงสังคมอีสานมีอะไรบ้าง คุณตั้งแต่การกินก็ได้ การกินมีข้าวมีกระต๊อบ
มีน้ำพริก 1 ถ้วย มีแกง 1 ถ้วย แจ่ว 1 ถ้วย มีผัก 1 จาน ข้าวเหนียว เวลานั้นกินอยู่หลายคน มันจะ
สอนความเกรงใจ สอนเรื่องการอยู่ร่วมกัน สอนเรื่องสมบัติสาธารณะ ถามว่าการกินข้าวอย่างนี้มา 40 ปี
แล้วถามว่ามันสั่งสมอะไร สั่งสมความเป็นตัวตน สั่งสมอัตลักษณ์ เป็นตัวตนที่เห็นคุณค่าของสิ่งสาธารณะ
เพราะนี่คือของร่วมกัน กินกันตามที่มี ถ้ามีมากทุกคนก็กินกันอิ่ม ถ้ามีน้อยก็กินกันตามสถานะ มันจะมีการ
แบ่งปันกันอยู่ในตัวเอง ในลักษณะแบบนี้เวลาเราพูดถึงเรื่องอาหารจึงไม่ควรพูดถึงโภชนาการ แต่มันพูด
ถึงคุณค่าของการอยู่ด้วยกัน วิธีคิดความเกรงใจ การเกื้อกูล แบ่งปันกัน ตรงนั้นถ้าอดไม่ออกความรู้ที่เรา
มีมันจะด้อยค่า เพราะพูดถึงมุมที่ตะวันตกใช้ ของเรานะแน่ สัมตำมีคุณค่าทางอาหารต่ำ เพราะโปรตีน
น้อย ไขมันมาก มันไม่มีคุณค่า ฉะนั้นเราก็จะทิ้งสัมตำหันไปกิน Fastfood อธิบายมันจะมีคุณค่าทางอาหาร
มันก็เหมือนดูถูกตัวเอง แต่ถ้าเราหยิบประเด็นอื่นขึ้นมา เขาไม่มีเลย การกินข้าวมันสร้างความเกรงใจแต่
ตะวันตกเขาไม่มีเลย คุณค่าของฝรั่งเศสแค่โภชนาการ การกินอาหารของเราไม่ใช่แค่โภชนาการ หรือการที่
คนตะวันออก หมายถึงประเทศตะวันออกกินผัก เรากินเจ เขากินมังสะวิรัติ คนตะวันตกกินมังสะวิรัติ คุณค่า
คนละเรื่อง เขากินก็เพื่อสุขภาพ กินผักดี แต่ถามคนไทยว่าทำไมถึงกินมังสะวิรัติ ทำไมคนกินเจ คำตอบ
แรกของการกินเจคือ ไม่อยากฆ่าสัตว์ตัดชีวิต สุขภาพก็ดีขึ้นด้วย เห็นมีัยเราได้ 2 อย่าง เราได้คุณค่า 2
อย่าง คือไม่ฆ่าสัตว์อื่นและสุขภาพเราก็ดี แต่ฝรั่งยังงั้นเขาก็ได้คุณค่าอย่างเดียวเพราะไม่ได้คิดเรื่องนี้เลย จิตใจ
เขาก็ยังคิดเอาเปรียบคนอื่นตลอด แต่พอเราไม่คิดฆ่าสัตว์ตัดชีวิต จิตใจที่คิดเอาเปรียบคนอื่นมันก็เริ่มลดลง
การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตมันทำให้เกิดการสั่งสมที่จะทำสิ่งที่ดีงาม ต่อมาคุณค่าตรงนี้ที่เราต้องค้นหาและหยิบ
ยกขึ้นมาจัดกระบวนการทำงานของชุมชน ถ้าเราดึงมาได้ และยกระดับให้เห็นว่ามันเหนือเงิน สูงกว่าเงิน
พอเห็นคุณค่าสูงกว่าเงินเมื่อไหร่มันจะมีพลัง ถ้าตีเป็นเงินก็ไม่ได้ แล้วก็พาจิตใจเราติดพันอยู่กับเงิน แล้ว
ก็ค้นหา แสวงหาวิธีการได้เงินมาโดยไม่สนใจความเดือดร้อนของคนอื่นและสังคมของโลกเหมือนที่ตะวันตก
ทำ ไม่มีเงินทำอย่างไร ขายอาวุธ อาวุธเขาไม่ซื้อทำอย่างไร ก็ก่อสงคราม ก็เป็นวัฏจักรแบบนี้ แล้วก็ไปก่อ
สงครามตรงนั้น ตรงนี้ เพราะฉะนั้นก็เลยเกิดขึ้นทั่วโลก มันสัมพันธ์กัน ระบบคิด เรื่องทุนนิยมเพื่อมุ่งหา
กำไร มุ่งเอาเปรียบคนอื่นโดยไม่สนใจว่าคนอื่นจะเป็นอย่างไร อยากได้เงิน ก็ขายเด็กได้ก็ขาย แม้แต่ขโมย
เด็กมาขาย มันทำลายได้ทุกอย่าง เพราะฉะนั้นเราจะทำยังไงเราจึงจะพยายามค้นหาคุณค่าอื่นที่มันแฝง
แล้วคุณค่านั้นมันจะสั่งสมเอง บางเรื่องไม่ต้องอธิบายว่านี่คือเรื่องศีลธรรม แต่มันถูกสั่งสมเองไปโดย
ธรรมชาติของตัว ก่อให้เกิดศีลธรรมขึ้นมาตรงนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่า บางครั้งเราต้องหยิบมาพูดด้วย ถ้าไม่หยิบ
ขึ้นมาพูดมันก็จะถูกลืมง่าย ๆ ถึงตอนนี้มีอะไรอยากแลกเปลี่ยนก่อนมีัย

- คุณวิภารัตน์ เราก็ได้รับความรู้แนวคิดที่ดี และอยากให้ทุกคนช่วยกันแลกเปลี่ยนความรู้แล้วเดี่ยวเราค่อยมาสะท้อนเรื่องนั้นกันอีกครั้งหนึ่ง การเปลี่ยนวิธีคิดให้คนกระโดดออกมาจากกรรมมันไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะเขาถูกอยู่ในนี้ต้อง 30 - 40 ปี ตรงนี้ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการกลุ่ม เรียกว่าองค์กรต้องเข้มแข็ง เพราะฉะนั้นเป้าหมายการก่อเกิดองค์กรต้องเข้มแข็ง ต้องมีภาคีที่จะรวมมือกันได้ เช่นหน่วยงานราชการ และภาครัฐ และ อบต. ขอให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันนะคะ

- อาจารย์ปัญชร (ต่อ) อบต. บางแห่ง การเลือกตั้งด้วยเงิน แต่ก็มีใจ แต่บางคนเข้ามาร่วมด้วยเต็มที ฉะนั้นเกาะเกี่ยวเข้ามา เกาะเกี่ยวกับราชการก็มีอย่างวันก่อนผมคุยกับนายอำเภอตอนประชุมผมอยู่ในทีมติดตามประเมินผล พอช. ทั่วประเทศ ปกติผมค่อนข้างจะมองนายอำเภอในแง่ลบตลอด ส่วนใหญ่ พอตอนนั้นนายอำเภอพูดแล้วเข้าท่า เขามองเห็นความสำคัญของชาวบ้านและการมีส่วนร่วม พูดเพื่อเอาหน้ามีหลายระดับเรียกชาวบ้านมาแล้วก็เสนอแผนที่ตัวเองคิด แล้วก็จบ นั่นคือการมีส่วนร่วมมันไม่ใช่อีกแบบหนึ่ง การมีส่วนร่วมคือ เรียกชาวบ้านมารวมกันช่วยกันคิด แล้วเวลาชาวบ้านคิดก็ต้องให้ข้อมูลด้วย ให้ข้อมูลภายนอก ปกติชาวบ้านจะไม่ค่อยรู้ข้อมูลภายนอก เวลาผมไปวิจัยเรื่องบุกรุกป่า ปี 2532 เราจะเห็นชาวบ้านถางป่า ชาวบ้านก็มองว่าตัวเองเป็นผู้บุกรุกทำลายป่า เพราะเห็นชาวบ้านเป็นคนบุกรุก แต่พอเราเก็บข้อมูลมาเราจะอธิบายเป็นเรื่อง ที่ชาวบ้านไปถางป่าเพราะ ชาวบ้านไม่มีที่ดินปลูกปอปลูกมัน เพราะเห็นว่าเป็นนโยบายของรัฐมาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก เพราะอยากได้ปอได้มันไปขายที่ยุโรป เพราะตอนนั้นข้าวราคาตก รัฐบาลสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูก และชาวบ้านก็ปลูกปอปลูกมันในนาข้าวไม่ได้ ต้องปลูกในที่ดอนที่เนินสูง ๆ เขาจึงต้องไปตัดต้นไม้ พอเวลาเราช่วยอธิบายเขาก็รู้สึกว่สิ่งที่เกิดขึ้นมันไม่ใช่ความผิดของเขาฝ่ายเดียว มันเป็นความผิดเชิงนโยบายด้วย บางทีเราต้องเอาอันอื่นมาช่วยบอก เหมือน อบต. หลายครั้ง ตอน อบต. ยุคแรก หลายคนบอกว่ากินกันน้ำดู ถ้ามองก็เป็นแบบนั้นจริง ๆ กระบวนการเลือกตั้งมาแบบนี้วิธีการแบบนี้โดยภาพรวมก็เกิดแบบนี้แล้วถามว่าระดับชาติเป็นไหม ก็ระดับชาติเป็นแม่แบบ มันก็เห็นอยู่ ฉะนั้นจะมาโทษ อบต. ก็ไม่ได้ หลายเรื่องเราต้องดูความเป็นจริง คนนอกช่วยวิเคราะห์ให้เห็น มันจะช่วยสร้างพลังตรงนี้ได้ ไม่งั้น อบต. ก็จะถูกดูตัวเอง และก็ถูกคนดูถูกคนกันเอง ชาวบ้านก็จะดูถูกคนกันเอง คือเลือกคนกันเองไปก็ไม่ได้เรื่อง ก็เลยเลือกคนอื่น มันก็เลยยิ่งดูถูกตัวเองไปใหญ่ ในลักษณะนี้เราต้องให้มุมมองของภายนอกเพื่อช่วยวิเคราะห์ให้ไม่เช่นนั้นเราจะมองไม่เห็นเหมือนการถูกบีบให้ใช้ปุ๋ยเคมี เพราะอะไร เราก็ไม่รู้ เรารู้แต่ว่าอยากได้ผลผลิต แต่จริง ๆ บริษัทเขาทำกิจกรรมอะไร ทำอะไรกับนโยบาย ทำไมสื่อทางทีวีมีการเผยแพร่ในเรื่องปุ๋ยยาเคมี-ยาฆ่าหญ้า มีการโฆษณาชวนเชื่อมากมาย ทั้งๆ ที่ปุ๋ยเกษตรอินทรีย์เยอะและมีคุณภาพ ไม่มีใครทำสื่อเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้สังคมได้รับรู้ เป็นเพราะมันมาจากระบบนี้ แล้วถามว่าชาวบ้านจะอยู่ยังไง เพราะฉะนั้นการที่ชาวบ้านยังยืนตรงนั้นไม่ได้ เขาไม่ได้เลวร้ายอะไรแต่เป็นเพราะ

กระบวนการเรียนรู้ถูกครอบงำด้วยนักวิชาการ และสื่อที่ได้รับการโฆษณาชวนเชื่อ กระบวนการเราจึงต้องสร้างให้ลึกและหนักมากขึ้นเท่านั้น แต่มันจะลำบาก แต่ผมว่ามันเป็นทิศทางที่น่าจะเป็นไปได้ และมีภาคที่เป็นเพื่อนยังไม่พอ หลายเรื่องต้องไปต่อสู้นโยบายด้วยเราทำกันอยู่เกือบตายนะ อิรักสอนให้มีการศึกษาฟรี รักษาฟรีทั้งหมดเลย พอมีการอยากได้น้ำมัน แล้วอิรักจะเอาอะไรไปสู้ มันเห็นวิธีคิดเลย เพราะฉะนั้นบางระบบบางที่อาจต้องรวมตัวกันเพื่อต่อสู้เชิงนโยบายแต่ไม่ได้หมายความว่าไปจับปืนต่อสู้ แต่มันต้องมีกระบวนการที่จะเกาะเกี่ยวกันผลักดันนโยบายได้ อีสานทำไมต้องมีการเดินขบวนหลายครั้ง เพราะมันจำเป็น บางครั้งก็ไม่จำเป็น ดูว่ามันไม่มีทางเลือกอีกแล้ว แต่มันไม่ได้หมายความว่าสำเร็จนะ แต่มันช่วยกระตุ้นให้รัฐได้รู้บ้าง นี่คือสิ่งที่กระบวนการทำงานของเราที่อาจจะต้องคิดและวิเคราะห์ให้มันลึกหลาย ๆ ด้าน แล้วก็หยิบขึ้นมาใช้ในกระบวนการที่จะทราบ เพราะระยะเวลาต่อไป เราจะได้มาคิดถึงจุดแข็งจุดอ่อน มันจะได้มองเห็นหลาย ๆ มุม เดียวจะมองจุดแข็งจุดอ่อนแค่เรื่องเงิน มันมีจุดแข็งจุดอ่อนต้องหลายมุมที่เราลองหยิบมาคุยกันลึก ๆ แล้วเราดึงออกมา จุดนี้เป็นจุดที่เราต้องไปจุดประกายต่อ แล้วมันจะมีพลัง การมีผีบ้าอาจจะ เป็นจุดแข็งก็ได้ ผีจะเป็นจุดอ่อนก็ได้ พ่อแม่เป็นจุดแข็งก็ได้เป็นจุดอ่อนก็ได้ เป็นการเกาะเกี่ยว วันก่อนเราไปดูรำเหย่ย ทางอีสานไม่มีใครรู้อยู่ที่พนมทวน เขาพื้นรำเหย่ยที่นั่น เขาพื้นรำเหย่ยเที่ยวแรกเขาก็คิดแค่ปตท. มาสนับสนุน ก็เลยพื้น ที่ยังเล่นอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะว่าไปแสดงแล้วได้เงิน เขาจะติดคุณค่าเท่านี้ เวลา นำเสนอเราเลยถามว่าทำไมไม่พื้นอย่างอื่นล่ะทำไมต้องพื้นรำเหย่ยพอกำคำนี้ เขาก็บอกว่ารำเหย่ยมันไม่มีที่อื่น มีเฉพาะที่บ้านเขา เขาภูมิใจมันไม่ใช่เรื่องที่อยากได้เงินและมันเป็นสิ่งที่เขาภูมิใจ เป็นตัวตนของเขา เพราะฉะนั้นนี่คืออัตลักษณ์ของเขา พอหยิบตรงนี้ขึ้นมาเขาเห็นคุณค่าของรำเหย่ย มันเป็นตัวตนของเขาเองที่แสดงให้คนอื่นรู้ และรำเหย่ยไปสัมพันธ์กับป่าได้ เพราะรำเหย่ยช่วยสร้างป่าได้ และการรำเหย่ยทำให้คนมารวมตัวกันทั้งชุมชนมาดู เด็ก ผู้ใหญ่ก็จะมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน มันจะเห็นได้เลยว่าประเด็นเดียวที่พื้นขึ้นมา มันไม่ใช่พื้นรำเหย่ยอย่างเดียว มันพื้นความเป็นตัวตนนั้นของชุมชนนั้น พื้นการเกาะเกี่ยวเกาะกลุ่มกัน จากกระบวนการนี้ไปทำกลุ่มอื่นต่อได้ มันถึงจะพัฒนาระบบแบบนี้ได้ ตรงนี้คือสิ่งที่เราค้นหา องค์การเข้มแข็ง คือการมีส่วนร่วมที่แท้จริง และการเข้าไปสู่นโยบายด้วย แล้วก็ฐานของมันไม่ใช่ภูมิปัญญาของเรา ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวตั้งในการทำงาน ถ้าใช้ภูมิปัญญานอกเราจะควบคุมไม่ได้ แต่ถ้าใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นเราจะควบคุมได้ และเราลึกซึ้งกับมันมากกว่า ภูมิปัญญาเขาจะลึกเท่าไร เราก็ไม่รู้ ไม่มีใครดีกว่าใคร แต่ทำไมเราใช้ภูมิปัญญาเราไม่ได้ ก็เหมือนการกินข้าว การที่ผมกินข้าวเหนียวกับแจ่ว มันมีคุณค่าของความเป็นคนน้อยกว่าคนที่กินขนมปังกับแฮมเบอร์เกอร์ ตรงไหน ต้องตั้งคำถามกับตัวเองตรงนี้ตลอด การที่เราอยู่แบบเรา คุณค่าของคนเป็นน้อยกว่าตรงไหน เว้นแต่เราไปเอาเปรียบคนอื่น การกินเราไม่ได้ไปเอาเปรียบใคร บางเรื่องที่เราคิดจะเอาเปรียบคนอื่นมันเป็นเรื่องที่น่ากลัวกว่าตรงนี้ต้องสร้างตัวตนให้เห็น ต้องคิดให้ลึก ต้องใช้กระบวนการร่วมกันอันนี้คือ เรื่องที่เราอยากนำไปใช้เรื่องจุดแข็ง จุดอ่อน เรามีจุดแข็งตรงไหน เรามีจุดอ่อนตรงไหน ทั้งระบบท้องถิ่นและระบบที่เราอยู่ แล้วก็คอยคิดว่าระบบใหญ่ที่มันเป็น

อยู่ อย่าคิดว่าเราไม่ได้อยู่เฉพาะท้องถิ่นเรามันต้องมีระบบใหญ่เข้ามาเกี่ยวพัน เรายังจะเรียกว่าโลกบาลผ่านองค์กรโลกบาลไปเช่น สหประชาชาติ WTO WorldBank เป็นองค์กรโลกบาลหมดเลย มันต้องมากระทบ บริษัทต่างประเทศมากระทบ บริษัทน้ำมันอีก กุมอำนาจเรื่องน้ำมัน เราทำอะไรไม่ได้เลย ฉะนั้นเวลาวิเคราะห์ให้เห็นสิ่งที่มากระทบเราจากภายนอกด้วย ฉะนั้นเวลาวิเคราะห์พวกนี้ จุดนี้เราต้องวิเคราะห์เรื่องภายในให้ชัดด้วย ให้เห็นว่าเรามีอะไรบ้าง เรามีข้อไหนบ้างคือวิเคราะห์ตัวเอง คำว่าตัวเองหมายถึงท้องถิ่นเรามีอะไรดี อะไรไม่ดี แล้วขณะเดียวกันมองภาพภายนอกด้วยว่ามันกำลังเปิดโอกาสให้เราเรื่องอะไรให้เราบ้าง ยกตัวอย่างการทำปุ๋ยเกษตรอินทรีย์ เป้าหมายการทำเกษตรอินทรีย์ มันมีโอกาสอะไรบ้าง โอกาสหนีมาใช้อย่างไรบ้าง วาระเรื่องเกษตรอินทรีย์แห่งชาติของรัฐบาลก็เปิดโอกาสกับเราใช้อย่างไร มันไม่ใช่จุดแข็งเรา แต่มันเป็นเรื่องภายนอกที่รัฐกำหนด ที่นี้จุดแข็งของเราที่จะทำเรื่องนี้คืออะไร ก็ต้องวิเคราะห์เอาเขาบอกว่าอย่างภูมิปัญญาที่เราทำอยู่มันจะเห็นลักษณะนั้น เวลาวิเคราะห์พวกนี้ถึงวิเคราะห์ได้ 2 ส่วน ส่วนที่เรียกว่าภายในกับส่วนที่เรียกว่าภายนอก ภายในคือท้องถิ่นเรา ภายนอกคือนอกท้องถิ่น มันโยงถึงนโยบายประเทศ ผลกระทบของโลกด้วย ตรงนี้เราอาจจะขยับในช่วงต่อไป ช่วงนี้ไว้แค่นี้ก่อนมีอะไรอยากแลกเปลี่ยนเพิ่ม

- คุณสังเวียน เอกจีน เสนอความคิดเห็นว่า เรื่องกรร พอดีผมมีโอกาสได้คุยกับนักแกนนำคนหนึ่งของเรา ซึ่งเป็นนักจัดเก็บข้อมูลของเรา เขาเล่าว่าเขาได้ไปสำรวจเก็บข้อมูล แล้วในข้อมูลนั้นมีรายได้ - รายจ่ายอะไรต่าง ๆ พอไปเก็บข้อมูลมาแล้วเขารู้สึกได้เลยว่า เขานี้แหละเป็นคนที่ยจนที่สุดในชุมชนนั้น ผมก็เลยถามว่าจนได้อย่างไร เขาบอกว่า รายได้เขาก็ไม่มีแล้วยายก็เป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแลแล้วยายก็ต้องเลี้ยงหลานที่กำลังน่ารัก รายได้ก็ไม่มี ผมก็เลยถามว่า แล้วยายอยู่ได้อย่างไร ต้องมาอาสาช่วยชุมชน พอสำรวจมาแล้วถึงรู้ว่าตัวเองไม่มีรายได้ รายจ่ายเยอะมาก แต่ยายบอกว่ายายมีความสุข แล้วยายก็อยู่ได้ ยายก็บอกว่าอาศัยปลูกผักกินเอง มีส่วนหนึ่งที่พอมีบ้างเล็ก ๆ น้อย ยายก็เก็บเอาไว้ ให้หลานที่กำลังน่ารักเรียน แต่ยายก็ยืนยันว่ายายมีความสุข แสดงว่าคนคนนั้นเขาอาจจะกระโดดออกจากกรรมาแล้ว เขาไม่ยึดติดกับเงิน ผมคิดว่าสิ่งที่ยายทำมันมีคุณค่ายิ่งกว่าเงินเยอะแยะนะครับ ก็มันเป็นความคิดที่ดีของคนที่เป็นแกนของเราผมจึงนำมาเล่าสู่กันฟัง เลยสะท้อนในเชิงความคิด ว่ามันมีคุณค่า แล้วเราละ ผมเห็นว่าบางคนฝันว่าตื่นแล้วก็ยังจนอยู่อย่างเดิม นั่นคือยังอยู่ในกรรหรือเปล่า

- อาจารย์บัญชา แก้วส่อง อันที่จริงความคิดแบบคนที่คุณสังเวียนพูดอาจจะอยู่นอกกรร แต่พอมาวิเคราะห์กันเองใช้กรรมาวิเคราะห์ใช่มั้ย ใช้เรื่องเงินมาวิเคราะห์ตัวเองมันก็เลยรู้สึกว่าเราจน แต่พอเราไม่ติดใจเรื่องเงิน ถูกชักไปเยอะ ตัวอื่นมันจะเริ่มเห็นค่าออกมา ตอนแรกจะมองไม่เห็น ตรงนี้การวิเคราะห์ที่มันมากขึ้น ช่วยในการคิดและวิเคราะห์หามุมมองอื่นอยู่ได้อย่างไร มันจะเริ่มเห็น เช่น การเพาะปลูกกินเอง รายได้ไม่มีก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญคือ ถ้าไม่ตั้งคำถามไป เราก็จะไม่ได้คำตอบ อย่างที่เราทำถ้าไม่ตั้งคำถามการตั้งคำถามช่วยให้ยายได้วิเคราะห์ตัวเองด้วย ไม่งั้นยายก็จะวิเคราะห์อยู่คนเดียวว่าเราไม่มีรายได้

ไม่มีอาชีพอะไร แล้วก็จะรู้สึกไม่ภูมิใจ พอเริ่มรู้สึกอย่างนี้ก็จะไม่ภูมิใจแต่พอชักว่าแล้วอยู่ได้อย่างไร ยายบอกว่าปลูกกินเอง มันเริ่มสร้างให้เห็นว่าปลูกกินเอง ไม่ซื้อก็อยู่ได้ มันก็อยู่ได้ ในการช่วยลักษณะวิเคราะห์แบบนี้เป็นเรื่องสำคัญ อีกหลายอันในกระบวนการที่เราจะคิดค้นกัน มันต้องกระตุ้นความคิดเชิงวิเคราะห์ที่ต้องดึงออกมาให้ลึกมากขึ้น ให้เห็นตัวอื่นที่มันหมุนอยู่เป็นประจำ ทำนายอย่างมองแค่ว่าได้รายได้อย่างเดียว มีอย่างอื่นมันจะเห็นขยับไปจากตัวอื่น

- คุณพิชัย คำภีระศาสตร์ เสนอเรื่องของหนูที่วิ่งอยู่ในกรง แล้วกระโดดออกมาได้อย่างหนูลหลายตัวที่วิ่งอยู่ในกรงแล้วกระโดดออกมาไม่ได้ อย่างเช่นที่คลองจินดา ก็จะทำให้สวนผลไม้ต่อเนื่อง ฝรั่งกับชมพู่ ถามว่าปี ๆ หนึ่งได้กำไรเยอะไหม เขาบอกว่าขาดทุน ถ้าขาดทุนแล้วจะทำอีกทำไม เขาก็ตอบว่าไม่รู้จะทำอะไร แล้วก็อีกอย่างที่ทำให้ประชาชนยากจนมากขึ้น คือ เมื่อ 3 ปีที่แล้ว ชาวตำบลคลองจินดาปลูกชมพู่ชนิดหนึ่ง ลูกแดง ๆ ราคาโลละ 120 บาท แล้วราคาก็ลดลงมาเรื่อย ๆ เหลือโลละ 80 บาท จนมาถึงตอนนี้เหลือโลละ 10 บาท ก็ขาดทุน ตอนนั้นเห็นรายได้ดีก็เลยทำตาม ที่นี้เราอยากให้พวกเขาเปลี่ยนความคิดจากการปลูกฝรั่งกับชมพู่แล้วหันไปปลูกอย่างอื่นบ้าง แต่ก็ไม่รู้จะให้ปลูกอะไร จะทำอย่างไรที่จะให้เขาคิดออกจากกรรมันยาก แม้แต่การใช้ปุ๋ยก็ยาก แก้วไขยาก ก็อยากให้อาจารย์มีข้อเสนอแนะอะไรให้เราหน่อย

- อาจารย์บัญญัติ เพราะมันยากใช้มัย ถึงแกไขปัญหายาก พวกเราเวลาทำงานจะถูกกระแนะกระหน่ำ เรื่องการทำเกษตรของคุณทำดีจริงทำไมชาวบ้านถึงไม่เปลี่ยนด้วย ทำไมชาวบ้านถึงทำเพื่อเน้นขาย คุณบอกว่าเขายังใช้ปุ๋ยเกษตรอินทรีย์ แสดงว่ามันไม่ดีจริง เวลาเราไปต่อสู้อยู่กับเรื่องเงินมันก็ลำบาก เขาก็เลยอธิบายเรื่องเงินว่า ถ้าไม่ปลูกชมพู่ไปก็ทำอะไรมันก็ยังอยู่ในกรงอยู่เลย อันอื่นมันก็ไม่ถนัดก็ปลูกขายอยู่อย่างนี้ กระบวนการที่เราจะสร้างได้มันใช้เวลานานมาก ประสบการณ์ที่เราเคยทำคือการเปลี่ยนชาวบ้าน 3 ชุด ชุดแรก ๆ เรื่องเกษตรตั้งแต่ปี 36 ถึง ปี 37 ตอนนั้นยังหนักเลย ตอนนั้นยังมีนโยบายรัฐมาหนุนอยู่ สมัยนั้นยากมาก ผมจะยกตัวอย่างคำว่ายากให้ดู ชาวบ้านที่อีสานที่นายกไปดูงานพื้นที่พวกผมทำงาน เขามารับจ้าง พอมารับจ้างได้สักพัก อายุมากขึ้นสัก 40 - 50 ปี ก็กลับไปบ้านก็จะมีกลุ่ม NGO ทำงานอยู่กลุ่มหนึ่งก็เลยคุยกับชาวบ้าน และรวมกลุ่มกันได้ 10 กว่าคน ชาวบ้านก็เริ่มคุยกันว่าไปรับจ้างมาแล้วเหนื่อยแล้วก็คุยกันต่อว่าจะรับจ้างตลอดชีวิตมัย ประเด็นนี้ก็ต้องบอกว่ารับจ้างตลอดชีวิตไม่ได้หรอกแรงเริ่มหมดแล้ว เพราะพวกอีสานจะรับจ้างแบกเสาทำก่อสร้างบ้านอาคาร รับจ้างแบบนี้ตลอดชีวิตไม่ได้ ถ้าเราไม่รับจ้างตลอดชีวิตเราจะทำอะไร จุดเริ่มมันอยู่ที่ทางตัน เขาก็เริ่มหาทางออก ถ้าไม่เจอทางตันคนส่วนใหญ่จะไม่คิดนะ กรุงเทพฯส่วนใหญ่มันเร็วร้าย เด็กผู้หญิงสมัยก่อนมาแล้วมีปัญหาไม่มีใครเชื่อนะ มาแล้วหาคนรวยกลับไปมีไม่ก็คนรอก ส่วนใหญ่ก็ยังกลับไปเอาเงิน เอาข้าวที่บ้านมากินอยู่ดี ยังไงก็ยังเดือดร้อนและไม่มีใครเชื่อ ต้องมาเห็นด้วยตัวเอง แต่คนที่เจอปัญหาแล้วเขาจะเริ่มคุยกัน พอคุยเสร็จมันก็ยังไม่พอ พวกเราก็เข้าไปช่วยตั้งคำถามให้พวกเขาว่า แล้วเราจะทำอะไร ถ้าไม่รับจ้างแบกหาม เขาก็ทำนาได้อย่างเดียวเท่านั้นเอง ปลูกผัก เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย แล้วทำอย่างไรให้เลี้ยงมันรอด เขาบอกว่าเลี้ยงไม่รอดหรอก

เพราะบ้านเรามันแล้ง เขาจึงพาเขาไปดูงานที่อื่นก็แล้งทำไม่ถึงมีน้ำ ก็จะมีคนใจถึงพูดขึ้นมา บ้านเขาอยู่ใกล้ น้ำ แต่บ้านเราอยู่ไกลน้ำไม่รอดแน่ ต้องคุยกันอีกเป็นเดือน พอเดือนต่อมาก็พาไปดูอีก แต่พาไปดูที่ไกลน้ำ แต่ก็ยังมีสระน้ำอยู่ใกล้ ๆ ไกลน้ำก็ทำได้ คราวนี้พาไปดูงานใหม่ เลยพาไปดูที่อำนาจเจริญ คราวนี้ใกล้น้ำ มีจอมแขวงอยู่ที่นั่นประมาณ 40- 50 อัน ที่มันหักบ้างบิ่นบ้าง เพราะเขาทำกันเอง พอมาคุยกันก็บอกว่าไม่ไหวหรอกพวกเขาขายกันไป ตื่นตั้งแต่ตี 4 เราตื่นกันไม่ไหวแน่ ที่นี้พาไปดูอีกที่หนึ่งที่สุรินทร์ มาบ่นกัน อีกว่าเขาทำกันมาตั้ง 40 ปีแล้ว แต่เราเริ่มมาทำมันทำไม่ได้แน่ ไปดูงานครั้งที่ 5 คนประมาณ 15 คน ลดมาเหลือ 9 คนแล้วก็ขยับขึ้นมาเป็น 12 คน จะวนอยู่อย่างนี้ พอผาษ ที่บุรีรัมย์บอกว่าเข้ามาทำเกษตรชุมชนอะ ผมลงทุนไปเป็นล้าน มีอช้ำพอให้มาห้าแสนบาท มีอช้ำชาวแม่ให้มาห้าแสน รวมกันเป็นหนึ่งล้านบาท จับจอบจับเสียมทำอะไรก็ได้ แะคำพูดเดียว ชาวบ้านก็ฮ้อนไปหมดเลย คืออช้ำไม่เคยดูงานมาก่อน มาพูดแค่นี้ก็ไม่มีทางเปลี่ยน แต่พอฮ้อนกลับไปถึงพ่อมหาอยู่ทำมาตั้ง 40 ปี ฮ้อนไปถึงพ่อชาติที่ทำด้วยมือจนจบปีหมด เห็นภาพก็ได้ข้อสรุปกลับมาคือ กระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ใช่เรื่องง่ายนะยากมาก กระบวนการไปดูงานมา 5 ครั้งใช้เวลาเป็นปี เพราะไม่ใช่กลับมาแล้วไปดูใหม่ กลับมาท้อใจก็ต้องสร้างพลังกันใหม่ แล้วก็ไปดูกันอีกที คนที่นำการทำงานต้องเป็นคนใจเย็น แล้วช่วยกันวิเคราะห์ ต้องอดทนต่อการตัดสินใจของชาวบ้าน ต้องเข้าใจว่าที่เขาถูกกดอย่างนั้นระบบมันเป็นอย่างไร ถ้าเป็นอย่างนั้นจะช่วยในระบบการทำงานได้เยอะเลย เพราะฉะนั้นถึงบอกว่าการเปลี่ยนกระบวนการทัศนคติไม่ใช่เรื่องง่ายเลย คงต้องใช้เวลากันนาน เดียวนี้ผมว่าเรื่องภายนอกมาเสริมเยอะ อย่างเกษตรอินทรีย์ ถ้าไม่ปล่อยไปเราใช้ประโยชน์จากมันได้แต่ถ้าเราปล่อยไป เกษตรอินทรีย์ก็จะเข้าทาง โลกาภิวัตน์อีก สิ่งที่ทำนายกเสนอว่า พืชผักปลอดภัย อาหารไทยสู่ครัวโลกไป ๆ มา ๆ ก็จะไม่ต่างกับการปลูกข้าวโพด ที่ปลูกเพื่อขายแล้วเราไปซื้อกินมันจะไม่ต่างกัน ในขณะที่วิถีคิดของเราคือจุดเน้นต้องพึ่งตัวเอง ในหลวงบอกว่าพอเพียงและต้องพึ่งตัวเอง ที่ขายในครัวโลกไม่เป็นไร แต่ให้สำรวจครัวเราหม้อแกง หม้อหนึ่งมีอะไรที่เราทำเองได้ ไล่สำรวจแบบนี้เราจะพบว่า หม้อแกงบางแห่งเราต้องซื้อน้ำปะปา แก๊สต้องซื้อ พริกก็ซื้อ ปลาก็ซื้อ หม้อแกงหม้อหนึ่งไม่รู้ก็อย่าง ถ้าไม่เปลี่ยนกระบวนการทัศนคติที่เราซื้อลดลงได้ อันไหนจำเป็นก็ซื้อได้ อันไหนไม่จำเป็นก็ลด มันจะขยับพืชผักปลอดภัย ผักอันไหนที่มีพิษเราก็จะไม่กินส่งขาย อันไหนที่ไม่อันตรายเราก็กินเอง เพราะฉะนั้นถ้าเราเองมุนีพืชผักปลอดภัยเราเอามากิน กินเสร็จแล้วเรารู้สึกว่ามันอร่อยและสด เพราะมันไม่มีสารเคมี อยากให้คนอื่นได้กินด้วย เราก็ปลูกเพิ่มอีกนิดหน่อย จากครัวบ้านไปสู่ครัวชุมชน เอาไปขายบ้าง แจกบ้าง เราไม่ได้ตั้งใจขาย แต่มันมันไม่เคียดร้อนมันสบายใจด้วยที่มีไปแจกเพื่อนฝูง ไปมาเขาก็จะซื้อบ้าง พอมีครัวบ้านท้องถิ่นก็ขยับไปสู่ครัวตำบล ขยับไปสู่ครัวอำเภอ ขยับไปสู่ครัวจังหวัด ขยับไปสู่ครัวโลก ขยับแบบนี้เพราะขยับแบบมีใจเมตตา ไม่ได้เอาเปรียบ เรากินของดีแล้วก็อยากให้คนอื่นได้กินด้วย วิธีนี้สบายใจ วิธีคิดที่ไม่ได้เอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง แต่เอาตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของโลก ตรงนี้ทำยากเพราะมันถูกปลูกฝังมา แต่ก็ทำได้แต่ต้องมีกลุ่มมีองค์กร ต้องเกาะกันบ่อย ๆ ถ้าไม่เกาะกันบ่อยเดี๋ยวก็หมดพลัง ลูกขอเงินไปเรียน ถ้าเรียนมัธยมวันละ 50 บาท เดือนหนึ่งก็ 1,000 บาท ที่

อีสานกว่าจะได้เงิน 1,000 บาท ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ เขาบอกว่าลูกก็คือใจเรื่อชาวปล้นอย่างชอบธรรมด้วย ค่าใช้จ่ายสูงมาก แถมลูกบางคนส่งไปเรียนแล้วคิดว่าจะคืนนะ ส่งไปเรียนแล้วกลับมาซื้อมอเตอร์ไซด์ซึ่งหาตีกัน แล้วลูกสาวสมัยนี้เรียน ม.2 – ม.3 ไม่ได้ไปไกลเลย มาทำรายชื้อแข่งกัน การเสียตัวมีทุกสมัยไม่มากกว่านี้ 2 ปีที่แล้ว ผมวิจัยที่เชียงรายได้กับที่ขอนแก่น เด็ก ม.2 เขาเอารายชื้อมาอวดกันว่าใครได้นอนกับผู้ชายมากกว่ากัน รู้สึกว่ามันมากเกินไปที่เราจะรับได้ และเดี๋ยวนี้ผู้ชายก็ต้องเป็นเด็กเรียบร้อยนะ ผู้หญิงต้องโทรหาผู้ชาย ใครมีลูกชายก็ต้องอยู่กับเข้าเฝ้ากับเรือน ถ้าไม่เฝ้าเราไปอีกทางหนึ่ง ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายติดต่อมา มันเริ่มเป็นแบบนี้กลับไปแล้วกลับมา แต่สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมชาติที่เราต้องเรียนรู้แล้วก็วิเคราะห์หาทางแก้ไข เรื่องสื่อที่ก้าวหน้าและสื่อที่ไม่ก้าวหน้า สื่อที่ซื้อด้วยเงินก็เยอะ ถ้าเข้าใจก็ไม่ได้โทษสื่อ เพราะสื่อถูกอำนาจครอบงำ เพราะสื่อถูกทุนยึด สื่อยุคก่อนอิสระ ลองไปดู ITV อยู่ในมือใคร ช่อง 7, 3 อยู่ในมือใคร ส่วนช่อง 5 และช่อง 11 เป็นของรัฐ ส่วนอันอื่นไม่ใช่ของรัฐก็ต้องอยู่ที่ว่าอยู่ในมือใครคุม อย่างหนังสือพิมพ์ถ้าลงทุนมาเชียร์งานพวกเรามากเขาก็จะถูกถอนโฆษณาถามว่าหนังสือพิมพ์เลือกที่จะโฆษณาเราหรือจะอยู่เฉย ๆ เขาก็ต้องเลือกที่จะอยู่เฉย เห็นระบบที่เข้ามาเกี่ยวพัน หรือภาคใต้ที่ทำน้ำมันมะพร้าว เขาก็มาซื้อไปลงทุนและก็ไปซื้อเทคโนโลยีที่ทำ ปลอมให้เราทำไม่ได้ วิธีทำลายคือ การปั่นราคามะพร้าว ถ้ามะพร้าวราคาแพงก็ซื้อไม่ได้ มันก็เหลือจำกัดวงเงิน มันถูกบีบคือมันมีระบบจากภายนอกไม่ใช่แค่ตรงนี้ เราต้องวิเคราะห์ให้ออก คือมองเห็นแล้วเราจะเริ่มเข้าใจไม่เป็นศัตรูกันเอง ไม่งั้นเราจะกลายเป็นศัตรูกับสื่อ เขาก็มีข้อจำกัดของเขา เจ้าหน้าที่รัฐก็มีข้อจำกัดของรัฐ คือถ้าเราเข้าใจกันก็หาช่องทางที่จะร่วมมือกันได้บางระดับ ไม่ใช่ทุกระบบ แล้วเราก็จะได้สบายใจกัน ไม่อย่างนั้นฝ่ายโน้นก็จะโจมตีเราเป็นศัตรูกัน แต่ใจมันก็อดอัด ถ้ามันไปได้มันก็ดีไปแล้ว

- คุณวิภารัตน์ เสนอว่า อาจารย์ให้ความรู้กับพวกเราพร้อมถอดบทเรียนไปด้วย เป็นแนวทางและกระบวนการของเราจากนี้ไปก็จะให้แบ่งเป็น 4 กลุ่ม แล้วก็แยกเป็นกลุ่ม แล้วค่อยให้มาถอดบทเรียนของเราตัวเอง ให้มาถอดเรื่องจุดอ่อน-จุดแข็ง-อุปสรรค - โอกาส สิ่งที่เราทำเจอปัญหาอะไรบ้าง

- อาจารย์บัญชา แก้วส่อง ตอนเวลาเราวิเคราะห์ให้มองเป้าหมายของเราว่าเรากำลังจะหาข้อมูลไปสู่เป้าหมาย จุดแข็ง จุดอ่อน เรามีเยอะ เป้าหมายของเราก็คือกระบวนการทำงานภาคประชาชน ศตจ.ปชช. เรามี ประสบการณ์ทำงานมาแล้ว การที่เราจะทำงานให้บรรลุเป้าหมายมีเรื่องทั้งภายในและภายนอกเข้ามา เกี่ยวข้องด้วย ภายในบวก ภายนอกบวกกันแล้วจะทำให้เกิดผลสำเร็จ ภายนอกก็คือนอกกลุ่มเรา นอกกระบวนการของเรามีสิ่งที่เรียกว่าโอกาสคือเรื่องภายนอก นโยบายจังหวัดมีอะไร ทิศทางการพัฒนาโดยรวมกันไปอย่างไร และขณะเดียวกันก็มีตัวที่เรียกว่าอุปสรรคจากภายนอกมีอะไร บางทีบอกว่าจากนโยบายมีอุปสรรคหรืออาจจะมีอุปสรรคอันอื่นก็ได้เช่น การพัฒนาพลังงานทางเลือก เราพบเลยสำคัญอุปสรรคคือบริษัทขนาดใหญ่ เรื่องพลังงาน นักวิจัยเริ่มวิจัย ชื้อออกเลย ให้ล้มโครงการวิจัยประเภทที่จะ

พัฒนาผลงานขึ้นมา ตัวภายในคือ ในกลุ่มของเรามีจุดแข็งอะไร จุดอ่อนอะไรบ้าง ตอนคิดอาจซ้อนกันก็
ไม่เป็นไร อันนี้เขาเรียกว่าการวิเคราะห์ swot วิธีคิดถ้าต้องการถึงพลังจากทุกคน ก่อนแยกกลุ่ม ทุกคน
เขียนเอาไว้ คนที่อยู่ในกลุ่ม จุดแข็งให้ลองคิดจุดแข็งของกระบวนการที่เรามองเห็น เขียนลงมาสัก 3 - 5 ข้อ
คนที่อยู่เรื่องของโอกาสก็ให้คิด 3 - 5 ข้อ คนที่มองอุปสรรคก็ให้คิดมาสัก 3 - 5 ข้อ มันก็จะได้ความคิดจาก
ทุกคนดีกว่าไปเข้ากลุ่ม บางคนไม่ออกความคิด เพราะฉะนั้นให้ทุกคนมีโอกาสตั้งประเด็นมา พอตอนแยก
กลุ่มแล้วอยากให้ทุกคนเสนอสิ่งที่ตัวเองคิดให้เห็นคร่าว ๆ อย่าเพิ่งวิเคราะห์กัน วิธีที่ง่ายที่สุด ถ้าวิเคราะห์
กันใหม่ก่อนที่จะเบรก จะรู้สึกว่าคนหลังจะไม่กล้าเสนอแล้ว จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ไม่เป็นไร ต้อง
วิเคราะห์อย่างเพื่อน ไม่ต้องวิเคราะห์ว่าคิดอย่างนั้นไม่ถูกไม่ดี แต่ลองหาเหตุผลว่ามันมีที่ดีกว่านี้อีกมั๊ย
หรืออะไรที่มันจะเหมาะกว่าเราจะได้คิดว่าสิ่งที่เรานำเสนอมันมีคุณค่า และเวลาไปประชุมที่อื่นก็จะกล้า
นำเสนอจะถูกผัดมันอีกเรื่องหนึ่ง แต่ต้องฝึกความกล้าที่จะนำเสนอ ขบวนการก็จะเริ่มร้อยกระบวนการมา
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ แล้วถึงเวลาสรุป พลังของกลุ่มที่คิดประเด็นออกมา กลุ่มพอคิดออกมาอาจจะ
เหลือแค่ 3 - 5 ข้อไม่ต้องเยอะ ถึง 10 ประเด็น แล้วเรียงลำดับด้วยจะดี ทำไม่ต้องวิเคราะห์ เราจะเห็นว่า
เวลาเราจะทำงานให้สำเร็จ เราต้องดูว่าเรามีอะไรดี ๆ อยู่ แล้วในสิ่งที่ติดอยู่นี้ ถ้าเราจะเติมอะไร เข้าไปสู่งาน
เราจะได้ยุทธศาสตร์ มันไปถึงเป้าหมายหรือรัฐบาลเปิดโอกาสตรงนี้แล้ว เราจะใช้ประโยชน์ได้อย่างไร และ
ถ้าตรงนี้เป็นอุปสรรคภายนอกเราทำอะไรไม่ได้ เมื่อเป็นอุปสรรคเราจะทำอย่างไรเวลาเราทำงานเราจะได้วาง
กลยุทธ์ที่หลบหลีกอุปสรรค เตรียมป้องกันอะไรก่อนให้เกิดการกระทบให้น้อยที่สุด นี่คือการคิดถึงอุปสรรค
เวลาคิดถึงจุดอ่อนเราเป้าหมายเพื่ออะไร ถ้าคิดว่าตรงนี้เป็นจุดอ่อนเรา เราก็จัดการได้ เราก็จะหากลยุทธ์วิธี
จัดการกับจุดอ่อนเราที่มี ถ้าจุดอ่อนนั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้งานของเรานั้นสำเร็จหรือล้มเหลว เช่น
จุดอ่อนของเราคือองค์กรยังแตกแยกกันอยู่ แต่ถ้าองค์กรแตกแยกมันจะมีผลทางลบเยอะ มันต้องหาทางแก้
เรื่องนี้ก่อน ถ้าไม่แก้ก่อนลุยทำงานไปก็ไม่สำเร็จ ในลักษณะอย่างนี้ก็จะเห็นจุดอ่อนมีคุณค่า ก็เห็นจุดแข็ง
มีคุณค่าแล้วสองสามอันที่รวมกันแล้วสร้างยุทธศาสตร์ได้ตัวหนึ่ง อาจจะเสริมในจุดแข็งใช้ในโอกาสที่เหมาะสม
หลีกเลี่ยงอุปสรรคได้ด้วยและแก้จุดอ่อนตัวเองได้ด้วย บางทียุทธศาสตร์ตัวเดียวจัดการได้ เพราะฉะนั้นมันจะมี
ผลต่อการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ เพื่อทำแผนงานไปสู่เป้าหมายเรา พอได้ยุทธศาสตร์ที่จัดการไปก็ไม่ยาก

- คุณวิภาวรัตน์ อยากให้ทุกคนคิดมาคนละ 8-10 ข้อแล้วมาเรียงตามลำดับ แล้วก็ให้จับแล้วแยกกลุ่ม
แล้ว ค่อยออกมานำเสนอ

- กลุ่ม 1 เรื่องจุดแข็ง (โตษคุณสังเวชน เอกจีน)

จุดแข็งมีอยู่ 7 ข้อ คือ

- ข้อ 1 กระบวนการของเรามีภูมิธรรมของความสำเร็จคือ มันเป็นประสบการณ์คือที่
บอกว่ามันเป็นจุดแข็งมันเคยมีพื้นฐานของการทำ ซึ่งไม่รอนโยบาย มันเกิดจากการที่พี่ ๆ น้อง ๆ ลูกขึ้นมา

ร่วมกับชุมชนเอง โดยการตกผลึกทางความคิดของตัวเอง เป็นประสบการณ์ที่ในมหาวิทยาลัยก็ไม่มีแล้วมันเกิดจากใจที่ยากทำ ไม่ใช่มีใครมาชี้แนะสั่งให้ทำ ถึงเป็นอันดับที่หนึ่ง รูปธรรมของการพัฒนา

- ข้อ 2 ที่เป็นจุดแข็งทำไมมีภาครัฐร่วมในการสนับสนุนในการพัฒนาก็คือ มีข้าราชการหลาย ๆ คน แล้วก็มีผู้ประสาน ด้วยอะไรหลาย ๆ เรื่อง ก็มีการรวม ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของงานนี้เหมือนกัน คือ ก่อนเราเคยทำเรื่องยาเสพติดก็ไม่ค่อยมีภาครัฐเข้ามาร่วมเท่าไรก็จะทำในภาคประชาชน แต่ตอนนี้มีภาครัฐมาสนับสนุน

- ข้อ 3 ทีมงานที่ดีและเข้มแข็ง

- ข้อ 4 มีการวางแผนการทำงานตามบทบาทหน้าที่ ก็คือ เราเริ่มกระจายการฝึกการบริหารจัดการภายในอำเภอ ก็มีจัดการกันไปตามแผนงาน และบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน แล้วก็จะมีการกลาง

- ข้อ 5 ไม่ผิดเงื่อนไข ในระบบคือการทำงานมันจะโยงกับอันที่ 2 คือเรามีประสบการณ์ของเราคือเวลาเราทำ เรามีชุดความเชื่อของเรา เราก็ทำตามชุดความเชื่อของเราได้ไม่มีใครมาบอกหรือกว่าแบบนี้มันไม่ได้นะ ผมยกตัวอย่างในข้อนี้ผมเคยไปคุยกับนายอำเภอท่านหนึ่ง ท่านแนะนำว่าทำอย่างนั้นเสียเวลา ท่านก็เอางบประมาณเนี่ยคุณไปดูเลย กลุ่มไหนที่มีกลุ่มแข็ง คุณก็เอางบตรงนี้ไปให้เขาเลยมันจะแก้จนได้ดีกว่าคุณจะมาสำรวจแบบนี้เราไม่ทำ ถ้าผมเป็นคนในระบบไม่ใช่กระบวนการพวกเรา ผมอาจจะต้องย้ายออกจากงานไปเลยก็ได้ แต่ของเรามีจุดยืนของเรา เราไม่ต้องไปทำตามความคิดคนอื่น เราทำตามความคิดของเราก็เป็นจุดแข็ง

- ข้อ 6 มีการประชุมและเตรียมงานกันและติดตามอย่างต่อเนื่อง อันอื่นก็ถือว่าเป็นจุดแข็ง เพราะว่าเราจะมีการประชุมกันสม่ำเสมอ แล้วที่ต่อเนื่องกันถึงนโยบายเราก็ยังไปเรียนรู้กันอยู่เรื่อยๆที่เตรียมงานต่อเนื่องอีกอย่างก็คือ ซึ่งกลางคืนเรายังคุยกันอยู่ ซึ่งเราไม่เคยคิดว่า 4 โมงครึ่งแล้วจะอะไรอย่างนี้

- ข้อ 7 มีการปรับเปลี่ยนวิถีคิดการทำงาน มันหลายเรื่องนะเช่น วิถีคิดที่เงินมันไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เราก็พยายามสอดแทรกเข้าไปขอบคุณมาครับ

กลุ่มที่ 2 เรื่องจุดอ่อน (เสนอโดยคุณวิภาพร)

- ♥ ข้อที่ 1 งบประมาณน้อย หมายถึง ชาวบ้านในหมู่บ้านก็อยากให้มีเบี้ยเลี้ยง มีค่าน้ำมัน ซึ่งทางเราก็มีงบประมาณให้ได้แค่ค่าเลี้ยงอาหาร เลี้ยงตอนเบรคคือ ชาวบ้านบางครั้งที่เราเชิญมาจิตใจของพวกเขาไม่เหมือนพวกเราจะทำงานให้กับส่วนรวม

- ♥ ข้อที่ 2 เวลาที่ใช้ในการตกผลึก เวลาที่เราใช้ในการจัดเวทีหรือเวลาที่เรทำงานรู้สึกว่ามันจะเร็วเกินไป เรายังไม่ได้ลงไปสัมผัสหรืออธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจมาร่วมกับเราบ่อย ในการคิด ก็รู้สึกว่าการทำงานก็จะช้า

♥ ข้อที่ 3 รู้ถึงปัญหาแต่ไม่แก้ไข คือ เรามีการอธิบาย มีสื่อไปอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ทั้งแผนแม่บท ทั้งกระบวนการอะไรหลาย ๆ อย่างเขาก็รู้ถึงปัญหาว่าเงินที่รัฐใช้จ่ายอะไรเกิน เขาก็รู้ปัญหาแต่เขาก็ไม่พยายามที่จะแก้ไข เพราะว่ามันเป็นความเคยชินของชาวบ้านในตำบล

♥ ข้อที่ 4 ชาวบ้านละอาเบือ ชาวบ้านถ้าเราจัดเวทีกันบ่อยเขาจะเขาไม่ค่อยตอบรับกับการที่เราลงไปนัก หมายถึงทุกอย่าง ทั้งภาคประชาคม ถ้ามีการเรียนรู้เข้ามาในหมู่บ้าน อย่างเรื่องประชาคมเขาจะบอกว่าเลือก อบต. เลือกผู้ใหญ่มีไปแล้ว ทำไมไม่นำตัวแทนส่งเข้าไป เข้าใจหรือกว่าให้เขามาร่วมคิดอะไรกับเราเป็นแบบไหน แต่ก็พยายามจัดให้บ่อย ให้กลายเป็นความชอบของเขาให้ได้

♥ ข้อที่ 5 ข้อมูลข่าวสาร แต่ละเวทีอยากให้มีความถี่มากขึ้น หน่อย หรือส่งเอกสารส่งไปให้ทั่วทุกหมู่บ้าน อยากให้มีงบประมาณมาสนับสนุนตรงนี้ให้มากขึ้น

♥ ข้อที่ 6 เวลาจำกัด เวลามันน้อยไป

♥ ข้อที่ 7 ขาดสื่อเรียนรู้ฐาน ขาดสื่อหมายถึง ว่าสื่อที่เราไปจัดอบรมในเวทีแต่ละเวทีมีงบประมาณน้อย อาจจะเป็นเรื่องเครื่องเสียง เครื่องฉาย (LCD) ต้องให้ชาวบ้านมาจัดเตรียมกันเอง หาเข้ากันเองก็ลำบาก

♥ ข้อที่ 8 แกนอาสาไม่ค่อยเข้าใจ เขาก็พยายามอธิบาย พอเขาลงไปสำรวจข้อมูลจริง ๆ ลงไปในหมู่บ้านไปสื่อให้ชาวบ้านเขาก็ยังไม่เข้าใจ นี่คือจุดอ่อน

♥ ข้อที่ 9 ความแตกแยกของกระบวนการเรียนรู้หรือตัวคน คือพอทำงานไปมีผลประโยชน์บ้าง คนที่เราดึงมาเป็นทีมร่วมทำงานกับเรา เขาไม่เข้าใจ เขาก็ปลีกตัว คือ เวลาจัดเวทีในเรื่องของแบบสำรวจ ได้แค่ 20 บาท มันไม่คุ้มเขาก็ไม่มาทำงานอีก

♥ ข้อที่ 10 ผู้นำในหมู่บ้านบางกลุ่ม บางพวก คือเขาไม่เข้าใจว่าเราไปทำอะไรในหมู่บ้านในตำบล เราไปจัดเวทีมีคนมา 200 คน เขาก็อธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่า มีข้าวเลี้ยง พอเวทีที่ 2 เวทีจัดอบรม มีคนมาร่วม 100 กว่าคน มีแจกเงินด้วย (ค่าพาหนะ) เขาก็คิดว่าพวกนี้มาทำอะไรในหมู่บ้านเรา พวกนายกอบต.ก็ฟังเล็ง เราเชิญเขามาฟังเขาก็ไม่มาคือไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น คือเหมือนคนละกลุ่มคนละพวก มันก็เหมือนเราเป็นแกนอาสาไปเก็บข้อมูล เขาก็ไปปลุกกระตือรือร้นชาวบ้านว่าอย่าไปนะ ซึ่งเราก็พยายามอธิบายให้เขาเข้าใจแต่เขาก็ไม่เข้าใจ นี่คือจุดอ่อนของกระบวนการทั้งหมด ขอขอบคุณค่ะ

กลุ่มที่ 3 เรื่องปัญหาอุปสรรค

α ข้อที่ 1 คือนโยบายปัญหาที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เป็นระยะเวลาสั้น ประชาชนที่อยู่ยังขาดความเข้าใจ

α ข้อที่ 2 ผู้นำท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือ

α ข้อที่ 3 ประชาชนยังไม่เข้าใจเป้าหมายที่แท้จริงของโครงการก็เกี่ยวข้องกับข้อที่ 1 คือระยะเวลาทำงานมันสั้นไป

α ข้อที่ 4 ยังไม่มีอำนาจเพียงพอ คือ การเรียนรู้เราต้องชวนคนมา แต่เราไม่มีอำนาจ อย่างชาวบ้านบางคนเขาต้องการให้มีเป็นหนังสือราชการเชิญมา หลายคนไม่เข้าใจว่ากระบวนการภาคประชาชนมีจริงหรือ ตรงนี้ก็เลยเป็นอุปสรรคที่เราไม่มีอำนาจในการดึงคนมาร่วม

α ข้อที่ 5 เราไม่สามารถประสานงานกับส่วนราชการหรือข้าราชการไม่ให้ความร่วมมือกับพวกเรา

α ข้อที่ 6 โง่ จน ขี้เกียจ โง่คือไม่ยอมรับรู้ข้อคิดเห็นของคนอื่น ส่วนจนก็คือจนน้ำใจ ไม่ให้ความร่วมมือหรือช่วยเหลือใครทั้งสิ้น และขี้เกียจคือไม่ยอมทำอะไรเลยไม่สนใจงาน จึงทำให้งานไม่เคลื่อนไหว

α ข้อที่ 7 ฉลาดเกิน รู้มากกว่าคนอื่น ก็คือ เช่นตัวอย่างส่งแบบสอบถามไปสำรวจข้อมูล ถ้าเขาไม่ยอมให้ข้อมูลที่แท้จริงกับเรา เขาก็หลีกเลียงได้

กลุ่มที่ 4 เรื่องโอกาส เรื่องโอกาสภายนอกที่จะทำให้งานของเราคืองานต่อสู้กับปัญหาความยากจนได้ประสบความสำเร็จ

Π ข้อ 1 ภาคประชาชน นโยบายการแก้ปัญหาความยากจน คือ เขาให้โอกาสเราแล้ว เราต้องทำงานให้ได้

Π ข้อที่ 2 รัฐให้ความสำคัญสนับสนุนอย่างเพียงพอ ก็ที่เรามาววันนี้ได้ก็เพราะเป็นนโยบายของรัฐที่สนับสนุนให้มีการอบรมในระดับจังหวัด

Π ข้อที่ 3 มีโอกาสที่จะได้ร้านค้าชุมชน ก็เป็นที่จะให้ในชุมชนได้ซื้อสินค้าราคาถูก แล้วก็คือผลกำไรกับไปหาพี่น้องในชุมชนด้วย

Π ข้อที่ 4 ให้ภาคประชาชนได้แสดงศักยภาพเต็มที่ อย่างที่หลาย ๆ คนพูดตอนนี้เป็นเวทีของเราแล้ว และดิฉันก็ภูมิใจมากเลย ที่ได้เห็นผู้หญิงเราก็ก้าวแสดงออก เราเห็นว่าได้มีส่วนที่จะช่วยให้ประเทศชาติเจริญ

Π ข้อที่ 5 ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการทำงานของภาคประชาชน คือ ทุกภาครัฐตอนนี้ อย่างถ้าใครได้ดูข่าวเมื่อวานนี้จะเป็นการประชุมนายอำเภอทั่วประเทศ ของท่านนายกทักษิณ ชินวัตรเชิญให้มาประชุมที่เมืองทองธานี เป็นหน้าที่ที่นายอำเภอต้องกลับไปให้ทุกชุมชนทุกหมู่บ้านจัดเวทีประชาคมทุกหมู่บ้าน แล้วก็มีมอบหมายงานให้ปลัด และหัวหน้าส่วนราชการทุกจังหวัด เข้าไปทำงานร่วมกับภาคประชาชนและให้ทำงานให้เกิดรูปธรรมให้ได้

Π ข้อที่ 6 คือภาคประชาชนได้มีโอกาสชี้แจงให้ประชาชนทราบ แก้ไขปัญหาประชาชนทุกคนต้องร่วมกัน ก็คือ ๗ กับคำที่ว่า ความดีไม่มีขาย อยากได้ต้องทำเอา

Π ข้อที่ 7 รัฐมีนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน คือ ถ้าบ้านเราจะทำได้สำเร็จก็ต้องคนทุกคนต้องหันหน้าเข้าหากัน ช่วยกันแก้ปัญหาตรงนี้ ขอขอบคุณค่ะ

- คุณวิภาวรัตน์ ก็ได้ฟังทั้ง 4 กลุ่ม เรียบร้อยแล้ว ก็จะให้อาจารย์ช่วยสะท้อนแนวคิด

- อาจารย์บัญชา แคว่เวลาสั้น ๆ แต่พวกเราที่ตั้งประเด็นออกมาค่อนข้างชัด อาจารย์จะทับซ้อนกันบ้างก็ไม่ใช่ไร อาจารย์จะจับจุดแข็งปนกับจุดอ่อน อุปสรรคปนกับโอกาส พอฟังผมสนใจอย่างพอเห็นจุดแข็งแล้วกลับมาดูจุดอ่อนรู้สึกว่าจุดแข็งมันเป็นเรื่องหลัก ๆ เรื่องสำคัญ จุดอ่อนไม่ใช่เรื่องใหม่มันเห็นพลังที่นำมาทำงานได้ แต่จุดแข็งเรามีมากกว่าแต่จุดอ่อนเราแก้ได้ จุดแข็งทำได้ยากแต่ของเรามันมีอยู่แล้ว ก็แสดงว่าของเรานี้ใช้ได้ เช่นที่บอกว่ามีรูปธรรมประสบความสำเร็จอันนี้เป็นเรื่องสำคัญในกระบวนการ ถ้าไม่มีรูปธรรมมันดึงดูดคนอื่นลำบาก คราวนี้ถ้าถามว่ามีรูปธรรม งานต่อไปเราจะวางยุทธศาสตร์การทำงานอย่างไร โดยใช้ตัวรูปธรรมที่มันสำเร็จอยู่แล้ว เป็นตัวเดินเรื่องยังงั้นมันต้องคิดต่อว่าจะใช้รูปธรรมให้เป็นประโยชน์ในการเคลื่อนอย่างไร ไม่งั้นจุดแข็งเมื่อเห็นก็เฉย ๆ เมื่อเห็นแล้วจะเอาตรงนี้ไปใช้ในกระบวนการได้อย่างไร มันจะเห็นเลยว่ามันมีรูปธรรม หลาย ๆ อันเราจะเห็นเลยว่ามันมีงานที่ดีและเข้มแข็ง มันดีมากแต่จะมีจุดอ่อนอยู่บ้าง มันมีแตกแยกอยู่บ้างเล็กน้อยแต่ไม่เยอะ เพราะฉะนั้นถ้าเห็นว่าที่มันงานแข็ง เราจะแก้จุดอ่อนที่มันมีอยู่บ้างได้ ตรงนี้เราต้องคิดเพื่อที่จะได้ขยายงานต่อไป และตัวที่อยากจะชี้ คือเรื่องโอกาส หลายตัวผมไม่แน่ใจว่าเป็นความต้องการหรือว่าเป็นโอกาส นโยบายเป็นโอกาส แต่ถ้าเราจะถามต่อว่าเรามีโอกาสแบบนี้แล้ว เราจะวางยุทธศาสตร์การทำงานยังไงเพื่อจะใช้ประโยชน์จากนโยบายงานของเราให้ได้ นโยบายมีอยู่แล้ว ถ้าเราไม่วางยุทธศาสตร์ก็ดึงออกมาไม่ได้ และข้อ 1 กับ 5 มันเป็นเรื่องต่อเนื่องกัน พอตีรัฐมีนโยบายเสร็จก็ฟังมีกระบวนการที่จะผลักดันให้อำเภอทุกอำเภอทำศูนย์งานตรงนี้ ถ้ามีนโยบายชาติแล้ว พื้นที่เขาก็ขยับเรื่องนี้แล้วจะเป็นโอกาสที่ดีเลย แล้วเราจะฉวยโอกาสนี้ในการทำงานของเราอย่างไร เรากำลังทำงานเพื่อระดับตำบล ระดับอำเภอ พอตีรัฐมีนโยบายสั่งการว่าให้นายอำเภอลงมาทำก็คือโอกาส คือจากสภาพแวดล้อมที่เรามีมันเป็นโอกาสของเราใช้กระบวนการตรงนี้ จะเห็นว่าประเด็นเราคิดแต่ไม่ได้วิเคราะห์กันมากกว่า ถ้าเราลงมือทำกันจริงอย่างลึก ๆ ผมว่าประเด็นมันอาจจะได้ แล้วก็วิเคราะห์หักกันถึงประเด็นจริง ๆ ถกถึงประเด็นที่จะเอามาใช้ด้วย เราจะวางยุทธศาสตร์ของเราถึงการวางจุดแข็ง เราถึงจะเอามาใช้ประโยชน์ได้ แล้วก็จับจุดอ่อนของเราให้ได้ การวางยุทธศาสตร์การทำงานอย่างไรภายใต้กรอบนโยบายที่หนุนอยู่แล้วจะได้ใช้ประโยชน์จากนโยบายได้ แล้วภายใต้ปัญหาอุปสรรค ตัวอุปสรรคมันจะซ้อนกับจุดอ่อนเยอะเลยมันเป็นเรื่องของภาคประชาชน ซึ่งก็เหมือนกับเรื่องของกระบวนการซึ่งหลาย ๆ ตัวต้องหนีกันไปใส่ เพราะบางเรื่องเราแก้ได้เนื่องจากเป็นกระบวนการของเรา ตัวอุปสรรคเป็นเรื่องที่เราแก้ไม่ได้เลย เพราะเป็นของภายนอกแต่ไม่ส่งผลกระทบมากนัก เพราะฉะนั้น นโยบายของรัฐที่เข้ามาอย่างรวดเร็วและระยะสั้น อันจะเหมือน ๆ กัน บางที

เราจะทำอะไรไม่ได้ เช่น กองทุนหมู่บ้านบางที่เราจัดการอะไรไม่ทัน ทั้งที่รู้ว่ามันเข้ามารวดเร็ว เราตั้งตัวไม่ทัน เพราะมันมีกลุ่มออมทรัพย์ จากการที่มีกองทุนเข้ามาแต่บางแห่งก็ไม่เป็นไร คือถ้ายังมีอยู่เราก็ทำอะไรไม่ได้ แต่ถ้าเราจะทำงานเราจะลดผลกระทบจากเรื่องนี้ได้อย่างไร ถ้าต้องคิดถึงวิธีการลดผลกระทบตรงนี้ด้วย แล้วก็มีอีกเรื่องหนึ่ง เราจะชอบถามว่าเวลาเชิญคน คนที่เชิญเป็นใครมีบทบาทอะไร ถ้าไม่มีตราครุฑไม่มีตรายาง เขาก็มองว่าไม่มีตัวตนอะไรอยู่ มันจะเป็นจุดอ่อน คืออำนาจเรามีน้อยการยอมรับไม่พอ แต่เรามีจุดแข็งเรามีภาคี เราก็วางกลยุทธ์ที่มีภาคี มาเป็นจุดแข็ง คือ การขอให้นายอำเภอออกจดหมายแทนเรา บางทีเราต้องเลือกและคิดกลยุทธ์จากจุดแข็งมาเป็นจุดอ่อน หรือดึงจุดแข็งมาควบกับโอกาสอะไรก็ได้แล้วแต่มาใส่ด้วยกัน ผู้นำท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือเป็นอุปสรรค มันจะสวนกระแสกับจุดแข็งต้องย้อนไปดูจุดแข็งเวลาเราสร้างภาคีได้อย่างไร เราสร้างภาคีได้ ตรงนี้น่าจะเป็นภาคีนะแต่ว่ามีภาคีที่ไม่ให้ความร่วมมือ เราไปใช้จุดแข็งอย่างนั้น แล้วเราจะทำกันตรงนี้ได้ ถ้าไม่ให้ความร่วมมือ ซึ่งเงื่อนไขมันก็ยังเยอะอยู่ต้องคิดวิเคราะห์ให้ลึก ๆ คือเวลาอธิบายต้องมีรายละเอียดตามตัวเพื่อเสริมเข้ามาเราจะได้ช่วยกันคิด แล้วพวกเราที่ถูกหาว่าฉลาดเกินกว่าคนอื่น หมายถึง คนทำงาน ฉลาดเกินหรือมากกว่าคนอื่นเป็นมุมมองของชาวบ้าน คือเหมือนกับชาวบ้านไม่เชื่อมันว่าเราจะทำได้ ไม่น่าจะใช้ ถ้าชาวบ้านไม่เชื่อมันก็เหมือนก็เป็นจุดอ่อนของเราด้วย บางคนเรื่องการไม่ประสานงานกับหน่วยราชการเป็นจุดอ่อน ก็จะมองนโยบายของรัฐบาลไม่เอื้อต่อการทำงาน แต่ถ้าพูดถึงเรื่องประสานงานเราต้องไปประสานงาน และเราได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องของนโยบายหน่วยงานนั้นเราก็จะแก้ยาก

-อาจารย์พยนต์ ผมเป็นข้าราชการแล้วลาออกมา อยากเห็นกระบวนการและความเข้มแข็งของชาวบ้าน ผมคิดว่าสถานการณ์ในวันนี้มันรุนแรง เรากำลังเจอวิกฤต ผมอาจจะเล่าเรื่องร้ายไปสักนิด คือตอนนี้ปัญหาอาชญากรรมเด็กเพิ่มขึ้น ประเทศเราศีลธรรมกำลังมาถึงอันนี้ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ก็มีการวิเคราะห์กันว่า กระแสเงินมันทำลายวิถีชีวิตของผู้คน ตรงนี้ผมกำลังฟังอาจารย์บุญธร อยู่ว่าเมื่อก่อนคนที่คิดนอกกรอบ แต่วันนี้คนที่อยู่ในกรอบก็เหมือนคนที่อยู่ในกรง เดี่ยวก็ตาย อันนั้นมันเป็นมุมมองของผม ผมกำลังจะตั้งประเด็นไว้ว่า เรากำลังเจอวิกฤตเชิงคุณธรรม วิกฤตการพัฒนาเพราะปัญหาจะทับถมมากขึ้นแล้ววันนี้ เขาบอกว่าถ้าปล่อยอย่างนี้ไป เมื่อปี 40 ยังกลับไปหาชุมชนได้ แต่ตอนนี้ชุมชนอย่างน้อยมีหนี้ 200,000 ครั้วเรือน ณ วันนี้จะไปพึ่งใคร นี่คือปัญหาผมสะท้อนปัญหาให้ฟัง แล้วย้อนกลับมางานของพวกเรา ผมไปมาทุกจังหวัด นครปฐมนี่แปลกนิดหนึ่งไม่ได้เริ่มจากผู้ว่า จังหวัดอื่นเริ่มจากผู้ว่า พอผู้ว่าเรียกประชุมก็มากัน แต่กระบวนการชาวบ้านก็จะทำตามนายอำเภอจ่าย แต่ของนครปฐมเริ่มจากคุณวิภารัตน์ คุณปิยะเริ่มจากกระบวนการของท่านศึกษา ดูมันเหมือนยากแต่คำถามย้อนกลับมาว่าเมื่อที่ผมฟังคุณสังเวียนพูดถึง การมีเสรีที่จะทำ ทำแล้วมีความสุขไม่ได้ทำตามใคร ผมว่ามันเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของคนนครปฐม เปรียบเทียบกับหลายจังหวัด จังหวัดนครปฐมมีปลัดจังหวัดมาเคสตัวเอง แล้วคนถือไม้ค้ำก็ไม่ได้มีแต่พวกเรา แต่จะมีปลัดจังหวัดจังหวัดมาถือไม้ค้ำ คืองานมันเต็มทุกที เรียกประชุมได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่ถามว่างานที่ผ่านไปแล้วจะเห็นอะไร นี่คือ

งานของจังหวัดนครปฐม อุปสรรคมันเหมือนกับการท้าทายงานเรา ถ้าจะถามว่างานภาคประชาชนมีแบบนี้ด้วยหรือ สุดท้ายผมให้กำลังใจอย่างนี้ว่า เราจะรู้เรื่องราวระบบของโลกว่ามันกำลังจะเปลี่ยนแปลงไป อันที่ 2 รู้ตัวชุมชนของพวกเรา สุดท้ายผมคาดหวังว่าปัญหาที่ผมเองก็เจอพวกคุณก็เจอกระบวนการที่เคลื่อนไหวงาน เราต้องเจอเพื่อน ต้องเก็บความรู้ลึกมาก เพราะความเป็นตัวตนของภาคประชาชนกับกระบวนการที่ต้องเคลื่อนกันหลายฝ่าย จิตใจจิตวิญญาณ ให้เข้มแข็งนี่คือการรู้จักใจของเพื่อน เราต้องอดทนที่จะเปลี่ยนจิตใจของคนร่วมงาน

- คุณวิภารัตน์ ก็ขอเล่าสถานการณ์หนึ่ง พอดีอาจารย์พยนต์ โยงเรื่องการทำงานร่วมกันกับภาครัฐอาจจะต้องยกอำเภอนำร่อง ซึ่งในจังหวัดนครปฐม เป็นความพอดีกับอำเภอเมืองซึ่งเขาก็ทำ Test Model ของอำเภอเมือง ในส่วนหนึ่งการจัดกระบวนการทำความเข้าใจ เรายังมีเวทีอบรมนักจัดเก็บข้อมูล ซึ่งในอำเภอก็เลือกพื้นที่ที่เป็นตำบลไม่ใหญ่คือ ตำบลสวนป่าน ทำเป็น Test Model ก็คือออกแบบ ในกระบวนการจัดทำก็จะทำเหมือน ๆ กับทุกอำเภอ แต่อีกส่วนเขาก็ทำแบบว่าเอาคนที่จิต สย. ที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างตำบลของสวนป่านมีการจดทะเบียนที่ขึ้นทะเบียนอยู่ประมาณ 281 คน เขาก็มาจัดประชาคม ให้คนเหล่านี้เข้ามาร่วมรับรู้รับฟังเหมือนกับว่ามาทำ RE-X-RAY ในตัวข้อมูลที่ตัวเองเคยทำมันก็มีผลให้เป็น เผอญ จังหวัดที่นายอำเภอโชคชัย ทางอธิบดีเรียกตัวให้ไปช่วยงานในกรม 4 วัน มีนายอำเภอทั่วประเทศเขาก็มีการไปคุยกันถึงวิธีการแก้ไข เขาก็จะช่วยเหลือเรื่องการแก้ไขปัญหานี้สิน ซึ่งตอนนี้ธนาคารออมสิน รองรับหนี้ของนครปฐม ไม่แน่ว่าทั่วประเทศหรือเปล่า 30,000 ราย ธนาคารจะอุ้มหนี้ตรงนี้ได้เลย อย่างนี้คือข่าวส่วนหนึ่ง แล้วก็เขาก็มองอีกว่า เอาประชาคมที่จิต สย. มาทำเป็นประเด็นแยกเป็นกรุปก่อนว่า จะช่วยเหลือตรงไหนก่อน เขาก็มองว่ามีการพัฒนาแล้วช่วยเหลือก่อนมันก็จะมียอบ 2 สำหรับคนที่เห็นว่าได้รับการช่วยเหลือจริงคนก็อยากจะเข้ามาจะช่วยเหลือ ก็ได้ทั้งคนใหม่ และคนเก่า และคนที่ต้องการความช่วยเหลือก็จะทำเป็น Test Model คือได้ทั้ง 2 ลักษณะ ซึ่งอยู่ระหว่างการทดลองแล้วก็ดำเนินการ ซึ่งนายอำเภอก็บอกให้หลังวันที่ 9 แล้วจะนัดเวทีของสวนป่านอีกครั้งหนึ่ง แล้วนี่ก็เป็นพื้นที่ที่น่าจะเป็นอำเภอนำร่อง และอีกอย่างก็เป็นส่วนของการสร้างผลงานด้วย

- อาจารย์พยนต์ จะเล่าเรื่องการจัดเตรียมยุทธศาสตร์กลยุทธ์ทุกวันนี้ โจทย์มันก็มีสถานการณ์ เราพูดเรื่องโอกาสเชิงนโยบาย แต่วันนี้รูปธรรมจะเข้าไปถึงรัฐเราจะปฏิเสธรัฐไม่ได้ ที่รัฐจะมีทั้งตัวบุคคล โครงสร้างอำเภอ ถ้าเราจัดมันก็เป็นยุทธศาสตร์อย่างหนึ่ง การใช้อำเภอที่เรามองอำเภอเมืองก็ได้ คุณวิภารัตน์ เราได้คุยแลกเปลี่ยน ศตจ. กันไปบ้างแล้ว เดี๋ยวเราจะโยงเรื่องนี้มันเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคายากจนแล้วในภาครวม ๆ ที่เกริ่นมาตั้งแต่ตอนเริ่มเข้ามาร่วมสัมมนาตั้งแต่เช้า เราบอกว่าในขณะนี้ถ้ามองเป็นองค์รวมอย่างที่คุณกันก็คือต้องการได้อย่างสมดุลจริง ๆ แล้ว แต่ความเป็นรูปธรรมตรงนั้นยังไม่ชัดเจน ณ วันนี้เราอยากบอกว่าสิ่งที่เราได้เรียนรู้ร่วมกันในวันนี้ เราจะสร้างรากฐานหรือการมีส่วนร่วม ความร่วมมือกัน เราก็ต้องดูว่าสถานการณ์ตอนนี้ที่เราทำตรงนี้แล้วมันสามารถโยงไปเรื่องอื่น ๆ ได้ ที่มันส่งผลกระทบถึงกันทาง

ที่ดี และในทางที่ลบจะทำอย่างไรให้มันเป็นโอกาส จิกฤตตรงนั้น เราก็จะมาโยงเรื่องของสถานการณ์ ณ ปัจจุบันนี้ว่าวันนี้เราดูข่าวทุกเช้า เราตื่นมาเราต้องดูข่าวช่องที่เราสนใจ ก็จะได้เห็นว่าภาพสะท้อนของสังคม มันมีปัญหาเกิดขึ้นมากมายเช่นเรื่องของน้ำมัน เรื่องของการก่อการร้ายในอังกฤษ จะเห็นได้ว่ามีเหตุการณ์ อย่างนี้เกิดขึ้นมากมาย ก็อยากให้อาจารย์ช่วยสะท้อน และรับรู้วิกฤตตรงนี้ต่อไปว่าจะเป็นอย่างไร

- อาจารย์บัญชาธร สถานการณ์พวกนี้ บางครั้งมันใช้มุมมองวิเคราะห์เชิงบวกเชิงส่วนตัวบางเรื่องด้วย ผมสนใจเรื่องที่เราเขียนฝันดีฝันร้าย มีเขียนว่าน้ำท่วมโลก ถ้าเราวิเคราะห์สถานการณ์โลกถามว่าน้ำท่วมโลก ถามว่าน้ำท่วมโลกเป็นไปได้มั๊ย ที่จริงถ้าเราวิเคราะห์จากข้อมูลมีความเป็นไปได้สูงมากที่จะเป็นไปได้ เพราะถ้าเราดูข่าวเกาะไอลันด์ซึ่งน้ำแข็งคุมทั้งหมด ตอนนี้ระดับของการละลายปีหนึ่ง 10 เมตร อีกสัก 10 ปี มันคงละลายอีก 40 เมตร ฉะนั้นน้ำมันก็จะละลายไหลลงมาสู่ที่ต่ำ คือเมืองที่อยู่ตรงกลางจะโดน แล้วก็แกว่งพื้นที่ชายทะเล เพราะฉะนั้นที่มีคนพยากรณ์ มันไปเกี่ยวกันอย่างไงก็ไม่รู้ มีคนพยากรณ์ว่า น้ำจะท่วมโลก ก็เกิดคำถามว่าจะเป็นจริงสักกี่เปอร์เซ็นต์ แล้วขณะเดียวกัน ถ้าเราดูข่าวของอินเดียที่เทือกเขาหิมาลัย น้ำแข็งละลายเพราะโลกร้อน สิ่งเกิดอุณหภูมิบ้านเราปกติ มันจะมีเย็นสบายบางช่วง แต่ตอนนี้ร้อนบ่อยเหลือเกินผิดปกติ การประชุมที่อังกฤษก็พูดกันถึงเรื่องนี้ แต่ประเทศรายทุกประเทศไม่ยอมจะลดการสร้างความร้อน ความร้อนเกิดจากพวกโรงงานอุตสาหกรรม และจะให้ลดการสร้างโรงงาน อุตสาหกรรมแต่ประเทศญี่ปุ่นไม่ยอม อเมริกาไม่ยอม เราจึงวิเคราะห์กันว่าระหว่างวิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ วิทยาศาสตร์กำลังมองว่าน้ำท่วมโลกมีโอกาสเป็นไปได้ ส่วนไสยศาสตร์ทำนายว่าน้ำจะท่วมโลก ปี 2050 อีก 45 ปี ปี2550 -2557 จะเกิดอาการแต่อาจจะเกิดเร็วกว่านั้น เพราะอัตรามันไม่ได้ขึ้นตามที่เขากำหนด มันเปลี่ยนแปลงไปเร็ว พอถึงจุดนั้น มันก็น่าสงสัย ความร้อนเพิ่มขึ้น คนอารมณ์แปรปรวนกันเร็ว ฆ่าฟันกันมากขึ้น มันก็เกิดอย่างอื่นตามมาสังเกตสงครามช่วงนี้ สงครามเกิดขึ้นที่สงครามอิรักเกิดขึ้นกระทบเราเยอะเลย แต่บางทีเราก็ไม่รู้ตัวน้ำมันที่ควบคุมราคาไม่ได้ ก็เกิดจากตรงนี้แหละ เพราะพอไปยึดอิรักเขาก็ไม่ยอมก็ระเบิดแหล่งน้ำมันทั้งหลาย ระเบิดของตัวเองไม่พอก็ระเบิดของผู้อื่นด้วย เพราะอิรักไม่มีทางสู้กับอเมริกาได้ เขาก็มีวิธีการต่อสู้กระบวนการแบบนี้ก็จะเกิดขึ้น ก่อการร้ายภาคใต้เกี่ยวพันกัน ก็มีทั้งเกี่ยวและไม่เกี่ยว ถ้ารัฐบาลจัดการดีเรื่องก็ไม่รุกราม เกิดตั้งแต่ไหนแต่ไร พอจัดการไม่ดีมันก็ขยายไปใหญ่ ถ้ามองเมืองไทยว่าจะเกิดปัญหา ถ้าปัญหาภาพรวมก็คือโอกาสน้ำท่วม เป็นไปได้ ถ้าปัญหาก่อการร้ายมันก็มีโอกาสเพราะการก่อการร้ายมันมีผลทางภาวะเศรษฐกิจ เมืองไทยที่ยืนได้อยู่ตรงจุดนี้ รายได้ส่วนใหญ่มาจากการท่องเที่ยวตัวหนึ่ง บวกกับรายได้อุตสาหกรรมเกษตรกรรมไม่ใช่แหล่งรายได้ ที่นี้อุตสาหกรรม มันเดินได้ไม่เต็มสูตรเพราะว่าอุตสาหกรรมล้มเมื่อปี 40 อุตสาหกรรมล้มก็ติดหนี้ธนาคาร แล้วธนาคารล้ม ก็ไปยืมเงินต่างประเทศ มันล้มต่อ ๆ กัน ธนาคารต่าง ๆ ที่มีในประเทศถูกยึดไว้ พอยึดธนาคารเสร็จเหลือของไทยไม่กี่ตัว ที่บริหารอยู่พวกโรงงาน อุตสาหกรรมก็เป็นหนี้ธนาคารหมด โรงงานอุตสาหกรรมที่ขึ้นต่อธนาคารต่างชาติ มันเห็นระบบการพันแบบนี้

เราจะเห็นได้เลยว่า มันก็น่ากังวล เพราะฉะนั้นอุตสาหกรรมเดินได้ไม่เป็นสุข ก็เลยวางพื้นฐานไปที่การ
ท่องเที่ยว พอเกิดปัญหา กรณีภาคใต้บอกปัญหาสินค้า การท่องเที่ยวภาคใต้มันตึงลง ผลที่ตามมาคือไม่มี
เงิน อย่างลืมนะ 4 ปี ที่ผ่านมาเงินลงเยอะมากแต่ไม่ได้สร้างผลผลิต แต่เงินลงไปทุกหมู่บ้าน เงินก็สะพัด คน
ก็คิดว่ารวยกันแล้ว แต่มันไม่ได้รวยเงินที่มันสะพัดเป็นเงินที่เป็นกระบวนการกู้ แล้วไม่ได้ไปใช้ในการผลิต
ถ้าเงินไปสร้างไปผลิตสินค้าก็ขายได้เงิน แต่เงินที่ไปวิ่งตามหมู่บ้าน ตามอำเภอ ตามจังหวัดเป็นเงินที่มาจาก
รากหญ้าเดิม เงินสะพัดมาจากอุตสาหกรรมก่อนหน้านี้ แต่หลัง 40 อุตสาหกรรมเขาล้มกันก็ต้องมีการ
กระตุ้น การที่จะกระตุ้นอุตสาหกรรมได้ต้องมีเงินซื้อ อุตสาหกรรมถึงผลิตได้ คุณจะมีเงินซื้อได้ไง เพราะ
ชาวบ้านพอเงินลงไปเงินอยู่กับมือไม่ต้องว่าใคร แล้วตอนนี้เงินกองทุนหมู่บ้านก็ไม่ได้ไปกำชับให้ทำผลผลิต
ขอให้ได้เงินคืนก็พอใจ ยืมไปให้เอามาคืน พอเงินลงมาก็ใช้เลย ก็คิดว่าเศรษฐกิจมันดี พอตอนนี้เริ่มลอง
ถามแหกๆในกรุงเทพฯ ได้ เริ่มผิด มันบ่งบอกอาการ บ้านเริ่มหยุดชะงัก เมื่อ 5 - 6 เดือนที่ผ่านมาบ้านเมือง
เรานุ่มมาก พอหลัง 5 - 6 เดือนมาเริ่มทรงแล้ว มีแนวโน้มว่าจะเกิดอาการทรุดทางด้านเศรษฐกิจ น่าจะเกิด
อีกครั้งหนึ่ง แต่คราวนี้น่าจะเกิดที่รากหญ้าปี 40 เกิดที่ระดับอุตสาหกรรมกับธนาคารแต่ที่ยาวนี้น่าจะเกิดที่
ชุมชน แล้วถ้าเกิดที่ชุมชนจะอยู่รอดได้อย่างไร ถ้าเกิดก็คงจะเกิดความวุ่นวายต่อไปทุกคนก็จะหนีหนี้ ไม่ใช่
ว่าติดหนี้กองทุนแล้วไม่ใช่จะจบนะ ตอนใช้นี้กองทุนก็ต้องยืมเงินจากนายทุนไปใช้นี้กองทุน หนี้ก็เพิ่มขึ้น
ฉะนั้นแนวโน้มล้มละลายจะเกิด บวกกับโครงการที่จะเกิดขึ้นข้างหน้าอีกหลายตัว ที่น่ากังวล ผมขอมอง
ท่านนายกทักษิณในแง่ลบนิดหนึ่ง แต่ไม่ได้หมายความว่าเราเกลียดท่าน เพียงอยากชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่ท่านทำ
ท่านอาจตั้งใจดีแต่เรากำลังวิเคราะห์ว่ามันมีผลกระทบกับชาวบ้านในระยะยาว ระยะสั้น เราวิเคราะห์อย่าง
นั้น ก็ตรงนี้ที่กังวลว่าโครงการถัดมาที่จะถล่มลงมาหาชาวบ้าน ยกตัวอย่างวัวล้านตัว ถ้าวัวโครงการวัว
ล้านตัวมันดีมีชัย มันดีนะ ถ้าให้ชาวบ้านมีโอกาสเลือกซื้อเอง แล้วไปเลี้ยงเอง แต่โครงการเท่าที่ที่เราเคยเห็น
โครงการสาธารณะ ซึ่งผมเองเคยเป็นกรรมการแก้ปัญหาโครงการระดับประเทศเมื่อปี 2535 - 2536 ที่
โครงการแก้ปัญหาภาคอีสาน เราพบโครงการเหล่านั้นมันฉ้อฉลเยอะ วัตรมัยนั้นเอาวัวไปให้ชาวบ้านเลี้ยง 5
ตัว ตีราคา 200,000 บาท ตัวละ 40,000 บาท พอชาวบ้านเลี้ยงมีปัญหา ก็ขายวัวเพื่อเอาเงินคืน ขาย
ได้ตัวละ 8,000 บาท 5 ตัวก็ได้ 40,000 บาท ยืมเงินมา 200,000 บาท แต่ขายได้ 40,000 บาท จะเอาเงิน
ที่ไหนไปคืน ก็ติดหนี้เขา นี่เกิดจากการคอร์รัปชันในกระบวนการเอาวัวตัวละเท่าไรผมก็ไม่รู้ ชาวบ้านก็
ไม่ได้คิดอะไร คิดว่าได้วัวมาฟรี ลืมไปว่าเงินรับหนี้ยะ 200,000 บาท ของตำบล จะเป็นอย่างนั้น อย่าง
กองทุนหมู่บ้าน ที่วิเคราะห์ว่าเสียแต่ก็มีหลายหมู่บ้านดี เพราะเขารู้จักใช้ประโยชน์ ผมเชื่อว่าร้อยละ 80
ล้มเหลว เพราะตั้งใจว่าเงินจะไปสู่การผลิตแต่จริง ๆ แล้วเงินไปสู่การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคมากกว่า แค
หมู่บ้านที่ผมไปวิจัยมา 4 - 5 หมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านที่ศรีสะเกษ มีมอเตอร์ไซด์ 12 คัน แต่พอเงินกองทุน
ออกมี 55 คัน นี่แค่หมู่บ้าน ถ้าทั้งประเทศจะเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นเราจึงคำนวณว่าตอนเงินกองทุน
หมู่บ้านแปดหมื่นล้าน ที่ลงไปชุมชน มันถูกดึงกลับมาหากลุ่มทุนไม่ต่ำกว่าสองหมื่นล้าน เฉพาะกลุ่ม เรา
คำนวณจากข้อมูล ก็

จะเห็นทำไมรัฐถึงอยากออกนโยบายพวกนี้ ก็เพราะเงินมันย้อนกลับมาเข้ากระเป๋า เข้ากระเป๋าย่างชอบธรรมด้วย ไม่ได้ใช้ให้ซื้อ แต่กระบวนการมันออกมาเองโดยธรรมชาติ ตอนนั้นรัฐพยายามให้มีการใช้จ่ายเงิน เพราะตอนนั้นเงินเริ่มมีอาการฝืด เขาก็ออกนโยบายให้ทุกหน่วยงานเริ่มใช้จ่ายเงินแต่หลายหน่วยงานใช้จ่ายเงินยังไม่ได้ เพราะยังเบิกเงินไม่ได้ มันเริ่มเกิดอาการอุดตัน ถึงเร่งใช้จ่ายเงินอย่างไรก็ไม่มีเงินมาให้ใช้ เพราะเงินมันไม่มีรายได้เพิ่มขึ้น มันต้องหมุนตัวเดิม ถ้าให้มีการใช้จ่ายมากขึ้นก็ต้องลงเอามาใช้จ่าย ให้กู้ แต่การกู้เทียวนั้นจะกู้บ่อยลง ชุมชนจะกู้บ่อยลง เพราะเขาจะเริ่มกังวลว่าตัวเองไม่มีส่ง หยดกันไปเลยก็มี แต่ว่าคนที่จะได้ยอกก็มีแต่ข้าราชการ เพราะฉะนั้นจะมีนโยบายให้รัฐบาลใช้จ่ายเรื่องนั้นเรื่องนี้ นโยบายแบบนี้จะออกมาเรื่อย ๆ เงินมันก็จะหมุน จนพันล้านคอข้าราชการ แล้วช่วงเดือนตุลาคม ก็มีการปรับเงินเดือนให้ แต่ไม่รู้ว่าเป็นพอหรือเปล่า เพราะตอนนั้นเงินในคลังลดน้อยลงเริ่มมีปัญหา ผมว่าอาการตรงนั้นมันน่าจะส่งผลเร็วเกินคาด เดิมคิดว่าสัก 2 - 3 ปี จะเกิด แต่เทียวนี้น่าจะเกิดเร็ว ผมเคยประเมินกรณีปี 40 กรณีที่ล้มละลาย ผมประเมินว่าปี 2534 - 2535 เดินสายบรรยายว่าชี้แนวโน้มล้มละลายของประเทศแต่ไม่มีใครเชื่อหาว่าผมเป็นผีบ้า ชอบทำลายการลงทุน เราพูดถึงราคาที่ดินที่มันโง่งม แพงผิดปกติ แล้วเงินที่ยืมมามีขึ้นมากเหมือนตอนนั้นที่ชาวบ้านยืมมาจากภายนอก ตรงนี้เป็นปัญหา เพราะฉะนั้น เราคิดว่าจะเกิดสักปี 37 - 38 แต่มันเข้ามา 2 ปี เกิดขึ้นปี 40 พวกเราที่วิเคราะห์กันในเรื่องนั้น ส่วนมากก็วิเคราะห์ไม่ เทียวนี้อาจวันล้ม แต่การล้มมันเหมือนน้ำท่วมโลกแต่ถ้าเรามีการเตรียมตัวดีมันอยู่ได้ ถ้าดูศาสนาคริสต์จะมีเรือโนอาห์มีคนคนหนึ่ง สัตว์คู่หนึ่ง และอื่น ๆ อย่างละครู้ ส่วนของเราถ้าจะเตรียมต้องเตรียมชุมชน ถ้าชุมชนเข้มแข็งถ้าอะไรมากระทบมันจะถูกลดแรงกระแทกได้ แม้แต่สึนามิ เห็นอาการทำลายของธรรมชาติ สึนามิเป็นเรื่องที่กำลังบ่งบอกอะไรอยู่ คือเราไปทำลายธรรมชาติมากเกินไปจนธรรมชาติทนไม่ได้วันหนึ่งเขาจึงย้อนกลับมาทำร้ายเรา เพราะเราฝืนธรรมชาติมากเกินไปไม่คิดจะอยู่ร่วมกับธรรมชาติบ้าง คิดเอาเปรียบจากธรรมชาติมากเกินไป เอาประโยชน์จากธรรมชาติ ถ้าเราอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ชีวิตก็จะประคองกันไปได้ เพราะฉะนั้นกรณีของสึนามิเป็นตัวบ่งบอกธรรมชาติที่กำลังย้อนกลับมาทำร้าย ถ้าธรรมชาติมาเป็นระยะ ๆ เมื่อไหร่ อาการล้มละลายจะเกิดเร็วขึ้น กรณีหลายกรณีที่พยายามเอาชนะ อย่างเช่น อิสานแล้งต้องแก้ภัยแล้ง ความจริงผมเป็นคนอิสาน แล้งเป็นเรื่องธรรมชาติ มันมีหน้าฝน หน้าหนาว หน้าแล้ง ถ้าเข้าใจระบบแบบนี้ไม่ต้องไปเอาชนะอะไรมาก หน้าแล้งก็อยู่กับความแล้งได้อย่างไร ชาวบ้านสมัยก่อนเรามีวิธีอยู่กับหน้าแล้งได้อย่างไรถึงไม่เดือดร้อน เรามีวิธีอยู่ไม่ใช่น้ำแล้งก็ยังไม่ปลูกพืชที่ใช้น้ำเยอะไม่รอดแน่ เรามีวิธีการปรับตัว วัควายยังปรับตัวได้ หน้าแล้งก็อาจจะผอมหน่อย แต่พอมาน้ำฝนก็อ้วนเหมือนเดิม มันวิธีการปรับตัวตรงนั้น ที่เรียกว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ ถ้าพูดถึงภูมิปัญญาชาวบ้านจะช่วยจัดการได้แต่ถ้าพูดถึงเรื่องเขื่อน ชาวบ้านจัดการไม่ได้ ถ้าเป็นเขื่อนของชาวบ้าน ๆ ก็สามารถจัดการเปิดปิดได้ ตามเวลาที่เหมาะสมกับน้ำที่ต้องใช้ แต่ถ้าเป็นเขื่อนชลประทาน ก็จะปิดตามที่เจ้าหน้าที่อยากเปิด - ปิด คือการจัดการเข้าถึงเทคโนโลยีเป็นเรื่องสำคัญตรงนี้ที่เราจะต้องฟื้นตัวชุมชนโดยใช้ฐานจากภูมิปัญญา เหมือนอย่างที่ไม่หลวงเสนอทฤษฎี

ใหม่ว่า การใช้ภูมิปัญญาคิดจะคิดแบบอยู่พอตัวเมื่อไหร่ ไม่ว่าตลาดโลกจะเป็นอย่างไร เราก็อยู่ได้ไม่เดือดร้อน ปรับตัวไปได้ แล้วยังมีระบบเครือข่ายสัมพันธ์ไม่ใช่เห็นแก่ตัว คนหนึ่งเจ็บป่วยก็ช่วยเหลือกันได้ ถ้าเป็นพวกเห็นแก่ตัวเอาเปรียบพอเวลามีปัญหาใครก็ไม่อยากเข้ามาช่วย ระบบแบบนี้ต้องมองเรื่องชุมชนเข้มแข็ง ภายใต้เกาะเกี่ยวภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรือโนอาร์ได้ ถ้ามันจะเกิดการล้มทางเศรษฐกิจ ถ้าไม่มีเงินแล้วจะจุนเจือกันแถวอีสานเริ่มมีการขายที่และขายบ้านเพื่อเอาเงินมาใช้หนี้เงินกองทุน ก็เลยกลายเป็นคนไร้ถิ่นที่อยู่ นี่เป็นสิ่งที่ต้องคุยกันในระดับชุมชน แล้วหาทางออกด้วยกัน แต่ถ้าลองดูพระพุทธรเจ้า เวลาตรัสรู้แล้ว ท่านมองหาปัจจัยที่เคยมาปฏิบัติท่านมีความรู้ ความสามารถระดับหนึ่งแล้ว ถ้าขาดปัจจัยการขยายต่อทำไม่ได้ก็เหมือนงานที่พวกเรา ถ้าเราทำคนเดียวมันก็จะทำอะไรมาไม่ได้ต้องค้นหาปัจจัย แล้วทำอย่างไรปัจจัยถึงจะเข้าร่วม มีทุกแห่ง เหมือนถ้าเราเข้าไปหานายอำเภอ เขาก็ช่วยเราได้ หัวหน้าชุมชน พระบางรูป อบต. บางคน ถ้าค้นหาคนเหล่านี้เจอมันจะมีพลัง บางที่กระบวนการทำงานแบบนี้มันเหมือนการเลือกเป้าที่จะเปลี่ยนแปลง มีการแบ่งคนไว้ 3 ส่วน คือ คนส่วนหน้า คือคนพร้อมที่จะไปแต่มีจำนวนนิดเดียว มี 10 % ส่วนกลางเอาไปช่วย 30% ส่วนท้ายยังไปไม่ถึงเอา ทุกหน่วยงานทุกหมู่บ้าน ก็จะมีอยู่ ซึ่งเราต้องเลือกและค้นเพื่อที่จะทำงานด้วยกันได้ ผมเชื่อว่าการล้มลายทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่ว่าจะมีแต่ของไทยอย่างเดียวมันเกิดภาวะของสังคมโลกมันบีบ น้ำมันก็ขึ้น ราคาของก็ราคาขึ้น พอขึ้นเงินเดือนข้าราชการ แล้วชาวบ้านไม่มีใครขึ้นเงินเดือนให้จะอยู่ได้อย่างไร ผมว่าหลังเดือนธันวาคม หรือต้นเดือนมกราคม น่าจะเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ มันต้องระวังในกระบวนการแก้ ความนับถือของรัฐบาลมันลดลงเพราะคอร์รัปชันมันทยอยมาเป็นระยะ การเปิด FTA ที่ไปเปิดการค้าเสรีการค้ากับประเทศต่าง ๆ มันมีผลประโยชน์ทั้งเราและเขา คือเวลาเราไปทำสัญญากับเขาอย่าคิดว่าเราได้เปรียบอย่างเดียว เขาไม่ยอมหรือกมมองของเรา เวลาเสนอต่อที่สาธารณะจะเห็นได้แค่ด้านเดียว เช่นไปทำกับจีนได้ประโยชน์ด้านนั้นด้านนี้แต่บางเรื่องไม่พูด ความจริงแล้วเราเสียเปรียบเขาเยอะ เช่น สินค้าการเกษตรของภาคเหนือซึ่งใกล้เคียงกับประเทศจีน พอเป็นการค้าเสรีเงินก็ส่งสินค้ามาได้สบายไม่ต้องเสียภาษี ชาวบ้านก็ดีใจที่ได้ซื้อของถูก แต่คนตายก็คือเกษตรกรที่ปลูก ทำไ้คนถึงจะมีความสุขอยู่อย่างเกื้อกูลกัน แต่ตอนนี้เราติดกับดักเรื่อง เงินตราซึ่งถูกกำกับโดยรัฐบาลต่างชาติทำงานเท่ากัน ทำไมเขาได้เงินเดือนเยอะอย่างคนอเมริกันทำงานได้เดือนเจ็ดหมื่น แปดหมื่น แต่เราได้แค่เจ็ดพัน แปดพัน ถ้าไม่แลกเปลี่ยนกันก็ไม่เป็นไร แต่พอเวลาเปลี่ยนกันเรารู้สึกเสียเปรียบ การถูกกำกับด้วยเงิน ก็เป็นของประเทศเหล่านั้น เขาจึงสบายกับการที่จะเอาเปรียบเราได้ตลอด ฉะนั้นระบบเงินตราที่เราจะเรียกร้องกันให้มีการปฏิวัติเงินตราไม่มีใครกล้าออกไปปฏิวัติเหมือนเขาปล้นทรัพย์ากรของเขาเอง แต่ของเราก็จะได้ของเขามาต้องลงทุนมหาศาลเลย นี่คือการบวนการเงินที่ถูกแลก เปรียบโดยไม่เท่าเทียม ผมว่าภาพเหล่านี้มีภาวะที่ก่อผลกระทบกับชุมชนมากทั้งชาวบ้าน พอเริ่มเกิดอาการรวนเรความไม่โปร่งใสของรัฐมันเห็นอาการ เราจะทำอย่างไรเมื่อเกิดสถานการณ์ เราจะทำให้ชุมชนในพื้นที่ของเราเข้มแข็งที่สุด พอมีกระแสมาเราสามารถที่จะเอาตัวรอดได้

- คุณสังเวียน เสนอว่า เรื่องของเงินนโยบาย เช่นเรื่องเงิน พอไม่มีทางแก้ผมก็ต้องแก้ด้วยตัวเอง
- อาจารย์บุญชู ถ้าใช้เงินมาเคลื่อนไหวงานได้ และจะทำให้เราทำงานสำเร็จตามเป้าหมาย แต่ก็ต้องบอก ว่าคนกับเงิน มันก็บ่งบอกว่า เงินมันสามารถซื้อของที่ทำให้เรามีความสุขชั่วคราวชั่วคราวได้
- คุณวิภารัตน์ เสนอว่า การที่เรารู้จักเท่าทันสถานการณ์ การรู้จักลดค่าใช้จ่าย ตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญ อันไหนไม่จำเป็นก็ต้องลด

วันที่สอง

- คุณศุภลักษณ์ ก็กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคน ก็มีการพูดคุยถามสารทุกข์สุขดิบ แล้ว เริ่มเข้าสู่กระบวนการ คือ ช่วงเช้าก็จะมีการจัดกลุ่มทำกิจกรรมคล้ายกับกิจกรรมฝันดีฝันร้าย ก็จะทำให้ทุกคน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ก็จะทำให้ทุกคนเขียนข้อดีที่สุดมา 1 ข้อ ข้อไม่ดี 1 ข้อ ก็จะทำให้ทุกคนออกมานำเสนอ
- คุณวิภารัตน์ มันเป็นเรื่องที่เรามาใช้ศักยภาพของเราด้วยว่าจะอะไรเป็นจุดเด่น จุดด้อยของเราอยาก ให้บอกว่าเราเก่ง เราดี ไม่เก่งเรื่องใด ก็ให้เขียนมา

กลุ่มที่ 1 สิ่งที่ดีที่สุด

- ข้อ 1 ลายมือสวย	- ข้อ 2 ได้เสียสละเพื่อส่วนรวม
- ข้อ 3 มีความรับผิดชอบสูง	- ข้อ 4 มีความสามารถในการประสานงาน
- ข้อ 5 ชีวิตนี้มีแต่ให้	- ข้อ 6 เข้าใจชีวิต มองโลกในแง่ดี
- ข้อ 7 มีความสุขกับการทำงาน	- ข้อ 8 มีมนุษยสัมพันธ์

ส่วนข้อเสียของกลุ่มที่ 1

- 9 ข้อ 1 ดื้อสุราเป็นประจำ
- 9 ข้อ 2 จู้จู้จุกจิก
- 9 ข้อ 3 เจ้าชู้
- 9 ข้อ 4 มีความจริงจัง มุ่งหวังสูงและเครียด
- 9 ข้อ 5 ใจง่ายและแพ้อาการป่วย
- 9 ข้อ 6 มั่นใจตัวเองสูงเกินไป
- 9 ข้อ 7 ใจอ่อน
- 9 ข้อ 8 ระวังงานมากเกินไป

กลุ่มที่ 2 ข้อดี

- , ข้อ 1 มีจิตสาธารณะ , ข้อ 2 รักครอบครัว , ข้อ 3 ใจเย็น , ข้อ 4 มีคนเชื่อถือ
- , ข้อ 5 รักงานชุมชน , ข้อ 6 มีความรับผิดชอบ , ข้อ 7 มองโลกในแง่ดี

ข้อเสียของกลุ่ม 2

- 6 ข้อ 1 ชอบโอ้อวด 6 ข้อ 2 ขี้น้อยใจ 6 ข้อ 3 พูดหวานผ่าซาก 6 ข้อ 4 พูดก่อนคิด
- 6 ข้อ 5 ชอบหนีปัญหา 6 ข้อ 6 ไม่กล้าตัดสินใจ 6 ข้อ 7 ไม่ละเอียดรอบคอบ

กลุ่มที่ 3 ข้อดี

☺ ข้อ 1 อายุมากมีประสบการณ์สูง	☺ ข้อ 5 ให้ความร่วมมือกับส่วนรวม
☺ ข้อ 2 เป็นคนขยัน	☺ ข้อ 6 มีความอดทนสูง
☺ ข้อ 3 พูดเก่ง ร้องเพลงเก่ง	☺ ข้อ 7 ใจเย็น
☺ ข้อ 4 มีความตั้งใจสูง	☺ ข้อ 8 ชอบช่วยเหลือคนอื่น

ข้อเสียของกลุ่ม 3

☺ ข้อ 1 เป็นผู้สูงอายุ	☺ ข้อ 5 พูดเสียงดังไม่มีหางเสียง
☺ ข้อ 2 พูดไม่เก่ง	☺ ข้อ 6 น้ำหนักเกิน
☺ ข้อ 3 ไม่โหยง เก็บอารมณ์ไม่ค่อยอยู่	☺ ข้อ 7 ชอบเที่ยวเตร่
☺ ข้อ 4 ไม่ค่อยมีความอดทน	☺ ข้อ 8 ขี้สงสัย

กลุ่มที่ 4 ข้อดี

☺ ข้อ 1 เป็นที่ปรึกษาที่ดี	☺ ข้อ 2 ชอบช่วยเหลือคนอื่น
☺ ข้อ 3 เป็นผู้ประสานงานที่ดี	☺ ข้อ 4 มีเวลา พบง่ายใช้คล่อง
☺ ข้อ 5 เข้ากับคนได้ทุกวัย	☺ ข้อ 6 พูดเก่ง
☺ ข้อ 7 ประนีประนอม	

ข้อเสียของกลุ่ม 4

X ข้อ 1 ไม่โหยงใจน้อย X ข้อ 2 พูดเร็วเกินไป X ข้อ 3 ใช้อารมณ์ที่จะแสดงออกทั้งทางสีหน้าและแววตา X ข้อ 4 พูดเสียงดัง หงุดหงิดง่าย X ข้อ 5 คิดมาก ขี้ใจน้อย น้อยใจ ใจร้าย X ข้อ 6 ปากเสีย ใจร้อน

- คุณวิภารัตน์ กล่าวว่า ก็เหมือนการละลายพฤติกรรมของตัวเอง แล้วก็จะสามารถบริหารอารมณ์ตัวเองได้ จริง ๆ แล้วเราจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่มาก และจะต้องมีวิธีการเรียนรู้และการจัดการร่วมกับชุมชนเป็นอย่างมาก เช่น มีวิธีการจัดการในเรื่องของการประสาน การรู้จักใช้คนให้เหมาะกับงาน และเหมาะสมกับตัวบุคคล หรือใครบ้างที่มีความถนัดในเรื่องใดบ้าง ก็คือการให้บทบาทกับคนที่ต้องจรรีกับงานที่ทำ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้จักตัวเอง-รู้จักผู้อื่นด้วย เป็นการใช้ชีวิต และการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการทำงานร่วมกันและเป็นสุข วันนี้เราจะมาเรียนรู้วิธีการตั้งใจท่ในการหาข้อมูลที่ต้องการแล้วก็มีประเด็นที่เราแลกเปลี่ยนซักถามก่อนที่เราแบ่งกลุ่มในเรื่องกิจกรรมที่เราทำแล้วมาถอดบทเรียน อยากเรียนเชิญอาจารย์บุญธรรมมาให้ข้อมูลตรงนี้ และอยากให้พวกเราตั้งใจฟัง และเรียนรู้ตรงนี้ให้มาก ๆ

และอยากให้มีการเปิดประเด็นซักถาม เพื่อเราจะได้ว่าข้อมูลที่เราอยากได้ และต้องการเพื่อให้มันมีคุณค่า ตรงนี้ ในการที่จะตั้งโจทย์ทำอย่างไร และมีวิธีการอย่างไร เรียนเชิญอาจารย์ค่ะ

- อาจารย์บัญชากร กล่าวสวัสดิ์ผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่าน เมื่อวานเราก็วิเคราะห์สถานการณ์น้ำท่วมโลก มันก็เป็นไปได้ หรือพอมาวิเคราะห์ถึงสถานการณ์บ้านเรา มันก็รู้สึกหดหู่กันพอสมควร คิดว่ารากหญ้าไม่น่าจะอยู่รอดในระยะเวลายาวนาน ๗ แล้วก็ประจวบกับระดับเบื้องต้นมีปัญหาเยอะ ก็คงจะลำบากใจกันพอสมควร ช่วงที่ผ่านมาพวกเราทำงานหนักกันพอสมควร สถานการณ์ที่เราเผชิญอยู่ข้างหน้า บางที่เราอาจจะได้บทเรียนดี แล้วได้แผนแม่บท ๗ ที่สามารถกำหนดอนาคตของชุมชนเอง ก็เหมือนสร้างกรอบสร้างกำแพง หรือสร้างพลังเอาไว้เพื่อรองรับกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น เมื่อวานเราพูดกันว่าถ้าน้ำท่วมโลกต้องมีเรือโนอาร์ แต่ถ้าสังคมล้มละลายต้องมีชุมชนที่เข้มแข็งที่รองรับแต่อย่างน้อยมีทางเลือกให้มีรูปแบบให้ที่ยืนอยู่ได้ในสังคม ตรงนี้เราจะต้องคิดถึงสิ่งที่กระบวนการเราทำงานมา เพราะเป็นงานที่สร้างพลังให้กับชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ฉะนั้นเราต้องคิดว่าอะไรเป็นบทเรียนที่น่าจะนำมาใช้ได้ อะไรเป็นบทเรียนที่น่าจะนำไปเรียนกันต่อ ผมว่าในช่วงที่เราทำงานกันมาในโครงการประมาณ 4 - 5 เดือน แต่จริงๆ เรามีประสบการณ์การทำงานมาหลายปีแล้วเริ่มจากชิปมาจนถึงปัจจุบันคือเราได้ประสบการณ์จากการทำงานตรงนี้เยอะ พูดถึงความรู้เรากำลังค้นหาสิ่งที่เป็นความรู้ของเรา ความรู้ที่เป็นตัวตนของเรา ความรู้ท้องถิ่น การรู้รากเหง้าความจริงความรู้แบบนี้เขาเรียกว่าความรู้เพื่อการปลดปล่อย ความคิดเดิมเป็นความรู้ที่คนอื่นยัดเข้ามา ยิ่งรู้ยิ่งเป็นทาส ยิ่งรู้เรื่องเครื่องยนต์เราก็ทำอะไรไม่ได้ ต้องไปทำงานบริษัท กับระบบทั้งหมด ความรู้ โลกาภิวัตน์เป็นคนกำหนดลงมา พอเรียนเราก็วิ่งออกจากตรงนั้นไม่ได้ เหมือนหนูที่วิ่งอยู่ในกรง กระแสการพัฒนาทำให้คนวิ่งอยู่ในกรงไม่กล้าถามตัวเองว่ามันมีทางเลือกอื่นของชีวิตมั๊ยจะวนอย่างนั้น ที่นี้ความรู้ท้องถิ่นที่มันมีอยู่ตรงนั้น จึงมีคุณค่าหลาย ๆ ครั้งเราก็ลืมนึกไปว่า นี่คือน้ำความรู้ เช่นตัวอย่างที่ยกเมื่อวาน คือไถนาด้วยควายไม่ใช่ความรู้ แต่ไถนาด้วยเครื่องจักรเป็นความรู้ ฉะนั้นเราถูกโปรแกรมความรู้ลักษณะ ถ้าเอาบุญสุดนั่นสุดนี้เป็นความรู้ แต่เอาชีควายชี้้ว ไล่ไปเขาบอกว่าไม่ใช่ความรู้ อันนี้คือปัญหา ฉะนั้นเราต้องย้อนกลับมาเพื่อชี้ให้เห็นว่าชี้้วชีควายคือความรู้ที่จะสร้างของเรา ความรู้ที่จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเราความรู้ที่จะปลูกข้าวของเรา ความรู้ที่จะปลูกผลไม้ของเรา ความรู้ที่เราจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขไม่เอาโรคเอาเปรียบกับความรู้ตรงนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพราะฉะนั้นเวลามองหาโจทย์ใกล้ตัวอย่ามองไกลตัว เวลามองหาโจทย์ใกล้ตัว เราจะมีคำถามอยู่ 2 - 3 ตัวแรกที่ยากจะถามก็คือว่าเรากำลังถอดบทเรียน อย่างกระโดด เข้าไปถอดนะ ถอดได้แต่มันเหนื่อย ต้องถามว่าอะไรคือบทเรียนที่จะถอด หรือเราจะถอดบทเรียนอะไร เรากลับถามก่อนว่า ถอดไปทำไม ถ้าไม่มีคุณค่าอะไรก็ไม่ต้องถอดหรอก มันเสียเวลา แต่ถ้าจะถอดหมายถึง บทเรียนนั้นต้องมีคุณค่ากับการถอด เพราะตัวแรกที่ต้องถามตัวเอง นอกจากถอดบทเรียนอะไรแล้ว ต้องถามว่าทำไมต้องถอดบทเรียนนั้น ถ้าได้ 2 ตัวนี้ ตอบชัดแล้ว ค่อยถามต่อ ทำไมต้องถอดบทเรียน

ทำไมต้องค้นหา ถอดแล้วไปทำอะไรลองถามนิพนธ์ว่าเราถอดบทเรียนมา ปีสองปีแล้ว บทเรียนที่น่าสนใจ ที่อยากจะถอด สมมุติว่าให้ทุกคนลองคิดซิว่า บทเรียนที่น่าสนใจอยากจะถอดคืออะไร ให้ลองยกตัวอย่าง

- คุณวิภากร คืออยากให้ชาวบ้านรู้ถึงความตั้งใจที่อยากจะทำงานของพวกเขา เช่น ชาวบ้านไม่ค่อยรับ ข้อมูลที่เราจะลงไปวัด พี่อู๋นี่ อยากถอดคนที่ทำงานร่วมกับเราเวลามีปัญหาอะไรมาก่อนเราจะได้จัดการ อย่างไร ให้มันผ่านไปแล้วจะแก้ไขได้อย่างไร มีวิธีประสานคนอย่างไร คุณศุภลักษณ์ อย่างร้านค้าชุมชน คือ จะทำอย่างไรสื่อสารให้คนพึ่งตัวเองมากกว่านี้

- อาจารย์ปัญชร จะเห็นว่าเรื่องที่เราน่าสนใจมีหลายเรื่อง ที่ยังไม่ได้คำตอบ แต่พอเราใช้คำถามไปค้นหา คำตอบ มันจะเป็นการไปทำงานวิจัย มีทั้งโจทย์ที่ใช้ทำงานวิจัย มีทั้งโจทย์ที่จะใช้ในการประเมินผล ถอด บทเรียน การพัฒนา มี 3 - 4 ตัว กรณีที่ลงไปสื่อกแล้วชาวบ้านไม่ค่อยรับ ตรงนี้คือสถานการณ์ การ แก้ปัญหาต้องเป็นเชิงพัฒนา คือเราก็คงหาวิธีการที่จะไปสื่อก ตรงนี้ยังตั้งเป็นบทเรียน เพื่อแก้ปัญหาตรงนี้ ไม่ได้เว้นแต่เราลงไปทำดูก่อน ลงไปสื่อกดูก่อน สื่อกโดยวิธีนี้แล้วดึงประเด็นออกมานั้น คือบทเรียนในการสื่อก แต่ตอนนี้เรายังไม่มีบทเรียนในเรื่องนี้

- คุณวิภากร มีท่านอาจารย์ที่อำเภอ บอกลูกบ้านทีมละ 10 - 20 คน ชาวบ้านก็ไม่ได้ไปฟัง และเกิดพลัง เกิดแนวคิด มีแนวร่วม แต่พอเรากลับมาทำในหมู่บ้านเราทำยากมากเลย มันเหมือนความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อย่างของสวนป่านเวลา เขาอบรมเขาก็จะจัดแกนไปเข้าร่วมอบรมแล้วก็กลับมาพัฒนา อย่างนี้ก็ถือว่ามี บทเรียนแล้ว ไม่รู้เขามีวิธีการอย่างไร ทำให้งานเคลื่อนได้ดี

- อาจารย์ปัญชร อย่างกรณีสวนป่านที่บอกว่ามีคนมากเยอะ พอกลับไปสื่อกกับชุมชนได้ดี เพราะฉะนั้น เวลาจะถอดบทเรียน เรื่องกระบวนการฝึกอบรม การนำคนไปฝึกอบรมกระบวนการที่คนนั้นกลับมาทำงานใน ชุมชน บทเรียนที่เราอยากรู้ คือทำไมเราจะสื่อกกันได้ง่าย และทำงานได้ง่ายและดูเหมือนจะดูบทเรียนที่นี้ แต่ รายละเอียดบทเรียนเราไม่รู้แต่รู้ว่าที่นั่นเขาทำได้ดีที่นั่นเขาทำได้ดี เพราะฉะนั้นเราก็ถอดบทเรียนจากตรงนั้นมา ใช้ได้ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นการถอดบทเรียนเรื่องกระบวนการการสื่อสารในชุมชนชัดเจนขึ้น อันที่ 2 เคยพบว่า กระบวนการทำงานมีปัญหา ก็เกิดความสนใจว่าแก้ไขได้อย่างไร ผ่านได้อย่างไร ตรงนี้ใช้วิธีการถอดบทเรียน ก็ได้ ใช้วิธีวิจัยค้นหากระบวนการและวิธีการก็ได้มันจะได้ทั้งสองอันเลย คือ วิจัยค้นหาเลยก็ได้ ดึงความรู้ ออกมา ศึกษาวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนคือเมื่อเจอปัญหาแบบนี้แก้ไขได้อย่างไร ถ้าไม่ต้องลงลึกก็ถอด บทเรียนเอา แต่ถ้าต้องการใช้ลึก ๆ อธิบายโยงความสัมพันธ์กันให้มันเห็นอย่างชัดเจน ทุกขั้นตอนทุกระบบ อาจจะต้องใช้วิธีวิจัย เพราะการถอดบทเรียนเราไม่มีโอกาสลงไปลึกมากเท่าที่ควร วิธีการ เทคนิค การ ประสานงานหรือการหลอมคนทำอย่างไร เพราะว่าดูเหมือนที่ทำมาการประสานงานใช้ได้นะ เราอยากได้ บทเรียนการประสานงาน เราจะได้ค้นหาเรื่องการประสานงานบทเรียนเรื่องการหลอมคน มันมีวิธีประสาน อย่างไร มีวิธีหลอมอย่างไร ทำอย่างไรจะสื่อสารพึ่งตัวเองได้มากกว่านี้ มุมหนึ่งยังไม่รู้เลย ยังไม่เคยเห็นเลย ในกระบวนการทำงานของเรายังไม่เห็นเลยแสดงว่าเรายังไม่รู้คำตอบ เราก็ต้องแสวงหาคำตอบ การค้นหา

คำตอบก็กลายเป็นการทำวิจัย ค้นหาคำตอบ วิจัยแบบนี้อาจจะเป็นวิจัยปฏิบัติการทำร่วมกัน ค้นหาว่าจะมีวิธีการสื่อสารอย่างไร ที่จะทำให้คนมีสำนึกพึ่งตัวเองอย่างที่ดีให้เห็นเมื่อวานว่าการเปลี่ยนสำนึกคนหรือเปลี่ยนกระบวนทัศน์คนยากมาก เพราะฉะนั้นเมื่อมันยากถ้าเจออันไหน ถ้าเจอบทเรียนอันไหนที่เขาทำได้ ผมว่ากระโดดเข้าไปจับแล้วศึกษาเลย น่าสนใจมาก ยิ่งเป็นงานที่พวกเราทำ ถ้าจุดไหนมันมีการเปลี่ยนตรงนี้ได้ ลองดึงมาเป็นบทเรียนได้ว่าเราเปลี่ยนหัวคนได้อย่างไร จากหัวคนที่อยู่อีกฝั่งสามารถมาถึงประเด็นเรื่องการพึ่งพาตัวเองการเสียสละ มันเกิดขึ้นได้อย่างไร เขาเปลี่ยนความคิดการวางตัวอย่างไร หรือถ้ามีประเด็นเกิดขึ้น เราก็สามารถถอดได้ การสื่อสารให้คนฟังแล้วเขาเข้าใจยากมาก ก็คือคนส่วนใหญ่ แต่เราจะพบว่าในกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนคืออะไร พอเห็นกระบวนการก็สามารถจะใช้กับคนถัดไปได้ ความจริงกระบวนการเปลี่ยนไม่ใช่ง่าย ๆ ไม่รู้ว่ขั้นตอนการเปลี่ยนใช้เวลา 2 - 3 ปี เวลาเรามีปัญหาไม่ใช่ว่าจะไม่มีคำตอบเสียทีเดียว มันดูเหมือนมีคำตอบอยู่แล้ว ฉะนั้นลองถอดคำตอบที่พอจะมีอยู่ ดึงออกมาแล้วค่อยพัฒนาคำตอบนั้นมาเป็นวิธีการต่อ มันก็ได้บทเรียนที่ใช้ได้ทีเดียว การถอดบทเรียนบางทีก็ถอดสำเร็จบางทีก็ถอดไม่สำเร็จ แต่ผมว่าการถอดไม่สำเร็จก็ดีจะได้ เช่นว่า อุตสาหกรรมทำมาต้องเยอะแล้ว แต่ทำไมไปไม่รอด มันเกิดอะไรขึ้นที่ไม่สำเร็จหลายครั้งมันช่วยให้เราไม่ต้องซ้ำรอยเดิม หมายความว่า ถ้าเป็นคนประเภทนี้ไม่ต้องไปพยายามมาก พระพุทธเจ้ายังบอกว่า มีบัว 4 เหล่า ถ้าเราไปพยายามกับบัวที่อยู่ใต้น้ำเราเหนื่อย แล้วเราก็หมดพลังใจด้วย เราจึงต้องพยายามหาบทเรียนที่มันขยับได้เร็ว แล้วเราก็ไม่หมดพลังใจด้วย เราจึงต้องพยายามหาบทเรียนที่มันขยับได้เร็ว แล้วมันจะช่วยให้เรามีพลังในการทำงาน เดี่ยวเราค่อยมาดูว่ามีเรื่องไหนที่ต้องถอดบ้าง บางเรื่องก็น่าถอดบางเรื่องก็ไม่น่าถอด เพราะมันมีพลัง เป้าหมายของการถอดบทเรียน ส่วนใหญ่เป็นคุณค่าของการเรียนรู้และถ่ายทอด แต่พวกเรามีการถอดบทเรียนก็จะมีคุณค่าของการเรียนรู้ด้วย สมมุติเราไปถอดบทเรียนเรื่องการตั้งกลุ่มร้านค้า ในกระบวนการถอดเราได้เรียนรู้ถึงวิธีการค้น การปรับให้ตัวเองดีขึ้นด้วย เพราะฉะนั้นแทนที่จะได้บทเรียนจากที่อื่นด้วย มันได้บทเรียนกับตัวเราด้วย การถอดบทเรียนที่สำคัญมันใช้กับตัวเราเป็นอันดับแรกเลย คนที่ไปถอด ทีมที่ไปถอด เพราะว่าถ้าเราเป็นคนถอดแต่ไม่ได้ใช้ เราถอดเสร็จแล้วให้คนอื่นใช้มันเหมือนกับการทำเกษตรแต่เรามีปัญหา ก็ลงไปเรียนรู้เรื่องเกษตร ก็จัดทีมลงไปถอดความสำเร็จที่เขาทำ คนที่ลงไปถอดได้ความรู้ ได้บทเรียนที่เป็นการเรียนรู้เป็นเล่ม หรือไม่เขียนเป็นเล่มแล้วลงกลับมาทำงานได้เลย การถอดบทเรียนที่ดี ถ้าใช้ปรับกระบวนการทำงานเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ใช่ถอดบทเรียนรายงานให้แหล่งทุน อันนั้นก็ตัวหนึ่ง เจ็บใจที่ไม่ส่งแล้วบักก็ไม่งส่งมา เพียงแต่ว่าเป้าหมายหลักคือ ถอดบทเรียนเพื่อมาปรับกระบวนการทำงานของเรา ก็ต้องค้นกระบวนการทำงานเราต้องการบทเรียนอะไรบ้าง หรือที่เราทำมาอะไรดีบ้าง เป็นพลังใจ เพื่อที่เราจะขยับงานกันต่อหรือว่าเราทำอะไรล้มเหลว แล้วค่อยหาอะไรดี ๆ เข้าแก้ไข มันมีบทเรียนอีกเยอะที่เราต้องถอด เวลาจะถอดบทเรียนมันจะเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เข้ามาถอด จึงมักจะเป็นการถอดแบบมีส่วนร่วม ถ้าให้ทีคนที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันถอด พอถอดแล้วมันสนุก ถ้านักวิชาการลงไปถอดก็เหมือนการวิจัยที่ผ่านมามทุกครั้งที่คนรู้เรื่องก็เป็น

นักวิจัย ฉะนั้น เป้าหมายต้องเน้นไปที่กระบวนการต้องทำให้ชุมชนเกิดความคิดเห็นด้วย เวลาถอดบทเรียนหลายคนจะติดกับวิธีการ กระบวนการ แต่เวลาถามว่าบทเรียนที่มันดีมันคือบทเรียนแบบไหน บทเรียนมีเยอะแต่บทเรียนมันอยู่ตรงไหน และมันต้องเป็นบทเรียนที่มีคุณค่า เพราะฉะนั้นตัวที่เล็งใส่คือว่าคุณค่ามันอยู่ตรงไหน เช่น การสื่อสารที่ดีมีคุณค่าตรงไหนหรือเราเห็นคุณค่าอะไรที่มันแฝงอยู่ในกระบวนการนั้น เราเห็นคุณค่าการสื่อสารหรือเห็นคุณค่าอื่นด้วย เช่นการทำร้านค้า พอเห็นร้านค้ามีกำไรก็มาทำตามกัน แต่ไม่ได้คิดถึงในเรื่องของร้านค้ามีคุณค่าการพึ่งตนเอง เวลาคนจะคิดทำร้านค้าจะได้ไม่นึกถึงแต่ผลกำไร แต่อยากทำเอง หรือร้านค้ามีโอกาสทำให้คนมาร่วมตัวกันได้ แลกเปลี่ยนพูดคุยกัน เราต้องมองถึงคุณค่าให้ลึก ๆ เวลาเราถอดบทเรียนเราจะสนใจกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นเช่น ไปถอดเรื่องความสำเร็จของชุมชนสวนป่า หรือพาดหมอนก็จะสนใจว่ากระบวนการเขาทำอย่างไร แล้วผลที่เกิดขึ้น จะต้องดึงคุณค่าที่มี ผสมยกตัวอย่างวิจัยแบบเดิม นักวิชาการมาทำลงมาเก็บข้อมูลจากชุมชน พอเสร็จแล้วได้ข้อมูลไป เพราะฉะนั้นผลที่เกิดขึ้นได้งานวิจัยไปชิ้นหนึ่ง แต่ถ้าเป็นงานวิจัยยุคใหม่ แบบที่มีนักวิชาการกับชาวบ้านมีส่วนร่วมกันคิดกระบวนการวิจัยทำคล้าย ๆ กัน แต่ผลที่เกิดขึ้นได้วิจัยมาชิ้นหนึ่ง ถ้ามองแค่นั้นมันกับแค่นั้น แต่ถ้าเรามองลึก ๆ ว่า ผลมันเกิดขึ้นแค่นั้นหรือเปล่า เราจะพบว่าไม่ใช่ที่วิจัยเกิดการเรียนรู้ที่วิจัยคือคนในชุมชน แล้วนำความรู้นั้นไปพัฒนาตนเองต่อ แล้วชุมชนเองได้สะท้อนความรู้กับ และแก้ไขปัญหาตัวเองไปด้วย ผลที่เกิดขึ้นมันต่างกัน มันจะมีคุณค่าอื่นแฝงอยู่ คุณค่าอื่นตรงนี้ที่เราจะต้องค้นหาออกมา ชี้มาให้เห็นว่าเป็นคุณค่าของชุมชนที่พบ ทำไปแล้วชุมชนรักกันมากขึ้น ชุมชนมีจิตสำนึกมากขึ้น เพราะว่าถ้าเป็นคนภายนอกมาทำวิจัย ภาพมันไม่เกิด เพราะคนในให้คำตอบตามที่คนนอกไม่อยากจะถาม แต่ถ้าไปตั้งคำถามเอง ตอบเอง มันจะเห็นพลัง เหมือนชาวบ้านที่เราทำวิจัยเรื่องการแก้ปัญหาหนี้สินชาวบ้าน เขาก็ช่วยกันเก็บข้อมูลพอพูดถึงโครงการ คนในหมู่บ้าน เขาก็ตื่นเต้น เพราะหนึ่งเขาเป็นนักวิจัยกันเอง สองคือเก็บเรื่องราวในบ้านของเราเอง ตอนเขาคุยกันเขาบอกว่าหนี้สินในหมู่บ้านประมาณ 5 - 6 ล้านบาท ตอนถกกันเที่ยวแรก จะแก้หนี้แสนสองแสน แต่นี่ทั้งหมดเท่าไรไม่รู้เขาก็เลยคุยกัน แล้วเราจะทำยังไง เขาก็คิดว่าเราต้องเก็บข้อมูลก่อน ก็ช่วยกันออกแบบสอบถามกันเอง แล้วก็ไปถามกันเอง แยกกลุ่มตามที่ตั้งใจดูแล เสร็จแล้วเอาข้อมูลมารวมกัน มาวิเคราะห์ให้เขาเห็นว่าเราเป็นหนี้แค่ 5 - 6 ล้านทั้งหมู่บ้าน พอเห็นหนี้ 18 ล้าน ก็อึ้งกันไปหมดเลย แค่นั้นพอผลวิจัยมันช่วยกระตุก เกิดสำนึก นี่คือการบวนการ คุณค่าอื่นที่มันเกิดจากงานวิจัย เขาก็คุยกันต่อว่าทำไม มันมีมากมายขนาดนี้ ทำอะไรกัน แล้วก็ออกแบบสอบถามกันมัย เรื่องค่าใช้จ่าย เรื่องเรียน อาหาร เหล้า หวย ลำดับไล่ลงมา เขาก็จะคุยกันว่าจะแก้ปัญหาหนี้ยังไง ถ้าจะเพิ่มรายได้เราคงเห็นมากกว่านี้ไป จะแก้ปัญหาหนี้ทำได้อย่างเดียวคือเปลี่ยนแปลงรายจ่ายพอจะลดอะไรบ้าง ลดซื้อผัก สร้างโครงการฟาร์มปลา จะสามารถลดค่าใช้จ่าย เวลาถอดตัวผลกับผลจะถอดประเด็นทางเศรษฐกิจเป็นตัวหลัก อยากให้ถอดอันอื่นมา เช่น เรื่องชุมชนเข้มแข็งอันนี้คือประเด็นที่จะถอดอะไร ถ้าเป็นงานวิจัยจะมากกว่านี้ มันมีสภาพ บริบท มันมีปัจจัย เงื่อนไขอะไร บางที่ต้องวิเคราะห์ออกมาให้หมด คุณค่าอีกตัวหนึ่งก็คือความสุข

ทำไปแล้วมีความสุขบางทีความสุขมันเกิดขึ้นในกระบวนการทำงาน เพราะฉะนั้นถ้าเราถอดตรงนี้ให้เห็น หรือแค่ชวณบางคนเขาบอกว่าเขาเดินไปที่สระน้ำแล้วปลามันวิ่งในสระน้ำ มันนึกว่าจะไปให้อาหารมัน เขา ก็เดินไปรอบ ๆ ปลามันก็ว่ายตาม เขาบอกว่าชีวิตนี้ก็มีความสุขแล้วมาในบ้านก็ไม่ค่อยอยากอยู่เท่าไร อยากไปอยู่ที่นามากกว่า มันมีความสุขมากกว่า ลักษณะอย่างนี้มันต้องดึงค่าออกมาให้เห็น เพราะนี่เป็น ภาพสังคมทุนนิยมไม่มี แต่เป็นภาพที่สังคมชนบทมีความสุขแบบสังคมชนบทแบบตะวันออกมีมันแฝงคุณค่า อยู่ทางจิตวิญญาณแล้วจะได้หาวิธีวัดความสุขประชาชาติ คนนี้รวยเขาไม่ได้รวยเงินเขารวยความสุข ตรงนั้น ต้องดึงออกมาให้เห็นอันนี้คือเราอยากจะทำให้เห็นว่าเราอยากถอดประเด็นอะไร รายละเอียดเราจะต้องทำ เวลาจะถอดแบบนี้ได้ เราจะต้องคิดหัวข้อมา เช่นเราจะถอดทั้งสองอย่างว่าเราทำอย่างไร ผลเกิดอย่างไร ฉะนั้นเวลาเราถอดหัวข้อแบบง่าย ๆ คือถอดเรื่องกระบวนการ ถอดเรื่องผลลัพธ์ ที่นี้จะถอดกระบวนการเรา ต้องคิดว่าขั้นตอนการทำงานหลัก ๆ มีอะไรบ้าง ที่ดูเหมือนทำแล้วสำเร็จมันมีกี่ขั้นกันแน่ เราก็จัดออกมา เป็นขั้นตอนหลัก กิจกรรมหลัก เดียวจะไปสัมพันธ์กันอย่างไร เพราะเราต้องการเอาเงินมาทำให้ชาวบ้านดีขึ้น ต้องไปดูว่าชาวบ้านดีขึ้นไหม นี่คือผลงานที่จะสะท้อนออกมา เราเองประมาณมาให้ชาวบ้านเป็นสุข ชุมชนเป็นสุขไม่ใช่แค่จัดการดีไหมควรให้ชาวบ้านเป็นสุขจริงหรือเปล่า เป็นสุขอย่างไร นี่คือตัวอย่างของการชี้ วัด มันถึงต้องมีตัวชี้วัดหลายระดับของความสำเ็จ ตรงนี้แหละจะเป็นตัวชี้วัดที่ยาก หลายระดับ ถ้าเรามอง ไม่ทะลุเราก็จะมองแค่การจัดการระดับหนึ่งเท่านั้นเอง มีกฎเกณฑ์ใหม่การใช้จ่ายเงินใหม่ มีการใช้คืนเงิน ใหม่ ก็อาจจะดูแค่ตรงนี้ได้ดูว่าเขาเงินไปทำอะไร โครงการทำอย่างไร แม้จะเอาเงินไปก็ต้องไปดูโครงการ ด้วย เพื่อเป็นการเกื้อหนุนการพัฒนามันต้องขยับไปแบบนั้น เพราะฉะนั้นเวลาบอกตัวคุณค่า หรือตัวชี้วัด เรามักจะมองอยู่หลายชั้น เวลามองโครงการจะเป็นอย่างนี้ โครงการของเราจะมีสิ่งที่เป็นปัจจัยเข้ามา ปัจจัย นำเข้าผมจะอธิบายอย่างนี้มันคืออะไร เกิดกระบวนการ เกิดผลลัพธ์ ผลผลิต ผลกระทบ ยกตัวอย่าง โครงการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน สมมติว่าเป็นโครงการแผนแม่บทชุมชน เวลาทำแผนแม่บทชุมชน เราต้องเอาอะไรเข้ามาบ้าง ต้องมีกลุ่มคนมาทำแผนอันนี้เป็นปัจจัยนำเข้า มีงบประมาณ มีแผนการเข้ามา ทำ แต่ละกระบวนการคือขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำแผน ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล การเอาข้อมูลมา วิเคราะห์ แล้วมองดูแบบง่ายจะได้ตัวแผน ถ้าเราพอใจที่ได้แผนออกมาแล้วแผนนี้ได้มาจากคนหลายฝ่าย ดู จากปัจจัยจะเห็นว่าชาวบ้านและผู้นำ ทั้งอบต. เพราะฉะนั้นดูเหมือนโครงการจะดี อันนี้มองแบบง่าย ๆ เพราะแผนได้มาแล้ว เป็นแผนที่ชุมชนมีส่วนร่วม ความสำเ็จอย่างนี้ก็ได้ แต่ไม่ใช่สำเ็จทั้งหมดของ โครงการ ความสำเ็จทั้งหมดต้องอยู่ที่ไหน การทำแผนแม่บทชุมชนตั้งใจอะไร ตั้งใจให้ชุมชนมีอาชีพ ให้ ชุมชนเข้มแข็ง ตั้งใจให้ชุมชนผูกพันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เราต้องไปวัดผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ มัน เกิดอาชีพใหม่ถึงไม่เกิดก็ต้องดู วิเคราะห์ว่าแผนนำไปสู่อาชีพไหม ตรงนี้เราต้องวางตัวชี้วัดหลายระดับของ ความสำเ็จ ปกติผลลัพธ์ หรือผลผลิตเป็นความสำเ็จ ความสำเ็จเบื้องต้นคือการเกิดแผน ความสำเ็จ เบื้องกลางแผนนั้นต้องนำไปสู่ชุมชนให้มีอาชีพ ความสำเ็จเบื้องสูงคือการเอาชนะความยากจนได้ มันไล่ แบบนี้ เพราะฉะนั้นเวลา

เราไม่ต้องคิดเอาเองที่ระดับไม่รู้แต่ละแห่ง คงต้องวางเอา ถ้าไม่เช่นนั้นจะเกิดความสุขในผลผลิตเฉพาะหน้า สร้างถนนเสร็จก็พอใจว่าได้ถนนแล้วแต่ลืมไปว่าเป้าหมายการสร้างถนนคืออะไร หรือกระทรวงสาธารณสุขไปประเมินเรื่องน้ำดื่ม ว่ามีน้ำดื่มเพียงพอไหม เขาประเมินว่าเรื่องมีอ่างทุกครัวเรือนใหม่ มีภาชนะกักเก็บน้ำทุกครัวเรือนใหม่ แล้วลืมดูว่ามีน้ำเก็บในภาชนะใหม่ เป้าหมายที่ต้องดูคือ น้ำว่ามีในอ่างไหม ไม่ใช่ดูแค่อ่าง ตรงนี้คือ สิ่งที่เราประเมิน การประเมินเราต้องประเมินภาชนะเป็นส่วนหนึ่งแล้วประเมินว่ามีน้ำอยู่หรือเปล่าถึงจะครบ แล้วถึงอธิบายว่าชุมชนนี้เป็นสุขแล้วเรื่องน้ำดื่ม น้ำดื่มเพียงพอทุกครัวเรือน การประเมินแบบนี้ได้แค่ระดับหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมด ตรงนี้เราต้องมองให้ลึกขึ้นเวลามองในการประเมิน ทั้งนี้เวลาการประเมินเราต้องวางตัวชี้วัด เราดูความสำเร็จเบื้องต้น เป็นหลักเบื้องต้นก่อนมาดูผลลัพธ์ ดูผลที่ตั้งใจไว้ และดูผลตัวสุดท้าย เวลาประเมินมักจะมีคำถามตามมว่าความสำเร็จที่ว่ามันเกิดจากอะไร คำว่าทำอย่างไรมันก็คือ ตัวกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการทำ และภาคประชาชนสิ่งที่ต้องดูเพิ่มเติมว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการจะดูเฉพาะขั้นตอนไม่เพียงพอ และตัวที่ต้องดูคือ ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการที่ทำให้เกิดปัญหาอะไร

- ให้แบ่งกลุ่มเป็น 4 กลุ่ม แล้วถอดบทเรียน ตามข้อเรื่องดังนี้

- ออมทรัพย์
- ร้านค้าชุมชน
- การแก้ไขความยากจน (โดยมีแผนแม่บท เป็นเครื่องมือ)
- เกษตรประณีต

กลุ่มที่ 1 ออมทรัพย์ (โดยคุณมณฑิสร สอดเนื่อง) .

- ได้รับมอบหมายจากสหชาลัยให้มาทำหน้าที่นำเสนอเรื่องการเงินสวัสดิการ จะเริ่มมีกระบวนการ, มีขั้นตอนที่มาร่วมคิด, วิธีการทำงาน, ผลที่ได้รับ ความจริงเรื่องนี้ไม่ซับซ้อน เป็นงานที่ชุมชนเล็ก ๆ สามารถทำได้เอง ทำได้ง่าย มีกระบวนการคิดอยู่ไม่กี่ประเด็น มีทั้งประเด็นให้ดูว่า ที่มาของการจะลดภาระหนี้สินของคนในชุมชน ประเด็นก็มีคือถูกผลักดันโดยนโยบาย ซึ่งอันนี้หลายชุมชนจะจัดเอง เพราะบางหมู่บ้านถูกผลักดัน กำหนดให้จัดตั้งกลุ่ม คุณต้องไปตั้งกลุ่มออมทรัพย์นะ ต้องมีสมาชิกเท่านั้นเท่านี้ ต้องมีเงินออมเท่านั้น จำนวนกี่เปอร์เซ็นต์ และถ้าคุณตั้งเสร็จแล้วมันจะมีอย่างนั้นอย่างนี้มาให้ดู ทั้งนี้เป็นนโยบายภาครัฐแล้วส่วนใหญ่เราก็จะเชื่อตามนั้น เพราะฉะนั้นอันนี้เป็นปัญหาในการทำงาน ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเนื่องจากว่ากระบวนการคิดเราไม่ได้คิดเอง คนอื่นคิดให้ แล้วถูกสั่งการให้ทำ เพราะฉะนั้นผมภาวนาขอไม่ให้เกิดกรณีอย่างนี้ ให้มันเกิดขึ้นมาตามความต้องการของแต่ละบุคคลเองต่อไปคือการต้องการในส่วนเกิดการรวมตัวของคนในชุมชน มีแหล่งทุนในชุมชน โดยไม่พึ่งเงินนอกระบบ ส่วนใหญ่เหตุผลที่เราให้มาเป็นประสบการณ์ตรงของผู้ไปถอด ประเด็นสุดท้าย ก็คือฝึกให้คนในชุมชนมีคุณธรรมและสัจจะ มันก็เป็นความต้องการของกลุ่ม แกนนำ หรือว่าชุมชนเองที่อยากให้เกิด แล้วพอมันเกิดขึ้นมาแล้ว มันมีแนวความคิด วิธี

คิดแล้วมันก็นำไปสู่เรื่องขั้นตอนและวิธีการ ซึ่งก็จะแตกต่างกันในแต่ละชุมชน แล้วแต่ทรัพยากรแล้วแต่เทคนิค แล้วแต่ศักยภาพของบุคคลากร ปัจจัยองค์ประกอบค่อนข้างมาก เพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่า เมื่อเราจัดตั้งเป็นกลุ่ม เป็นองค์กรขึ้นมาแล้ว การประสบผลสำเร็จไม่เท่ากัน บางกลุ่มก็ล้มหายตายจากกันไปเลย บางกลุ่มก็อยู่ถูกันไป ใครอย่ามลักถ้ายลักลัมแล้วล้มเลย บางกลุ่มเข้มแข็งสืบลัชนยังไม่ล้มเลยก็มี มันจะมีหลายระดับ ตรงนี้ก็จะเป็นเรื่องของศักยภาพของบุคคลากรที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งองค์ประกอบจากภายนอกที่มาสสนับสนุนด้วย ทำให้กลุ่มและองค์กรเข้มแข็งมากน้อยแค่ไหน วิธีการที่เราสรุปกันมานั้นจะมีไม่ได้หมายความว่า 1 กลุ่ม ไม่ต้องทำทั้งหมดนี้ แต่อันนี้เป็นกรรวบรวมประสบการณ์ตรงของแต่ละคน แล้วมานำเสนอให้เห็นว่า

- วิธีการขั้นตอนต่าง ๆ มันจะมีประมาณนี้ แล้วก็ให้เลือกใช้กันเอง
- 1. ทำความเข้าใจกับแนวร่วมที่เป็นแกนนำในชุมชน
- 2. ไปศึกษาดูงาน เชิญวิทยากรจากภายนอกเข้ามาให้ความรู้
- 3. เชิญชวนคนภายในชุมชนให้รู้ถึงกิจกรรมที่จะทำ
- 4. เชิญชวนประชาสัมพันธิ์ให้คนภายในชุมชนได้รู้ถึงกิจกรรมที่ทำต่อยอดจากกลุ่มกิจกรรมเดิม ก็คือมันเคยมีกลุ่มอยู่แล้ว แต่กลุ่มนี้ไม่เคยทำการรวม เป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมอีกอย่างหนึ่ง ยกตัวอย่าง กลุ่มเกษตรประณีต พอจะต่อยอดก็เอาเรื่องการรวมทรัพย์มาใส่
- 5. ทำความเข้าใจกับสมาชิกภายในหมู่บ้าน โดยที่พูดถึง ระเบียบข้อบังคับวิธีการต่างๆ ด้วยในการที่จะเริ่มทำกิจกรรม
- 6. จัดตั้งทีมงาน แล้วก็แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานให้อย่างชัดเจน
- 7. ร่างจัดทำระเบียบข้อบังคับ ประชุมเตรียมทีมงาน
- 8. การเตรียมงานเพื่อการทำงาน กำหนดวิธีการ
- 9. เตรียมเอกสารที่จะต้องใช้ในการดำเนินงาน
- 10. รับสมาชิก เริ่มการรวม เริ่มการปล่อยกู้

นี่คือขั้นตอนวิธีการที่สรุปเอาไว้ บางกลุ่มใช้แค่ 2 - 3 ขั้นตอน ก็ดำเนินการได้เลย บางกลุ่มใช้ทุกขั้นตอนยังไม่สามารถดำเนินงานได้เลย เพราะละเมิด จับต้นชนปลายไม่ถูก เหมือนกับการไปดูงาน 5 - 6 ครั้ง ยังไม่ได้เรื่องเลย ต้องดูกันหลายครั้ง หัวข้อต่อไปนี้ก็จะเป็นเรื่องผลของความสำเร็จ ที่เราดำเนินกิจกรรมจนถึงระยะหนึ่งจนสามารถรวบรวมพอเป็นขึ้นเป็นอันได้ เราก็พอที่จะประมวลได้มันมีความสำเร็จอย่างไรบ้างเท่าที่สรุปรวมกันได้หลาย ๆ คน ท่านจะมีการสร้างนิสัยการรวมให้ชุมชนทุกระดับขึ้น มีทุนภายในชุมชนเป็นของตัวเองที่สามารถบริหารจัดการได้โดยสมาชิก อันนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน เกิดความสัมพันธ์ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีความสามัคคี มีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ก็คือทุนในชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่สมาชิกได้อย่างรวดเร็ว เพราะว่าวิธีการ กระบวนการอนุมัติกู้เงินมันจะสั้น ได้เลยทันที

ไม่ต้องไปผ่านกระบวนการอนุมัติจากใครต่อใคร คือในชุมชนเราสามารถเกื้อหนุนเขาได้เลย เกิดบุคลากรที่เสียสละในการทำงานให้ชุมชน อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ ถ้ามันไม่มีการดำเนินงานที่เป็นงานของชุมชนเราค้นหาคนที่มาทำงานชุมชนไม่ได้ บางคนก่อนที่จะมีกิจกรรมเราอาจจะมองว่าคนนี่ไม่น่าใช้ คนเรา ถ้าจะมองต้องมองกันดี ๆ การทำให้เกิดบุคลากรในชุมชนที่มีจิตใจอยากทำงานให้ชุมชน อยากทำงานให้ชุมชน ในส่วนรวม สวัสดิการในชุมชน อันนี้ไม่ต้องอธิบายการทำงานเป็นกลุ่ม กิจกรรมที่ทำเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง อันนี้เป็นจุดอ่อนของคนไทย เพราะคนไทยชอบฉายเดี่ยว หลาย ๆ เรื่องถ้าทำคนเดียวไทยจะเก่ง แต่พอเป็นทีมที่ไร ส่วนใหญ่อยากเป็นดารา ไม่ค่อยส่งลูกให้เพื่อแล้วจะชู้ตเองตะบัน ก็เลยทำให้การทำงานเป็นทีมลักษณะนิสัยของคนไทย มันจะไม่เหมาะ แต่ผมเชื่อว่าวันนี้เราพัฒนากันไปเยอะแล้ว กระบวนการการทำงานต่าง ๆ มันพัฒนาทำให้เราเปลี่ยนวิธีคิด เปลี่ยนวิธีการทำงาน จนสามารถทำงานเป็นทีมได้ แล้วก็ยังสามารถพัฒนาต่อให้เข้มแข็งกว่านี้ได้ด้วย มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม เห็นถึงความชัดเจนโปร่งใสของกระบวนการทำงาน ทั้งหมดนี้ก็เป็นผลของความสำเร็จ ที่เป็นประสบการณ์ตรงที่แต่ละท่านได้ระดมความคิดมาเราแบ่งหัวข้อออกมาเป็นเรื่องของคุณค่าอีก จะมีอยู่ 3 ประเด็น คุณค่าที่ให้ความรู้สึกกับคนที่ทำงานให้กับส่วนรวมก็คือ

1. สมาชิกจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ หมายถึง ชุมชนเองมีความรู้สึกว่าการกิจกรรมที่ขับเคลื่อนอยู่ในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของ

2. สมาชิกในชุมชนมีความภาคภูมิใจ ว่ากิจกรรมนี้เราก็มี เราสามารถคุยกับผู้อื่นได้ กลุ่มออมทรัพย์ก็มี, ศูนย์สาริตถ์ก็มี, เกษตรหมู่ 6 ก็มี แต่ถ้าหมู่ไหนไม่มีเวลาประชุมกับคนที่อยู่หลังเขา นี่เป็นความภาคภูมิใจและเป็นคุณค่าของการทำงานภาคประชาชน

3. เกิดความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน คือการสร้างความสำเร็จที่เราทำให้หมู่บ้านของเราเกิดความสัมพันธ์เกิดขึ้นได้ในจุดนี้ เชื่อว่าทุกท่านที่ทำงานให้กับชุมชน เชื่อว่ามีความรู้สึกว่ามีความสัมพันธ์เกิดขึ้นกันทุกคน เงินเท่าไรก็ไม่สามารถซื้อได้ กับการที่เราทำให้ชุมชนของเราประสบความสำเร็จในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการทำงาน

1. สมาชิกไม่เข้าใจและหวังผลประโยชน์เข้าตัวเอง เหมือนกับที่ท่านอาจารย์ได้บอกไว้ว่า พระพุทธเจ้าแบ่งไว้คนมี 4 ประเภท คือมีบัวได้ดมเยอะ ในสังคมไทยมีเพิ่มขึ้น จากเดิมสมัยก่อนมี 1 หมู่บ้าน มี 2 - 3 คน แต่สมัยนี้คนอื่นจะทำอะไรผิดหมด มีตัวเองถูกอยู่คนเดียว ปัจจุบันมันมากขึ้น เอาความคิดของตัวเองเป็นหลัก ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น บางครั้งก็จะเปรียบไปแล้วก็ให้บัวได้ดมเน่าอยู่เช่นนั้น เราก็เลือกมองดูที่มันพ่นมาแล้วถึงจะประสบความสำเร็จ

2. คณะกรรมการไม่เข้มแข็ง ไม่เคร่งครัด ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ที่บอกว่าคณะกรรมการไม่เข้มแข็งคือเขาอาจไม่เข้าใจกระบวนการ หรือเป้าหมายการทำงานภาคประชาชนอย่างพวกเรา บางครั้งถูกดึงเข้ามาเป็นกรรมการ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยที่ยังไม่มีความเข้าใจ แต่ถูกผลักดันเข้ามา ยกตัวอย่างคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทำไมถึงล้มเหลว ก็เสนอใครก็ได้ขึ้นมาได้เป็นเลย ก็เสนอกันเอง ญาติพี่น้อง พรรคพวก เพื่อนฝูง เสนอกันเอง คนเหล่านี้เข้ามาแล้วไม่ได้ทำงานเข้ามาเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง เวลาที่มีกิจกรรมก็ไม่รู้เรื่อง เวลาประชุมก็ไม่มา แต่พอมีมติออกไปสักเรื่องหนึ่งก็จะบอกว่า ทำไมไม่มีการบอกกล่าว นั่นคือปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างร้ายแรง ในการทำงานภาคประชาชนที่ไปไม่ถึงไหน คือขาดความเข้าใจของผู้คนที่อยู่ในชุมชน สังคม ไม่เข้าใจเป้าหมาย การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จะคิดถึงเป็นตัวหลัก

3. ขาดความต่อเนื่องในการอบรม สำหรับกลุ่มออมทรัพย์ ทุกกลุ่มเจอปัญหาแบบนี้ อบรมไปได้ระยะกี่ยุค พอหยุดก็จะถอนพอไม่ให้ถอนก็จะกู้ มีต่อเนื่องไปเรื่อย

มีข้อเสนอแนะ 2 เรื่อง

1. ควรทำความเข้าใจกับทีมงานและสมาชิกให้ชัดเจน ตรงนี้ประมาทไม่ได้

2. คณะกรรมการต้องซื่อสัตย์ โปร่งใส ทำงานจริงจัง ใจเกินร้อย

ตรงนี้เป็นข้อเสนอแนะที่ไม่ตรงนัก เพราะระยะเวลานั้น ต้องเร่งความคิดอาจได้น้อยหาที่ไม่ชัดเจนเท่าไร ถ้าเพิ่มเติม หรือแก้ไข อะไร ก็จะเรียนเชิญอาจารย์วิทยุรามาให้คำสังสอนด้วย

- อาจารย์วิทยุร แก้วส่อง

1. การจะถอดบทเรียนมีหลายแบบ เวลาถอดบทเรียน เรื่องการเงินและสวัสดิการ มันถอดเป็นกรณีเดียวก็ได้ คือการเงินและสวัสดิการพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แล้วก็ถอดพื้นที่นั้นออกมา พอถอดพื้นที่นั้นออกมามันจะไม่ตึกกันเอง เวลาอธิบายบางตัวมันจะไม่ตึกกันเอง มีจุดแข็ง จุดอ่อน เวลาถอดหลายที่มันจะตึกกัน เพราะฉะนั้นบางครั้งต้องเลือกถอดพื้นที่เดียวที่เป็นพื้นที่เล็ก

2. ถอดแบบสังเคราะห์ การถอดแบบสังเคราะห์คือการถอดทุกแห่งมาแล้วก็มาสังเคราะห์รวมกันให้เห็นภาพรวม ๆ ดังกล่าวของการเงินและสวัสดิการที่นี่ มีที่กลุ่มให้เห็นภาพรวม ๆ วันนั้นถอดแบบสังเคราะห์

3. ถอดแบบกรณี ไม่ใช่กรณีเดียว ทั้งหมดถอดหลายกรณีแต่แยกประเด็นกัน พอหลาย ๆ แห่งมันก็จะระดับต่างกัน ถ้าสมมุติต้องถอดพร้อมกัน อาจจะลองแยกกลุ่ม เราก็ต้องแยกที่มาเพราะที่มาก็ต้องมี 2 แบบ คือ 1. ที่มาจากคนในชุมชน 2. นโยบายดันมาให้เกิด แล้วก็ลองดูว่าจุดเริ่มแรกจริง ๆ มันคืออะไร จากจุดเริ่มแรกแล้วมันขยายจุดมาอย่างไร เพราะฉะนั้นเวลาบรรยายต้องทำเป็นกลุ่ม ๆ ให้เห็นต่อเนื่องคิดครั้งแรกขึ้นมาลักษณะความคิดเป็นอย่างไร แล้วคิดไปคิดมาเป็นอย่างไร เราคิดอะไรบ้าง

4. เรื่องขั้นตอน ขั้นตอนละเอียด ถ้าจัดกลุ่มจะดี ขั้นตอนหลัก ๆ ดูเหมือนขั้นแรกคือ ขั้นเตรียมการ ขั้นสอง การเรียนรู้ ขั้นสาม การสร้างทีมงาน เวลาถอดเรื่องการสร้างทีมงานเราอาจจะอธิบายว่า

ประธานได้มาอย่างไร รองประธานได้มาอย่างไร คนทำงานได้มาอย่างไร กระบวนการนี้ทำงานกันได้อย่างไร เรียกว่ารายละเอียดการสร้างทีมงาน กฎเกณฑ์สร้างขึ้นมาอย่างไร มีกฎเกณฑ์อะไรบ้างที่สร้างกันขึ้นมา มีกฎเกณฑ์ที่ข้อ ระเบียบว่าด้วยการออม ระเบียบว่าด้วยการกู้ ระเบียบอะไรก็แล้วแต่ ระเบียบนี้ทำอย่างไร ถึงได้มา มีการประชุมกี่ครั้ง หรือไปเรียนรู้จากที่ไหนมา ขั้นตอนร่างกฎหมายระเบียบแล้วก็มาถึงการรับสมัครสมาชิกไม่เข้าใจ กรรมการไม่เข้มแข็ง ขาดความต่อเนื่องในการออม ถ้าเรามีบทเรียนมาเนี่ย ผมเข้าใจว่าสมาชิกไม่เข้าใจก็ต้องมีสมาชิกที่เข้าใจอยู่ด้วย จะมีแค่สมาชิกบางคนที่ไม่เข้าใจ เราอาจต้องถอดบทเรียนเรื่องสร้างความเข้าใจมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาดังนี้ กรรมการไม่เข้มแข็งก็ต้องถอดบทเรียนของพื้นที่ที่เข้มแข็งดูก็จะแก้ไขได้ ขาดความต่อเนื่องในการออมมีปัญหาอยู่ชนิดหนึ่งว่าทำไมถึงขาดความต่อเนื่องในการออม และก็พื้นที่ที่เขาออมต่อเนื่องได้เขาทำอย่างไร ก็อาจจะได้บทเรียน ก็ไม่ได้หมายความว่าบทเรียนจากพื้นที่นั้นจะมาใช้พื้นที่นี้ได้ทุกเรื่องไม่ใช่เนาะ เพียงแต่แต่ไปเรียนรู้ดูและลองทำดู ถ้าไม่ได้ก็ต้องลองแก้ไข สอดคล้องกับพื้นที่เรา ก็คงแค่นี้ เพียงแต่ใส่รายละเอียดลงไปจะได้เห็นภาพชัด

กลุ่มที่ 2 ร้านค้าชุมชน (โดยคุณศุภลักษณ์ ตีเหาว์)

ก็อยู่เกี่ยวกับร้านค้าชุมชน สมาชิกที่อยู่ในทีมก็มีร้านค้าชุมชนด้วยกัน ก็มีหมู่ 1 สวนป่าน ของคุณ สุวดี แล้วก็ของผู้ใหญ่ลิลวัฒน์ ตอนพุทธา แต่ที่เราจะใช้ถอดบทเรียน ส่วนมากเราจะใช้ของหมู่ 6 สวนป่าน อย่างเช่นประเด็นของร้านค้าชุมชน เรื่องที่มาที่ไป เมื่อก่อนไปอบรม Sif เห็นเขาคุยกันเรื่องร้านค้าชุมชน เรื่องกองทุนหมู่บ้าน เรื่องกลุ่มออมทรัพย์ เราก็ชาวบ้านธรรมดาซึ่เมล์เครื่องไปเห็นไปรู้อะไรทำอะไร ก็ไปคุยกับผู้ใหญ่บ้านไปประชุมกับพวกเขาหน่อย เขาก็ไม่ว่าง พอไปบอกกำนันก็ไม่ว่าง ก็เลยไปชวนพรรคพวก พอดีเป็นช่วงจังหวะหนึ่งนั้นชวนพรรคพวกไป แล้วก็ไปดูมา พรรคพวก 4-5 คน ก็ไปคุยสื่อสารกันเอง คือพรรคพวกกันเหล่านี้ไปนั่งคุยว่าที่นั่น ที่นี้เขาดี เขามีกิจกรรมหลาย ๆ อย่างน่าสนใจ ไปช่วยกันดู พวกกันไปศึกษาหลาย ๆ ครั้ง ประมาณ ต.ค. - ธ.ค. ก็ไปร่วมเกือบ 20 ครั้ง พอเขาเชิญมาก็ไปที่ไหนที่ไม่ให้ไป พอเรารู้ว่าดี เราก็เอารถไปกันเอง หลังจากนั้นก็มาคุยกันในหมู่บ้าน โดยการคุยตอนเย็น ๆ พอเขานั่งกินเหล้า ผมก็ไปนั่งคุย เพราะผมเป็นคนชอบคุยอยู่แล้ว ก็คุยได้เยอะ แล้วเพื่อนอีก 2-3 คน เขาก็มีกลุ่มของเขา เขาก็ไปคุยให้ฟัง เมื่อเห็นที่อื่นเขามี เราก็อยากมีบ้าง พอเราคิดว่าเราจะทำกิจกรรมในหมู่บ้าน ตอนแรกเราจะทำร้านค้าชุมชน เราก็มีแผนแม่บทชุมชน ซึ่งตอนนั้นกองทุนเพื่อสังคมก็ลงมามีแผนมาให้ แล้วก็สำรวจข้อมูลกัน หลังจากสำรวจข้อมูลเสร็จ เราก็อยากให้ชุมชนมีกิจกรรมและอยากให้มีความรู้สำหรับหมู่บ้าน คุยกันเองเลยประมาณ 10 กว่าคน อยากให้มีความรู้ของหมู่บ้านเองเลยได้ไหม เพื่อที่จะเอาเงินไปต่อยอดทำอย่างอื่นอีกก็ได้ โดยที่ไม่ต้องขอจากรัฐ เพราะว่าเราเป็นชาวบ้านกลุ่มแรก ๆ ที่ทำเรื่องนี้ไม่มีราชการ หรือผู้ใหญ่บ้าน กำนันเข้ามาร่วมเลย มีแต่คนเลี้ยงวัว คนขี่เมล์เครื่อง คนรับจ้างไปวัน ๆ หนึ่ง มารวมตัวกัน พอเราได้แผนมา เราก็มาสังเคราะห์แผนแม่บทชุมชน เรื่องรายรับ - รายจ่ายก็เรียกชาวบ้านมาคุยกัน โดยมีแต่คนเล็ก ๆ หลายคน ตอนแรกไม่กล้าใช้หอกระจายข่าว เขียนกระดานติดไว้ตามที่ต่าง ๆ ที่เขา

อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดี ๆ ก็มาประชุมกันครั้งแรกประมาณ 50 - 60 คน ก็มาแล้วก็คุยกันเรื่องแผนแม่บทชุมชน แล้วก็เรื่องรายรับ - รายจ่าย ให้สำรวจพอสำรวจออกมาเราก็เชิญชาวบ้านมาอีก เชิญมาดูว่าวิเคราะห์แล้วรายจ่ายเรื่องเบียร์กับเหล้าเยอะ คิดโครงการเบียร์เสร็จแล้ว ทำเหล้ากับข้าวแช่กัน เพราะจากที่ทราบมาคนในหมู่บ้านผมมีปัญหาเรื่องข้าวแช่ เสร็จแล้วเราก็ไปคุยกับคณะวิทยากร ทางอำเภอ ทางอุตสาหกรรมจังหวัด ขอเอกสารการทำเหล้า ทำข้าวแช่ เขาให้เอกสารมาเยอะแยะเลยครับ หนา มาก เอกสารของกระทรวงอุตสาหกรรม เอกสารของสรรพากร แล้วให้คุณมาศึกษาเอา ผมก็ศึกษา เนื้อที่ต้องมี 20 ไร่ มีบ่อน้ำบาดน้ำเสีย มีโรงงานสภาพต้องมีมุ้งลวดปิดมิดชิด ต้องไม่มีอะไรเข้าไป แล้วชาวบ้านหมู่บ้านไม่มีเงินกันเลยแม้แต่บาทเดียว แล้วจะทำกันได้อย่างไร ก็คุยกับผู้ใหญ่บ้านในอดีต ท่านทราบท่านก็บอกเห็นไหมมันทำอะไรไม่ได้เลย เราก็ปรับเปลี่ยนใหม่ เอาแผนของหมู่บ้านขึ้นมาสังเคราะห์ว่าในเมื่อทำเองไม่ได้ มารวมซื้อรวมขายกันเลยดีไหม ซื้อเบียร์ ซื้อเหล้ามาขายกันเอง กินกันเอง มันก็ถูกหน่อย เบียร์ซื้อถังละ 300 บาท เขามาขายให้เราถังละ 320 บาท เมื่อก่อนนี้ตั้งแต่เริ่มตั้งร้านค้าใหม่ ๆ ชาวบ้านก็เห็นดี แต่ถ้าเราเอาเหล้า เอาเบียร์มาน้อย ๆ การที่เราเสียค่าน้ำมันรถ ถ้าไปเอาน้อย ๆ มันก็ไม่คุ้ม ก็ลองคุยว่ามีสินค้าตัวอื่นอีกไหม เราก็คุยว่าหน้าจะมีสินค้า อาหารแห้ง ข้าวสารมาขาย ผู้ใหญ่บ้านก็มาพูดว่า พวกคุณจะทำเมื่อไหร่ก็แจ้ง สหกรณ์โคนมหนองโพอยู่ใกล้ ๆ ทั้งหมู่บ้านเป็นสมาชิกกันหมด จะทำไปทำไมไม่เกิดประโยชน์ พอเขาว่ามาพวกผมก็วิเคราะห์กัน 6 - 7 ที่เป็นแกน ก็มาวิเคราะห์กันว่าหาอะไรมาโต้แย้งกับเขา ก็มีคนหนึ่งพูดขึ้นมาว่า แคปลากระป๋อง ๆ เดียวต้องไปซื้อถึงสหกรณ์โคนม ระยะเวลาไปกลับ 6 กิโลเมตรซื้อรถเครื่องไปกลับแล้วมันคุ้มค่างับแคปลากระป๋อง ๆ หนึ่งเหรอก ก็ตกลงกับชาวบ้านว่าจะเอาอย่างไร มีอีกครั้งที่เขาไม่ยอมให้ทำ แต่มีอีกเกินกว่าครั้งที่เขาอยากให้เราทำ ก็เลยขอให้พี่น้องคนไหนที่คิดว่าตัวเองเป็นคนไทย ก็ขอร่วมทำบุญให้หมู่บ้านก็เป็นนักทำบุญ ไปทำบุญที่วัด เวลาทอดผ้าป่าอยากได้น้ำเป็นประธานเสีย 1,000 บาท รองประธาน 500 บาท ช่วยมาทำบุญกับหมู่บ้านเพื่ออนาคตข้างหน้าได้ไหม บางคนก็ทำอย่างเต็มที่ บางคนก็พูดกระแนะกระแหงลองทำดูร่วมทุนกัน 120 คน ก็ได้เงินประมาณ 1 แสน 2 หมื่น 40 พันบาท เราก็ชี้ให้เห็นข้อดี - ข้อเสีย และร่วมระดมหุ้นกันแล้วที่นี้ก็เสนอจะจัดตั้งที่ตรงไหน ทุกคนก็เสนอที่สาธารณะตรงนั้นที่ป่าช้า บ้านคนนั้นดี บ้านคนนี้ดี เราก็นำมาวิเคราะห์วางแผนร่วมกัน ก็มีคนเสนอ แล้วร้านค้าที่อยู่ในหมู่บ้าน 3 ร้าน เราจะทำอย่างไรกับเขา ผมก็มีประมาณ 6 - 7 คน มาคุยกับเจ้าของร้าน ซึ่งในปัจจุบันก็อยู่ตรงกันข้ามกัน ซึ่งผมก็เข้าไปถามว่า ถ้าผมจะตั้งร้านค้าชุมชนจะมีปัญหาไหม ป้าก็ตอบว่า ป้าก็อายุมากแล้ว ตอนนั้นก็เลี้ยงหลานอยู่ ลูก ๆ ก็ทำงานกันหมดแล้ว ก็ไม่ขัดข้อง และก็มาเป็นสมาชิกด้วย แล้วก็ยังมีอีกร้านหนึ่งอยู่ห่างจากร้านค้า 100 กว่าเมตร เราก็ถามเขาว่ามีปัญหาไหมครับ เจ้าของร้านค้า เขาก็บอกว่ามันก็ดีนะ เพราะคนในหมู่บ้านอยากจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอะไรสักอย่างหนึ่ง ที่เป็นหน้าเป็นตาของหมู่บ้าน เพื่อที่จะไปคุยกับหมู่บ้านอื่นเขาได้บ้าง แล้วเขาก็ถามว่าแล้วอาจจะเดือดร้อนไหม ถ้าตั้งขึ้นมาเขา

ก็บอกว่าลูก 2 คนก็เรียนจบแล้ว แล้วที่เขายายของก็ไม่ใช่อาชีพหลักเขาก็ไม่มีปัญหา เขาก็เป็นสมาชิกด้วยเหมือนกัน แล้วก็คุยตกลงกันเรื่องสินค้า ๆ ร้านที่ 3 ก็ตอนนี้เป็นที่ตั้งของร้านค้าชุมชน ตอนแรกป้าก็ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ รายได้กำไรก็เดือนละ 1,000 กว่าบาท ก็เลยถามป้าเขาอย่างจริงจัง ผมจ้างป้าเป็นผู้ขายด้วย ขอเช่าร้านด้วยให้เดือนละ 3,000 บาท ป้ากับลุงก็เป็นผู้ที่มีคนเคารพ มีจิตใจดีงามและชอบมีส่วนร่วม แล้วก็ให้เช่าที่ตรงโรงรถเราก็ปรับปรุงแล้วก็ซื้อชิ้นต่าง ๆ มาหมดไป 40,000 กว่าบาท หลังจากนั้นก็จ้างป้าเดือนละ 3,000 บาทตอนแรกจ้างป้าคนเดียวก่อน ให้ป้ารับผิดชอบ เพราะเราคุยกันแล้ว ก่อนที่จะเลือกป้าก็มีตัวเลือกอยู่ 3 - 4 ตัวเลือก ที่จะมาเป็นคนขาย แล้วเราก็วิเคราะห์กันมาว่าจะเอาใคร ตกลงก็เอาป้าเจ้าของบ้าน เพราะป้าเขาจะเปิดร้านตอนเช้าได้ ซึ่งเขาจะเปิดตั้งแต่ตี 5 ก็จะมีสมาชิกบางส่วนที่แอบหลับ ๆ โดยที่ผมรู้มาแต่ไม่อยากรบกวนให้เขาเสียหาย เขาพูดว่าแล้วไปปรับปรุงโรงรถให้เขาดีเลยนะ พอจะเลิกแล้วก็ยกให้เขาฟรี ๆ ผมก็พูดว่าถ้าคุณกลัวโรงรถจะถูกยัดกลับไป คุณก็ไปซื้อสิ เพราะป้าเจ้าของบ้านเขาพูดแล้วว่าราบใดที่เขายังมีชีวิตอยู่ เขาไม่เอาคืน แล้วแต่พวกเราจะให้ หลังจากนั้นก็ทดลองทำ 1 ปี ได้กำไร แล่นกว่าบาท จากเงินแสนกว่าบาท จากที่เราดำเนินการ เราก็เอาเงินไปฝากธนาคารออมสินพอครบ 1 ปี มีการปันผล มีการกินเลี้ยงโต๊ะจีน มีการแจกของขวัญต่าง ๆ ให้สมาชิกทุกคน มีดนตรีมาเล่นด้วย บางคนลงหุ้น 100 บาท ตีใจฉันไปกินเลี้ยงโต๊ะจีน ฉันใช้มากกว่านี้อีก มาที่ร้านค้าลงหุ้น 100 บาท ได้กินโต๊ะจีนแล้วยังมีของขวัญกลับบ้านด้วย แล้วเรามีการปันผลให้อีกถ้าคุณเข้าหุ้น 100 บาท คุณได้คืน 10 บาท ผมเข้าหุ้น 10,000 บาทก็ได้ 1,000 บาท แล้วซื้อของไปปีแรกประมาณ 20,000 กว่าบาท แล้วก็ได้เงินเฉลี่ยคืนร้อยละ 3 บาท ชาวบ้านดีใจดีใจ เราต้องการเงินของร้านค้าส่วนหนึ่ง 100,000 บาท ปันผลเสร็จแล้วเหลือประมาณ 2 - 3 หมื่นบาท เราตั้งไว้เป็นเงินตรงกลาง เป็นเงินของหมู่บ้านไม่ใช่เงินของสมาชิกคนใดคนหนึ่ง เป็นเงินของสมาชิกทุกคน ปีหน้าถ้ามีการทำกิจกรรมใด ๆ ก็ออกมาเราจะเอาเงินไปช่วยเหลือแก่สมาชิก พอปีแรกของเราดี ใคร ๆ ก็อยากจะทำเงินมาเพิ่มเราก็ให้เพิ่มนิด ๆ หน่อย ๆ หลังจากนั้นเราขอมติสมาชิกว่าเงิน 100,000 กว่าบาทที่เราฝากไว้ในธนาคาร ซึ่งเป็นเงินหมุนเวียนอยู่ ขอออกมาเลยได้ไหมว่า ถ้าเรามีเงินตอนนี้ชาวบ้านยังไปกู้เขาคอร้อยละ 40 ผมยังเสียใจอยู่เลย กลุ่มสัจจะที่ผมตั้งเงินมาแล้วปล่อยกู้ไป 20,000 บาท เขาเอาไปปล่อยร้อยละ 40 จะหาวิธีการอย่างไร จะเล่นงานเจ้าหนี้ดี เพราะเราคุยกันไว้แล้วว่า มันเป็นการเอาเปรียบ ทำนานบนหลังคน กลับไปต้องจัดการ แล้วมีหมวกกันน็อคเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านในหมู่บ้านผมประมาณ 40 - 50 หลัง เป็นหนี้หมวกกันน็อกรายละ 3 - 4 พัน เขาเก็บดอกเบี้ยทุกวัน วันนั้นผมและคณะกรรมการหลาย ๆ คน นั่งคุยกัน ก็มีรถเครื่องเข้ามาคันหนึ่งใส่หมวกกันน็อคเข้าไปในบ้าน ก็ทะเลาะกับเจ้าของบ้าน เสร็จแล้วก็ตบเจ้าของบ้านไปที่หนึ่ง เด็ก ๆ กำลังนั่งดูทีวีก็ร้องไห้ ผมก็ถามเขา เพราะตอนนั้นผมเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผมก็ถามเขาว่าคุณเข้ามาทำร้ายคนในหมู่บ้านได้อย่างไร เขาบอกเป็นหนี้ผม ผมจะทำอย่างงี้ก็ได้ ผมก็บอกว่าเป็นหนี้ส่วนเป็นหนี้ คุณมาทำอย่างนี้ได้ไง เขาก็บอก

ฉันมีเงิน 2 คน นังดู ทีวี อยู่ก็ร้องไห้ ผมก็เลยคิดว่าเรามีเงินของร้านค้าอยู่ เราเอาไปปล่อยให้พวกนี้ได้ไหม โดยที่คิดราคาดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท พอหลังจากเจอเหตุการณ์นั้นก็ยอมตัดสินใจ อย่างคนไหนกู้ 10,000 บาท ผมก็ให้ผ่อนเดือนละ 1,000 บาท ก็ 10 เดือน ดอกเบี้ยประมาณ 50 บาท ก็คือมันอาจจะแพง แต่เงินไม่ได้เข้ากระเป๋าเราที่อยู่ในหมู่บ้าน พอเราทำตัวนี้ไม่ทำอะไร เราก็ตั้งกลุ่มสัจจะขึ้นมา กลุ่มสัจจะนี่คือการต่อยอดจากร้านค้า คือกลุ่มสัจจะขึ้นมา กลุ่มสัจจะนี่คือการต่อยอดจากร้านค้า คือ กลุ่มเรามีเงินอยู่แล้ว จะทำอย่างไรได้ง่าย หลังจากมีเงินให้สมาชิกกู้ มีเงินเฉลี่ยคืน พอมาถึงปีที่ 3 ปีที่แล้วเนี่ยเราก็มีอีกทีกันขึ้นมาอีกว่า สมาชิกท่านใดถ้าอนโรงพยาบาล ทั้งครอบครัวเลย ถ้าคุณซื้อของเงิน 3 หมื่นบาทต่อปี ทั้งครอบครัว เพราะส่วนมากจะซื้อมากกว่า 30,000 บาทอยู่แล้ว ถ้าอนโรงพยาบาลเราจะให้คืนละ 100 บาท ครอบครัวหนึ่งได้รับเงินแค่ 5 คืน ต่อ 1 คน ใช้สิทธิ์ได้แค่ 5 คืน ทดลองส่วนในวงเงินแค่ 2 หมื่นบาท ก็เราไม่ให้ทั้งหมด คือถ้าเป็นโรคทั้งหมดทั้งหมู่บ้านขึ้นมาเราจะเสียเงินเยอะเกิน ปีแรกเราจึงทดลองแค่ 20,000 บาท ตอนนั้นก็เลยมา 6 เดือน แล้วก็ไม่มีเห็นมีใครเป็นอะไร เพราะเขาไม่ยอมเข้าโรงพยาบาล ถ้าจำเป็นต้องเข้าเรามีเงินตัวนี้

เมื่อ 4 ปีที่แล้ว เราได้ระดมทุนและทำกิจกรรม มีกำไร เราก็เอาเงินพวกนี้มาบริหารจัดการ ถ้าเราไม่กล้าทำกิจกรรมพวกนี้ขึ้นมา หรือเราไม่ดันทุรังที่จะทำ หรือต้องให้คนในหมู่บ้านเห็นด้วย 100 % ก็ต้องครบกันไป คน 50% ของหมู่บ้านมาช่วยกันก็น่าจะทำได้ หรือ 20 % ก็ได้ แต่ที่เราทำมาก็ยังมีปัญหา เรื่องสมาชิกมีความเห็นแก่ตัว ระหว่างปีเรามีการแลกของขวัญ ระหว่างปีแจกแต่สมาชิก 2 ครั้ง มีสัจจะทองคำ ข้าวสาร อาหารในครัวเรือนหรือของใช้ในบ้าน โดยการแจกอุปโภค ผู้ใดซื้อสินค้า 100 บาท แจกอุปโภคเชิงโชค 1 ใบ เมื่อครบรับแจกรางวัล ก็มีการเลี้ยงอาหาร และจับรางวัล ซึ่งไม่น่าคิดเลยเพราะเป็นการชิงรางวัล ไม่ใช่แจกทุกคน เมื่อสมาชิกไม่ได้ก็ไม่น่าพูดกันให้เป็นเรื่อง ส่วนพวกที่ได้ก็บอกว่าดี น่าจะมีอีก ปัญหาอีกเรื่องก็คือเรามีสินค้าหลายชนิดแต่ไม่ทุกยี่ห้อ บางคนอยากใช้ยี่ห้อนี้ ก็สั่งให้เรานำมาขายน่าจะจะมีอีก ปัญหาอีกเรื่องก็คือเรามีสินค้าหลายชนิดแต่ไม่ทุกยี่ห้อ บางคนอยากใช้ยี่ห้อนี้ ก็สั่งให้เรานำมาขาย เช่นยาสระผม เอสเซ้นเชียล สมาชิกอยากได้ ทั้ง ๆ ที่เราก็มีหลายยี่ห้อ ชันซิล แฟซ่า โดฟ ฯลฯ แต่เมื่อสมาชิกอยากได้เราก็จัดซื้อมา เมื่อสมาชิกมาซื้อก็ซื้อให้แค่ขวดเดียว แล้วก็ไม่มีซื้ออีก พอเราถามก็บอกว่าไม่ถูกกับหนังศีรษะ เราก็ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะเวลาซื้อเราต้องซื้อยกแพคมา ก็เลยต้องวางขายโดยไม่มีผู้สนใจที่จะซื้อ แต่เราก็แก้ปัญหาโดย เมื่อถึงการปันผลสิ้นปี เรามีการแจกของขวัญให้แก่สมาชิก เราก็นำสินค้าที่ขายไม่ค่อยดีออกมาจับฉลากแจกของขวัญ อีกเรื่องเรื่องของนมผง ซึ่งมีราคาแพง เพราะใช้เลี้ยงทารกแรกเกิด สมาชิกก็สั่งซื้อซึ่งเราก็แจ้งว่าราคาแพง ถ้าซื้อมาแล้วสมาชิกใช้น้อยก็อาจขายไม่ออกได้ ซึ่งทางสมาชิกก็รับรองว่าจะซื้อ เราซื้อมาแรกก็ซื้อกันดี แต่พอเด็กโตขึ้นต้องเปลี่ยนสูตรนมผง เป็นขนาด 6 - 12 เดือน 1 - 3 ปี ก็ยังให้เราจัดมา แต่พอรุ่น 1 - 3 ปี เขาใช้แค่กล่องเดียวอีก 5 กล่องเขาไม่ซื้อ เพราะสินค้าเราซื้อยกแพค เรา

แก้ปัญหาโดยเมื่อประมาณอีก 1 เดือน นมจะหมดอายุ เราก็ให้สมาชิกที่มีลูกอายุไม่เกิน 3 ขวบ นำรายชื่อ มาจับสลากแรนงมผงตัวนี้กัน ณ ปัจจุบัน ผมเป็นคนซื้อสินค้าเอง สินค้าทุกอย่างขึ้นราคาตลอดไปวันก่อนอีก ราคา มาวันนี้ก็ราคาสินค้าจะขึ้นราคาไม่คงที่ บางครั้งนาน ๆ จะเจอสินค้าที่ถูกเพราะมีการโปรโมต สินค้า ทำให้เราคิดราคาขายปลีกไม่ค่อยถูกแต่เราก็จะมีการแก้ปัญหาซึ่งจะเล่ากันในข้อต่อไป

ปัญหาต่อไปการแตกแยกด้านความคิด ซึ่งผมพูดว่าเรามีเงินอยู่ก้อนหนึ่ง ซึ่งแต่ละคนก็อยากทำ อย่างโน้นอย่างนี้ ซึ่งเงินเรามีไม่มากถ้าเราไปทำอะไรหลาย ๆ อย่าง เงินสำรองที่เป็นทุนก็จะหมดไป ถ้า สมาชิกถอนหุ้นเราจะเอาเงินที่ไหนไปให้ และถ้าเรามีเงินมากพอเอาก็น่าจะเอาไปใช้เกิดประโยชน์แก่สมาชิก ไม่ใช่เก็บไว้ให้มากขึ้นเรื่อย ๆ แต่สมาชิกยังเดือนร้อน ก็น่าจะนำมาช่วยเหลือสมาชิกบ้าง อย่างน้อยให้สวัสดิการ ให้มีการซื้ออาหารในกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่นบริจาดเงินจัดกิจกรรมแต่กลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น และกันเงินไว้เป็นทุนส่วนหนึ่งเพื่อเวลามีปัญหาเราก็นำเงินมาจัดการแก้ปัญหา ของร้านค้าได้

เรื่องทะเลาะกันระหว่างสมาชิกกับกรรมการ ผมซึ่งเป็นประธานร้านค้าชาวบ้านได้เลือกให้เป็น อบต. ก็มีสมาชิกบางคนทิ้ง อบต. แล้วไม่ได้ก็พยายามพูดให้แตกแยก โดยกล่าวหาว่าใช้เงินของร้านค้าให้สมาชิก กุ้ย้ม ทำให้คนเลยเลือกเป็น อบต. แล้วก็พาลูก ๆ หลานบอกว่าไม่ต้องไปอุดหนุนมัน ร้านอื่นก็มีไปซื้อร้านอื่นก็ได้ แต่พอเรามีกิจกรรมที่ดี มีการบริหารงานที่โปร่งใส เขาก็กลับเข้ามาซื้อ แต่ถ้าผมอยู่เขาก็ไม่เข้าให้ลูก ๆ หลาน ๆ มาซื้อ พอผมไม่อยู่ตัวเขาก็เข้ามาซื้อกับคนขาย ซึ่งเราก็ได้จากสมุดบัญชีรายวันของร้านค้า ตอนนี้ปัญหาที่หนักมากก็คือน้ำมันราคาแพง เราก็แก้ปัญหาโดยกำหนดวันไปซื้อเดือนละ 4 ครั้ง ไป นครปฐม 2 ครั้ง ไปโพธาราม 2 ครั้ง โดยให้ของหมดหลายรายการแล้วไปซื้อทีละมาก ๆ โดยเช่ารถ กระบะที่มีแผงข้างไปซื้อ แต่รถปัจจุบันส่วนมากจะมีรถ 4 ประตู แต่ปรถมมีแผงข้างหายาก ใช้รถไม่มีแผงข้างไปซื้อบางทีต้องวิ่ง 2 เทียว แต่รถมีแผงข้างวิ่งเที่ยวเดียวหมด สามารถลดต้นทุนค่าน้ำมันไปได้

คนที่ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการร้านค้า อยากเป็นแต่ไม่ค่อยจะมาทำงาน ซึ่งปัจจุบันกรรมการร้านค้ามี 11 คน แต่มาทำงานกันไม่เกิน 7 คน แต่เวลาปันผลให้กรรมการ ก็ได้เท่ากับคนอื่นทำให้ไม่เกิดความเป็นธรรมต่อคนทำงาน และปัญหาสมาชิกบางคนลงหุ้นแค่ 100 พอครบกำหนดจ่ายตามที่ตกลงกัน เช่น เงินไว้ 1,500 บาท เมื่อถึงกำหนดใช้ก็ใช้แค่ประมาณ 600-700 บาทก็เงินต่อไปอีกครบกำหนดจ่ายก็เป็น 2,000 บาท เพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ เราก็คุยกันในคณะกรรมการว่าจะทำอย่างไร ก็มีการตั้งระดับการเงินไว้ว่าหุ้นเท่าไร ควรจะเงินเท่าไร แต่ถ้าเงินเยอะแล้ว เวลาทวงถามแล้วไม่เข้าร้าน ก็ไม่เป็นไร คณะกรรมการร้านค้าบางคนก็เป็นคณะกรรมการฌาปนกิจของตำบลสวนป่า ถ้าบ้านใดมีสมาชิกในบ้านเสียชีวิต ก็จะหักเงินฌาปนกิจตามจำนวนที่ค้างไว้กับร้านค้าก่อน ที่เหลือก็คืนไปยังสมาชิกที่ได้รับค่าฌาปนกิจ

ต่อไปเป็นปัญหาของกลุ่มที่วิเคราะห์ขึ้นมาเรื่องคนขายของไม่ซื่อสัตย์ เสียสละเข้ามา เราต้องดูแลให้ดี โดยใช้ระบบตรวจสอบและเรื่องของบัญชีเข้าช่วย

- ร้านค้าชุมชน ตำบลสวนป่านเคยไปคุยกับกรมส่งเสริมการเกษตร ให้ช่วยในระบบบัญชี ซึ่งทางกรมส่งเสริมก็คุยถึงเรื่องระบบแพคกิ้ง วัสดุแมคโค โลตัส บิ๊กซี ผมพูดว่าร้านค้าของเรามีระบบเอื้ออาหาร บางทีเศษเงิน 1 บาท เราก็ไม่เอา ของบางอย่างให้แถม บางอย่างขายเป็นแพคราคาหนึ่ง ขายเป็นชิ้นเดียว อีกราคา ลูกอม 1 บาทต้องลงบัญชีใหม่ บุหรี่ 1 ตัวละ เอาของไปก่อนแล้วตอนเย็นมาให้ ฯลฯ จะทำได้ อย่างไร ถ้าใช้ระบบบัญชีที่แข็งตัวก็สู้ไม่ได้ เราใช้ระบบเห็นหน้ากันไว้ใจกัน เอื้ออาหารในการทำบัญชีได้ใหม่ ทางกรมส่งเสริมบอกไม่ได้ ถามว่าระบบบัญชีมีการผิดพลาดไหม ตอบได้เลยว่าต้องมีผิด 100% แต่ต้องแก้ด้วยความไว้วางใจกัน ทำอย่างไรจะสื่อสารให้สมาชิกเข้าใจกันมากกว่า ปัญหาการซื้อของจากร้านบิ๊กซี แม็คโคร โลตัส ออกบิลเสียภาษี 7% แต่ผมซื้อกับยี่ปัวไม่ได้เสียภาษี 7 % ทำให้ของทางร้านเราถูกกว่า พวกบิ๊กซี แม็คโคร โลตัสเป็นบางตัว ทางกรมส่งเสริมบอกว่จั้น คุณก็หนีภาษีละสิ ผมบอกครับ แต่เรายึดถือประโยชน์แก่สมาชิกเป็นหลัก

เราจะแก้ไขเรื่องร้านค้าชุมชนโดย ใช้วิธีเอื้ออาหาร ใช้การซื้อสินค้าที่จำเป็นและสมาชิกส่วนใหญ่ใช้ และสินค้าราคาขึ้น ถ้าสมาชิกบ่นว่าแพง เราก็ให้ดูใบเสร็จที่เราซื้อมาว่าต้นทุนเท่าใด ถ้าเป็นสินค้าที่ใช้ในการดำรงชีวิตเราก็คิดกำไรเพียง 10% หรือ 15% เป็นอย่างสูง ส่วนสินค้าฟุ่มเฟือยเช่น เหล้า บุหรี่ ไซดา เครื่องดื่ม ฯลฯ ขายตามราคาท้องตลาด อย่างเรื่องน้ำมันแพงก็ข้างมัน ถ้ามันขึ้น เราก็ใช้ให้ประหยัดขึ้น สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งแล้วไม่มาช่วยงานก็ให้สมาชิกเลือกคนที่ทำงานกันหน่อย ส่วนเรื่องรถซื้อของหายาก นั้น ๆ ถ้าจะซื้อก็มีเงินส่วนหนึ่งที่นำมาซื้อได้ แต่ซื้อแล้วใครจะรับ เพราะคนซื้อของและผมขับไม่เป็นก็ต้องจ้างเขาอีก 200-300 บาท เช่นกัน สู้จ้างทั้งรถทั้งคน 300 บาท ไม่ดีกว่าหรือ รถก็ไม่ต้องจอดทิ้งเสียค่าบำรุงรักษา ตลอดจนค่าน้ำมันอีก ส่วนคนขายไม่ซื้อสัद्याีให้ออก แล้วก็คุยกับสมาชิกถึงปัญหาช่วยกันแก้ไข ปัญหา

ผลที่ได้รับจากร้านค้าชุมชน 3 – 4 ปีที่ผ่านมา

1. เป็นที่รวมคนตอนเย็น จะมีคนมาพูดคุยกันบริเวณหน้าร้านค้า เด็ก ๆ วิ่งเล่น มานั่งอ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น
2. สินค้าราคาถูก
3. มีกำไรเป็นเงินทุนในการช่วยเหลือกิจกรรมอื่น ๆ และขยายผลไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ ได้
4. ความสามัคคีเพิ่มขึ้น
5. มีความเป็นเครือข่ายกัน เช่น ร้านค้าตำบลดอนพุดรา ตำบลดอนข่อย ตำบลคลองจินดา เพราะก่อนจะตั้งร้านค้าชุมชนของตำบลสวนป่าน เราไปดูงานกันหลายที่เช่น ตำบลคลองจินดา ร้านค้าชุมชนของผู้ใหญ่โตชัย ร้านค้าชุมชนตำบลดอนรวกแล้วนำมาปรับปรุงประยุกต์ให้เข้ากับตำบลของเรา เพราะจะลอกเลียนแบบ โดยไม่ปรับให้เข้ากับภูมิประเทศ บริบทของตำบลเราไม่ได้

6. มีความสนใจแก่ตัวเราและสมาชิก เพราะเมื่อปี 2544 มีการอบรมพัฒนาคนเราเคยออกไปฟรีเซ็นต์ให้คนหลายที่ถึงเรื่อง ได้ร้านค้าชุมชนในฝันของตำบลเรา มีการวาดรูปร้านแล้วนำมาติดไว้ที่ศาลากลางหมู่บ้าน มีคนหัวเราะว่าทำไม่ได้หรอก แต่ปัจจุบันเราทำได้และดีพอสมควรก็เป็นการสุขใจของคนทำงานในหมู่บ้าน
7. มีความรื่นเริง ฮาเฮ กันในหมู่สมาชิก ถึงปีใหม่มีกิจกรรมเลี้ยงอาหาร จัปฉลากของขวัญ แก่สมาชิกทุกคน ไม่ต่ำกว่ารายละ 40 บาท สูงสุด 500 บาท แจกทุกคนที่เป็นสมาชิก และนำรายชื่อสมาชิกไปแจกรางวัลใหญ่ โดยมีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า พัดลม เป็นรางวัลพิเศษอีก สมาชิกของ 4% ได้ใหม่จากเงินเฉลี่ยคืนที่ให้ 3% บอกไม่ได้เพราะยกตัวอย่างบัตรเติมเงิน 300 บาท ทางร้านได้กำไร 10 บาท เงินเฉลี่ยคืน 3% เป็นเงิน 9 บาท ทางร้านได้กำไรเพียง 1 บาท ถ้าเฉลี่ยคืน 4% เป็นเงิน 12 บาท ทางร้านขาดทุน 2 บาท จะทำไปทำไมถ้าขาดทุน ก็มีบางคนบอกฉันซื้อเงินสด บางคนซื้อเงินเชื่อก็ได้เฉลี่ยคืนเท่ากัน ไม่ยุติธรรมกับฉัน ก็เลยคิดกันว่าจะทำอย่างไร ก็ได้ทางแก้ คนไหนซื้อสินค้า 100 บาท ด้วยเงินสดแจกคูปองส่วนลด 1 บาททันที ยังเว้นบัตรเติมเงินทุกราคา จะไม่ได้ส่วนลดเงินสด
8. ร้านค้าชุมชนที่มีปัญหาเราก็สามารถนำมาเป็นบทเรียนให้แก่ร้านค้าอื่น ๆ ได้ และทำอย่างไรจะไม่ให้เกิดปัญหานี้อีกหรือหาทางป้องกันไว้ก่อน
9. สามารถขยายไปสู่กิจกรรมอื่นได้เช่น กลุ่มสัจจะ , กลุ่มสะสมทรัพย์ , ลานกีฬา , กลุ่มเยาวชน , กลุ่มผู้สูงอายุ โดยสามารถนำกำไรสนับสนุนกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ ได้
10. ร้านค้าชุมชนที่ดีสามารถให้เครือข่ายไปเรียนรู้ เพราะเราไม่ได้รับบช่วยเหลือจากใครก็ตามที่เป็นราชการหรือเอกชน เราได้ทุนจากชาวบ้าน ระบบบัญชีให้ชาวบ้านเรียนรู้ คัดแปลงมาใช้

- อาจารย์ปัญญากร แก้วส่อง

ถ้าจะให้ถอดบทเรียนก็ให้คุณครูลักษณะพูดใส่เทป แล้วมาเรียบเรียงก็ได้การสรุปชัดแล้ว โดยการจัดหัวข้อให้ชัด ๆ โดยหลังจากฟังแล้วในกรณีอย่างนี้ไม่น่าจะเพียงถอดบทเรียนน่าจะนำมาวิเคราะห์ให้ถึงผู้นำชุมชน เพราะถ้าวิเคราะห์แล้วให้วิเคราะห์ถึงการทำงานของครูลักษณะทำอะไร ความเป็นมาก่อนทำงานชุมชนมาอย่างไร ภายใต้เงื่อนไขอะไรของชุมชน มีเรื่องน่าสนใจหลายเรื่อง เพราะฉะนั้นก็ไม่มีอะไรเรื่องที่เล่ามานั้นก็ถอดบทเรียนไปในตัวแทบไม่ต้องหาเพิ่ม เว้นแต่ว่าบทเรียนบางประเด็นเป็นกลุ่ม ๆ กลยุทธ์การตลาด เช่น แจกของ มีสวัสดิการ เป็นต้น ส่วนเรื่องที่เล่ามาสามารถมองเห็นเป็นภาพได้

กลุ่มที่ 3 เรื่องแผนชุมชน (โดยคุณสังเวียน เอกจีน)

ซึ่งทางผมก็ใช้แผนชุมชนในการทำงานก็พยายามไปสืบค้นที่มาที่ไปมาจากไหน ก็รู้ว่ามีชุมชนที่บ้านไม่เรียง ก็คิดที่จะแก้ปัญหาอย่างไร ก็แก้กันไปจนมากิจกรรมหลายเรื่อง มีมูลนิธิหมู่บ้าน ลงไปถอดบทเรียนและสร้างองค์ความรู้ใช้ชื่อว่ากระบวนการประชาพิชัย จากนั้น SIP เข้ามาสนับสนุนด้วยเลยใช้ชื่อของคำว่าแผนแม่บทชุมชน โดยทาง พอช. ใช้ชื่อว่าแผนชุมชน ที่แน่ก็คือหลักอริยสัจ 4 ไม่ว่าจะใช้ชื่อชื่อกี่ตามก็คือเครื่องมือการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาตัวเอง พี่น้องนครปฐมเราทำอยู่ 2 ประเภท คือ คุณศุภลักษณ์ , อาจารย์พิชัย พยายามสืบค้นเรื่องของชุมชนตัวเอง ว่าจนเพราะอะไรก็พยายามแก้ไขกันจนมาถึงนโยบายของรัฐบาลสนับสนุน เรามีโอกาสได้ร่วมก็ได้ให้เครื่องมือนี้ก็เป็นอีกมิติหนึ่ง โดยความร่วมมือหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่งแต่ก่อนเราทำแต่ฝ่ายเดียว เป็นอีกมิติหนึ่ง

กระบวนการทำผมเริ่มเป็น 3 ชั้น

1. เวทีจังหวัดเป็นเวทีเปิดตัวทำความเข้าใจในแผนร่วมกัน เป็นการเปิดตัวทำแผนร่วมกัน 3 - 4 ฝ่าย จะมีทีมอำเภอแต่ละที่ได้พบกับนายอำเภอของแต่ละอำเภอ หาข้อมูลของทั้ง 2 ฝ่ายทั้งของเราและของรัฐ แต่ปัญหาที่พบในเวทีคงไม่ใช่ปัญหาเป็นเรื่องที่ทางราชการตึงกันมากกว่า เช่นชื่อของโครงการบูรณาการก็จับเป็นประเด็นกันว่าทางราชการไม่เข้าใจ ผมไม่ได้จับตอกเตอร์เลยไม่เข้าใจ พวกเราที่ไป คงได้ยิน แล้วภาคประชาชนมีตัวตนด้วยหรือเพราะว่าเราจะขับเคลื่อนเรื่องนี้ แต่สรุปก็ผ่านไปด้วยดี และภาครัฐก็จะสนับสนุนเต็มที่

2. เวทีเตรียมการเราก็ไปเตรียมการที่เมืองกาญจนบุรี เตรียมทีม มีการวิเคราะห์โครงการใส่ข้อมูล หาแกนนำเรามีเวิร์กช็อปหาทางแก้ปัญหา ได้ร่างชุดแบบสำรวจข้อมูล ก็ให้แต่ละอำเภอออกแบบกัน แล้วนำมาหลอมรวมกันเป็นชุดของจังหวัด ซึ่งที่เจอหลายคนหลายความคิดมีแสดงกัน ภาคประชาชนกว่าจะคุยกันเป็นฉันทามติหรือตกลงก็ใช้เวลาแต่ก็เป็นที่ดีที่ได้ข้อมูลที่มาจกหลายฝ่าย

3. ทีมอำเภอแต่ละอำเภอลงพื้นที่เปิดเวทีทำความเข้าใจในการเก็บข้อมูลแต่ละพื้นที่ ซึ่งเสียงสะท้อนก็ออกมาเก็บอีกแล้วหรือเราก็ให้เหตุผลว่าเหมือนกับเป็นโรค ถ้าไม่มีสาเหตุจะหาทางแก้ไขโรคต่าง ๆ ได้อย่างไร และต้องบอกอาการให้หมดทราบ จึงจะรู้ว่าโรคอะไรจึงจะรักษาได้ถูก และได้คนที่เชื่อมั่นว่าจะแก้ได้ในปัญหาอาสาศมัครมาเก็บข้อมูล และสอนเทคนิคในการเก็บข้อมูล หรือจากการสังเกตก็ได้ เรื่องการเก็บข้อมูลมีการวิพากษ์กันว่าเก็บอย่างไร เราจะเก็บกันตามหม้อข้าวไม่ได้ เก็บตามทะเบียนบ้าน ตอนนี้อยู่ในขั้นกำลังเก็บอยู่ ตอนนี้คุณค่าในขั้นต้นได้การประสาน เช่นการประสานหน่วยงานรัฐ บางที่เราโดนยื้อ เช่น บางอำเภอก็ให้ลงสู่กลุ่มโดยตรง แต่เราก็อาศัยความยืดหยุ่นของมวลชนเป็นการขับเคลื่อน แบบที่พี่อำพลพูดว่าเราต้องแน่นในทิศทางของเรา แม้แต่ในนโยบายในตัวเองตัวนี้ อีกอย่างที่ได้เป็นการปลุกจิตของคนทำงานเราต้องชี้ให้เห็นว่า การแก้จนถ้าไม่แก้ด้วยตัวเองก็คงจะให้ใครช่วยไม่ได้ ให้เห็นอุปสรรคของตัวเอง การเห็นทางออกของตัวเอง เราโดยกระแสการวิภาควิจารณ์ในการทำงานของตัว อีกเรื่องคุณค่าในด้าน

เทคนิคในการประสาน เพราะเราต้องประสานกับหลายๆ ส่วน อีกอย่างหนึ่งเราสามารถเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในบางเรื่องได้ชี้ให้เห็นให้เขาเลือกเปลี่ยนวิถีที่หวังพึ่งพิงคนอื่นว่าของฟรีไม่มีต้องพึ่งตนเอง วัตถุดิบค่าของผู้นำ กรณีตัวอย่างของตำบลบางระกำ นายกอบต.เอาด้วย หัวขบวนเอาด้วยเวลาทำแผนก็สบาย นายกอบต.เอาเข้าแผนของ อบต. คนทำงานก็ง่ายขึ้น ของตำบลดอนพุทรา นายกอบต. ไม่ร่วมด้วย ตำบลดอนข่อย นายกอบต.บอกไว้สละ ไม่ใช้เรื่องของเร ถ้าเรามีผู้นำที่ศรัทธาในขบวนการของเรา เราก็ไปได้สวย อีกเรื่องคือรู้ภายในตัวเอง อย่างป่าที่ทำการเก็บข้อมูล เขารู้สึกมีความสุขในการทบทวนตัวเองว่ามีรายได้เท่าไร จ่ายเท่าไร ถ้ารายจ่ายมากกว่ารายรับจะได้ทบทวนตัวเอง ไม่ต้องถึงกับทำแผนหรือกิจกรรมในก็ได้ เป็นคุณค่าภายในตัวเอง สมมุติว่านำรายได้ลบรายจ่ายมีกำไรสักนิดหนึ่ง แต่พอดูหนี้สินแล้วกำไรไม่สามารถนำมาจ่ายดอกเบี้ยได้พอ เท่าที่จับมาได้ก็เพียงเท่านั้น

- อาจารย์บัญญัติ แก้วสอง

วิเคราะห์ทางกลุ่มนี้สามารถเก็บเกี่ยวบทเรียนได้หลายประเด็น ก็อยากเห็นทฤษฎีกลุ่มก็มีบทเรียนอะไร นำมาทำงานต่อไป ลงทั้งรายละเอียดลงทั้งบทเรียนเล็ก ๆ เป็นประเด็น ๆ ชี้ให้เห็นว่าพลองมีทำงานเราก็ได้บทเรียนเป็นประเด็น ๆ ดึงออกมาได้ เพราะฉะนั้นการดึงบทเรียนเล็ก ๆ ก็สามารถนำมาใช้งานได้ เช่นการทำงานก็นำมาซึ่งบทเรียนแห่งความสำเร็จ การแก้ปัญหาเป็นตัวอย่างให้คนทำงานต่อไปมีบทเรียนในการทำงาน การขับเคลื่อนต่อไป

กลุ่มที่ 4 เกษตรประณีต (โดยคุณวิथा จินดาแดง)

เรามารู้จักคำว่า เกษตรประณีต คือ การทำเกษตรในพื้นที่ที่เรามี 1 ไร่ หรือมากกว่านี้ ก่อนที่เราจะทำ มีการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่า จะปลูกอะไรบ้าง เลี้ยงปลา มีการวางแผนก่อนที่เราจะลงพื้นที่จริง ประเภทที่ปลูกคือ ผักสวนครัว, ผักกินได้, ไม้ยืนต้น คือไม้ที่ใช้ปลูกสร้างอาคารบ้านเรือน, ไม้บ้านาญ คือไม้ที่ปลูกระยะ 20-30 ปี หลักการปลูกทุกอย่าง ถ้าเหลือเราก็แจกเพื่อนบ้านกิน ถ้าเหลือก็นำไปขายได้ ขั้นตอนการเริ่มลงมือที่จะทำ ขั้นตอนแรกการออกแบบผังของสวนหรือที่นา มีแหล่งน้ำเราก็เลี้ยงปลาไปด้วย ปลูกพืชระยะสั้นก็คือ พริก, มะเขือ, ผักบุ้ง ไม่เกินเดือนก็กินได้ แจกเพื่อนบ้านได้ และขายได้ พืชระยะกลางคือ ไม้ไผ่, ไม้รวก ประมาณ 1-2 ปี ก็ใช้ได้ พืชบ้านาญ ได้แก่ สะเดา, ลัก, ยางนา, กระถินณรงค์ใช้ปลูกสร้างบ้าน ลงมือทำตามที่เราวางแผนในการปลูกพืช บำรุงรักษาโดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และรักษาธรรมชาติไปเอง ปุ๋ยอินทรีย์เราใช้ในช่วงเวลาเล็ก ๆ ประมาณ 6 เดือน พอมันเริ่มโตมีใบหล่นลงมามันก็เป็นปุ๋ยของมันเอง คุณค่าที่จะได้จากสวนเกษตรประณีต คือ ทางเศรษฐกิจ เราไม่ต้องซื้อ เราสามารถนำมากินโดยไม่ต้องซื้อ เป็นการประหยัดเงินในครอบครัว ส่วนที่เหลือก็คือแจกเขากินเหลือก็เอาไปขาย ส่วนไม้เศรษฐกิจ ประมาณ 10-20 ปี ก็ใช้ได้ กว่าผมจะ 60 ปีก็ใช้ได้ ถ้าอยู่ไม่ถึงก็ให้ลูกหลานใช้ได้ พวกไม้ยาง, ไม้สัก อายุนานต้นมันก็จะใหญ่ดี เนื้อไม้ก็แข็ง

หลักการทางจริยธรรม คุณธรรม ต้นไม้ส่วนมากประชาชนมาร่วมช่วยกันปลูก อย่างที่เราทำเกษตรของหมู่บ้าน ศึกษาให้ที่ใช้เป็นแปลงสาธิต เราก็ปรึกษาชาวบ้านดู ว่าแปลงสาธิตเกษตรประณีตจะทำแบบไหน ชาวบ้านมาช่วยกัน ทีมงานก็ไปช่วยกันปลูก พอผ่านมาช่วงหนึ่งเขาก็จะย้อนกลับไปดูต้นไม้ที่เขาปลูกกัน มันเจริญเติบโตหรือไม่ และผลผลิตที่ได้จากสวนเกษตรประณีต ได้ทั้งน้ำใจและบารมีของเจ้าของสวน ใช้ระยะเวลาการปลูกไม่นานก็กินได้ แต่ต้นไม้ต้นนี้ วันนั้นพ่อค้าต้องเขาบอกว่าจะให้ซีซีโคลน,ซีหมู,ซีเป็น มันก็ไม่ตาย แต่ถ้าใส่ความซีเกียจมันตายแน่นอนเลย แต่เราก็หมั่นดูแลรดน้ำ

แนวทางการพัฒนาผลทำได้แน่นอน เพราะต้นไม้ที่ปลูกโตมากแล้ว ผลที่ได้ เช่น สะเดา สามารถเลื่อยทำข้าวฟ่างบ้านได้ ไม้กระถินก็เลื่อยทำกระดานได้ 4-5 ปี ไม้ไม่ก็ใช้ทำโครงหลังคา ในแปลงเราก็มีหญ้าแฝกมุงหลังคาอยู่ได้ ใครสนใจก็ไปดูได้ที่ หมู่ 6 ตำบลคลองจินดา อ.สามพราน เป็นเกษตรต้นแบบของนครปฐมได้ ใครสนใจก็ไปดูได้นะครับ

- อาจารย์บัญญัติ แก้วส่อง

เราจะเห็นเวลาถอดแต่เวลามันน้อย ประเด็นที่ถอดออกมามันกว้าง บางอันลงไปก่อนที่ยังไม่ได้ทำ จะตั้งข้อสังเกตให้ดู เวลาถอดบทเรียน จะเห็นว่าเกษตรประณีต เวลาพูดถึงคุณค่าเกษตรประณีต ถอดได้หลายคุณค่า แต่คุณค่าบางตัวมันยังไม่ชัด หรือบางตัวยังไม่มี แต่เรากระโดดไปถอดก่อน เช่น ทีมมองว่าไม่จะได้ใช้ล้อยางหน้า บทเรียนยังไม่เกิด เป็นเพียงความคาดหวังที่มันจะเกิดไม่ใช่เกิดแล้ว ไม่ใช่ปลูกจนเห็นแล้วได้นั้นคือ บทเรียน ตั้งข้อสังเกต ได้คุณค่าทางเกษตรได้ เรามักจะวางคุณค่าอยู่ 3 อย่าง อย่างแรก คุณค่าการพึ่งตนเอง อย่างที่สอง คุณค่าเรื่องความสัมพันธ์และเคารพธรรมชาติ คุณค่าที่สาม การเกื้อกูลแข่งขันและสังคม เวลาถอดคุณค่าทางเกษตร คือเป็นแหล่งอาหารคือการพึ่งตนเอง มีอาหารกินไม่พอ ยังได้แจก การแจกเป็นการขอมอาหารประเภทหนึ่ง คือลักษณะการเกื้อกูลแบ่งปัน เป็นคุณค่าการแลกเปลี่ยนคุณค่าความสัมพันธ์ มีน้ำใจกันมากขึ้น ต้องถอดจากของจริง เช่นได้ผักอะไรไปให้ ให้บ่อยหรือไม่ แล้วเขาเอาอะไรมาให้เราบ้าง ถ้าเราสรุปให้เห็นนี่คือระบบการขอม การเกื้อกูลกัน จะเห็นการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันเมื่อเราได้อาหารแล้ว ได้แจก ได้ขาย พี่ชิตได้ขายก่อนช่วงแรกได้ขายอะไร พอพี่ชิตกลางขึ้นมันได้อะไร พี่ชิตจะยาวยังไม่ทัน กรณีพ่อค้าต้อง ต้นไม้ต้นนั้นที่ปลูกไว้ได้ให้ลูกขายไว้ปลูกบ้าน ก็ปีถึงจะสร้างบ้านช่วยลดรายจ่ายได้เยอะ มันมีคุณค่าของการลดรายจ่าย มีทั้งรายจ่ายทางอาหาร รายจ่ายทางการผลิต การผลิตคือ ซื้อปุ๋ย,ซื้อพันธ์,ค่ารถไถ มันลดรายจ่ายทางการผลิตลง เป็นคุณค่าทางการผลิตให้สามารถลดลงและมีคุณค่าทางด้านการพึ่งตนเอง คุณค่าเชิงสุขภาพ เพราะได้กินอาหารที่มีสารพิษ ทำงานอยู่กับไร่นาที่ไม่มีสารพิษ คือมองแบบอาชีวอนามัยที่ดี เพราะสภาพแวดล้อมมันดี ผู้ที่ปลูกแตงโมแถวร้อยเอ็ด บางคนหลังเมื่อยแบกแตงโม เนื่องจากแตงโมมีสารพิษสูงมากในกระบวนการทำ ผู้ขายที่ทำงานพวกนี้มักจะตายเร็ว ถ้ายกคุณค่าออกมาให้เห็นก็จะเห็นว่าสุขภาพดี มีความสุขกายสบายใจ ดีจากของจริง อาจให้คนที่ทำ

แล้วเล่า ถ้าดึงออกมาแค่พลังเกี่ยวกับตัวเราเอง พึ่งตนเองจะเห็น แต่ถ้าดึงหลายตัวก็จะเห็นชัดว่ามันน่าทำ
ว่าเกษตรประณีตน่าทำ เพราะมันมีดีตั้งหลายตัว ถ้าถามต่อว่ามันมีคุณค่าอะไรกับสิ่งแวดล้อม ถ้ายกมาได้ก็
ดี บางทีพอเริ่มเกษตรประณีต เมื่อก่อน ปู-ปลา หายหมดในนา ตอนนี้มีปูปลา ผักได้เก็บกิน มีการ
กลับคืนมาในรูปของอาหารเป็นการเกื้อกูลธรรมชาติให้สัตว์อยู่ในแปลงนาได้ แล้วเราก็ได้ประโยชน์จากมัน
ด้วย คือการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี น้ำสะอาดมากขึ้น สัตว์ได้กินน้ำ บางแห่งเราเจอปัญหาจืดยาในน้ำ
สัตว์ลงไปกิน ตรงนี้เห็นว่าสภาพแวดล้อมมันเปลี่ยนด้วย ถ้าดึงคุณค่าอื่นออกมาได้ด้วยจะดี แต่อาจจะไม่
เกิดมันขึ้นอยู่กับคนทำด้วย ทำไปแล้วรู้สึกสุขใจขึ้น เพราะดินมันเย็นลง ภาษาชาวบ้านเมื่อก่อนดินร้อน
เพราะใส่ปุ๋ยเคมี เวลาเอาเท้าเหยียบดินมันจะร้อน แต่พอใส่ปุ๋ยอินทรีย์ลงไปดินมันเย็นลง พวกสัตว์ทั้งหลาย
ก็เข้ามาได้ เราก็ดีได้ดี ถ้าดึงคุณค่าออกมาจะเป็นคุณค่าของเกษตรประณีตออกมา และเป็นการไม่ทำร้าย
พระแม่ธรณีอีกทางหนึ่งด้วย และคุณค่าการเกื้อกูลแบ่งปันอาจจะเยอะกว่านี้ บางทีเราทำเกษตรมีคนแอบ
มาทำตามเรา ผมเคยเจอตอนที่เราไปสนับสนุนทำไปแอบทำ แต่ไม่กล้าบอก กลัวเสียหน้า อันนี้เรียกว่าเกิด
กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนโดยไม่รู้ตัว บางครั้งสิ่งที่เราทำอาจยับยั้งโดยคนที่แอบทำ แล้วอาจทำได้ดีกว่าเรา
อันนี้ก็เกิดคุณค่าที่เกิดจากกระบวนการทำงานของเรา แล้วเขาก็เอาไปใช้ทำต่อ หรือการที่เราทำศูนย์สาธิต
มันเป็นแหล่งการเรียนรู้ดูงาน เป็นคุณค่าสังคมเยอะ เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ของสังคม นี่คือการ
อธิบายให้คุณค่าเกิด พอเห็นคุณค่าคนก็สนใจ ก็เหมือนกับกระบวนการที่ผ่านมาว่าคิดยังไงถึงทำ วิธีทำครั้ง
แรกเริ่มที่ไหนก่อนถึงจะทำได้มีปัญหาแล้วแก้ยังไง ไล่ตามกระบวนการไป แต่ถอดในเวทีอาจไม่พอ ปกติเรา
จะถอดแบบเวทีให้เห็นภาพกว้าง ๆ ประเด็นหลัก ๆ แล้วก็คุยกันเติมกันเอง จากนั้นก็ตามลงไปในเรื่องจริง
อาจจะถอดมาแล้ว ยกตัวอย่างของคุณยายจัน กรณีคุณยายจันอธิบายได้เลย ยกบางกรณีขึ้นมาให้เห็นเลย
คุณลุงหนั้นถอดมาจะเห็นภาพ ถ้าอยากรู้จริงก็ตามคุณยายจันไปดูได้ ถอดแบบลึกจะได้คุณค่าออกมาดี
เกษตรเกี่ยวพันกับการทำบุญใหม่ มีคุณค่าทางคุณธรรม-จริยธรรม การที่สัตว์เข้ามาอาศัยอยู่คือ มองเรื่อง
สิ่งแวดล้อม ถ้ามองเรื่องบุญคือการให้ชีวิตแก่สัตว์ จะมองเห็นระดับหนึ่งเลย เวลาของคุณค่าอาจจะมองแต่
คุณค่าทางสิ่งแวดล้อมเป็นแบบวิทยาศาสตร์ เรามองแบบชาวพุทธ ก็เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่มีชีวิต ให้ชีวิต
ให้ที่อยู่ได้เกิด แล้วเราก็กินบ้างตามระบบธรรมชาติ ถ้าเราถอดเรื่องบุญออกมาเยอะ มันเป็นมิติใหม่ของการ
พัฒนา ถ้าการพัฒนาคือการทำบุญ คนจะเข้ามา ที่ผ่านมาการพัฒนาคือการทำกำไรทางเศรษฐกิจ คน
อยากได้กำไร ตัวแนวทางการพัฒนาที่เสนอไว้ มันยังไม่ชัด ส่วนเรื่องขั้นตอน ถ้าลงรายละเอียดได้จะดี จะ
เห็นแผนเลย สมมุติให้ถอดตัวอย่างจากแผนผัง กรณีท่านศึกษาสัก 1-2 อันก็ได้ กรณีแต่ละกรณีมีการ
วางแผนคนละแบบ จะทำให้เราเห็นผิว ก็จะคัดออก ถ้าวาดผังใส่ด้วยก็ได้ และการปลูกพืชระยะสั้นหน้า
ไหนปลูกอะไร มันจะเห็นภาพชัด ตามแนวทางการพัฒนาอันนี้เป็นเรื่องผลประโยชน์จากเกษตร เห็นจากการ
ถอดแนวทางการพัฒนามันดี แล้วจะมีแนวทางอย่างไรที่จะทำต่อ มีการถอดหลายแนว เช่นว่า การถอด
บทเรียนพื้นที่ที่เราไปดูมามันยังไม่สมบูรณ์ มันต้องพัฒนาเรื่องนั้นต่อในพื้นที่ ตรงนั้นอาจจะขาดอยู่ยังไม่ครบ

ต้องใส่เข้าไปในพื้นที่นี้ นี่คือการพัฒนาพื้นที่แล้วเราจะขยายผลได้อย่างไร แนวทางการขยายไปที่อื่นได้ หรือแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนอื่น บอกว่าตรงนี้ดี ทำอย่างไรคนอื่นจะรู้ด้วย หรือถ้าเรื่องนี้ดีจะทำอย่างไรให้เข้าสู่แผนพัฒนาชนบทได้ วิธีการอาจจะค้นวิธีการเกษตรประณีตให้เข้มข้นขึ้น พัฒนาแล้วก็ผลักดันเข้าไปสู่แผนแม่บทชุมชน แล้วขยายต่อ เพราะบางแห่งบอกว่าเขาอยู่คนเดียว ทำอย่างไรคนอื่นจะทำด้วย จะเห็นแนวทางการขยายผลว่าทำอย่างไรตำบลจะทำด้วย หรือนายอำเภอจะเอาด้วย ลองคิดออกมาจะได้ขยับต่อได้ มีใครอยากซักถามตรงไหนไหมครับ การถอดบทเรียนเมื่อวานนี้ที่เราถอดกัน แต่เวลาเราถอดบทเรียน เรามักไปดูสิ่งที่เกิดขึ้นและความสำเร็จ เรามักจะสนใจจุดตรงนั้น เพื่อจะดึงเป็นบทเรียน เวลาเราประเมินเรามักจะใช้คุณค่าเมื่อเราเห็นว่ามีคุณค่าจึงถอดบทเรียน เพราะฉะนั้นเวลาถอดบทเรียนจึงมีคุณค่าซ่อนอยู่ในระดับหนึ่ง แล้วจึงถอดรายละเอียดได้ เพราะประเมินเขาจะไม่ลงรายละเอียดมากนักก็จะชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จและขั้นตอนความสำเร็จ เป็นอย่างไร แต่เวลาเราถอดบทเรียนจะถอดลึกกว่านั้น การวิจัยจะต้องลึกกว่าการถอดบทเรียน ส่วนปัจจัยนำเข้าจะถามหรือไม่ถามก็ได้ คนมีใครบ้างเข้ามาร่วมในกระบวนการทำงาน เงินอยู่ตรงไหน งบใช้มาจากไหน เวลาอธิบายความสำเร็จใช้วิธีการอย่างไร

สวัสดิการวัฒนธรรม คนจนไม่มีโอกาสส่งลูกเรียนต้องเรียนวัด ถามว่าวัดเป็นสวัสดิการไหม สวัสดิการการศึกษากับคนจน แต่ตอนนี้รัฐไม่เคยสนใจเลยกับให้ทุนอย่างเดียว ทุนก็ได้ไม่เยอะเท่าไร เพราะฉะนั้นเราจึงฟื้นฟูวัดขึ้นมาเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้แก่คนจนในชุมชน ใครมาบวชมาเรียนเป็นการบำรุงศาสนา มันเกี่ยวกับการสร้างชุมชนขึ้นมาใหม่ เวลาเสนอเรื่องการแก้ปัญหาด้านสวัสดิการ ต้องมีสวัสดิการเรื่องระบบของการผลิต ชุมชนอยากปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเหมือนเกษตรทุกที่ ต้องหนุนให้เกิด ต้องมีกองทุนให้ เพราะรัฐไปสนับสนุนเอกชนเยอะมาก ใครอยากตั้งโรงงานมีเงินให้กู้ลดภาษีให้ บางทีมีเงินสมทบมาให้อีก มันมีอะไรมาสำหรับคนรวยที่จะลงทุน แต่พอคนจนจะลงทุนไม่มี เกษตรถูกทอดทิ้งมาเป็นเวลา 40 ปี แต่อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ลงไปวิจัยช่วยอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยช่วยด้านการเกษตรน้อยมาก มหาวิทยาลัยเกษตรที่วิจัยก็วิจัยให้โรงงานของนายทุน ไม่เคยวิจัยช่วยชาวนา ไปวิจัยช่วย CP ทำอย่างไรไก่จึงจะดี นักวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรขอนแก่นไปวิจัย ช่วย CP หาวิธีเรื่องไก่ชนที่มันมีเนื้อเยอะๆ เนื้อแน่น และอร่อย ไม่เคยหาวิธีช่วยชาวบ้าน วิชาการก็ไหลไปหาธุรกิจ และอุตสาหกรรมทุกฝ่าย เพราะฉะนั้นเราจะไม่มีการใช้ระบบการผลิตในสวัสดิการ

- คุณวิภารัตน์ หมาชพะเนียง

เราได้รับรู้เรื่องการถอดความรู้ เรื่องของกระบวนการสิ่งที่ได้เป็นเรื่องของคุณค่าต่าง ๆ พุดกับท่านอาจารย์บอกว่าเป็นเรื่องที่ยาวมาก แต่ว่าจะเอาอย่างกระชับและสั้นง่าย แต่ว่าใน ณ ที่นี้เราจะยังไม่จบบทเรียน เราจะมีเวทีต่อไป และจะเชิญอาจารย์มาและวิเคราะห์และใส่ข้อมูลให้แก่พวกเรา และให้ความรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เราจะได้การไปสู่ความรู้และพัฒนาเป็นองค์ความรู้และทำสื่อเป็นการเผยแพร่สู่ชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง และสร้างกระตุกใจคนในพื้นที่ด้วย และประเมินความสามารถของเราไปสู่ระดับใด ทั้งนี้จะติดต่อ

กับอาจารย์ตลอดเวลา เพื่อที่เราจะได้มาดูบทเรียนที่เราได้เรียนรู้ไปแล้วสะท้อนกลับมาสู่ตัวเองและพัฒนาต่อไป ซึ่งวันนี้เป็นเรื่องของกระบวนการประเมินให้ไปสอดคล้องกับตัวชี้วัดที่เราตั้งไว้ในอนาคต และเป้าหมายระยะสั้น ที่เรากำลังอยู่ 4 ปี ข้างหน้าที่จะมีนโยบายลงมาอีก และถ้ามีปัญหาอะไรก็จัดบันทึกลงไว้เพื่อถามในตอนท้าย

- อาจารย์บัญชากร แก้วสอง

สวัสดีเป็นวันที่ 3 เสียายเมื่อคืนไม่ได้มาร่วมร้องเพลงด้วย เรามาคุยกันอีกสักครู่ในช่วงเวลาที่เรา มีเรื่องการประเมิน ถ้าเราเรียนกันในระดับปริญญาโทเป็นวิชาประเมินผล เป็นหนึ่งวิชาเต็ม ๆ เรียน 4 เดือนเต็ม - 4 เดือนครึ่ง ก็ยังประเมินผิด ๆ ถูก ๆ หรือบางที่เป็นวิชาเอกไปเลยในสาขาประเมิน เพราะฉะนั้นการประเมินจึงมีระดับตั้งแต่ระดับต้นไปจนถึงระดับลึก แต่ตอนนี้เราใช้เวลาประมาณหนึ่งชั่วโมง เวลาพูดถึง คำว่าประเมินบ้านเราไม่ค่อยทำกัน ความจริงเราประเมินทุกวัน เมื่อเช้าทานข้าวอร่อยไหม ตอบว่าไม่อร่อย รู้ได้อย่างไรว่าไม่อร่อย มาจากการชิมชิมมัย พอเราชิมเสร็จเราก็ประเมินว่าไม่อร่อย คำว่าประเมินเรากำลัง ตัดสินคุณค่าของอาหารที่เรากิน เราตัดสินได้ไง เราตัดสินได้โดยการชิม เป็นการเก็บข้อมูลโดยตรงด้วยตัว เราเอง ถ้าคิดว่าประเมินผิดหรือไม่ เราต้องคิดจากหลาย ๆ คน เห็นไหมการตัดสินอาจผิดพลาดได้ ถ้าเรา ตัดสินจากความรู้ของเราคนเดียว อาจผิดหรือถูกก็ได้ บางคนอาจบอกว่าอร่อย บางคนบอกไม่อร่อย แต่ถ้า หลายคนบอกว่ามันไม่อร่อย เราก็สรุปได้ เวลาประเมินอันนี้เป็นการสรุปได้ว่าเป็นประเมินในการใช้ชีวิต คราวนี้เวลาทำโครงการ โครงการนี้ดีไหม เราถามกันโครงการดี โครงการไม่ดี โครงการมีประโยชน์ ไม่มี ประโยชน์ เราจะทำอย่างไรละ เราต้องประเมินแล้ว เพราะฉะนั้นเราทำงานทุกงาน เขามักให้เราประเมิน ทั้ง ๆ ที่ เราประเมินอยู่โดยการไม่รู้ตัวว่าเรากำลังประเมิน เพราะฉะนั้นการประเมินใช้ในชีวิตประจำวัน เพียงแต่ว่าการจะประเมินใหญ่ ๆ เป็นระบบหน่อย ถ้าประเมินอาหารการกินข้าวไม่ยาก แต่ถ้าเลือกประเมิน ว่าโครงการชุมชนเป็นสุขดีไหม ชัดคิดว่าประเมินยากขึ้น ถ้าประเมินว่าโครงการต่อสู้ความยากจนภาค ประชาชนดีไหม ไม่ใช่เรื่องง่ายว่าจะบอกว่าดีหรือไม่ดี ไม่เหมือนการกินอาหารไม่ได้ แต่โครงการลักษณะนี้ ไม่ใช่สิ่งที่เราเห็นครั้งหนึ่งแล้วเอามาตอบ ยกเว้นคนบางคนที่มีศักยภาพที่จะทำจริง มีความสามารถลงไปป้อน มองโยงความสัมพันธ์ เขาชี้ได้เลยงานนี้ไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน สมมุติว่าเขาฟันธงลงมา และเขาชี้ได้ ว่าไม่เป็นประโยชน์อย่างนี้ ไม่เป็นประโยชน์อย่างโน้น หรือบอกว่าโครงการนี้สร้างพลังประชาชนนะ คนจะชี้ แบบนี้ก็ต้องเป็นคนที่มีความรู้เหมือนอย่างเรื่องอาหารต้องเป็นนักชิม ถ้าไม่ใช่ นักชิมต้องถามหลายคน แต่ถ้าเป็นนักชิมสามารถชี้ชัดลงไปได้เลย เหมือนประเมินโรงเรียน เวลาเราประเมินโรงเรียนที่ผ่านมา ว่า โรงเรียนนี้ดีหรือไม่ดี เราสนใจว่าเด็กจบจากโรงเรียนนี้ไปต่อมหาวิทยาลัยได้ไหม โดยไม่สนใจว่าเด็กที่จบไปดีหรือไม่ สนใจแต่เรื่องเก่งอย่างเดียว ไม่สนใจเรื่องดีหรือไม่ ตอนนี้การศึกษาเป็นอย่างนั้น จบ ป. 6 ต่อมาได้ไหม จบ ม.1 ต่อ ม.6 ได้ไหม จบ ม. 6 ต่อมหาวิทยาลัยได้ไหม ถ้าต่อได้แสดงว่าโรงเรียนนี้ดี คนก็จะส่งลูก

มาเรียน เป็นการประเมิน แต่เป็นการประเมินมิติเดียวในเรื่องการต่อได้หรือไม่ได้ ถ้าเราประเมินมิติเดียวเราจะมีปัญหาในการถอดบทเรียน ผมชี้ให้เห็นการประเมินต้องชี้ในหลายมิติ เวลาพูดว่าโครงการสำเร็จหรือล้มเหลว ควรจะดูหลาย ๆ มิติ ความสำเร็จไม่ใช่ดูเฉพาะปริมาณยอดเงินที่ทำได้ แต่อาจประเมินความสำเร็จที่ชาวบ้านมีความสุขมากขึ้นเมื่อมีการเรียนรู้ มีหลายตัวในการประเมิน ตัวนี้เป็นการชี้วัดความสำเร็จ เพราะฉะนั้นเวลาประเมินเราจะเห็นว่า การประเมินทั่วไปเป็นการให้คุณค่า การให้คุณค่าของโครงการที่เราทำ ที่นี้เวลาให้คุณค่าเราให้เฉย ๆ ไม่ได้ มันต้องมีตัวที่เรียกว่าตัวนอกคุณค่า ตรงนี้เวลาประเมินจะลึกหรือตื้นต้องมีตัวชี้วัดและการวางตัวชี้วัดที่จะประเมิน ผมทำงานหลัก ๆ คือการประเมินมา 20 กว่าปีแล้ว ประเมินเรื่องหลัก ๆ ของประเทศ เกือบถูกฟ้องไปหลายหน บางคนประเมินเสร็จแล้วก็ฆ่าตัวตายไปจากการประเมินก็มีซึ่งเรารู้สึกแยเหมือนกัน เมื่อปี 39 การประเมินที่เราเจอหนักที่สุด ประเมินกรมป่าไม้ ประเมินกรมป่าไม้เขาให้เงินมา 5 ล้าน ทำงาน 5 เดือน พอประเมินสำเร็จเราก็นำเสนอของงานที่นี้ เราก็เสนอกรมป่าไม้ก่อนว่า จะให้เสนอตามผลที่ออกมาใหม่ เขาบอกว่าให้เสนอตามผลที่ออกมา พอมาเสนอเราก็ชี้ให้ดูว่า โกงกันมหาศาลเลย ในโครงการปลูกป่าไร่ละ 3,000 บาท ของเกษตรกรรายจ่ายมีงบอยู่ 3,000 ล้านบาท ให้ทำงาน 3 ปี งานปลูกป่า 3 ปี แล้วตั้งงบ 2 หมื่น 3 พันล้านเพื่อจะมาปลูกป่าเขาจึงให้ประเมินก่อน พอเราประเมินเสร็จเราบอกว่าโครงการนี้ดี เราฟันธงง่าย ๆ เลย เราฟันธงว่าโครงการนี้ดี โดยมีการปลูกป่าจากพื้นที่ส่วนตัวเพราะป่าไม้มีทางไปเพิ่มจากพื้นที่อื่นได้แล้ว แต่มีจุดอ่อนอย่างยิ่ง อยู่ที่กระบวนการทำงานที่ใช้ไม่มีกฎหมายที่ไม่ครอบคลุม ระบบการตรวจสอบไม่ตรวจสอบได้ มีการคอร์รัปชัน 29 แบบเท่าที่เราพบ รัฐสูญเสียเงิน 900 ล้านบาท เห็นไหมครับเงินลงมา 3,000 ล้าน แต่สูญเสียไปละ 900 ล้าน หมายความว่าเอาเงินไปทำจริง 2,000 ล้าน มีการโกงมหาศาล โกงตั้งแต่เจ้าหน้าที่ร่วมกับพ่อค้าไปกว้านซื้อไม้ไซเป็นการกว้านเข้าโชน .น.ส.3 มา และมาบันทึกพวกนี้ปลูก และก็ยื่นส่งรัฐ เพราะได้ไร่ละ 3,000 บาท ก็มีทั้งชาวบ้านโกงเอง ปลูกเสร็จก็ถ่ายรูปไปรับเงิน แล้วถอนไปปลูกอย่างอื่น พอเราไล่ไปไล่มามีโกงหมด 29 ประเภทด้วยกัน อาจจะมีมากกว่านี้แต่ที่ตรวจพบเพียง 29 แบบการโกง เพราะฉะนั้นเราต้องมีการแก้ไขในเรื่องการใช้เงิน ป่าไม้อำเภอยุคนั้นรวยเยอะ พอผมบรรยายเสร็จ รู้สึกว่าป่าไม้อำเภอจะมีการฟ้องร้อง ป่าไม้จังหวัดสุพรรณเดินมาจับมือผม แล้วพูดว่า อาจารย์พูดตรงใจผมเลย พวกเรารู้แต่ไม่กล้าพูด แต่ผลจากตรงนี้ทำให้เกิดการย้ายป่าไม้ 46 จังหวัด เพราะผมนำเสนอโครงการนี้ และมีการสอบสวนป่าไม้ประมาณ 30 กว่าจังหวัด มีป่าไม้ 3 คนฆ่าตัวตาย จากการถูกสอบสวน ผมมารู้ภายหลังจากนั้น 2 ปี นี่เราเหมือนทำร้ายคนอื่นทางอ้อม สดง. มาตามผมเพื่อชี้ให้เห็นจุดอ่อน ผมไม่ตั้งใจชี้ให้เห็นว่าใครผิด แต่ให้เห็นจุดอ่อนที่ควรแก้ เพราะฉะนั้นผมให้ข้อมูลไม่ได้ สดง. มา 2 - 3 รอบผมไม่ยอม เขาก็จะไปเอาหมายศาลมานั่งบังคับให้เราเปิดเผยข้อมูล ผมบอกหมายศาลมาเราต้องเปิดเผยข้อมูล แต่มันผิดจรรยาบรรณนักวิชาการ ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจเอาหมายศาลมา เขาเลยมาคุยใหม่ ว่าที่อาจารย์ลงไปศึกษา ศึกษาอย่างไร เขาก็เคยให้ผมสอนวิธีการประเมินให้ สดง.ฟัง และให้ สดง.ลงไปประเมินใครอยากรู้ใครก็ประเมินเอาเอง เขาก็เลยใช้วิธีนี้ขยับเข้า

ให้วัดช่วยคนแก่ คนแก่ที่ดูหลานก็เอาหลานไปวัดด้วย จะได้มีเด็กรวมกันอยู่เยอะ ๆ พอหารบบได้มันก็เป็น การช่วย และนั่นก็เป็นสวัสดิการของคนชรา มันก็ทำอะไรต่อเนื่องได้ อันนี้คือสิ่งที่เราคิดเราจะได้คิดอะไร ต่อเนื่องได้ เราคิดไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นเวลาแผนที่ออกมาเรื่องเอาชนะความยากจนจึงต้องแผนที่สร้าง ความสัมพันธ์กับชุมชนทั้งระบบสัมพันธ์กับวัฒนธรรมชุมชน สัมพันธ์กับการผลิตที่ควรจะเป็น สิ่งเหล่านี้ อาจจะเป็นสิ่งที่จะต้องวางตัววัดของเราว่าถ้าดูความสำเร็จตรงนั้น อาจจะถูกการเริ่มต้นตรงนี้ได้ ยกตัวอย่าง ชุมชนที่ผมเคยไปประเมินการฝึกอบรมชุมชนส่วนใหญ่เขาอบรมยาสระผมแต่ชุมชนที่ผมไปเขาอบรมเรื่องปลา ส้ม ที่มาเป็นปลาส้มเพราะบ้านเขาอยู่ใกล้ลำน้ำชี ปลาหาง่ายและคนแถวนั้นก็กินปลากันทุกคน ช่วงหาปลา ยากก็จะมีปลาส้มไว้กิน เขาก็คุยกันว่าถ้าปลานมดจะทำอย่างไร เพราะตอนนั้นน้ำเยอะปลาก็ยังเยอะอยู่ หลังจากนั้นก็มาปรับเรื่องระบบของการผลิต มีงบประมาณ มีกองทุน ไปขุดสระเพื่อการเลี้ยงปลา เลี้ยงปลา ไม่พอ ปลุกฝักรอบคันบ่อด้วยมันจะสัมพันธ์กันเรื่อยไป เพราะฉะนั้นเขาจะมีปลาตลอด และปลาทำอย่างไร ถึงจะซื้อได้ ก็พวกพ่อบ้านไปหาปลาแล้วตั้งกลุ่มกัน ตั้งกลุ่มหาปลากันให้เข้มแข็ง ใครที่อยากหาปลาพวก นุ่ม ๆ ก็มากู้กองทุนไปซื้อเครื่องมือหาปลา เห็นไหมครับมันก็เป็นการจัดระบบได้ในการแก้ปัญหาความ ยากจนระดับหนึ่งไม่ใช่ทั้งหมด เราคิดไปเรื่อย ๆ ก็จะมีภาพของการแก้ไข แล้วถ้ามันดีก็ให้คนอื่นมาดู หน่อยได้ไหมเรื่องของการทำปลาส้ม แล้วลงเรือไปดูการหาปลาในลำน้ำชี ลงไปดูแปลงเกษตรที่มีทั้งปลาทั้ง ฝักรอบบ่อ ก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวไปอีก คิดอย่างนี้เป็นระบบได้ แต่ชาวบ้านต้องมาจัดการเองไม่ใช่ให้คนอื่น มาจัดการให้ อันนี้เป็นสิ่งที่เราคิดเรื่องพวกนี้ เรื่องแผนงบประมาณในภาพพวกนี้ให้ได้ อันนี้คือการคิดในสิ่งที่ เรียกว่าตัวชี้วัดการประเมินไปไกลไปในฐานคิดของเราด้วย จากตัวชี้วัดแล้วก็ไปเก็บตัวข้อมูลจะรู้ได้อย่างไรว่า รายได้เขาเพิ่มขึ้นไหม จะรู้ได้อย่างไรว่าเขาแก้ปัญหาตัวเองได้หรือยัง มีโอกาสมากขึ้นไหม หรือจะรู้ได้ อย่างไรว่ามีส่วนร่วมไหม จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นแบบนี้ไหม ก็ต้องลงไปเก็บข้อมูล จะเก็บอย่างไร เก็บอย่าง เราที่เป็นคนในต่างจากที่เป็นคนนอกเวลาลงมาประเมินพวกเราที่ทำงานอยู่แล้ว วิธีการเก็บข้อมูลที่ดีที่สุดคือ การสังเกต สังเกตกระบวนการที่เกิดขึ้น สังเกตจุดผลที่เกิดขึ้น ที่นี้เราสังเกตคนเดียวไม่น่าจะทำได้ การ รวมกลุ่ม การสังเกตหลาย ๆ คนมันก็น่าจะทำได้ สังเกตจากการเสวนาพูดคุยกัน ควรถามลงไปลึก ๆ ถามไป ถึงเป้าหมายของชาวบ้านให้ได้ อย่าติดอยู่แค่เห็นแผนก็พอใจ เห็นแผนก่อให้เกิดอะไรบ้าง บางคนเขาออก ว่ากระบวนการทำแผนมันทำให้เขาคิดถึงสิ่งที่เขายากทำต่อไป ถ้าเกิดปัญหาเขาสามารถใช้กระบวนการ กระทำต่อไป เห็นคุณค่าไหมมันสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนแก้ปัญหาอื่น ก็เป้าหมายของเราเวลา ทำงานพวกนี้ไม่ใช่มาแก้เรื่องนี้เรื่องเดียว เราสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาของเขาเอง ใน การสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ อยากรู้ความสำเร็จก็ลองตามไปดูบ้าง แล้วถ้าสำเร็จดี ก็นำมาเป็น case ของความสำเร็จ แต่เขาถามว่าทำกับคน 100 คน สำเร็จกี่คนกันแน่ อันนี้ต้องใช้เชิงปริมาณเข้ามา ช่วยต้องสำรวจ โดยการออกแบบสำรวจ แต่ตอนผมสำรวจผมไม่สนใจเรื่องจำนวนเราสนใจว่ามีความสำเร็จ อะไรที่เกิดขึ้นบ้าง เพราะว่าเรื่องนี้เป็นนวัตกรรมเรื่องใหม่จะเกิดผลสำเร็จ 70% หรือ 80% เป็นไปไม่ได้ ขอให้ มีซัก 5 % หรือ

10 % เราก็พอใจ ตรงนี้คือแนวการประเมิน เพราะฉะนั้นย้อนมาคิดว่าเราจะให้คุณค่ามันได้ต่อเมื่อเราสามารถลงลึกแม้คุณค่าไม่พอเราจะให้คุณค่าของสิ่งที่เราทำได้ ต้องให้คุณค่าหลาย ๆ แนว ไม่ใช่คุณค่าเรื่องรายได้ เวลาทำจริงไม่ต้องไปคิดยุ่งยากขนาดนี้ เพราะยกตัวอย่างให้ดู เวลาไปประเมินจริงคิดดูที่เราทำมามันมีอะไรที่เราทำสำเร็จบ้าง ความสำเร็จต้องคิดในหลาย ๆ มุมขึ้นมา คำถามที่สองที่ตามมา ความสำเร็จ ความล้มเหลว ทำอย่างไรจึงจะสำเร็จหรือล้มเหลว และมีปัญหาอุปสรรคอะไรในการทำนี่คือการประเมินเขาไปใช้แก้ปัญหาได้เลย นำไปสู่เป้าหมายความสำเร็จ และสามารถชี้ว่าไปถูกหรือผิดทาง ถ้าถูกทางแล้วมันมีปัญหาในการทำงานตรงไหน แล้วย้อนสู่กระบวนการ งานประเมินที่ดีต้องนำไปสู่การแก้ไขเพื่อให้ นำไปสู่เป้าหมาย ไม่ใช่เข้าไปประเมินเพื่อชี้ว่าคนนั้นผิด คนนั้นเลว คนนั้นคอร์รัปชั่น ต้องประเมินเพื่อค้นหาวิธีการที่จะไปสู่เป้าหมาย และเป้าหมายนั้นไม่ใช่เป้าหมายเฉพาะหน้า แต่เป็นเป้าหมายที่ยากเห็นลึก ๆ เข้าไป

อาจารย์พิชัย คัมภีรศาสตร์

การประเมินในโครงการนี้ อาจารย์บอกว่าการประเมินมี 3 ระยะ ระยะก่อนการดำเนินการ ระยะระหว่าง การดำเนินการ และระยะหลังเสร็จสิ้นโครงการแล้ว มีความจำเป็นต้องทำทั้ง 3 ขั้นตอนนี้ไหม

- อาจารย์บัญชา แก้วส่อง

ถ้าจะให้ดีต้องทำ 4 ขั้นตอน ถ้าจะให้ดีต้องประเมินก่อน ประเมินครั้งที่ 1 ถ้าจะให้ดีประเมินช่วงนี้ก่อน ช่วงที่ 2 ประเมินช่วงนี้ ช่วงระหว่างทำงาน ช่วงที่ 3 เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว และที่ช่วงที่ 4 เมื่อโครงการเลิกไปพักหนึ่ง ตามไปดูอีกทีหนึ่ง เช่น 6 เดือน 1 ปี ลงไปดูอีกทีหนึ่ง เราบอกว่าเราทำโครงการเข้มแข็ง ว่ามันยังแข็งแรงหรือเปล่าหรืออ่อนไปแล้ว เป็นการเพิ่มขึ้นนี้เข้ามาเป็นการติดตามการประเมิน ประเทศญี่ปุ่นเขาทำแบบนี้กับประเทศไทย วิจัยครั้งแรกเมื่อ 40 ปีที่แล้ว มาวิจัยเรื่องการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าที่บ้านดอนแดง จังหวัดขอนแก่น อีก 15 ปีต่อมามีทีมวิจัยอีกชุดหนึ่งมาตามวิจัยเรื่องการใช้ไฟฟ้า อีก 15 ปีถัดมาก็จะมาวิจัยเรื่องการใช้ไฟฟ้าเพื่ออะไร วิจัยครั้งแรกเครื่องใช้ไฟฟ้าในหมู่บ้านไม่มีเลย วิจัยครั้งที่สองเครื่องใช้ไฟฟ้าเพียบ วิจัยครั้งที่สามขยับจากเครื่องใช้ไฟฟ้าไปไกลแล้ว เขาวิจัยเสร็จเขาไปวางแผนเอาสินค้ามาขาย หารูปแบบทำอย่างไรชาวบ้านจะใช้และหาวิธีกระตุ้นให้ใช้ผ่าน ธกส. แล้ววิธีผ่าน ธกส.ทำอย่างไรให้ ธกส.ปล่อยเงินแล้วมันเกี่ยวอย่างไร ปกติ ธกส. ปล่อยเงินก็เกี่ยวกับการผลิต แต่ชาวบ้านจะไปทำอย่างไรเกี่ยวกับการผลิต ในสมัยนั้นเพราะฉะนั้นบางบ้านเราพบเลยแบบว่า ตอนเครื่องใช้ไฟฟ้าเข้าไปใช้ระบบตัดถนนเข้าไป ตัดถนนแล้วเอาไฟฟ้าเข้าไป พอไฟฟ้าเข้าไปพวกกรรขายเครื่องใช้ไฟฟ้าไปเสนอขาย เมื่อขายชาวบ้านก็ไม่มีเงินซื้อ แล้วให้ ธกส. เสนอเงินให้กู้ ลงมาว่ากู้เพื่อการผลิต แต่มาทำอะไรก็ไม่เป็นไร ชาวบ้านที่กล้ากู้ก็จะเป็นคนแนวหน้าหน่อย ต้องเป็นคนคิดว่าตัวเองพอจะมีแล้วจึงตัดสินใจกู้ พอคนแรกกู้ได้ปีหลัง ๆ คนต่อ ๆ มาก็กู้กันเยอะแยะเลย ปีถัดมาก็ทั้งหมู่บ้าน กู้ไปทำอะไร กู้เพื่อซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า มันมีกระบวนการที่น่าสนใจมาก ระบบมันจะเป็นแบบนี้ เพราะฉะนั้นการประเมินที่ดีมันจะเป็นแบบนี้ ทำไมเราต้องประเมินก่อน ปกติการประเมินก่อน เราจะประเมินความเป็นไปได้ของโครงการ โครงการพัฒนาบางอย่างต้องประเมินก่อน อย่าง

เรื่องการสนับสนุนเลี้ยงวัว 5 ล้านตัว เป็นไปได้ไหม มันต้องตอบคำถาม ที่นี้ถ้าเป็นหมู่บ้านต้องตั้งคำถามเหมือนกัน โครงการนี้เป็นไปได้ไหมระดับหมู่บ้าน เหมือนโครงการยาสระผม เวลาของความเป็นไปได้ มองได้หลายเรื่องเลย ดูทั้งการตลาด การผลิต และคนที่จะมาทำงานแต่ส่วนใหญ่จะอยู่แค่ครัว ๆ ว่าโครงการเหมาะสมกับพื้นที่เราไหม ไปสนับสนุนการเลี้ยงปลาบ่นเขา ประมวลความเป็นไปได้แล้วมันน้อย มันเขียนไปได้เลย ไม่น่าจะดี หรือไปสนับสนุนเลี้ยงปลาชายทะเล หรือขุดบ่อเลี้ยงปลาชายทะเลมันก็ไม่ค่อยดี การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ มันเหมาะสมกับพื้นที่ไหม เหมาะสมกับวัฒนธรรมหรือไม่ เหมาะสมกับวิถีคิด เหมาะสมกับประเพณีหรือไม่ บางทีถ้าดูให้ลึก ต้องดูถึงสิ่งเหล่านี้ด้วย ถ้าเหมาะสมก็ทำได้ตรงนี้ เราเรียกว่า ประเมินความก้าวหน้า เราบอกว่าเราจะทำแผนชุมชนมีขั้นตอนตั้ง 7 - 8 ขั้นตอนใกล้จะสิ้นปีแล้วใกล้เสร็จหรือยังแผนไปถึงไหนแล้ว เก็บขั้นตอนหรือยังก็ประเมินความก้าวหน้าของการทำงานไปตามเป้าที่ควรจะเป็นไหม สุดท้ายเรามักประเมินผลสรุป เป็นอย่างไร มันสำเร็จไหม สำเร็จหรือไม่สำเร็จเพราะอะไร อันนี้มักจะใช้กระบวนการติดตามภายหลังได้ นี่เหมาะสำหรับการติดตามโครงการใหญ่ ๆ ที่บอกว่าสำเร็จแล้วเราตามไปดูอีกทีหนึ่ง ว่าเป็นอย่างไร ปกติโครงการของเราจะเสร็จหรือไม่เสร็จคนที่ติดตามที่ดีที่สุดคือชาวบ้าน เพราะชาวบ้านอยู่ตรงนั้น โครงการอะไรที่ลงมาอยู่ในหมู่บ้าน จะบอกว่าสำเร็จหรือล้มเหลว โครงการโรงสีชุมชนมันจะคึกคักอยู่พักหนึ่ง แล้วก็จะเป็นอนุสาวรีย์โรงสีไป หรือร้านค้าชุมชนบางแห่งก็จะคึกคักอยู่พักหนึ่ง พอทิ้งไปซักพักก็จะเป็นอนุสาวรีย์ร้านค้าชุมชนไป แต่บางแห่งก็อยู่ได้ตรงนั้นสีน่านใจ เพราะฉะนั้นเวลาเราคุยต้องคุยว่าโครงการนี้น่าทำไหม เวลาประเมินประเมินแบบนี้คุยกันว่าเหมาะหรือไม่เหมาะ เวลาคุยกันต้องคุยแบบลึก ๆ ไม่ใช่คุยเพราะอยาก เพราะเวลาคุยโครงการอะไรกันมักคุยเพราะความอยากทำเป็นตัวเอง อยากเพราะไปเห็นที่อื่น เห็นเขาทำสำเร็จก็อยากด้วย แล้วไปรู้ว่าตัวเองอยากทำอะไร เห็นเขาทำสำเร็จก็อยากทำ พอทำตามเขาปรากฏว่าตัวเองไม่มีทรัพยากร ไม่มีคน ไม่มีวิถีคิด ทำไปแล้วก็เสร็จหมด

การสรุปถอดบทเรียนการพัฒนา กับ ข้อคิดเห็น

- ท่านศึกษาพิชัย ในการทำงานของเราบางครั้ง คณะทำงานทำงานกันน้อยคน คือไม่ทำเป็นทีม คือจะทำงานอะไรคิดกันคน 2 คน ทางที่ดี ถ้าจะทำอะไรควรจะมีทีม เพราะเป็นทีมของจังหวัดแล้ว ไหน ๆ ตั้งมาแล้วก็ใช้งานซะหน่อย อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เรารู้ว่าเป็นข้อจุดอ่อนของเรา ควรจะทำงานให้เป็นทีมมากกว่านี้ อีกข้อหนึ่งที่เห็นจากเวที ที่คำสาด เราจะเห็นชัดเจนว่า วัฒนธรรมการทำงานของภาคประชาชน กับ ภาครัฐ แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การทำงานของภาคประชาชนนั้น เราเอื้ออาทรกัน นัดกัน 9 โมงกว่าจะมาครบก็ 11 โมง กว่าประชุมได้ ภาคราชการเขาจะมองเราว่าเราทำงานไม่มีระเบียบ ไม่มีระบบ ทำงานสายไม่มีวินัย คือเราเอื้ออาทรกันมาก การทำงานกับราชการควรจะให้ตรงเวลานิดหนึ่ง ถ้าเกินสักครึ่งชั่วโมงคงไม่เป็นไรหรอก ลงต่อว่านัดหนึ่ง ว่าทำงานไม่จริงจัง มาทำงานสายไม่ตรงเวลา ของราชการเขาจะตรงเวลา กำหนดเวลาเท่าไรมาตรง ตรงนั้น นอกจากประธานที่ไม่ตรงระบบราชการ คนที่ไม่ตรงเวลาก็คือ ประธานมาเปิดงานไม่ตรงนั้น คือ ประเพณีที่ต่างกัน ในเรื่องการอบรมของภาคประชาชน

อบรมแบบใช้วิทยากร กระบวนการ ดำเนินการที่เล่นที่จริงกันเรื่อยไป พอเสร็จแล้วสรุปผลได้ชัดเจน จำได้
แม่นยำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ส่วนภาคราชการนั้น เขามีตารางตายตัวว่าใครพูดชั่วโมงไหน เรื่องอะไร
จบแล้วจบเลย พอชั่วโมงใหม่มาเริ่มใหม่แล้ว ซึ่งต่างจากภาคประชาชน ของเราต้องติดตามตอนต่อไปอยู่
เรื่อย ๆ 3 วันก็ 3 วัน เรื่องเดียวกันก็มากันเรื่อย จนสรุปได้ใน 3 วัน จึงเข้าใจชัดเจน นี่คือการประเมินหรือ
วัฒนธรรมของการทำงานภาคประชาชนกับราชการมันต่างกัน พูดทำไม เราบอกว่าเราปรับได้ไหม ทำ
อย่างไรให้ไปหาคนละครั้งทาง ไม่อย่างนั้นเขาก็จะว่าเราไม่ชัดเจน แล้วที่สำคัญที่สุดที่เราพบ จากการที่
วัฒนธรรมของราชการเขาทำงานเป็นชั่วโมงหมดแล้วหมดเลย จบแล้วจบเลย ทำให้เขาเคย พอป่วยๆ หน่อย
เขาก็ไปนอนกันบ้าง ไปเที่ยวกันบ้าง มาอบรมภาคประชาชนแล้วเรื่องไม่ติดต่อขาดเป็นช่วง ๆ เขาจะไม่
เข้าใจ พอเขาไม่เข้าใจแล้ว เขาก็ว่าเราทำงานกันประชุมอะไรกันไม่เห็นรู้เรื่องอะไรเลย เขาจะโจมตีเราตรง
นั้น ที่มานำเสนอ อีกเรื่องหนึ่ง ที่เราทำงานในพื้นที่ในระดับอำเภอเราเข้าไปในเวทีของสร้างความเข้าใจที่ดี
หรือการเข้าไปอบรมแกนอาสาเก็บข้อมูลที่ดี ราชการบางส่วน หรือ ผู้เป็นใหญ่หน่อยเขาจะบอกว่าที่เราทำ
อาจจะไม่เป็นผล เพราะว่าเขาไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรกันต่อไป ส่วนมากจะบอกว่าให้เอาเงินลงไปในหมู่บ้านเลย
อยากได้เงินถึงมือประชาชนเลย แต่เราค่อย ๆ พูดกันไป ค่อยกันไปก็จะดีขึ้น ผู้นำของภาครัฐ เขาจะเข้าใจ
มากขึ้น ก็ค่อยยังชั่ว ตอนนี้จะดีขึ้น คือเขาไม่ได้เข้าใจตอนเริ่มแรก ที่เราทำอาจจะรีบทำไปนิดหนึ่ง นายก
ทักษิณ เพิ่งเรียกนายอำเภอไปวันที่ 9 - 11 นี้เอง เราทำกันมาตั้งแต่เดือน มิถุนายนแล้ว อาจจะสร้างความ
ไม่เข้าใจกับภาครัฐนิดหน่อย อีกเรื่องหนึ่งที่น่าจะเกี่ยวข้องกับเราคือ เรื่องการเงิน เราจะเริ่มทำงานในเดือน
กรกฎาคม แล้ว แต่เงินที่โอนมาให้เราหมดแล้ว ก็ต้องฝากการเงินของจังหวัด ก็เตรียมเงินให้เราได้อีก
แล้ว ในงวดที่แล้วของสัมพันธใช้เยอะนะครับ เห็นแล้วก็ต้องประหยัดเต็มที่ คนไปอบรมไปประชุม เราไป
เนี่ย คณะกรรมการไป ได้อย่างมากก็คนที่เป็วิทยากรผู้ช่วยก็ได้แค่ 300 บาท คนที่เป็นเจ้าหน้าที่
คณะทำงานได้ 200 บาท ค่าน้ำมันก็หมดแล้ว เขาเสียเวลาทั้งวันเลย ค่าแรงงานขั้นต่ำ 170 บาท เราจะ
เพิ่มอีก 6 บาท สิ่งนั้นะครับ คนที่ไปทำงาน ทำงานเป็นปีนะครับ กลับมาบ้านแล้วไปทำงานต่ออีก มันก็
น่าเห็นใจเขา ที่คุณสังเวียนพูดว่าของฟรีไม่มีในโลกนี้ แต่มีครับผมยืนยันว่ามี เราทำงานมาตั้งปีแล้ว
คิดว่าไม่มี คุณสังเวียนอาจจะเข้าใจผิดว่าของฟรีไม่มีในโลกนี้ แต่ที่เราทำเราทำงานฟรีกันส่วนใหญ่ เมื่อคืนก็
ยังคุยกับคุณพยนต์ว่าทำอะไรทำงานฟรีกันส่วนใหญ่ เมื่อคืนก็ยังคุยกับคุณพยนต์ว่าทำอะไรทำงาน
ด้วยกันให้เขากันได้ แต่ถ้าเสียสละกัน นาน ๆ มัธยมไม่มีอะไรจะกิน เขาจะทำงานไม่ไหวหมดแรงไป
ด้วยกัน พวกเราตายจากกันไปเพราะว่า เราจ่ายเต็มที่เลย จ่ายให้โรงเรียน โรงแรม ค่าห้อง ค่าอาหาร ค่า
รถ แต่พวกเราไม่เลี้ยงดูกันเลย ไม่ดูแลกันเลย จริงเปล่าครับ อันนี้ก็ฝากไว้ เมื่อคืนก็คุยกับคุณพยนต์ไปรอบ
หนึ่งแล้ว อีกเรื่องหนึ่งการเปลี่ยนแปลงมีบ่อยเกินไปในกลุ่มในทีมงานของเรา บางที่เราพูดไปแล้วเสียคนครับ
เสียคนไปหลายครั้งแล้ว คือ มติการเข้าร่วมประชุมจากจังหวัด ไปเผยแพร่ที่ประชุมระดับอำเภอ ตำบลทราบ
ตัวอย่างการเก็บข้อมูลให้อำเภอดำเนินการจัดการได้ก็จะให้เป็นคำตอบแทนก็คนละ 5 บาท แล้วไม่เลี้ยง
อาหารตอนหลังบอกไม่ได้ ไม่มีเงิน สิ่งเราก็เสียไปแล้วรอบหนึ่ง คนที่จะไปเก็บข้อมูลในหมู่

บ้านเราจะมีบัตรให้ ที่นี้เก็บข้อมูลจะเสร็จอยู่แล้วบัตรยังไม่มี นี่ก็เสียอีกแล้วพูดในที่ประชุมณะครับถูกต้องใหม่ คือการเปลี่ยนแปลงของเราเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ตามไม่ทัน นี่คือการวิพากษ์กัน เราไม่ได้ว่ากันนะครับ เรามาคุยกันตรงไหนที่ควรจะแก้ไขที่เราทำกันดีทุกที่ ไม่มีที่ไหนไม่ดีเลย แต่ควรจะแก้ไข

- คุณชาติชาย สิบแฉ่ง

แนวคิดวิธีปฏิบัติงานของจังหวัด ที่ท่านศึกษาพูดก็เป็นเรื่องที่ถูกกระแสมขอเสนอแนะไว้ชนิดหนึ่ง อย่างในพื้นที่ของอำเภอและของจังหวัดที่ต้องลงไปรับผิดชอบขณะนี้ คือ ของจังหวัดที่คุยกันเบื้องต้นว่า คณะทำงานของจังหวัดต้องเป็นผู้ประสานโครงการทุกอำเภอ แล้วก็มีส่วนบางคนก็เป็นคณะอำเภอด้วย คือการตัดสินใจทำงานของพื้นที่ ถ้าเป็นไปได้ ยิ่งไงก็หาความจริงของแนวคิดดูก่อนว่ามันเหมาะสมขนาดไหน บางทีเรมานั่งคิดของเราคนเดียวไม่ถูกก็มี ก็เหมือนคุณมณฑลเชียรที่พูดเมื่อวานแบบว่าก่อนหน้านี้ผมเคยคิดอยู่คนเดียว นึกว่าผมคิดถูกแต่ผมพูดกับเมื่อวานว่าที่นี้ผมได้ไปเจออะไรหลาย ๆ อย่าง บางทีผมคิดไปถูกก็มี แล้วเรื่องการทำงานของจังหวัดตั้ง 20 กว่าคน ผมว่าถ้างานมันล้นมือ ผมว่าน่าจะแบ่งคณะทำงาน บางคนที่มีความสามารถบางคนช่วยแบ่งเบาบาง น่าเห็นใจนะครับ เห็นใจผู้ประสานทำงานหนักมาก คือเราน่าจะแบ่งคนที่มีความสามารถลงมาช่วยบางคณะทำงานยังไ้ก็ต้องทำงานอยู่แล้ว ก็ขอฝากแค่นี้

- คุณมณฑล ธนะนุทรัพย์ คือเราลงทางด้านปิดกันนะครับว่า ที่สัมผัสคือสัมผัสทั้งผู้ประสาน และผู้ทำงานในพื้นที่ ว่าส่วนของผู้ประสานก่อนที่ประสบก็ค่อนข้างจะหนักหนาสาหัสว่าการประสานงานเป็นครั้งแรกที่เราประสานกับภาครัฐ แล้วก็พอดีคุณวิภารัตน์ผู้ประสาน พอเจอปัญหาแล้ว เขาก็มาปรึกษาหารือคุยแลกเปลี่ยนกัน เพราะว่าไปประสานแล้วทางภาครัฐยังไม่ค่อยเข้าใจในเรื่องของกระบวนการที่เราจะขับเคลื่อนกัน ว่ามันจะเป็นรูปแบบไหนอย่างไร แล้วได้ไม่ได้อย่างไร ปัญหาตรงนี้คือเข้าใจว่าเป็นครั้งแรก คือทำให้ความเข้าใจตรงนั้นค่อนข้างยาก มันต้องใช้เวลาในเรื่องของการชี้แจง พื้นที่และแหล่งเงิน พอทำโครงการขึ้นไปแล้ว บางทีไปติดขัด ก็ต้องตามแก้ตามอะไรมากมาย ผมก็เห็นใจในส่วนของผู้ประสานงาน ที่นี้ในส่วนของคุณะทำงานและทีมก็จริงอย่างที่ท่านศึกษาว่าส่วนหนึ่ง เรายังไม่รู้กรอบของหลาย ๆ เรื่องเกี่ยวกับแหล่งเงินที่เราจะใช้ มาดำเนินการมาทำงานกัน ที่นี้งานมันกำลังขับเคลื่อน มันก็ไปติดขัด บางทีทำมาแล้ว ไม่ถูกต้องก็ต้องไปตามแก้ เพราะเราไม่ได้มาคุยกันให้ชัดก่อนที่จะทำงาน ที่นี้เป้าหมายหรือแผนงานมันเกิดขึ้นมาก่อน บางทีเราต้องทำล่วงหน้าก่อน ก่อนที่งบประมาณจะลงมามันก็ทำให้มีปัญหามากมาย แต่เราก็พยายามคุยกันแล้วก็ปรับแล้วก็แก้กันไปเรื่อย ตรงนี้ก็เข้าใจนะครับ อย่างภาครัฐ งบประมาณที่ลงมา ผมเห็นเกือบทุกโครงการเลยว่าบางทีมันต้องขับเคลื่อนไปก่อน แล้วงบประมาณมันจึงจะลงมาอย่างโครงการนี้ เราต้องมี support จากงบประมาณอื่น ๆ มาทำไปก่อน เพราะว่าถ้าเราไปรอนงบประมาณลงมา แล้วขับเคลื่อนมันไม่ทันการ ตรงนี้ก็คือปัญหา แล้วก็อาจจะเป็นเรื่องของคุณะทำงานเอง

มันหลากหลาย บางทีการพูดคุยกันมันค่อนข้างยาก แล้วก็แต่ละคนก็จะมีการรับผิดชอบของตัวเองค่อนข้างเยอะ เพราะฉะนั้น บางทีจะไม่พร้อมแล้วมาคุย บางทีมันต้องนัดแล้วนัดอีกกว่าจะพร้อมได้ อันนี้ก็เป็นปัญหาหนึ่ง แต่ก็คิดว่ามันออกมาด้วยดี เราก็พยายามปรับ แล้วก็ทำงานกันอย่างชัดเจน ยึดกรอบ ยึดกฎเกณฑ์

- คุณสุวารี คือจากการที่ได้เข้ามาร่วมภาคประชาชนได้มีการประสานงานมาในส่วนของอำเภอสามพราน ก็ทราบมาว่าข้าราชการบอกว่ามีเงินให้ จากท่านผู้ว่า ก็ได้คุยส่วนหนึ่งว่าจะมีแนวทางส่วนหนึ่งมัย ที่มาโอนมาให้อำเภอเลย เพราะอำเภอเขารู้ว่าศักยภาพของแต่ละอำเภอไม่เหมือนกัน แต่ว่าในส่วนของสามพรานคิดว่าเรามีความพร้อม เพราะว่าเราได้คุยกับทีมอำเภอตลอดเวลาว่า สิ่งที่จะโอนเข้ามาเป็นเงินหนึ่งแสนห้าหมื่น ต่อตำบล ได้คุยกับ ปลต. ไว้ว่า เราจะกลับเอาเงินส่วนนี้มาให้ 2 ตำบลนี้ ก็ไม่รู้อาจจะเป็นการในส่วนไหน เพราะว่าคุยกันตลอดเวลา อำเภอสามพรานจะคุยกับทีมของท่านศึกษาตลอดในส่วนนี้ เรากลัวว่าที่เราคุยกันไว้เมื่อสมทบไปก็กลัวว่าทางนี้จะถูกปิดไปหรือเปล่า เพราะว่าทางราชการรู้ว่ามันมีการเบิกจ่ายเงินมันยุ่งยาก ก็คิดว่าบางคนก็จะไม่กล้าเอาเงินนี้มาใช้ แต่ส่วนหนึ่งเวลาเรามีการประชุมต่อเนื่อง การใช้จ่ายมันจะได้ถูกต้องตรงนี้ ก็จะฝากตรงนี้ไว้ว่าจะมีการโอนไปหรือตัดงบประมาณไปเลย เพราะว่าเราก็ให้ความหวังกับทีมตำบลไว้ด้วย ว่าเงินส่วนนี้ถ้ามีมาเราก็จะตัดไปให้ตำบล 2 ตำบล

- ผอ.จุฑารัตน์ ก็ตรงนี้ พอดียังใหม่ต่อเวทีนี้ แต่ว่าในความรู้สึกว่าอยากรู้ อยากเป็น อยากได้ แล้วก็อยากที่จะทำงาน เพราะว่าในส่วนของงานการศึกษาอันนอกโรงเรียนแต่เวลาเรามาฟังหลาย ๆ ครั้ง ว่ามีลักษณะภาครัฐ ภาคประชาชน ในความคิดของตัวเองแล้ว เมื่อถอดมวงคลออกก็คือประชาชนธรรมดา เมื่อกลับไปอยู่บ้านก็คือเป็นลูกบ้านคนหนึ่งเท่านั้นเอง ตรงนี้อยากทำงานในลักษณะสมานฉันท์ ที่ทำงานร่วมกัน แล้วเราทำงานเพื่อประเทศชาติ เพื่อประชาชนของเรา อันนี้เป็นความคิดนะค่ะ อยากเห็นความลอมลอม ความรู้สึกที่อบอุ่น การทำงานแล้วมองอย่างมีความสุข อยากมองอย่างนั้น ไม่อยากมองเห็นความขัดแย้ง แล้วก็ที่มาตรงนี้ก็ขอขอบคุณวิภารัตน์ด้วย ขอขอบคุณที่ให้โอกาส แต่ตรงนี้มา มาในนามของพุทธมณฑล พอพูดถึงเรื่องงบประมาณ ก็ฟังท่านศึกษาพูดตั้งแต่เมื่อคืนกับอาจารย์พยนต์ จะทราบเรียนว่าที่เราเห็นเราเข้าใจตัวเอง ไม่ใช่ว่าตัวเองมาตรงนี้แล้วเป็นมนุษย์เงินเดือน เราก็ไม่เดือนร้อนไม่ใช่ แต่เราก็มองเวลาเขาพูดเราก็มองอย่างคุณอดิสรทิ้งธุรกิจมา พี่แสงก็ไม่ต้องดูแลทั้งครอบครัวหมดเลย ไม่ได้เป็นมนุษย์เงินเดือนอย่างตัวเอง ตรงนี้ก็เรียนคุณวิภารัตน์ไว้ว่าอยากจะถามว่า

1. ในเรื่องของการทำงาน ไม่ทราบว่าการทำงานของเราทั้ง 7 อำเภอ มีพี่เลี้ยงทั้ง 7 อำเภอ มีคนที่ทำงานคู่ขนานไปกับเรามีมัย คือตรงนี้เราผิดเราถูกเรายังได้มีที่ปรึกษา

2. อยากจะให้มองว่าตรงนี้ ในส่วนที่ตัวเองมาจากการศึกษานอกโรงเรียน มันมีบอยก๊อนหนึ่ง แต่ตรงนี้ของพุทธมณฑลไม่ได้ของไว้ แต่ตรงนี้คิดว่าอีกแค่ 3 เดือน ถ้าเราจะพัฒนาต่อไป เพื่อความประทับใจของท่านศึกษามาก ๆ เพราะว่ามีอะไร ก็จะเป็นแม่เหล็กที่เราจะวิ่งเข้าไปหาเพื่อจะได้ความรู้ตรงนั้นก็คือในเรื่องของท่านบอกว่าการจะทำงานอะไรก็แล้วแต่ต้องพัฒนาคน ดิฉันก็อยากจะเรียนถามคุณวิภารัตน์ ถ้าตรงนี้ในส่วนของคุณถามแต่ว่าตอบแทนเขาไม่ได้ว่าตรงนี้จะให้หรือไม่ให้ แต่ในส่วนตัวเองพอมาทำงานพุทธมณฑล วันนี้ได้เป็นตัวเต็ม ๆ ใน 13 วันมานี้ มาทำงานที่พุทธมณฑล วันที่ 1 กรกฎาคม มาวันนี้ ย้ายจากสามพรานมา แต่สามพรานทำขอไว้ในเรียบร้อย ทำขอไว้ในเรื่องของการทำแผนชุมชน เรื่องของกศน. เราจะดึงบตรงนั้นมาในเรื่องการพัฒนาคนในการให้ความรู้กับประชาชนที่เขาจะกลับไปแก้ปัญหาในตัวเขาเองหรือสร้างความเข้มแข็งให้ตัวเขาเอง ก็มี 2 กรณีที่ถาม 1. เรื่องนี้ว่าที่ตัวเองไม่ทราบก็ขออนุญาตกราบเรียนที่ประชุมด้วยว่า “เหมือนกับแกจะตายแล้วยังโง่อีก” ตรงนี้เราอยากได้พี่เลี้ยง ถ้าทำงานแล้วเราควบคู่กันไปแล้วก็มาให้การสนับสนุนแล้วบอกแนวทางที่ถูกต้อง ตอนนี้เป็นต้นกล้าเล็ก ๆ มาทำให้เราเป็นต้นไม้ใหญ่ที่แข็งแรง เรื่องที่ 2. ก็คือประทับใจอย่างยิ่ง แล้วก็เห็นด้วยอย่างยิ่ง เพราะตลอดเวลาที่ทำงานที่สามพรานมา 12 ปี ต้องวางแผนอนาคตก่อน เพราะตอนนี้เราตั้งใจกลับไปพัฒนาบ้านเรา คำว่าตั้งใจในที่นี้ ดิฉันมาอยู่พุทธมณฑล เพราะฉะนั้นพุทธมณฑลคือบ้านเรา ก็ขออนุญาต ถ้าตัวเองมีส่วน ที่จะประสานงานกับหน่วยงานของการศึกษานอกโรงเรียนระดับจังหวัดได้กับทุกอำเภอได้

-คุณวิภาพร สำหรับทางอำเภอคอนตูม ก็อยากเสนอแนะให้ว่า ถ้าอยากให้ทำงานรวมกันกับอำเภอ กับคณะทำงานอำเภอกับชาวบ้านอย่างนี้ ถ้าทำงานรวมกัน จะมีการอบรมก็อยากให้เกิดวิทยาทานทางพัฒนากรอำเภอให้มาร่วมสัก 1 ท่านก็ยิ่งดี เพราะถ้าเราอบรมอย่างนี้จริง ๆ ถ้าเรากับไปอธิบายอำเภอ เนี่ยเขาไปฟังเราเลย คนเดียวก็ยิ่งดีให้เขามารับรู้ แล้วเขาจะได้มีอะไรไปรายงานให้ท่านนายอำเภอทราบ ยิ่งอำเภอคอนตูมด้วย เราก็ไม่ได้ว่าท่านหรือก็คือเราไปพูดอะไรเขาไม่มีฟังเลยนะ แล้วไปอธิบายเขาจะเห็นดีด้วยทุกครั้ง พอกลับหลังมามันทำอะไรกันอีกแล้ว พอลงมาพื้นที่จะเป็นแบบนั้น พอต่อหน้าเขาได้ดี คำพูด คำจาดี วันนั้นที่ไปอบรมเมืองกาญจน์ ทั้งพัฒนากร ทั้งเกษตร ทั้งอะไรไป ปลัดก็อ้างมาไม่ได้ยังงั้นยังงี้ ไม่รู้เรื่อง ไม่รู้เขาประสานกันอย่างไร เราก็ไม่ทราบ แต่ถ้าการทำงานจะให้เดินไปด้วยกันแบบนี้ มีการอบรมอะไรแบบนี้ ดิฉันอยากเสนอว่าให้เชิญทีมอำเภอมาสัก 1 ท่าน ก็ยิ่งดีให้เขามารับรู้ เพราะทางอำเภอเขาก็ยินดี เขารับอยู่แล้วว่าเขาจะอนุญาตให้มา อย่างมีเวที 2 เวทีอีก เขามานะแต่เขาไม่รู้จะอะไรทั้งนั้น หมายถึงว่าให้เขามาเปิดเขาก็มาเปิด พอนายมาก็ลงมาทั้งปลัดอำเภอ ปลัดอาวุโส พัฒนาการมาหมดอยู่ที่ว่าเราไปอบรมด้วย แต่บอกกลับไปแล้วเราเข้าไปขอ ไปทำ จะทำอะไร เขาไม่สนใจเลย เหมือนว่าเขาไม่มีผลประโยชน์อะไรด้วยหรือทำนองนั้น ความคิดของเขาดิฉันก็ไม่ทราบ คือพวกเราชาวบ้านก็มานั่งสรุปกันเองอะไรกันเอง ทุกอย่าง

ในเวลาที่คนนายมาเขาก็เห่ตามลงมา แต่พอเวลาที่ถึงเขาก็ไม่มาเลย เวทีอบรมนักเก็บข้อมูล เขามาแบบทางการสั่งให้เขามา อยากเสนอท่าน อยากให้ร่วมกันต่อไป ให้เชิญเขามาสัก 1 ท่านก็ยังดี

- คุณศุภลักษณ์ ก็จะมีพูดในตอนที่เป็นคณะทำงานของจังหวัด อย่างจะมีการเบิก - จ่ายเงิน พูดถึงเรื่องการเบิก - จ่ายเงินก่อน อย่างบางทีกำแพงแสน มาตอนบ่าย แล้วจะให้โอนตอนเช้าเลย บางทีไม่ทัน อย่างวันนั้นที่ว่าผู้ใหญ่สงมาก็บอกให้ผู้ใหญ่สงมาเร็ว ๆ เพื่อตอนเช้าจะไปเอาไปเบิกจ่าย เพราะว่าสำรองจ่ายไปเยอะ เราก็เข้าใจ แต่วันนั้นไปอบรมทั้งวันเลย ก็พอวันรุ่งขึ้นก็ถึงบอกให้ไปรับเงินได้ แต่ในแง่ของราชการอำเภอเมือง ผมยิ่งกว่าหน้าแตกอี นัดกับชาวบ้านคุยกันอย่างดีเลยว่านายอำเภอมาแน่ เออเดี๋ยวเที่ยงนายอำเภอมากินข้าวกับชาวบ้าน ถึงเวลาแล้วก็ไม่มีมา แต่เราก็ไม่ว่า ท่านติดภารกิจเราก็ไม่ว่า ครั้งที่ 2 ของทัพหลวง เชิญท่านไปอย่างน้อยก็ยังดี ทัพหลวงไป เพราะของสวนป่าเป็นเวทีของจดทะเบียนแก้ไขปัญหาคความยากจนของ สย. นายก็เป็นคนไปออกโอเคเดียวจะเป็นเครสตัวอย่างเผอิญวันนั้นอธิบดีเรียกตัวเข้าพบด่วน ท่านขับรถมาได้ครึ่งทางต้องขับรถกลับ ผมก็บอกกับชาวบ้าน บอกกับคุณวิภารัตน์ว่าอย่างไรก็ต้องให้มา ไม่นายอำเภอหรือปลัดก็ได้ ต้องประสานงานกับปลัดหลาย ๆ ท่าน ก็ติดภารกิจเยอะแยะ ก็ได้ปลัดไพโรจน์ก็รับปากจะมาให้ แต่ระหว่างคุยในเวทีต้องให้คุณวิภารัตน์ต่อโทรศัพท์หานายอำเภอแล้วก็เอาไม่จ้อจที่โทรศัพท์ให้ชาวบ้านได้ยิน เพราะฉะนั้นเราเสียมาครั้งหนึ่งแล้ว เสียครั้งที่ 2 จะเสียหนัก ตามนายอำเภอครั้งแรกนายอำเภอไม่ไป ผมโดนเยอะเลย อันนี้ก็คือ ราชการเวลาเราประสานไป หรือตัวหัวเรือใหญ่ประสานลงมา บางทีราชการด่วน ช่วงนี้เป็นช่วงของการโยกย้าย ตำแหน่งหรือการเสนอผลงาน เพื่อที่จะไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่า บางทีเขาเห็นการทำงานของเร เขา ก็อยากจะทำ แต่เขาก็ไม่มีเวลา เขาก็อย่าไปท้อใจ เพราะงานตัวนี้ ตั้งแต่เราคิดตั้งโครงการขอโครงการลงมาคือเราทำงานในภาคประชาชน เพราะวันที่ประชุมทีมจังหวัดกับผู้ว่า ผู้ว่าก็บอกแล้วว่า ให้ภาคประชาชนดำเนินการไป ส่วนราชการจะเป็นเพียงแค่มาช่วย เสนอเล็ก ๆ น้อย ๆ กระบวนการคิด หรือแนวทางแล้ว ให้พวกเราทำไป เขามาได้แค่เปิดเท่านั้นเอง เพราะเขาไปรู้กระบวนการทำ พวกเราไม่ต้องท้อ ตั้งแต่ที่เข้ามาเดือนเมษายน แต่เราเริ่มลงโครงการกับชาวบ้านจริง ๆ ไม่ถึงเดือน ประมาณมิถุนายนเอง ที่เราเริ่มสำรวจกับชาวบ้าน ราชการหลาย ๆ ส่วน ผมก็คิดว่าเขาเริ่มปรับตัวขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างทีพุทธมณฑล ผมเห็นนายอำเภอวันนั้นพูดได้ดีมาก แล้วท่านก็จะมาคุยกับชาวบ้านในวันอบรม คือการพูดเราไม่ต้องเขียนสคริป ให้ท่านเลย ท่านสามารถพูดได้เอง แล้วก็ได้อิความที่ลึกซึ้งด้วย ก็คิดว่าน่าให้กำลังใจพวกเราแล้วกันและอย่าไปท้อ ทำอย่างไรบ้างที่ผมกับคุณวิภารัตน์อยู่สำนักงานอาจจะโทรมา บางทีอาจจะไม่ทัน แต่เราก็อยากเชิญหลาย ๆ ท่านมาเป็นส่วนร่วม แต่ทุก ๆ ท่าน ผมคิดว่ามีงานเยอะ อย่างผมเองผมก็งานเยอะ แต่ต้องโดนเขาบังคับว่ามาทำงานในหน้าที่ของลูกสาว เพราะลูกสาวอยู่ฝ่ายการเงิน เราก็เลยต้องมาบางทีคุณวิภารัตน์ เขาก็เรียกผมว่าหนูนา คือรับแทนลูกสาว เขาก็ทำงานเสาร์-อาทิตย์ หรือถ้าเลิกเรียนก็ให้ลูกมา ก็ฝากพวกเราว่าอย่าพึ่งท้อระยะที่เราไปดี

สัมพันธ์กับราชการแค่เดือนกว่า ๆ หลาย ๆ อำเภอก็ยังเห็นว่าพวกเรามีความสำคัญให้บทบาท คิดว่าเราทำดีไปคิดว่าราชการก็ส่งมาหา เราเต็มตัวเหมือนกัน

- คุณสังเวียน ก็ฟังพวกเราพูดคุยกัน ทุกสิ่งทุกอย่างมันเกิดจากการเรียนรู้ ที่เราเคยเรียนรู้กันมาก่อน ใช้ประสบการณ์ไปเกื้อกันนโยบายคือการจัดการสวัสดิภาพ เดิมที่เราไปเกื้อกันในสหชาวมันมีพื้นที่อยู่ 20 กว่าจุดที่เราทำเชิงลึกของเราไปเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งผมเองก็อยู่กับ 20 จุด ว่าการจัดการมันยุ่งยากขนาดไหน ไหนจะเป็นเรื่องเงิน เรื่องลงแรงกับตัวเองตั้ง 20 กว่าจุด ตัวนี้ผมไม่ค่อยจริงจังสักเท่าไร พูดไปคงมีอุปสรรคอะไรกันบ้าง ผมมองผมเห็นด้วยกับพี่น้อง ในเรื่องการทำงานที่พี่แดงคุย คืออยากจับแบบที่พี่อำพลบอกผมว่าพวกเราต้องแน่นอนในเรื่องที่เราจะทำอะไร เราใช้เครื่องมือ แผนเวลาเราไปคุยเราก็คูว่านี่กว่าแผน มันจะไป ชับซ้อนว่าเคยทำแล้วจะได้เรื่องหรือเปล่า อะไรก็แล้วแต่พวกเรา ก็ส่วนหนึ่งก็ดีเราจะได้ฝึกจิต แต่ที่นี้ ที่ว่าเราจะคุมหัวใจของมันเราต้องทวนให้ได้ว่า สิ่งที่เราทำเราทำอะไร ผมว่ามันเป็นเรื่องการเรียนรู้ แต่ที่นี้เราพูดว่าเป็นการเรียนรู้ มันละเอียดอีกละชาวบ้านเข้าว่าโตแล้วต้องไปเรียนรู้ทำไม คือเรื่องรู้การใช้เครื่องมือแผนเราอย่าไปคุยเรื่องแผนข้อมูลโดยตรง เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองให้ได้นะ ผูกตรงนี้ไว้ ที่นี้พอเวลาใครจะดึงเราไปขายไปหาอะไรก็แล้วแต่เรามีจุด จุดที่เราเรียนรู้ของเรา เรารู้ของเราว่าเราจะทำอะไร เราต้องแน่นอนตรงนั้นนะ แล้วถามว่าเราจะแน่นอนได้อย่างไร พวกเราก็ต้องเรียนรู้ แม้แต่การสัมมนาอะไรหลาย ๆ ที่ ต้องมีวินัยในการเรียนรู้แล้วค่อย ๆ ขยับกันไป ที่นี้ว่าเรื่องส่วนราชการผมว่าหลาย ๆ คนเขาก็ติดตามเรานะ ผมมอง ๆ อยู่ เช่นนายอำเภอกำแพงแสน ผมลองดูว่ากลยุทธ์พวกเราจะใช้ได้ไหม ท่านอำเภอกำแพงแสน ที่แรกท่านก็ไม่เข้าใจกัน ท่านก็อยากให้คุณทำงานมีเงินอยู่ก่อนหนึ่ง คุณเอาไปลงเลย เราก็ต้องมีจุดยืนไว้ บางครั้งก็ไม่คุยด้วย ท่านอยากจะคุยอะไรก็คุยไป เราก็ไม่คุย แต่สุดท้ายพอเราภูมิใจเราได้อะไรจริง ๆ ท่านนายอำเภอก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดตัวเอง เพื่อให้สอดคล้อง เพราะว่าพวกเราต้องแน่นอนในจุดยืน ที่นี้ว่ามันจะแน่นอนได้ไง ก็คงจะแลกเปลี่ยนกันไปเรื่อย ๆ มันต้องอาศัยการเรียนรู้จากพวกเราด้วยกัน

- คุณวิภารัตน์ หมายเนื่อง

เวทีที่ผ่านมา อ.เมือง มีของตำบลสวนป่านกับตำบลทพหลวง มีการจัดเวทีวันที่ 15 มิ.ย. 18 มิ.ย. 21 มิ.ย. และ 26 มิ.ย. และวันที่ 1 ก.ค. ของอ.เมืองมี 5 เวที เพราะสวนป่านมีการนิศึกษาเรื่องผู้จดทะเบียนคนจนเพิ่มอีก 1 เวที

อำเภอสามพรานมี 2 ที่ ที่ตำบลบางช้างและตำบลคลองจินดา จัดวันที่ 22 มิ.ย. 23 มิ.ย. และ 28 มิ.ย. 30 มิ.ย.

อำเภอดอนตูม จัดวันที่ 17 มิ.ย. กับ 24 มิ.ย.

อำเภอบางเลน จัดวันที่ 17 มิ.ย. 24 มิ.ย. และ 30 มิ.ย.

อำเภอพุทธมณฑล จัดวันที่ 3 ก.ค. กับ 15 ก.ค.

อำเภอนครชัยศรี จัดวันที่ 3 ก.ค. กับ 6 ก.ค.

อำเภอกำแพงแสน จัดวันที่ 20 มิ.ย. กับ 25 มิ.ย.

ส่วนการจมน้ำบ อยากรให้แต่ละตำบลไปดูวิธีจมน้ำบในแต่ละพื้นที่เพื่อที่จะได้เรียนรู้ และเมื่อกลับไปจะได้ไปทำใบสรุปข้อมูลแต่ละหมู่บ้าน ส่วนใบสรุปของตำบลจะต้องมีการจัดเวทีอีกครั้งหนึ่ง โดยการเอาแกนของอำเภอและจังหวัดรวมทั้งส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันให้เป็นเป็นแต่ละตำบลของพื้นที่ ซึ่งแต่ละตำบลมีการจมน้ำบดังนี้

อำเภอเมือง	วันที่ 23 ก.ค.	ต.ทัพหลวง	วัดม่วงตาวาส
	วันที่ 31 ก.ค.	ต.สวนปาน	อบต.สวนปาน

อำเภอสามพราน

วันที่ 18-19 ก.ค.	ต.บางช้าง	อบต.บางช้าง
วันที่ 22-23 ก.ค.	ต.คลองจินดา	โรงเรียนวัดปริตาราม

อำเภอดอนตูม

วันที่ 30 ก.ค.	ต.ดอนพุทรา	วัดดอนพุทรา
----------------	------------	-------------

อำเภอกำแพงแสน

วันที่ 2 ส.ค.	ต.ดอนข่อย	อบต.ดอนข่อย
---------------	-----------	-------------

อำเภอบางเลน

วันที่ 20 ก.ค.	ต.บางระกำ	อบต.บางระกำ
----------------	-----------	-------------

อำเภอพุทธมณฑล

วันที่ 15 ส.ค.	ต.คลองโยง	โรงเรียนวัดมะเกลือ
----------------	-----------	--------------------

อำเภอนครชัยศรี

วันที่ 17 ก.ค.	ต.วัดสำโรง	วัดสำโรง
----------------	------------	----------

ในระหว่างที่ทำงานเรามีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร และข้อเสนอแนะอะไร ทางคุณวิภารัตน์ ก็ขอให้ทุก ๆ ฝ่ายช่วยกันเสนอขึ้นมาเพื่อที่จะนำไปแก้ไข และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามที่หลาย ๆ ท่านเสนอมา

การทำงานของทีมงานจังหวัด

- อาจารย์ปัญญาธร แก้วส่อง

เรามาลงใจตัวเอง เพื่อให้กำลังใจตัวเอง งานมันง่ายไม่มีปัญหา พวกเราคงไม่ต้องมาทำกันหรอกใช้ไหมครับ อย่างท่านนายกกระต๊อบไหน ท่านลงมาเล่นตรงนี้เพราะงานที่เราทำมันมีปัญหา คุณวิภารัตน์ร้องไห้ก็ครั้งเพราะงานมันยาก มันต้องมีผู้ประสานมาช่วยทำถึงพอจะช่วยแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง คนที่ทำงานเหนื่อยแล้วต้องเสียน้ำตา เราก็ควรให้กำลังใจคุณวิภารัตน์ให้มีความเข้มแข็งอดทนช่วยตบมือให้คุณวิภารัตน์หน่อยครับ

- คุณวิภารัตน์ ต้องขอบอกว่าข้อบกพร่องของตัวเองก็มีเยอะ แต่ก็พยายามปรับตัวเอง ตั้งแต่เริ่มทำงาน ประสานมีแรงเสียดทานเยอะ ในส่วนของการติดต่อเราต้องยอมรับกับว่าเราอยู่ใน 3 ร่ม มีส่วนของ สกว. พอช. มท. และในส่วนของภาคประชาชน เราวัดกันเป็นพลังเครือข่ายที่ให้กำลังใจกัน ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงมี ข้อมูลดังนี้ เวลาตัวเองไปประชุมทาง พอช. บอกวันที่ 11 จะต้องมีการประชุม 13 จังหวัด นำร่อง เป็นเวทีประจำของ ศตจ. โดยเฉพาะ พอถึงวันนี้เปลี่ยนเป็นวันที่ 14 ในขณะที่เราออกหนังสือไปแล้วว่าวันที่ 11 - 13 เรามาประชุมที่นี้ แต่ทาง พอช. ก็บอกมีประชุมตรงกัน พอถึงเวลาก็บอกเปลี่ยนไปวันที่ 14 อีก เพราะฉะนั้นเจตนาของ พอช. ก็ต้องออกเป็น 2 ครั้ง ตั้งแต่ 12 - 14 เราก็ต้องเปลี่ยนมาเป็นวันที่ 11 - 13 อีก ซึ่งเราก็บอกแล้วว่าเวลาเราจะประชุมอะไร เราต้องส่งหนังสือให้ สกว. และพอช. ทุกครั้ง ส่วนมา พอช. จะไม่ค่อยมา โดยจะมีอาจารย์พยนต์ซึ่งเป็นหัวหน้าภาคจะมาคอยดูแลตรงนี้ ส่วนทาง สกว. จะมีการถ่ายเทข้อมูลกันมาตลอด ส่วนอาจารย์พยนต์มีงานช่วยของพื้นที่หรือส่วนของจังหวัด ในแผนของชุมชนต่าง ๆ ของ พอช. ซึ่งจะเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และจะเปลี่ยนแปลงข้อมูลบ่อยมาก ซึ่งตัวเองก็จะถ่ายเทข้อมูลให้แก่พื้นที่โดยตลอด เวลามีปัญหาอะไรก็จะปรึกษากับที่แดงกับที่মনทลโดยตลอด และบางครั้งก็โทรไปปรึกษากับท่านศึกษาพิเศษ หรือกับพวกน้อง ๆ โดยตลอด แต่ถ้าใครคิดว่ามีกำลังที่จะช่วยเหลืองานกันก็ให้ไปที่สำนักงาน ซึ่งเราก็น้อมรับที่จะให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่งที่พี่สุวริถามเรื่องงบประมาณของจังหวัดในเรื่องงบประมาณ 1 ล้านบาท มีปัญหามาก วันที่เราไปคุยกับท่านรองทองทวี มีปัญหาเรื่องกรอบการใช้เงินในส่วนของการราชการ โดยท่านผู้ว่าจะมีรองอยู่ 2 ท่าน รองคนแรกคือ รองวิรุทธิ์ก็จะทำงานอีกส่วนหนึ่ง แต่ท่านรองทองทวีจะทำงานเรื่อง ศตจ. โดยตลอด โดยเห็นว่าเวลาประชุมจังหวัด ท่านรองทองทวีจะดำเนินการโดยตลอด และกองเลขาของจังหวัดโดยปลัดจังหวัด เวลาประชุมระดับจังหวัดก็จะมีปัญหาเรื่องกรอบการใช้เงิน ซึ่งเกรงว่าจะมี สตง. มาตรวจ โดยที่ทาง สกว. ก็ชี้แจงมาโดยตลอด เวลาที่มีการตรวจสอบก็จะตรวจสอบที่ สกว. ไม่ใช่ลงมาที่จังหวัด แต่ท่านรองทองทวียังมีความรู้สึกว่ามันเป็นงานหนักที่ต้องมารับผิดชอบเงิน 1 ล้านบาท ท่านก็บอกว่าไม่เอาหรอก เอาอย่างนี้ได้ไหม ผมจะให้หน่วยราชการของผมลงไปช่วยงานเสริมหนุนในการออกจดหมาย แต่ไม่ให้ลงไปจัดเวที เพราะที่ท่านว่ามานี้ไม่ได้คุยกับตัวเองคนเดียว โดยการมีการต่อสายให้คุยกับ สกว. ซึ่งทางคุณเบญจมาศก็จะรับรู้ตรงนี้ ซึ่งทางท่านรองทองทวีก็จะคิดดูก่อน จนป่านนี้ก็ยังไม่ให้คำตอบ โดยหลักการตรงนี้ก็คุยกับปลัดในพื้นที่ ในส่วนตรงนี้งบประมาณซึ่งใกล้จะถึงเดือนกันยายน แต่งบประมาณยังไม่มีมีการจัดการ เพราะว่ายังไม่มี และท่านก็ยังไม่ยอมตกลงมารับผิดชอบ เป็นไปได้ไหมจะโอนเงินตรงนี้สู่ภาคประชาชน 1 ล้านบาท แล้วเรื่องของค่าใช้จ่ายของทีมส่วนราชการ เราก็จะมีการจัดการร่วมกัน ก็คงไม่สามารถให้คำตอบได้ชัดเจน

- ตอบคำถามคุณจุฑารัตน์ เรื่องงบประมาณของพุทธมณฑล เนื่องจากพุทธมณฑลมีการจัดการที่ซ้ำซ้อนน้อย พี่เลี้ยงก็จะเป็นข้าราชการส่วนหนึ่งกับทีมจังหวัดและอำเภอ ซึ่งจะมีท่านผอ.โรงเรียนวัดมะเกลือที่พี่จะเข้ามาร่วม และอีกท่านหนึ่งเป็น ผอ.โรงเรียนคลองสว่างอารมณ์ ซึ่งรับเรื่องนี้ไป และสามารถประสานได้เป็นบางส่วน และส่วนหนึ่งก็ได้คุยกับนายกอบต. เรื่องการประสาน ซึ่งวันทำความเข้าใจเรื่องแผนแม่บทชุมชนไปชื้อกับเวทีพลังเครือข่ายยาเสพติด ซึ่งวันนั้นเมื่อถึงเวลาประชุมคนก็เข้าใจว่าเป็นเวทีพลังเครือข่ายยาเสพติด ซึ่งนายอำเภอมีจดหมายเรื่องแก้ไขปัญหาคาความยากจน แต่คนรับเรื่องทำงานซับซ้อนกันก็ไปออกจดหมายในเรื่องของยาเสพติด แต่ในเรื่องของงบประมาณ ซึ่งวันนั้นเราได้ตั้งคณะทำงานของอำเภอพุทธมณฑล ก็ยังไม่เรียบร้อยในเรื่องของโครงสร้าง ซึ่งให้ไปจัดกระบวนการอีกซักนิดหนึ่งและในวันที่ 15 นี้จะมีการอบรมนักจัดเก็บข้อมูล ในตอนท้ายก็จะคุยถึงเรื่องนี้โดยละเอียดพร้อมทั้งกรอบการใช้เงินลงไปให้พร้อมทั้งเบ็ดบัญชี

- ตอบคำถามคุณวิภาพร เราได้มีการประสานไปยังหน่วยราชการหลาย ๆ หน่วย แต่พอถึงเวลาส่วนราชการหลาย ๆ ที่ก็ติดธุระก็เลยคุยกันว่า เอาส่วนที่มาได้ให้มาก่อน ส่วนของคอนตัมจะลงไปคุยกับนายอำเภออีกครั้ง เพราะนายอำเภอที่ไปพบมาทั้งหมดก็เข้าใจในเรื่องของการต่อสู้ความยากจน ซึ่งจะมีการประชุมนายอำเภอทั่วประเทศที่อิมแพคเมืองทองธานี นายอำเภอทุกท่านก็เข้าร่วมประชุมด้วย

เรื่องสุดท้ายที่จะคุยกันตรงนี้ เรื่องของการเบิกเงิน ถ้าใครต้องการเบิกเงินให้ส่งเอกสารเรื่องการเงินมาให้ล่วงหน้าก่อน 3 วัน จะจึงจัดการโอนเงินให้ อย่างเช่นของพี่ชาติชายอาจจะกะทันหัน ซึ่งเวลาตัวเองเวลาลงพื้นที่สมุดบัญชีไม่ได้อยู่กับตัว เราก็แก้ไขด้วยการเบิกจ่ายส่วนที่สำรองไปก่อน มารับเงินสดแล้วก็เซ็นชื่อรับเงินไว้ แต่โดยหลักอยากให้เป็นหลักฐานโดยการโอนเงินลงขาย ส่วนวันที่ 29 ซึ่งเราจะมีประชุมคณะทำงานจังหวัด ซึ่งท่านศึกษาพิเศษและบางส่วนก็ต้องไปศึกษาดูงานที่เพชรบุรี ในวันที่ 28 - 29 ส่วนการประชุมคณะทำงานจังหวัดเลื่อนไปวันที่ 20 กรกฎาคม ที่ อบต. บางระกำ เวลา 15.00 น.

- อาจารย์ปัญญากร แก้วสอง

หลังจากดูการทำงานของพวกเราแล้ว เรามีเรื่องยุ่งยากอยู่ 5 เรื่อง

เรื่องแรก เรื่องประเด็นที่เราทำมันเป็นเรื่องใหญ่เป็นเรื่องยาก ถ้าแก้ได้ประเทศไทยตั้งมา ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย มาถึงทุกวันนี้ก็ยังแก้ปัญหาไม่ได้ เพราะฉะนั้นเวลาคิดถึงประเด็นพวกนี้ก็ไม่ต้องไปกังวลมาก และไม่มีทางที่จะแก้ปัญหาคาความยากจนได้ ความเป็นจริง ความยากจนอยู่คู่กับความทุกข์สังคมนะ เพียงแต่ต้องคิดถึงมุมของความยากจนใหม่ จะไม่มีความยากจนมันเป็นไปได้ เพราะมีคนทุกสังคมหลายระดับ หลายกลุ่ม เพราะประเด็นมันใหญ่และยากยิ่งไงก็ตาม มันเป็นความท้าทาย มันคงจะมีช่องทางออกของมันอยู่บ้าง ผมก็คิดลำบากใจ มันจะไปอย่างไร แก้ไขอย่างไร ผมก็คิดไม่ออก

ประการที่สอง ที่ฟังดูทีมของเราเป็นทีมใหญ่ ทีมจังหวัดมี 27 -30 คน ตัวผมเองทีมใหญ่มากก็จะไปไม่รอด เรามักจะวางทีมที่สนิทสนมกัน วางเป็นทีมเล็ก แล้วก็ขยายทีมออก ตามปกติเราก็ไม่เคยขยาย

ทำงานกว้างกว่านี้ เราทดลองพยายามทำกว้างก็มีปัญหา พยายามสร้างเครือข่ายมากก็มีปัญหาในการเกาะเกี่ยว ผมว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ตอนแรกก็เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านดี ๆ ทำไปทำมาก็เหลืออยู่กับมันก็ต้องมีปัญหาก็จะแก้ เพราะจะหวังว่ากรรมการทุกคนจะเวิร์ค จะดีมันคงลำบาก เพราะฉะนั้นมันก็ต้องเรียนรู้เรื่องต่างๆไปเรื่อย ๆ เพราะทีมพัฒนาต้องเอาคนที่ใกล้ชิดทำงานก่อน แล้วค่อยเปิดวงกว้าง

ประการที่สาม เป็นเรื่องที่ยากเพราะนักพัฒนารุ่นแรกไม่ค่อยจะทำงานก็คือการประสานงานกับภาครัฐ เป็นเรื่องยากมากจะโทษภาครัฐเต็มตัวก็ไม่ได้ ภาครัฐเขามีกฎเกณฑ์ มีระเบียบวิธีการ ส่วนใหญ่เขาไม่สนใจชาวบ้าน เขาสนใจเจ้านาย เพราะว่า 2 ชั้นอยู่ที่เจ้านายไม่ใช่อยู่ที่ชาวบ้าน สังเกตดูนายอำเภอวิ่งตามผู้ว่า ผู้ว่าวิ่งตามรัฐมนตรี ปลัดวิ่งตามนายอำเภอ ถ้านายอำเภอหรือพวกผู้ว่าไม่สั่งก็ไม่ทำอันนี้เป็นเรื่องธรรมชาติ การประสานกับรัฐจึงลำบากขนาดเราทำกันเองยังยาก การทำงานของเราทีมก็ใหญ่ เรื่องก็ใหญ่ แถมยังต้องประสานกับรัฐอีก ซึ่งการประสานกับรัฐมันยุ่งยากอย่างที่ว่า แล้วเราก็พบความจริงในส่วนของรัฐก็มีกลุ่มคนที่ทำงานจริงจัง แต่เวลาร่วมงานกับเรานั้นลำบาก คงจะต้องหาช่องทางเอาเอง ปกติรัฐมีกฎเกณฑ์เยอะ เวลาทำงานมักจะไม่ตรงกัน รัฐทำงานเวลา 8.30 - 16.00 น. แต่ชาวบ้านอาจจะเป็นเวลา 10.00 - 22.00 น. คือมันจะต่างกัน เวลาเราไปสัมภาษณ์ชุมชน ถ้าเราไปตอนกลางวันทางอีสานชาวบ้านจะไม่อยู่ ก็ต้องไปตอนเย็นหรือทุ่ม สองทุ่ม หลังจากเขากลับจากทำงานแล้ว การประสานกับรัฐเป็นเรื่องที่ยากก็ได้คุยกับ อาจารย์ ดร. สีสานกรณ์ ให้ระวังเรื่องความล้มเหลวไว้บ้าง

ประการที่สี่ เรื่องเงิน มักจะมีปัญหาอย่างนี้ ระเบียบและวิธีใช้ของชาวบ้านกับระเบียบของรัฐ มันเป็นปัญหาการทำงานค่อนข้างเยอะ เวลารัฐคิดเรื่องระเบียบการเบิกจ่ายต้องเป็นไปตามกำหนดของทางราชการ ส่วนการใช้เงินของภาคประชาชนต้องเสียสละ เรื่องของเวลา เพราะประชาชนไม่มีรายได้ประจำ เวลาประชุมแต่ละครั้ง เบี้ยประชุมต้องไม่เกิน 200 บาท เราต้องต่อสู้กันเยอะจนเขาเปลี่ยนกฎเกณฑ์บางตัว เวลาเบิกจ่ายค่าพาหนะ คำนวณมันเวลาเดินทางไปประชุมก็ไม่คุ้มค่า รถโดยสารก็ต้องนั่งรถธรรมดา เงินตัวนี้เป็นปัญหาที่จะต้องพบ สกว.ไม่ค่อยมีปัญหา เพราะ สกว. ก็ทำงานร่วมกับ สตง. เพราะผมเองก็อยู่ข้างในของ สกว. มาตั้งแต่แรก พอช. ก็อยู่ข้างในกับเขาก็รู้ว่าเขาต่อสู้กับพวกนี้มาเยอะ เขาเองก็พยายามประนีประนอมให้ แต่ สกว. ก็มีข้อจำกัดของเขาอยู่ ต้องพยายามเคลียร์เท่าที่เป็นไปได้ ตัวสำคัญเรื่องเงินที่เราพบอยู่ โครงการหนึ่ง หนึ่ง ความจริงเงินมาจากหลายแห่ง ซึ่งเราต้องจัดการให้ดี มีเงิน พอช. บ้าง สกว. บ้าง ศตจ. บ้าง ซึ่งระบบจัดการเหล่านี้ต้องให้ชัดเจน งานซ้อนไม่เป็นไร แต่ให้เห็นว่าเงินที่เข้ามาใช้ไปอย่างไร ยกตัวอย่างให้เห็น สมมติเรื่องการขุดสระ มีคนไปปักป้ายไว้ 3 ป้าย เป็นของ 3 หน่วยงาน ในสระขุดหนึ่งถามว่าเป็นไปได้ไหม ในความเป็นจริงเป็นไปได้ เป็นไปได้ตรงไหน ป้ายขุดแรก อาจให้เงินมาเรียนรู้เรื่องสระ มันต้องมีการแยกเยอะ ชี้ให้เห็นว่า สระลูกเดียวไปของงบประมาณมาจากหลายที่ที่ต้องชี้แจงให้เห็นชัด ถ้าของงบประมาณหลายที่อาจชี้ได้ว่า คุณครอบขึ้นหรือเปล่า ถ้าไม่แจกแจงให้ละเอียดในเรื่องของการใช้เงิน และเมื่อมีงบประมาณเข้ามาในโครงการก็ชี้แจงให้เห็นว่าเงินตรงนั้นใช้ไปกับส่วนใดของโครงการ ชาวบ้านโดยทั่วไปจะไม่รู้ว่าแหล่งเงินมาจากไหน แต่คนทำงานจะรู้เรากำลังหาวิธีพัฒนาระบบงานในชุมชน ให้ชุมชนไปในทาง

เดียวกันได้ไหม แล้วเขียนรายงานเป็นชิ้นเดียว แล้วหน่วยงานไหนที่รับผิดชอบก็รับไป ไปแยกกันเองเพราะเป็นงานของตัว ปรากฏว่าผมไปเจอที่แห่งหนึ่ง ส่งรายงาน 8 ชิ้นในเรื่องเดียวกัน ส่ง 8 หน่วยงาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมากระดับชาวบ้าน ตรงนี้การเงินจะมีซ้อนกัน เงินต้องจัดให้โปร่งใสและอธิบายพวกเรากันเองได้ ถ้าอธิบายกันเองไม่ได้จะเริ่มระแวงกัน ระแวงเรื่องอื่นไม่เท่าไร ระแวงเรื่องเงินมันกินใจกันเร็ว พังเร็ว ทีมจะพังด้วยความระแวงกัน ชัดเจนเลยเงินจะเป็นตัวสำคัญ เพราะฉะนั้นต้องฝึกและมาเรียนรู้กัน เจอปัญหาอะไรต้องแก้ด้วยกัน

ประการที่ห้า เรื่องความสมดุลของงาน ตรงนี้พวกเราก็ได้พูดกัน ได้พบเห็นบ้าง เรื่องตรงนั้น ตรงนี้ ผมกำลังคิดถึงที่อีสานนำชุมชนที่เราไปสร้างในชุมชนขึ้นมา จนเข้มแข็งขึ้นมา พอมีงานกลุ่มเยอะ ๆ มีการเดินทางบ่อย เดินไป เดินมา ฐานเริ่มลอย กลับไปหาชุมชนไม่ติดแล้ว กลับบ้าน กลับถิ่นไปถูกเริ่มตัดขาดจากชุมชน ตัดขาดจากกลุ่ม กลุ่มก็ก่อตัวขึ้นมาเอง ในที่สุดก็ขัดแย้งระหว่างกลุ่มกับตัวผู้นำ เพราะฉะนั้นงานสมดุลระหว่างงานนอกมีสักก็เปอร์เซ็นต์ จึงจะไม่เสียงานไปด้วย หรือถ้าคนทำเกษตรเดินสายมาก ๆ งานเกษตรในพื้นที่ก็พัง ทำอย่างไรจะสมดุลระหว่างท้องถิ่นตัวเองกับนอกพื้นที่ การเดินทางต้องแล้วแต่กลยุทธ์ ต้องคุยกันบ่อย ๆ ดึงชุมชนให้อยู่บ้าง เดินสายบางบ้างระดับ ถ้าเดินมากก็จะหลุดจากพื้นที่ พ่อค้าเผด็จกัหลุดจากพื้นที่ แปลงเกษตรตัวเองก็พังต้องกลับมาฟื้นฟูกันใหม่ พ่อค้าเผด็จกัหลุดจากชุมชน กลับไปชุมชนชุมชนไม่ยอมรับ เพราะมันแต่ไปเดินสายทั่วประเทศกับชาวบ้านไม่ค่อยได้คุยกัน งานในชุมชนก็ไม่ค่อยได้ลงไปช่วยเหลือ แล้วสิ่งที่เรากำลังทำเป็นแนวแก้ปัญหา ถ้ามีอะไรเรามาคุยกัน ถ้าภาษานักวิชาการเรียกว่าเริ่มเปิดใจหากัน ใช้สมองซีกขวาให้มากขึ้น สมองมีสองซีก สมองซีกขวาเป็นซีกที่มองอะไรก็สวยงาม สมองซีกซ้ายเป็นซีกเป็นเหตุเป็นผล เขาบอกว่าเราใช้เหตุและผลอย่างเดียวไม่ได้ เพราะแต่ละคนจะมีเหตุผลของตัวเอง อย่างเช่น สามมี และภรรยา สามมีก็มีเหตุผลเพื่อนมาหากก็ไปด้วยกันหน่อย ต้องดื่ม ต้องกินหน่อยไม่จั้นเสียเพื่อน ภรรยาก็มีเหตุผลว่า ช่วยเลี้ยงลูกหน่อยสิ ช่วยล้างจานนี่ก็คือเหตุผลของภรรยา เพราะฉะนั้นถ้าต่างคนต่างใช้เหตุผลของตัวเองเข้าหากันก็จะทำให้แตกกันง่าย เพราะจุดยืนเหตุผลแต่ละคนไม่เหมือนกัน ชุดแรกต้องใช้ความเปิดใจ และความรักก่อน แล้วเหตุผลค่อยตามมา เหตุผลมาบางรับฟังกันบ้าง และแค่นี้ไม่พออาจจะเข้าไปสู่การปฏิบัติการให้ชัดด้วย เราใช้ความรักเปิดใจต่อกันแล้ว เราต้องวิเคราะห์ถึงเหตุและผล และจะแก้กันอย่างไร มีแผนปฏิบัติการอย่างไรที่จะแก้ปัญหา การทำงานเพื่อประชาชนมันเข้าต้องคุยกันหลายครั้งหลายหนจึงจะเข้าใจ ไม่ใช่เป็นการสั่งการ และความเห็นไม่ตรงกัน บางที่คุยหนึ่งรอบไม่รู้เรื่อง คุยรอบที่สองยังไม่ได้ขยับไปไหน รอบที่สามจนถึงสิบรอบยังไม่ได้ทำงานกันเลย เขาบอกว่างานภาคประชาชนมันลัมเหลว คนใจร้อนจะบอกว่าลัมเหลว แต่อย่างเราบอกว่าสำเร็จ มันต้องคุยสื่อกันและขยับไปเรื่อย ๆ

- คุณมณฑล ธนะบุทรพัทธ์

ผมเป็นตัวแทนของผู้อบรมต้องขอกราบขอบคุณท่านอาจารย์บัญชา ที่ให้ความรู้ซึ่งเป็นสาระประโยชน์มากสำหรับพวกเรา เป็นครั้งแรกสำหรับพวกเรา สำหรับเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์จริง ๆ คือเราทำงาน เราไม่รู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ได้รับประโยชน์คิดว่าพวกเราคงได้นำความรู้เหล่านี้ กลับไปใช้ในการทำงานของพวกเรา เพื่อให้งานของพวกเราประสบความสำเร็จที่ชัดเจนและยั่งยืนกับชุมชนของพวกเราต่อไป

เปิดใจผู้เข้าร่วมการอบรมในครั้งนี้

- ท่านศึกษาพิชัย คัมภีรศาสตร์ ก็ 3 คืน 2 วันที่ผ่านมาก็ได้รับความรู้มากเลย แล้วก็คิดว่างานที่เราทำอยู่ งานของเราคือการพัฒนาตามความต้องการของประชาชน แต่ของภาคข้าราชการเขาทำมา 39 ปี เขาทำเพื่ออยากทำตามของภาคราชการ การพัฒนาจึงไม่ค่อยยั่งยืน ก็คิดว่าการทำงานของพวกเราก็ต้องให้กำลังใจทุกคน เรามาตรงทางแล้ว แม้จะเหนื่อยเราก็อดทนต่อไป ก็ขอขอบคุณครับ
- คุณสังเวียน เอกจีน ก็อยากจะบอกว่า 3 วัน 2 คืน ที่ผ่านมามีได้กำลังใจที่จะทำงาน และได้รับความรู้อย่างมากมาย ก็คิดว่าจะนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันและในการทำงานของผมตรงนั้นครับ ขอขอบคุณครับ
- คุณสัน ทองทองเตี้ย ก็อยากจะบอกว่าการทำงานของทุกคนก็ต้องเจอปัญหา แต่ถ้าเราคิดว่าเราทำงานแล้วมีความสุขก็ไม่น่าจะมีปัญหา "เดินเซไปข้างหน้า ดีกว่ายืนแก้มืออยู่คนเดียว" ขอขอบคุณครับ
- คุณชาติชาย สิบแฉ่ง 3 วัน 2 คืน ที่ผ่านมานี้ผมก็ได้รับความรู้อย่างมากมายเลยทีเดียว และผมคิดว่าจะนำกลับไปใช้ในการทำงานของผมให้ดียิ่งขึ้นครับ
- คุณวันเพ็ญ พันธุ์สุข มา 3 วัน 2 คืน ก็ได้รับความรู้ไปไม่น้อย แต่ตัวเองถ้าจะให้เป็นผู้นำทีเดียวคงไม่ได้ เพราะก็รู้สึกว่ายังเด็กอยู่ แต่ก็พยายามทำงานให้ดีที่สุด ขอขอบคุณค่ะ
- คุณอรุณี พุทธิรักษา จากที่เราฟังวิทยุต่าง ๆ ที่มันเกิดขึ้นในประเทศไทย ทำให้พวกเราที่ทำงานอยู่ตรงนั้น รู้สึกท้อไปนิด แต่ว่าถ้าท้อแล้วกลับไปยืนอยู่ที่เดิมเนี่ย ก็ยิ่งแย่ไปใหญ่ วันนี้อาจจะขอใช้คำของพ่อคำเดียวว่า ถ้าท้อก็ไม่ใช่ของแท้นะคะ แต่ถ้าพวกเราที่ต้องไม่ท้อ นะคะ ขอขอบคุณค่ะ
- นาสกณัฐวัฒน์ เนตรจรัสแสง การที่เราทำงานให้ดี เราต้องพัฒนาตัวเองก่อน เพื่องานที่ออกมา นั้นจะได้มีคุณภาพ ไม่ใช่แค่แต่พูด เราต้องทำให้ได้ด้วย เพราะฉะนั้นวันนี้ ผมได้มาเรียนรู้และได้รับประโยชน์จากตรงนี้มาก และจะนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันและการทำงานครับ
- คุณมณฑล ธนะบุทรพัทธ์ จาก 2 คืน 3 วันที่ผ่านมา ก็คิดว่าผมได้รับความรู้ไปเยอะ และเราก็ได้มาเรียนรู้แลกเปลี่ยนกัน ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากมาย ก็อยากจะฝากเอาไว้ว่าการทำงานกับชุมชน คือสิ่งที่สำคัญที่สุดคือใจ ถ้าเรามีใจที่มุ่งมั่นแล้วก็จะสละให้ชุมชน เราก็สามารถที่จะเดินต่อไปได้เรื่อย ๆ ครับ ขอขอบคุณครับ

- คุณจุฑารัตน์ จินประชา ก็ตั้งใจที่ได้มาเข้าร่วมสัมมนาในครั้งนี้ 3 วัน 2 คืน ก็ได้รับความรู้มาก ๆ ก็จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สุด
- คุณสมมาตร เทียนถนอม ผมก็ตั้งใจที่ได้มาเข้าร่วมการอบรมในครั้งนี้ ก็สำหรับ 3 วัน 2 คืนที่ผ่านมา ก็ได้รับความรู้อย่างมากมาเลยทีเดียวก็นึกว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานและในชีวิตประจำวันด้วยครับ
- คุณสิริวัช ก็ 3 วัน 2 คืน ผมก็ได้รับความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ และก็จะนำไปใช้ประโยชน์ให้กับส่วนรวมต่อไป
- คุณสุวารี สันตะโฮธิ ณ เวทีครั้งนี้ก็ได้รับความรู้มากเลยนะค่ะ เพราะบางคนอาจจะไม่ค่อยรู้ในบางเรื่อง ก็ยังมีคนหลงทาง พอมาฟังท่านอาจารย์ก็เหมือนกับว่าท่านอาจารย์เป็นเหมือนแสงเทียน ที่ช่วยส่องนำทางให้พวกเรา ก็คิดว่าสิ่งที่ได้รับครั้งนี้ ก็จะนำไปใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดนะค่ะ
- คุณวิथा จินดาแดง ก็ขอขอบคุณอาจารย์ ที่ให้แนวคิดกระบวนการที่ผมคิดว่าจะนำไปใช้ในชีวิตส่วนตัวและการทำงานของส่วนรวม ในการทำงานของผม ผมคิดว่าได้ไปมาก มีแนวคิดใหม่ ๆ แล้วก็ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคน บางครั้งผมอาจจะพูดอะไรไม่ค่อยออกไปก็ขอภัยไว้ตงนี้ด้วยนะครับ
- คุณพรศักดิ์ ผิวงาม ก็ขอบคุณอาจารย์ที่มาให้ความรู้และคำแนะนำในหลายเรื่อง ทุก ๆ อย่างในการถอดบทเรียน ก็จะนำไปใช้ประโยชน์ในหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- คุณอดิสร เตชธิปัตย์ ก็ตั้งใจมากที่ได้มาเข้าร่วมในการอบรม และได้รู้จักทุกคน และจะนำความรู้ที่ไปใช้ประโยชน์ครับ
- คุณแสงว อ่ำระมาตร ผมทำงานชุมชนมาตั้งแต่อายุ 25 ปี ตอนนี้อายุ 49 ปี 24 เดือน ก็ตั้งใจที่ได้มาร่วมในการอบรมครั้งนี้ แล้วก็ได้รับความรู้มากมายเหลือเกิน ก็จะนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- คุณประทีป ปิ่นทองคำ สำหรับ 3 วัน 2 คืน ที่ผ่านมาก็ได้แนวคิดอะไรใหม่ ๆ แน่นนอน แต่มันก็จะมีแปลก มันจะออกไปนอกกรอบความคิดของผมเอง บางทีจากการรวมกลุ่ม เสนองานจาก 2 วันที่ผ่านมา ก็มีหลาย ๆ กลุ่ม คิดได้หลายแนว ซึ่งบางทีตัวผมเองก็ยังไม่ถึงขนาดนั้นเลยก็มี และที่ชอบอีกอย่างก็คือการรวมกลุ่มร้านค้าของคุณคุณลักษณะ ก็เหมือนกับเราตรงนี้เป็นเริ่มจากไม่มีอะไรเลย ไม่มีเงิน ไม่มีงบประมาณ ก็เหมือนอย่างที่มีคนเขาถามว่า ภาคประชาชนมีด้วยหรือ ทำได้ด้วยหรือ คือถ้าพวกเรา รวมกลุ่มกันอย่างของพี่คุณลักษณะ ก็จะสามารถฝ่าฟันอุปสรรคไปได้ พอจบโครงการนี้ เราก็น่าจะเห็นความสำเร็จของโครงการนี้ ขอขอบคุณครับ
- คุณศันสนีย์ สุวรรณวงษ์ ได้รับความรู้ไปมากเลย ก็อาจจะตั้งใจบ้างไม่ตั้งใจบ้าง แต่ก็ให้นำสิ่งที่ได้ไปใช้ในการทำงานให้มากที่สุด

- คุณสุวรรีย์ บุรณสิงค์ ในฐานะที่เป็น สว. นะคะ ก็คิดว่าวันที่ 3 ก็ได้รับความรู้มากกว่าวันแรก แต่ก็ตั้งใจที่ได้รับรู้ความรู้สึกของทุกคนเพื่อที่จะได้เป็นการนำไปปรับใช้กับการทำงานก็ขอขอบคุณมากค่ะ
- คุณวิภาพร สุภาภักทรานนท์ ก็ตั้งใจที่ได้มาเข้าร่วมอบรม 3 วัน 2 คืน ประทับใจและได้รับความรู้เพิ่มเติมอีกเยอะ ท้อมาหลายหนในการทำงานในชุมชน แต่ก็พยายามสู้ต่อไปค่ะ
- คุณสุวดี พรังโฬาร วันแรกรู้สึกจะนั่งหลับไปหน่อยแต่อีก 2 วันไม่หลับ ได้รับความรู้เต็มร้อยเลยขอบคุณค่ะ
- คุณธนาศรี ได้มาตรงนี้ 2 คืน 3 วัน ก็ได้ความรู้ไปมากพอสมควร ก็ขอบคุณอาจารย์และแกนนำหมู่บ้านนะคะที่ได้ให้โอกาสติดฉันทรงนี้ ขอขอบคุณค่ะ
- คุณสุภลักษณ์ ดีเสาร์ ก็อยากจะบอกว่าผมชอบการสัมมนามาก เพราะว่าตั้งแต่เริ่มเราก็ท้อเหมือนกันนะ แต่พอมาเจอพวกเรา ก็ให้แสดงออกในสิ่งที่พวกเราไม่กล้าแสดงออกในหมู่บ้าน เพราะเวลาอยู่ในหมู่บ้านต้องวางท่าแต่เวลาเราอยู่ด้วยกัน พวกเราเป็นกันเอง และเป็นคนดี ๆ ที่มาอยู่ร่วมกัน และหวังว่าแต่ละโครงการท่านอาจารย์มาช่วยเสริมให้เรา ในเรื่องการถอดบทเรียน เรื่องการวิเคราะห์ มันก็ดีมาก ๆ เลย เราก็ได้นำไปวิเคราะห์ในตำบลของเราว่า เราไม่ได้ทำอ้อมทrophy เพราะไม่ใช่อ้อมทrophy เราไม่ได้ทำร้านค้า เพื่อการค้าขายก็หวังว่าพวกเราจะเดินทางโดยสวัสดิภาพ ก็ขอกราบขอบพระคุณอีกครั้งนะคะ
- คุณชญาภา คำเจริญดี ก็ตั้งใจนะคะที่ได้มาเข้าร่วมในการอบรมครั้งนี้ ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นครั้งแรกในชีวิตที่ได้เข้าร่วมอบรม ก็ได้รับความรู้มากมายและก็นำความรู้ตรงนี้ไปใช้ในหมู่บ้าน และในการทำงานก็ขอขอบคุณนะคะ
- คุณวิภารัตน์ หมาขเหนียง ก่อนอื่นก็ขอกราบขอบคุณทุกท่าน และก็ขอบพระคุณอาจารย์ ที่ให้เกียรติมาเป็นผู้ให้ความรู้ และก็ได้รับความรู้ที่มีคุณค่ามาก ตรงนี้ไปใช้ในการทำงาน และในชีวิตประจำวัน และสิ่งที่สำคัญในเรื่องของการเรียนด้วยนะคะ กระบวนการตรงนี้ทำให้ดิฉันมีพลังมากขึ้น แล้วก็จะได้นำความรู้ไปปรับในเรื่องของการทำงานและการเรียน และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างมากค่ะ
- คุณวิภารัตน์ สรุปในช่วงท้ายก่อนจะปิดการประชุมก็ขอให้ทุกคนช่วยกันร้องเพลงเป็นกำลังใจเพื่อเป็นคำมั่นสัญญาของตัวเรากับทุกคน ก็ในชุมชน และก็ท่านอาจารย์ ด้วยว่าวันนี้เราจะกลับไปเรียนรู้ และนำความรู้ตรงนี้ไปปฏิบัติ และก็ให้สู่ความเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น นะคะ

เพลง คนทำทาง

ประวัติศาสตร์ อาจมีในหลายด้าน แต่คนที่ทำงานไม่เคยจะเอ่ยออกนาม
คนที่แบกหาม ลุยน้ำลุยโคลนคนที่สรรค์สร้าง จากป่าเป็นเมือง รุ่งเรืองงามเพียงแวียง
วังด้วยเลือดด้วยเนื้อของคนทำทาง ถางทางตั้งตนให้คนต่อไป

จากป่าเปลี่ยว เทียวไปในทุกถิ่น ดั่งโบกโบยบิน พื้นดินเป็นถิ่นอาศัย
หนาวเหน็บเจ็บกาย ภัยร้ายเพียงใด ไม่เคยไหวหวั่น รุดหน้าฝ่าฟัน ก้าวไปให้คนเดิน
ตามทุกย่างก้าวเขา เหมือนงาเลือนลาง ผืนนาม ผืนร่าง อยู่กลางแผ่นดิน

เพลง คำสัญญา

ก่อนจากกันขอสัญญา ฝากประทับตรึงตราจนกว่าจะพบกันใหม่
โบกมืออำลา สัญญาด้วยหัวใจเพราะความรักติดตรึงห่วงใย ด้วยใจผูกพันมั่นคง
ด้วยความดี นั้นฝังตรึงจากไปแล้วคำนี้ ตรึงประทับดวงใจ
อย่าได้สั่นเลื่อน สัญญากันไว้อย่างไร ขอให้เรามั่นคงจิตใจ ก้าวไปสรรค์สร้างความดี
(ดนตรี)

• โอ้เพื่อนเอ๋ย เคยร่วมสนุกกันมา แต่เวลาต้องพาให้เราจากกัน
ไม่นานหรอกหนา เราคงได้มาพบกัน ไม่มีสิ่งใดขวางกั้นเพราะเรามั่นในสัญญา
หากแผ่นดิน ไม่ฝืนกาย จะสุขจะทุกข์เพียงใด น้อมกายยืมสู่พื้นผา ร้อยรักดวงใจ
มั่นในคำสัญญา สร้างสรรค์เพื่อมวลประชา นี่คือนิยามของเรา (ซ้ำ)

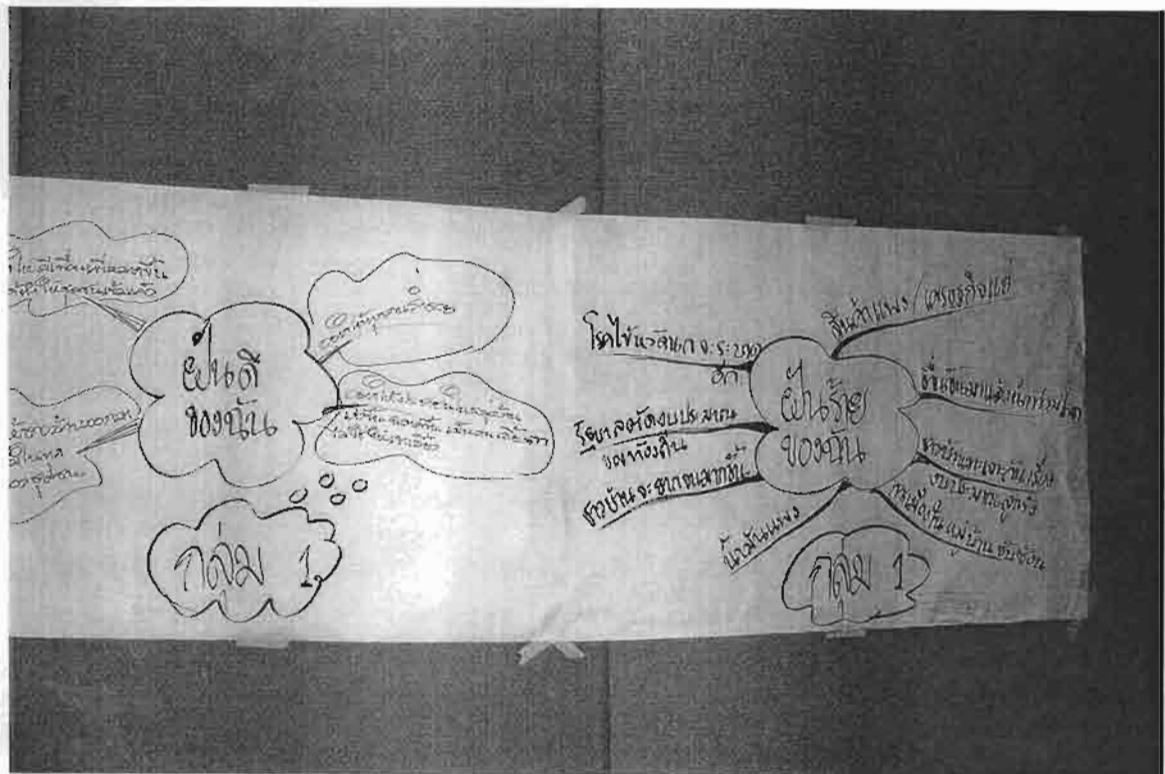

- ได้ร่วมทำเกษตร

— ๑๒๕ —

กลุ่ม 4 โอกาส

1. เป็นนิคมของของประเท. (ของรัฐบาล) แก้ปัญหาจากชน
2. รัฐสนับสนุนงบประมาณ อย่างเพียงพอ
3. มีโอกาสได้เปิดร้านค้าชุมชน

ให้ภาคประชาชนแสดงศักยภาพของตนเอง
 ที่ทุกภาคส่วนสนับสนุน และมีส่วนร่วมทำงานในเวที
 ภาคประชาชนได้มีโอกาสชี้แจงให้ประชาชนทราบว่า
 ได้ฟรีไม่มี การแก้ไขประชาชน